GEOFFROI DE VILLEHARDOUIN
HENRI DE VALENCIENNES

IV. HAÇLI SEFERİ KRONİKLERİ

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN: ALİ BERKTAY

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

IV. HAÇLI SEFERİ KRONİKLERİ

G. DE VILLEHARDOUIN

H. DE VALENCIENNES

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:

ALİ BERKTAY

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

G. DE VILLEHARDOUIN-H. DE VALENCIENNES
IV. HAÇLI SEFERİ KRONİKLERİ
özgün adı
CONQUÊTE DE CONSTANTINOPLE
fransızca aslından çeviren
ALİ BERKTAY

editör
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 1595

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Çevirmenin Notu

Türkçe çeviri, Natalis de Wailly tarafından modern Fransızcaya çevrilip notlanmış, *Geoffroi de Ville-Hardouin, Conquête de Constantinople avec la continuation de Henri de Valenciennes, Histoire de l'Empereur Henri* adlı eserden (Paris, Firmin-Didot et Cie, 1882, 3. baskı) yapılmıştır.

Metin içindeki yer ve kişi adları ilk geçtikleri yerlerde Fransızca yazılmış özgün halleriyle bırakılmış, köşeli parantez içinde bilinenlerin/bulunabilenlerin sırasıyla Bizans dönemindeki ve Türkçedeki karşılıkları verilmiş, daha sonra geçtikleri yerlerde ise (yine bulunabilenler ve emin olunanlar için) sadece Bizans dönemindeki karşılıkları kullanılmıştır.

Yer ve kişi adlarının saptanmasında, çevirisini yaptığımız metni yayına hazırlayan ve notlayan Natalis de Wailly'nin notlarının ve dizininin yanı sıra şu kaynaklardan faydalanılmıştır:

- Villehardouin, *La Conquête de Constantinople*, yayına hazırlayan: Jean Dufournet, Garnier-Flammarion, 1969, Paris. (Dipnotlarda: Duf.)

- Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İnkılâp Yay., 2. baskı, 1993, İstanbul. (Dipnotlarda: Umar.)

- Büyük Larousse Ansiklopedisi, Gelişim Yay. (Dipnotlarda: Büy. Lar.)

Herhangi bir atıf yapılmamış dipnotlar Natalis de Wailly'ye aittir; diğer dipnotlarda yararlanılan kaynak yukarıdaki kısaltmalardan biriyle gösterilmiştir.

Sunuş

Joinville, Fransa kraliçesi Jeanne de Navarre'ın kendisinden, "Kralımız Saint-Louis'nin hayırlı işlerini ve kutsal sözlerini derleyecek bir kitap" istediğini belirtir. Froissart da amacının 14. yüzyılın "büyük mucizelerini ve savaşlarını" nakletmek olduğunu açıklar. Ama Geoffroi de Villehardouin niye Dördüncü Haçlı Seferi anılarını derlemeye giriştiğini söylemez. Yine de eserin, Villehardouin'in Haçlı Seferi'nin başına geçirmeyi önerdiği Bonifacio del Monferrato'nun ölümüyle sona ermesi bu soruyu aydınlatabilecek bir olgudur. Böylece yazarın anılarında ve düşüncelerinde bu kişiliğin ne kadar önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

I- Dördüncü Haçlı Seferi'nin Yolundan Sapması

Anlaşılan, Villehardouin başından geçen maceranın hem kendisi hem de başkaları için bir muhasebesini yapmak istemiştir. Sonuçta bu benzersiz nitelikler gösteren bir macera değil miydi? Haçlılar "İsa'ya yaşatılan utancın intikamını almak ve Kudüs'ü fethetmek" üzere yola çıkmayı kararlaştırmışlardı. Ama bu ilk tasarıya uyup kutsal kente yöneleceklerine, yani Kahire üzerinden gidip Kudüs'ü kurtaracaklarına, önce Venedik hesabına Dalmaçya'da Zara'yı [Zadar] ele geçirdiler (13-24 Kasım 1202), sonra da II. İsaakios ile oğlu IV. Aleksios'u yeniden tahta çıkarmak amacıyla Konstantinopolis'i aldılar. Ama bu fethin içine öyle bir gömüldüler ki, bir daha asla Kudüs yolunu tutamadılar.

Villehardouin bu sapmaların her biriyle ilgili tutarlı açıklamalar sunmuştur. Ona göre, Venediklilerin önerilerini kabul edip Zadar'ı almak zorunluydu, çünkü onları becerikli komutanlardan yoksun bırakan bahtsızlığın, birçok kişinin ordudan ayrılışının, durmaksızın orduyu dağıtmaya uğraşan güçlü bir hizbin faaliyetlerinin kurbanı olan Haçlıların sayısı, Venedik'e geldiklerinde beklenenin çok altındaydı ve kendi adlarına yapılmış anlaşmaların hükümlerini yerine getirebilecek kadar para toplayamamışlardı. Bu girişim haksız değildi: Tanrı'nın onları sürekli koruması ve Papa'nın da günahlarını affetmesi bunu doğrulamaktaydı. Daha sonra, Haçlılar IV. Aleksios'un isteği üzerine Konstantinopolis'i fethetmekte de haklıydılar. Bu haklı bir eylemdi, çünkü canavar III. Aleksios'un saltanatına son verdi; yararlı bir eylemdi, çünkü kutsal

toprakların kurtarılması için etkili olanaklar sağlayacaktı; gerekli bir eylemdi, çünkü ordudan yeni ayrılmaların etkisini telafi edecekti; kısacası bu eylem hem adaletin, hem Papalık'ın, hem de Haçlı Seferi'nin ve Haçlıların çıkarlarına uygundu. Üstelik en büyük senyörlerin yanı sıra, "çok aziz ve saygın bir kişi" olan Loos Manastırı başrahibi de bu eylemi onaylamıştı. Karşı tezi savunanların ise adları verilmemekte ve onlar pek övülmemektedir. En iyi çözüm buydu: Doğrudan Suriye'ye gidenler yararlı hiçbir şey yapamadı ve Tanrı, bütün parçalama çabalarına, girişimin zorluğuna, karşılıklı kuvvetlerin dengesizliğine rağmen büyük bir başarı kazanan Konstantinopolis Haçlıları lehine işaretlerini çoğalttı.

Ama daha sonra niye Bizans İmparatorluğu içine gömülüp kaldılar? Koşullar onları Konstantinopolis tahtına bir Frank imparator çıkarmak zorunda bıraktı; sonra günahları yüzünden Tanrı onları tam anlamıyla desteklemedi: Haçlı Seferi'nin iki komutanı, İmparator Baudouin de Flandre ve Marki Bonifacio del Monferrato birbirine düştü ve her yanda ürkütücü düşmanlar ortaya çıktı. Bizanslıların genel ayaklanması Valak kralı Johanis'in [İvan II Kaloyan Asen; bundan sonra Kaloyan olarak geçecektir] Hadrianapolis [Edirne] surları önünde Baudouin'i bozguna uğratıp tutsak etmesini, sonra imparatorluğun büyük bölümünü istila etmesini, hatta başkent önüne ordugâh kurmasını sağladı. Kalıcılık kazanan bu trajik durum yeni imparator Henri de Flandre'ı, durmadan bir cepheden diğerine asker göndermek zorunda bıraktı. Villehardouin de anlatısında iç içe geçirme yöntemini kullanıp, bir Trakya'da Kaloyan'ın, bir Anadolu'da Theodoros Laskaris'in saldırılarını naklederek bu durumu vurgulamaktadır. Bu bahtsızlıklar dizisinin doruk noktası ise Bonifacio del Monferrato'nun öldürülmesiydi. Yine de Tanrı'nın kendilerine gösterdiği iyi niyetin bazı kanıtları kronikçinin doğru tarafı seçtiğine inancını güçlendiriyordu: Tanrı, Baudouin ile Bonifacio'yu karşı karşıya getiren kavgayı yatıştırmamış mıydı? Sayıca az olmalarına rağmen onlara beklenmedik zaferler bahşetmemiş miydi? Onların lehine tam anlamıyla mucizeler yaratmamış mıydı?

Villehardouin'in kendisinin ve komutanların davranışlarını doğrulamak amacıyla bir savunma yazdığı kolaylıkla anlaşılmaktadır. Bu nedenle rakiplerinin görüşlerini suskunlukla geçiştirmek eğilimindedir. Örneğin IV. Aleksios'u desteklemek üzere Konstantinopolis'te kalmak gerekip gerekmediği tartışıldığında, hemen yola çıkma yanlısı olanların söz hakkı,

mantıksızca sabırsızlıklarını ortaya koyan birkaç satırla sınırlıdır; diğerleri –Villehardouin ve dostları– doğrudan kendi ağızlarından bütün bir paragraf boyunca tercihlerinin nedenlerini uzun uzun ifade ederler.

Bugün, Villehardouin'in belirtmediği farklı çıkarların Haçlı Seferi'ni yolundan saptırıp Konstantinopolis'e yönelttiğini biliyoruz. Bonifacio del Monferrato'nun çıkarları: Ailesi ve kendisi Doğu'da önemli bir rol oynamış, Robert de Clari'ye inanılacak olursa, kardeşi Corrado'nun başı Bizans imparatoruyla belaya girmişti. Venedik'in çıkarları: Bizanslıların izlediği siyaset ticari çıkarlarına zarar veriyordu. Philipp von Schwaben'in çıkarları: Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak istiyordu. Ayrıca Batılılar daha önceki seferlerin başarısızlığından sorumlu tuttukları ve Clari'ye göre hain, cani, Papa'nın ve Tanrı'nın düşmanları olarak kabul ettikleri Bizanslılara kin duyuyordu. Bunlara eklenen dinî nedenler de vardı. Roma'nın üstünlüğünü tanımak istemeyen ve Roma Kilisesi'ne itaat etmekten cayan Bizanslıların *Sarrasin*'lerden [Müslümanlar] bile daha berbat varlıklar olduğu ve onlara savaşla boyun eğdirmenin caiz olduğu düşüncesi gelişmişti. Villehardouin'in sonlara doğru söz ettiği kazanç hırsı da, *Passion* [İsa'nın çilesi] tapıncının yeniden nüksettiği bir dönemde, Haçlılarda birçok kutsal emaneti, özellikle de Kutsal Haç'ın parçalarını ele geçirme isteği uyandırmış olabilir.

II- Villehardouin'in Kişiliği

O halde kronikçinin açıklamaları kabul edilmeli midir? Bonifacio del Monferrato'nun ya da çok olumlu bir biçimde sunduğu Venediklilerin çıkarlarına mı hizmet etmiştir? Bunu bilinçli olarak mı, yoksa istemeden mi yapmıştır? Tavrı başından beri mi böyledir, yoksa Haçlı Seferi başladıktan sonra mı bu tavrı benimsemiştir? Bu sorulara cevap verebilmek için Villehardouin'in kişiliğini olabildiğince tanımlamaya çalışmakta yarar var.

Konstantinopolis'in Fethi, bize bu kişiliği önce davranışları içinde yakalama olanağı veriyor. Becerikli ve namuslu bir elçi olan Villehardouin, ancak güvenilir kişilere emanet edilebilecek görevlerde bulundu ve bunların en az ikisinde başrolü oynadı: Haçlı Seferi'nin önderleri onu Haçlıların Kutsal Topraklar'a taşınmasının pazarlığını yapmak için Venediklilerle ve daha sonra da oğlu Aleksios'un verdiği sözleri tutacağını açıklamasını istemek için yeniden tahta çıkarılan II. İsaakios'la görüşmekle

görevlendirdiler. Villehardouin ikna etme sanatını biliyordu; kendi görüşünü kabul ettirmeyi ve Haziran 1201'de Bonifacio del Monferrato'yu Haçlı Seferi'nin başına geçirmeyi başarmıştı. Marki ile İmparator Baudouin arasında çıkan ciddi anlaşmazlığın halli konusunda da onun yardımına başvurulmuştu. Bu olayı anlattığı uzun bölümden, Villehardouin'in bilge, tarafsız, kişilikli biri olarak kabul edildiği ve düşüncesinin belli bir hukuki doğruluktan şaşmadığı anlaşılmaktadır.

Ama bu arabulucu aynı zamanda en dramatik koşullarda bile soğukkanlılığını yitirmeyen bir komutandı. Kont Louis de Blois'nın hayatını ve imparatorun da özgürlüğünü yitirdiği Hadrianapolis Savaşı'ndan sonra, Haçlıların bozgununu durdurmak için derhal en akıllıca kararları almış, kaçan Haçlıları yeniden bir ordu haline getirmiş, Kumanlarla Valakların sayısız saldırısına rağmen dağılmamalarını ve gece olduğunda hiç gürültü çıkarmadan, artçı kuvvetlere kendisi komuta edip arkada kimseyi bırakmadan geri çekilmelerini sağlamıştı. Bu görevini yerine getirdikten sonra Dimetoka ve Hadrianapolis'i kurtarmak için yeniden yola çıkmış, Stenimakon'a hapsolmuş Renier de Trit'nin yardımına koşmuştu.

Demek ki ne aptal, ne korkak, ne de açgözlü bir adamdı: Kendisine emanet edilen görevler bunun tam aksini kanıtlıyor. Usta bir siyasetçi olduğu kadar, sözü dinlenen ve saygı duyulan bir önderdi; bu da onun hem becerikli hem de dürüst olduğunu gösterir. Bütün Haçlı Seferi boyunca, özellikle de başlangıçta yola çıkılırken ve sonunda Konstantinopolis'in ikinci kez ele geçirilmesinden sonra hep ön planda yer almıştı. Ama seferi yolundan saptırıp Zadar ve Konstantinopolis'e doğru sürükleyen tartışmalarda kendine düşen payı küçültmek istediğine kuşku yoktur. Görüşlerini sunmakta gösterdiği ustalık, onun tanıklığını hiç incelemeden reddetmek için bir neden sayılmamalıdır. Üstelik dikkatli bir okuma bu soylu ve çekici kişiliğin ayırt edici niteliğini de ortaya koymaktadır: Benliğin, ordunun ya da edebi eserin bütünlüğünü tehdit eden parçalayıcı güçlere karşı neredeyse şuursuz bir düşmanlık.

Önce *benliğin dağılmasına karşı direnişi* ele alalım. Villehardouin, şu yargısının da gösterdiği gibi, paniğe kapılıp kendini kaybedenleri mahkûm eder: Renier de Trit, Philippopolis'e [Filibe] hapsolmuşken, oğlu, kardeşi, damadı ve yeğeni başkente ulaşma umuduyla onu terk eder, ama Bizanslılar tarafından yakalanır ve Kaloyan'a teslim edilirler. O da onların başını

vurdurur: “Ve biliniz ki onların bu sonuna çok üzülen çıkmadı, çünkü bağlı kalmaları gereken insana karşı çok kötü davranmışlardı.” Bu cümle Villehardouin’in düşüncesini yansıtıyor: Kişiliğin bütünlüğünü bozan, onur kırıcı korkaklık kimseye asla bir şey kazandırmaz. Buna karşılık, tumturaklı sözlerden hiç hoşlanmadığı halde, on beş şövalyesiyle uzun bir kuşatmaya dayanan Renier de Trit’yi takdir ettiği hissedilmektedir: “Ve sonra büyük bir sıkıntı ve yoksulluk içinde orada on üç ay kapalı kaldı. Yokluktan kendi atlarını yedi.”

Villehardouin insanın korkabileceğini kabul eder, nankör imparatorlar İsaakios Angelos ve IV. Aleksios’a meydan okumaya giderken içinin hiç de rahat olmadığını, Haçlıların en yiğitlerinin bile Konstantinopolis’i görünce tüylerinin diken diken olduğunu itiraf eder. Ama bu haklı korku onları yollarından alıkoymamıştır.

Villehardouin yemininden dönerek orduyu zayıflatan, kendisini de iğrendirenleri kınamaktan hiç geri kalmaz. Kronikçi seferin bütün evrelerinde yemininden cayan Haçlıların isimlerini vermekten neredeyse zevk alır. Jean de Nesle [Nêle], Thierry de Flandre ve donanmaları genel toplanma yeri olan Venedik’e gitmez: “Bu onlar için büyük bir utanç oldu ve bu yüzden çok ayıplandılar ve sonra da başlarına gelmeyen kalmadı.” Sonra yazar onların bu davranışına geri dönüp bir daha eleştirir. Kral Kaloyan da kazandığı zaferlere rağmen hiçbir saygıyı hak etmemektedir: Sadece zalim değil, aynı zamanda ettiği yeminleri hiç tutmayan birisidir. Ama belki de Villehardouin bu yaklaşımıyla Haçlı komutanlarının bir hatasını açıklamak ve gerekçelendirmek istemiştir. Çünkü Robert de Clari’ye göre, Kaloyan “ordunun yüksek baronlarına” gasıp Murtzuphlos’a karşı yardım teklif etmiş, buna karşılık da Valakia’daki [Eflak] toprakları için kendisine bir krallık tacı vermelerini şart koşmuştu. Ama önerisi hiç tartışılmadan reddedildi. Kronikçi dürüstlük ve sadakat nedir bilmeyen Bizanslıları da sevmez. Gerek Haçlıların Bizanslılara ilişkin tavrını (“Kamptaki Haçlıların hepsi silahlandı, çünkü Bizanslılara fazla güvenmiyorlardı”), gerek

İsaakios Angelos'un yeniden tahta çıkmasından sonra Bizanslıların tavrını anlatan ("Ve bir gün önce ona karşı olanların hepsi o gün onun iradesine girmişti"), gerek IV. Aleksios'un bazı sözlerini yineleyen ("Biliniz ki, aslında beni sevmeyen pek çok kişi yüzüme gülüyor"), gerekse yazarın kendi görüşlerini açıkladığı ("Ama çok kalleş olan Bizanslılar ihaneti kalplerinden çıkarıp atmamışlardı") birçok ifade bunu doğrulamaktadır.

Villehardouin'in ahlak anlayışında en temel zorunluluk ne olursa ve ne pahasına olursa olsun verilen söze bağlı ve hizmetine girilmiş kişinin yanında kalmaktır. Tüm zorluklara ve hoşnutsuzluğa rağmen, Haçlıların sözlerini tutabilmesi için çizilen yolu izlemekte ısrar eden azınlıktan olduğunu da gizlemez.

Şimdi de *ordunun dağılmasına direnişi* inceleyelim. "Orduyu bir arada tutmak" isteyenlerden olan Villehardouin eserinde "orduyu parçalamak" ya da "dağıtmak" için uğraşanları bıkmadan damgalar. Bu ifadeler sık sık yinelenmekte ve bir yandan kendisinin desteklediği politikaya karşı olanları gözden düşürme, seferin yolundan sapmasının ve sonunda takılıp kaldığı noktanın sorumluluğunu onlara yükleme isteğini yansıttıkları gibi, Villehardouin'in hem asker, hem de siyasetçi olarak bir saplantısını da ortaya koymaktadırlar: Haçlı Seferi'nin bütünlüğünü korumak. Bu bütünlüğü korumak için çok çaba harcamış, örneğin imparator seçiminde kaybeden adayın galip gelene karşı başkaldırmaması için çok uğraşmıştır. Çünkü Godefroy de Bouillon'un seçilmesine küsüp kalabalık bir birlikle çekip giden ve genç Kudüs Krallığı'nı tehlikeli bir şekilde zayıflatan Kont de SaintGilles'in kıskançlığını unutmamıştır. Villehardouin'e göre, alınan kararlara ve verilen emirlere uymak en önemli şeydi. Bu yapıldığında birinci Konstantinopolis kuşatmasında olduğu gibi zafer kazanılıyordu. Yapılmadığında ise, ataklık ve anarşi Hadrianapolis felaketine neden olmuştu. Kont de

Blois'nın kahramanlığı önemli değildi: Alınmış karara uymayıp düşmanların peşine düşerek hata etmişti. Zaten Haçlıların belki de en büyük hatası, kitlesel olarak değil dağınık gruplar halinde hareket etmeleriydi. Bu parçalanmadan kaçınmak için Venedik dukasının da düşündüğü gibi, iaşe sorunlarını çözmek gerekiyordu: "Erzağı olan asker erzağı olmayandan daha güvenli savaşır."

Son olarak da, *anlatının parçalanmasını reddi* ele alacağız. Söze inanan Villehardouin (Conon de Béthune'ü "iyi bir şövalye, bilge bir kişi ve iyi bir hatip" diye övmektedir) eserinde sadece olayın özünü, kesin neden-sonuç bağlantılarını korumuş, anlamsız ayrıntılardan sanki tiksinti duyar gibi uzak kalmıştır. Tartışmaların sadece sonucunu veya nihai kararı nakleder; bir konuşmadan geriye genellikle ayırt edici bir cümle ve genel bir yargı kalır. Büyük bir şahsiyet öldüğünde gösterilen acıyı, Clari'nin yaptığı gibi kuşatılanların ufak tefek hücumlarını ve taç giyme törenlerini betimlemeyi, Konstantinopolis'in harikalarını ve kutsal emanetleri saymayı reddeder. Haçlı Seferi dışında kalan hiçbir şey onun kroniğinde kendine yer bulamaz. Clari'nin söz ettiği, alnında bir haç damgası bulunan garip bir hacı olan siyahi Nübye kralına hiç değinmez. Daha önceki Haçlı seferlerinden çok ender olarak, Haçlıların davranışını açıklayan kısa bir değinme halinde bahseder: Robert de Clari hem Bonifacio del Monferrato'nun kardeşinin, hem de gasıp I. Andronikos'un hayatını ayrıntılarıyla anlatır, Valak Kaloyan'ın niye Konstantinopolis imparatoruna karşı ayaklandığını açıklar. Villehardouin ise kroniğini zaman ve mekân içinde sınırlar; olayların anlaşılmasına yaramayan, tek –ama değerli– katkısı o zamanki hayat hakkında bir izlenim aktarmakla sınırlı bütün küçük olguları bir kenara bırakır. Karşılaştığı dünyanın görünümü ve tuhaflıkları (Kumanların şaşırtıcı âdetleri gibi) hakkında tek söz etmez; gündelik yaşamın küçük sıkıntılarına tek bir satır ayırmaz. Bu soylu yazarın kaleminden çıkan ve en küçük bir retorik izi taşımayan anlatı mükemmel bir üslup bütünlüğü içinde en küçük bir gevşemeye izin vermeden sonucuna doğru uygun adım ilerler ve ne groteski ne de teklifsiz bir anlatımı benimser: Clari düşmanları korkutmak için, üzerlerine battaniyeler ve eyer kilimleri geçirilmiş aşçıların ve uşakların nasıl dibek tokmakları ve bakır tencerelerle silahlandırıldığını anlatmaktan keyif alır. Villehardouin'deki vecizlik ve kesinlik isteği, antikçağa hiç gönderme yapmamasında, imgelere ve karşılaştırmalara

başvurmamasında da kendini gösterir: Bir şeyin diğerinden üstünlüğünü anlatmak için sadece birkaç aşınmış ve renksiz ifade kalıbı kullanır. Bu istek “doğrudan anlatım üslubunun neredeyse tamamen ortadan kalkmasıyla” (J. Frappier) giderek güç kazanır, dolaylı üslup anlatımla daha iyi kaynaşır ve olayların akışını yavaşlatmaz.

Bir insanın gizlerine daha iyi nüfuz edebilmek için, onun sevdiği ve hayran olduğu kişileri tanımakta yarar vardır.

Villehardouin, Venedik dukası Henri [Enrico] Dandolo'dan onun hakkında her türlü eleştirel düşünceden vazgeçecek kadar etkilenmiş, hatta büyülenmişti. Ona göre Dandolo çok yaşlı ve kör olmasına rağmen Haçlı Seferi'ne katılmaya karar vermiş ve birçok başarının ardından görevinin başında ölmüş "yiğit" bir adamdı. Bu başarıların en çarpıcısı birinci Konstantinopolis kuşatmasında yaşanmıştı: Fransızların ve Venediklilerin tereddüt ettiğini görünce, kendisini elinde San Marco flamasıyla karaya çıkarmalarını emretmiş, böylece adamlarını savaşa girmeye zorlamıştı. Villehardouin aynı zamanda onun "çok bilge ve inançlı, saygıdeğer bir kişi" olduğunu belirtiyor. "Çok açık ve çok iyi bir akla ve sağduyuya sahipti", hiçbir şeyi hafife almıyor, inandırmayı ve ikna etmeyi biliyor, en akıllıca öğütleri veriyordu. Kronikçinin sözlerine bakılacak olursa, aynı zamanda dürüst ve cömert bir insandı. Dindarlık ve acıma duygularının etkisi altında, Venedik'in Haçlılarla yapılan anlaşmadaki bütün yükümlülüklerini tamamen yerine getirdi, sonra hakla onur duygusunu uzlaştırmak adına Zadar işini önerdi. Villehardouin, bu benzersiz kişiliğin büyüklüğünü azaltabilecek her şeyi –davranış ya da söz– anlatısının dışında bırakmıştır.

Tarihçi ile "çok bilge bir kişi ve bugün yaşayanların en değerlilerinden biri" olan Bonifacio del Monferrato arasında çok yakın bir dostluk vardı. Villehardouin ne bu yakın ilişkiyi, ne de vasalı olduğu markinin kendisine Messinople [Mosynopolis; Messina Kale] topraklarını verdiğini gizler. Bonifacio gibi bir senyörün dostluğunu kazanmaktan gurur duyduğu, çünkü Bonifacio'nun hiçbir zaman onu Haçlı Seferi'nin genel çıkarlarına zarar verecek bir davranış içine sürüklemediğine inandığı anlaşılmaktadır. Onun soyluluğuna ve dürüstlüğüne inanmıştır. İmparator Baudouin'le karşı karşıya gelmesine neden olan ayrılıktan Bonifacio sorumlu değildir, çünkü Baudouin'in seçimini çok iyi karşılamış ve onun ölümü üzerine kedere boğulmuştur. Bonifacio'nun kahramanca ölümü kısa ama dokunaklı bir konuşmayla yüceltilir. Marki öldürüldükten sonra, "onun başını çektiği girişime artık inanmayan, umutsuzluğun yıktığı Villehardouin sessizliği seçmiş olabilir" (A. Ollivier). Belki de dostunu ölü doğan bir maceraya ve ölüme sürüklediği için kendini suçlamaktadır. Her ne olursa olsun, onun bize bıraktığı Bonifacio portresi Robert de Clari'nin çizdiğinden çok farklıdır. Clari açgözlülük, ölçüsüz hırs ve İmparator Baudouin'e ihanetle suçladığı İtalyan'a pek iyi gözle bakmaz.

III- Villehardouin'in Niyetleri

Şimdi Villehardouin'i önce Haçlı Seferi sırasında, sonra da *Konstantinopolis'in Fethi*'ni yazarken harekete geçiren nedenleri açıklamak üzere bazı varsayımlar ileri sürebiliriz.

Herhalde başlangıçta Foulques de Neuilly'nin vaazıyla coşmuş ve ölüm dahil her şeyi göze alarak Haçlı Seferi'ne atılmış, bu arada coşkusunu Thibaut de Champagne'a da aşılamıştır (daha sonra yazılmış bir metin, *Mora Kroniği* bunu düşündürmektedir). Prenslerin, İtalyan limanlarında kendilerine müttefik bulması için onu elçi olarak seçtikleri anlaşılmaktadır. Villehardouin eserinde sefere katılışının asla eğreti olmadığını, çünkü mucizeler yaratan ve Papa'nın kefil olduğu bir azizin vaazının ardından bu kararı aldığını ve kendisiyle birlikte çok büyük senyörlerin, çok sayıda Champagne'lının da haç kuşandığını kanıtlamaya çalışmaktadır.

Üstelik taahhüdüne sonuna kadar sadık kalma kaygısıyla, en kısa sürede serbest kalmasını sağlayacak beyhude bir seferle yetinmeyip, yakın tarihli girişimlerin –Friedrich Barbarossa, Philippe Auguste, Aslan Yürekli Richard, VI. Henri Hohenstaufen'in girişimleri– başarısızlığa uğradığı ve bu nedenle Pierre de Blois'nın bu kadar kutsal bir girişime yanaşmayan büyüklerin ve zenginlerin yakışıksız tavrını eleştirdiği noktada başarılı olmak isteyen Villehardouin, Kutsal Topraklar'ı kalıcı bir şekilde yeniden fethedebilmek için gereken en iyi koşulları bir araya getirmeye uğraşmıştır. Bu nedenle hareket noktası olarak Venedik'i seçer, çünkü Haçlılar orada "başka hiçbir limanda bulunmayacak kadar çok gemi" olacağını umut etmektedirler. Doğrudan Suriye'ye gitmeyip, savaşı düşman imparatorluğun merkezine, Kahire'ye taşımaya karar verir. Haçlıların kalıcı bir şekilde yerleşmesini sağlayacak uzun ve zorlu bir harekâtı, daha kolay ama geleceği olmayan bir sefere tercih eder. Coşkusunu, deneyimini ve hırslarını bildiği Bonifacio del Monferrato'yu Haçlı Seferi'nin komutanı olarak önerir.

Ama Villehardouin tüm coşkusu içinde Haçlıların daha kalabalık ve daha zengin olacaklarına inanmıştır hiç kuşkusuz. Venedik'e geldiğinde gerçekleri görmek zorunda kalır: "Bu donanma, nave, kadırga ve nakliye gemisi sayısı olarak, ordudaki adamların üç katı kadar insanı da rahat rahat taşıyabilirdi." Eserinde bu açığı, Venedik'e gelmeyen çok sayıda Haçlının

ordudan ayrılmasıyla açıklar. Ama herhalde kendisi de ilk tahmininde bir hata yapmıştır. Ne olursa olsun, o zaman bir umutsuzluğa düşer ve bu umutsuzluk kullandığı bir özdeyişe yansır: “Ama terk edilenlere umut veren Tanrı onun böyle acı çekmesini istemedi.” Haçlı Seferi’nin hedefinden, daha önceki seferlere göre bile daha fazla uzaklaşarak ölü doğması ve kendisinin üç sözünü de tutamaması bu umutsuzluğu yaratıyordu: Önce Ecry turnuvasında, sonra Venediklilere, en sonunda da can çekişen Thibaut de Champagne’a söz vermemiş miydi? Yeminine sadık kalmayıp başka limanlara gitmesi olanaksızdı: Bu, orduyu dağıtmak, güçlü Venedik desteğini yitirmek, yemininden dönmek, er ya da geç başarısızlığa mahkûm olmak anlamına gelirdi. Haçlı Seferi’nin nihai başarısı ve sözünü tutma zorunluluğu her şeye üstün geldiği için, Venedik dukasının onur ve yarar gereklerini uzlaştırma gibi bir avantaja sahip önerisini –Zadar üzerine yürümek– kuşkusuz sevinçle kabul etmişti.

Ordu içinde çok güçlü bir hizbin, kendisinin yinelediği gibi “orduyu parçalamak” değil, doğrudan Suriye’ye gitmek amacıyla sürekli bir hareket içinde olduğunu kısa sürede fark etti. Venedikliler ile diğer Haçlılar arasında sürtüşmeler çıkabileceğini ve bunların sefer halindeki orduyu parçalayıp, az çok kalabalık grupların ayrılmasına yol açabileceğini biliyordu: Zadar’daki şiddetli isyan bunu acı bir şekilde kanıtlamıştı. O zaman, Aleksios Komnenos ve babasının yeniden Konstantinopolis tahtına çıkarılması konusunda Philipp von Schwaben ve Aleksios Komnenos’un taleplerini destekleyen Venediklilerin ve dostu Bonifacio del Monferrato’nun yanında yer aldı. Villehardouin, Venediklilerin ticari ve Bonifacio’nun da siyasi amaçlarının hepsini bilecek kadar duru görüşlü ve iyi haber alan bir adamdı. Ama Venedik’in, kendine rakip devletleri destekleyen ve tahtı iğrenç bir şekilde gasp etmiş bir imparatoru ortadan kaldırması onun umurunda değildi; Bonifacio’nun gizli niyetleri ve istekleri de onu pek ilgilendirmiyordu, yeter ki çıkarları peşindeki bu müttefikler aracılığıyla Kudus’ü yeniden fethetmek için çok güvenli bir üs ele geçirilsin, para ve çok sayıda asker sağlansın. Ayrıca, gücünü bildiği çeşitli etkenlerin de devreye girmesiyle, Haçlıları yollarına Konstantinopolis üzerinden devam etmeye ciddi bir tehlikeyle karşılaşmadan ikna edebileceklerini düşünüyordu. Bu etkenler, Bizanslılara karşı genel düşmanlık, adaletin savunulması, III. Aleksios’un ihanetinin korkunçluğu, kutsal emanetlerin ve genel ganimetin çekiciliğiydi. Hedefi hâlâ Kudüs’ü

kalıcı bir şekilde fethetmek olan girişimini başarıyla sonuçlandırmak için bu etkenlerden yararlanabileceğini düşündü.

Ama bütün Haçlı Seferi boyunca en etkili olanakları bir araya getirmeye uğraşan ve olayları denetleyebildiğini düşünen bu adam, Bizans İmparatorluğu'nun işgalinden kaynaklanacak ve Haçlıları boğaz kıyılarına çivileyecek güçlükleri hesaba katmamıştı. Bonifacio del Monferrato'ya fazla güvenmiş, danışmanlarının ve tebaasının baskısı altında kalan IV. Aleksios'un sözlerini tutmayacağını, fatihleri kendisiyle de savaşmak zorunda bırakacağını, Murtzuphlos tarafından tahttan indirileceğini ve bu işgali hazmedemeyen Bizanslıların, gücünü küçümsediği ürkütücü rakiplerle ittifak yaparak ayaklanacaklarını öngörememişti. İmparatorluğun fethinin uzun, tehlikeli, durmadan yeni tartışmalara yol açan bir süreç olacağını ve silah arkadaşlarının pek çoğuna ilk hedeflerini unutturacak kertede açgözlülüğe, rekabete, bıkkınlığa yol açabileceğini düşünmemişti.

Demek ki anılarını yazdırma işine koyulan, umutları kırılmış bir insandır. Büyük tasarısının araçları haline getirebileceğini düşündüğü saygın komutanlar birbiri ardı sıra ölmüş, usta ve güçlü düşmanların orduları Konstantinopolis surlarının dibine kadar gelmiştir. Öyle ki Kutsal Kent'e doğru yeni bir seferi hazırlamaktan çok, her an yıpratıcı bir çabayla ellerindeki mevzileri korumakla yetinmek zorundadırlar. Kendisinin de, Üçüncü Haçlı Seferi'ndeki öncülleri gibi, giriştiği işte başarılı olamadığını anlamış, sonunda İsa'nın intikamını alıp Kudüs'ü yeniden fethetmesini Tanrı'nın istemediğini düşünmeye başlamıştır.

Peki ama niye anılarını derleyip *Konstantinopolis'in Fethi* kitabını yazmak istemiştir? Çünkü Haçlı Seferi'nin komutanlarına yönelik, Robert de Clari'nin de yansıttığı, sert eleştiriler yıldan yıla çoğalıyordu ve bunlar Villehardouin'i kendi içine dönüp, kendisini sorgulamaya itti: Davranışında haklı mıydı? Yola çıkış noktası olarak Venedik'i seçmekte, Bonifacio del Monferrato'nun seferin başına geçmesini önermekte haklı mıydı? Baronlar görevlerinin gerektirdiği yüksek niteliklere sahip miydi? Onları Tanrı mı mahkûm etmişti? Zadar ve Konstantinopolis'e saldırarak suç mu işlemişlerdi? İncelemesini tamamladıktan sonra, tek başına almadığı bu kararların alınabilecek en iyi kararlar olduğu sonucuna vardı ve kendi inandığı gerçeği ortaya çıkarmak için Henri de Valenciennes, Raimbaut de Vacqueiras ve *Mora Kroniği*'nin de doğruladığı manevi otoritesini

kullanmaya karar verdi. Bu savunma niyeti metinde sık sık fark edilmektedir. İşte iki örnek. İkinci Konstantinopolis kuşatmasında, Haçlıların ilk saldırısı başarısız oldu. Robert de Clari'ye göre, Haçlılar "işlenen günah yüzünden" kente hiçbir zarar veremediklerini yineliyorlardı; buradaki "günah" kelimesi herhalde girişimin haksızlığını ifade ediyordu. Villehardouin de aynı deyimi değiştirerek kullanır: "Ama günahlarımızdan ötürü Haçlıların saldırısı geri püskürtüldü." Burada sadece bir Hıristiyan kentine saldırarak hata eden komutanların değil, herkesin günahları (açgözlülük, kibir, iman eksikliği...) söz konusudur. Peki Hadrianapolis felaketi nasıl anlatılmıştır? Clari bunu sadece Haçlıların kibirli ihtiyatsızlığıyla değil, aynı zamanda küçük insanlara ve ayaktakımına kötü davranmış ve "korkunç günahlar" işlemiş büyük baronlardan Tanrı'nın aldığı intikamla açıklar. Villehardouin'e göre bir dizi ihtiyatsızlık bu bozguna yol açmıştır: Baudouin destek kuvvetlerini beklememiş, Louis de Blois alınmış akıllıca kararlara uymamıştır; buna bazılarının korkaklığını da eklemek gerekir; zaten kronikçi Tanrı'nın genellikle Haçlıların yanında olduğunu belirtmektedir.

Anlatısının ardında gizli bir amaç bulunsa ve tarafsızlığı çok tartışmalı olsa da, yine de Villehardouin'in iyi niyetinden ve içtenliğinden kuşkulanmak haksızlık olur. Hiç böbürlenmemesi, ketumluğu, dikkatleri kendi üzerinde toplamayı reddetmesi, vakur büyüklüğüyle saygı ve hayranlık uyandırmaktadır. Sainte-Beuve'ün yazdığı gibi, "Sonuna kadar er meydanında kalmış, kılıcını korkusuzca, kalemini en sade biçimde kullanmıştır: Aralarında yer aldığı eylem adamı tarihçiler dizisine, çağının en şerefli ve en eksiksiz tiplerinden birini hediye etmek için bu kadarı yeterlidir."

Jean DUFOURNET

Önsöz

Joinville'den yaklaşık yüz yıl kadar önce, onun gibi Champagne'da doğmuş, onun gibi kalemden çok kılıç kullanmaya yatkın sert bir şövalye, adını ölümsüzleştirecek bir tarihsel anlatıyı eski Fransızca ile yazma macerasına atılıyordu. Önünde öykünebileceği hiçbir örnek, böyle bir girişimde kendisine fikir verebilecek hiçbir deneme yoktu. Koşulların zorlaması ve rastlantılar sonucunda, tıpkı Joinville gibi,

Geoffroi de Villehardouin de katıldığı büyük olayların tarihçisi olmak gibi bir yazgısı bulunduğunu hissetti. Her ikisi de işe, anlattıklarını yaşayarak koyulmuşlardı: Bu nedenle denemeleri tam birer usta işi oldu; esinlerinin ve öykülerine can katan hayatın kaynağı buydu. Birçok kitap daha yazarları hayattayken eskir ve ölür. Oysa sözünü ettiğimiz bu iki kitap eski dillerinin sert kabuğu altında tükenmeyen bir gençlik ve özgünlük cevherini koruyarak yüzyılları aşıp geldiler.

Ünü Joinville'inkine denk olmakla birlikte, Villehardouin'in kişiliğini o kadar iyi tanımıyoruz. Uzun süre, en tanınmış yayıncısı Du Cange'ın görüşleri nedeniyle, babasının Guillaume adında bir senyör olduğu düşünüldü. Kont Henri'nin (Liberal) 1163'ten 1179'a kadar çıkardığı fermanlarda Champagne mareşali unvanıyla adına rastlanan Guillaume, 1180'e doğru ölmüştü ve onun soyundan geldiği ileri sürülen meşhur oğlunun da yaşamının 1212 ile 1218 arasında sona erdiği bilinmektedir. Baba ile oğulun ölüm tarihleri arasındaki fark akla uygundu ve birbiri ardı sıra taşıdıkları mareşal unvanı miras yoluyla geçen bir fieften geliyor olmalıydı (en azından böyle sanılıyordu). Ama günümüzde, Champagne kontlarını inceleyen bilge tarihçi Bay d'Arbois de

Jubainville, “Kral” lakaplı bu Guillaume’un başka bir ailenin, Provins’li Brébant’ların kökünü oluşturduğunu ve Villehardouin’in kroniğinin birkaç yerinde adı geçen Milon le Brébant’ın atası olduğunu kanıtladı. O halde bizim büyük tarihçimizin bir soyağacı yoktur; neyse ki o, bir soyağacına gereksinim duymayanlardandır.

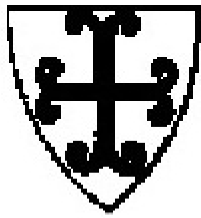
Büyük bir olasılıkla Troyes bölgesinin küçük Villehardouin köyünde, bazı kalıntıları hâlâ duran şatoda doğdu; ama hangi yılda doğduğu bilinmiyor. Bay d’Arbois de

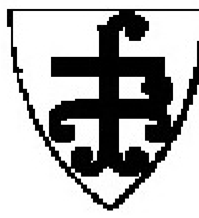
Jubainville onun adına ilk kez Champagne kontesi Marie’nin her ikisi de 1185 tarihli iki fermanında rastlamıştı. O tarihte reşit olduğu kabul edilirse, en geç 1164’te doğduğu sonucuna varılabilir.

Aynı bilgin bana, Villehardouin’in olası doğum tarihi aranırken mutlaka hesaba katılması gereken bir başka olaydan da söz etti. Tarihçimizin yeğeni, Akhaia dükü

Geoffroi de Villehardouin’in oğlunun adı da Geoffroi’ydı ve babasıyla birlikte 1216’da Korinthos’a verilen bir fermanı mühürlemişti. Demek ki bu oğul reşitti ve babası olan Akhaia dükü de en az 43 yaşındaydı. O halde bu Akhaia dükünün babası, yani bizim Villehardouin’in kardeşi o tarihte en az 65’indeydi.

Hepsi bu da değil: Tarihçinin iyi bilinen mühürü, yeğeni ile yeğeninin oğlunun sözü edilen bu 1216 tarihli fermana bastıkları mühürlerle karşılaştırılınca, o sırada Villehardouin ailesinin reisinin Akhaia dükü olduğu anlaşılmaktadır, çünkü oğlu veya amcası değil, sadece o, babasından kalan armayı aynen kullanmayı sürdürmektedir ve babadan kalan armalar ancak en büyük oğuldan yürüyen aile dalının temsilcisine ait olabilir. Okuyucuya çizimlerini sunduğumuz (no: 1) bu armalar, uçları yuvarlaklaştırılmış haçlardan oluşmaktadır. Geleneklere göre, babası hayatta olduğu sürece onunla tam aynı armayı kullanamayan Akhaia dükünün oğlu ise, armasında iki türlü farklılık yapıyordu: Haçın sağ kolundan ve üst kolundan birer çember eksiltiyor, daha sonra üst kolun hemen altına yatay bir çubuk ekliyordu (no: 2). Ama tarihçi Villehardouin’in iki fermanın altına bastığı mühürlerden (biri 1202, diğeri 1207 tarihli) onun da aile armalarını değiştirdiği sonucu çıkmaktadır: O da bir yandan yeğeninin oğlu ile aynı çemberleri eksiltmekte, sonra da sağ üst köşedeki boşluğa küçük bir ekü eklemektedir (no: 3). Demek ki tarihçi, ailenin küçük oğlundan yürüyen dalını temsil ediyordu ve ağabeyinin doğum tarihi olarak 1151 civarı kabul edilirse, onun doğum tarihi de 1152 ile 1164 arasındadır. 1164 üst sınırdır, çünkü yukarıda sözü edilen 1185 tarihli belgeler bu sınırın aşılmasına olanak vermemektedir.

No: 1

No: 2

No: 3

Champagne Kontluğu vasallarının kütüğünü yayımlayan Bay Auguste Longnon’un bana ilettiği bir metindeki veriler yukarıda sıralananlardan çok farklı değildir. Bu genç bilgin, söz konusu eseri yayımladıktan sonra,

Troyes Şatosu'na bağlı vasalları gösteren ve 1172'ye doğru hazırlanmış bir liste bulmuştur. Bu listede bir Geoffroi de Villehardouin'e yer verilmektedir. Eğer bu kişi bizim tarihçimizse o zaman doğum tarihini 1150'ye, ağabeyinin doğum tarihini ise biraz daha erkene almak gerekecektir.

Ne olursa olsun 1150, Villehardouin'in yaşamöyküsünü yazanların hiçbirinin aşmaya cesaret edemediği bir sınırdır ve bunun da çok anlaşılır bir nedeni vardır. Çünkü onun anlatılarını okuyan herkes, kendisine art arda uzak ülkelerde görevler verildiğini, her savaşa fiilen katıldığını görecek ve doğal olarak, hâlâ gücünün kuvvetinin yerinde ve yaşının da savaş yorgunluklarını kaldırmaya uygun olduğunu düşünecektir. Diğer yandan silah arkadaşlarına aşıladığı güven duygusu, meclislerdeki ağırlığı, görüşmeci olarak gösterdiği beceri tam olgunluk çağında bulunduğunu da kanıtlamaktadır. Bu nedenlerden ötürü, Geoffroi de Villehardouin'in doğumunu 1150 ile 1164 arasına tarihlendirmek akla yatkın olacaktır.

Akla yatkın ya da olası durumları sergiledikten sonra, kesin ve tartışma götürmeyen gerçeklere geliyorum. 1172'de Troyes Şatosu listesinde kayıtlı vasalın o olmadığını kabul edersek, Geoffroi de Villehardouin'in en azından 1185'te reşit, 1199'da Ecry-sur-Aisne turnuvasında Haçlı Seferi'ne katılma yemini ettiğinde de 35 yaşında olduğunu hatırlatırım. Demek ki güzel konuşan bir vaizin sesine düşüncesizce kanabilecek yaşta değildi. Sağlam bir yüreğe ve aydın bir düşünceye sahip insanlar o yaşa geldiklerinde hiçbir şeyi hafife almaz ve mantıklarına başvurmadan sadece imanlarının sesine kapılıp gitmezler. Koca koca kuşakların körlemesine ve sağduyusuzca hareket ettikleri varsayılırsa, genel olarak tarihi, özel olarak da Haçlı seferlerini anlamak zorlaşır. Kuşkusuz uzak diyarlara yapılan bu seferleri hazırlayan ve insanların aklına sokan ince ince tasarlanmış siyasi hesaplar değildi; ama yine de Hıristiyan Avrupa'nın birleşik güçlerini Müslümanlara karşı silahlandıranın dinî inançla birlikte gizli uygarlık içgüdüsü olmadığını kim iddia edebilir? Hıristiyanlığın uzun çabalarının zaferle taçlandığı ve atalarımızın Doğu'da hâlâ yaşayan anılarının Fransız ismini bir şeref ve cesaret ışığıyla aydınlattığı bugün, bize bu denli güzel bir miras bırakanların anılarını karalamak pek hoş olmaz.

Mademki herkesin örtülü onayı ve itirafı ile bu Haçlı seferlerinin en ön safında Fransa'nın yürümesi ve Hıristiyan Avrupa'yı temsil etmesi

gerekiyordu, bu seferlerin anılarını kendi dillerinde yaşatacak tarihçilerin de Fransa'nın bağrından çıkması son derece doğaldı. Ama Fransızca yazanların en yaşlısı, birtakım beklenmedik koşullar sonucunda, 1202'ye doğru Fransa'dan ayrılırken ulaşmayı düşündüğü Kutsal Topraklar'a varamayacaktı. Kudüs'ü fethetmek için yola çıkan bu Haçlılar, birdenbire bir zalimi tahttan indirmek ve büyük Romania [Bizans] İmparatorluğu'nu meşru sahibine geri vermek üzere Bizans'tan çağrıldıklarını öğrendiler. Geoffroi de Villehardouin'in çok haklı bir biçimde o güne dek işitilmiş en inanılmaz ve büyük maceralardan biri diye nitelediği olay budur. Kitabını son derece ilginç bir hale getiren de bu nedendir. Kutsal Topraklar'a giden Haçlılar ile ilgili elimizde pek çok anlatı bulunmasına karşın, Konstantinopolis'in fethini tüm ayrıntılarıyla anlatan neredeyse tek kişi Villehardouin'dir. Bu anlatı, Kont Riant'ın yayına hazırladığı ve Villehardouin'in çağdaşı olan Robert de Clari'nin Amiens dilinde kaleme aldığı kronikle karşılaştırıldığında bile öneminden bir şey yitirmez. Picardie'li bu kronikçi savaşın olaylarını ve ayrıntılarını yaşamış, yoksul şövalyelerin saflarında dövüşmüş, onların başarılarının tanığı ve şikâyetlerinin sözcüsü olmuştur. Seferin komutanlarının yanından hiç ayrılmayan, onların sırdaşı ve görevlisi olan, savaş meclislerine katılan Villehardouin ise, onların politikasının gizlerini öğrenmiş ve bu maceralı Haçlı Seferi'nin gerçek tarihini anlatmıştır.

Robert de Clari kadar özgün olmasa da, Dom Brial tarafından yaklaşık elli yıl önce ismi ve anlatıları tanıtıldığından beri, Geoffroi de Villehardouin'le birlikte anılmayı hak

eden bir kronikçi daha vardır. Dom Brial'e göre, Henri de Valenciennes tarihçesini sürdürdüğü Villehardouin'le çağdaş değildir. Ama tüm olayları kendi gözleriyle gördüğünü, yüksek şahsiyetlerin ve baronların tüm meclislerinde yer aldığını açıklayan Valenciennes'in bu sözlerine inanmamak mümkün müdür? Dom Brial'in kuşkularını hiç paylaşmayan Bay Buchon, Henri de Valenciennes'in acaba kendi savaşlarını anlatmaya girişen Konstantinopolis'in Latin imparatoru Henri mi olduğu sorusunu bile gündeme getirmiştir. Pek inandırıcı gözükmeyen ve kendisinin de fazla üzerinde durmadığı bu varsayımı bir kenara bırakacak olursak,

Buchon'un bu kronikte anlatılan olaylara gösterdiği güveni onayladığımızı belirtelim. Bay Paulin Paris de bu kroniğin tam gerçekliği konusunda güvence vermekte hiç duraksamaz; ancak bu tarihçenin romanesk biçimini açıklarken, önce manzum halde yazıldığını ve bir sözlü destanın (*chanson de geste*) parçası olduğunu ileri sürer. Ben bu kadar iddialı davranamasam da, bu eski manzum destanların akışını sık sık ağırlaştıran o uzun söylevlerin ve ayrıntılı betimlemelerin burada da karşımıza çıktığını kabul etmekle yetiniyorum. Bu tür kusurlar Henri de Valenciennes'in doğruluğunu ve içtenliğini tartışma konusu yapma hakkını vermemekle birlikte, Geoffroi de Villehardouin'in yazdığı tarihe egemen olan o soylu sadeliğin değerini daha iyi kavramamızı sağlar.

Bu sadeliği, daha önce Joinville çevirisini de kabullenmiş iyi niyetli okuyuculara sunduğum bu çeviride ben ne ölçüde koruyabildim? Bu tür çeviri girişimlerinin özrü, bugüne kadar çok az okunmuş, ama ilgisini çekebilecekleri kitleye ulaşma olanağı bulsalar çoktandır popüler olacak mükemmel kitapları yayma isteğidir. Ben burada size gerçek Villehardouin'i sunma iddiası taşımıyorum; ama yine de bu büyük kişiliği tanınmaz hale getirmeden, onun aslına oldukça uygun bir kopyasını yansıtmaya çalışacağım.

Bu çalışma öyle zor ki, birçok hatayla karşılaşmaya kendinizi hazırlamalısınız; ama belki de bu eski dili modern Fransızcaya çevirmeye çalışırken birçok yer ismini eski söylenişleriyle bırakmam sizleri şaşırtacaktır. Bu tercihimi belirleyen iki temel neden vardı. Bu yer isimlerinden pek çoğu az kullanıldığından popüler yayınlara mal olmamış ve Fransızcalaştırılmamıştır: Bu nedenle, dilimizde onları daha iyi anlatacak karşılıklar bulamadım. Bu karşılıkları Yunanca ya da Türkçede arayabilirdim, çünkü bu tarihsel öykünün sahnesi Trakya, Tesalya, Peloponisos, Bitinya, Misya, ya da başka bir deyişle Türkiye'nin Avrupa ve Asya topraklarıdır. Ama bu tür yaklaşımlar da hatadan arınmış olmayacaktı; çünkü Yunanca isimler Villehardouin'in çağına göre epey değişmişti ve o zamanlar Türkçe isimler henüz hiç yoktu. Antikçağa doğru gerilemek ya da modern zamanlara doğru ilerlemek de aynı ölçüde yersiz olduğu için, yazarın diline sadık kalmak tercih edildi.

Ama bu dili açıklamak gerekliydi ve bu açıklamaları arkadaki alfabetik dizine taşıdım. Bu dizinde Villehardouin tarafından kullanılan isimlerin başında genellikle yer alan diğer antik ya da modern isimler, Villehardouin'in kullandığı ismin gerçek anlamını belirlemekte ve bu yerleri haritalarda ya da coğrafya sözlüklerinde arama olanağı sağlamaktadır. Bu konudaki güçlükleri çözmekte, Du Cange'ın mükemmel çalışmalarından ve Trakya'ya yaptığı bilimsel bir yolculuğun sonuçlarını benimle paylaşma inceliğini gösteren Albert Dumont isminde genç bir bilginin yardımlarından yararlandım. Dumont Trakya'ya yaptığı bu gezide, hem Villehardouin'in hem de klasik antikçağ tarihçilerinin anlatılarını aydınlatmaya yarayacak gözlemler derlemişti. Okuyucu bu karşılaştırmalı coğrafya sorunlarına ilişkin tüm verileri göz önünde bulundurabilsin diye, her antik ya da modern yer isminin yanına sadece bunlara denk düşen ve Villehardouin tarafından kullanılan ismin düzgün biçimini yazmakla kalmadım; aynı zamanda yazma külliyatını birleştirdiğimde karşılaştığım çok sayıdaki –ve kimi yanlış– varyantı da ekledim.

Okuyucu için en az bu kadar önemli bir başka şey de, savaş operasyonlarını izleyebileceği ve Villehardouin tarafından belirtilen yerleri arayabileceği bir haritaydı. Gözlerimin durumu nedeniyle girişemediğim bu çalışmayı Bay Auguste Longnon'dan rica ettim; kendisini tanıyanlara onun şahsında bağlılık, kesinlik ve akıl dolu bir iş arkadaşı bulduğum için kendimi ne denli kutladığımı belirtmeye herhalde gerek yok. Araştırmalarının sonuçlarını sergileme işini kendisine bırakıyor ve sadece, onun haritasındaki isimlerin alfabetik dizindeki isimlerle uyumlu olduklarını belirtmekle yetiniyorum.[1]

Aynı dizin içinde, tamamen coğrafi nitelikte varyantların dışında, bazı lakaplarla –özellikle de bu lakaplar yer isimlerine gönderme yapıyorsa– ilişkili varyantlar da var. Ayrıca kitapta adı geçen kişilerin tam bir listesi ve bunlardan bazıları hakkındaki kısa biyografik bilgiler de dizin içinde yer alıyor.

Metnin bölümlere, bölümlerin de paragraflara ayrılması, çeviride parantez içinde verilen tarihlere ilişkin açıklamalar, notlar, sözlük, harita ve alfabetik dizinle birlikte güçlükleri aydınlatmak için kullanılan araçlardır. Her şeyi açıklamak gibi bir kaygı taşımamalı, ama en azından anlatının bütününde karanlık bir nokta kalmamasına da dikkat etmeliydim. Ben bunu az da olsa

başardıysam, Villehardouin işin geri kalanını tamamlayacak ve ben onun anlaşılmasını sağlayabildiysem, o insanları kendine hayran etmeyi bilecektir.

Hele bir de kendisini o eski dilde inceleyebilecek okuyucular bulursa![2] Kuşkusuz biraz zahmet çekecekler, ama bunun ödülünü de en cömert bir biçimde alacaklardır! Bugüne kadar duydukları en büyük edebi zevklerden birini yaşayacaklarına şimdiden güvence verebilirim. Dilimizin ilk başyapıtlarının haksızca hor görüldüğü günler çok gerilerde kaldı: Bugün onlardan ancak saygı ile söz ediliyor, ama genellikle kulaktan dolma bir hayranlık besleniyor. Ben tarihsel nesir yapıtlarının en eski anıtı ve Hıristiyanlık içinde Fransız isminin onurunu yayan en popüler anlatı şerefine biraz daha çaba gösterilmesini istiyorum. Saint-Louis'nin ölümsüz tarihi Joinville Şatosu'nun derinliklerinde ve Fransa krallarının kitaplığında unutulmuşken, Villehardouin'in kitabı tüm Avrupa'yı dolaşmış ve gittiği her yerde hayranlık ve merak uyandırmıştı. Joinville'in ününü sağlayan modern zamanların, Villehardouin'i unutulmuşluğa terk etmesi doğru olmaz.

13. yüzyılın ilk yıllarına dönelim. O sırada ortalık, Constantinus'un imparatorluk tacını başına geçiren bir Flandre kontunun inanılmaz talihi üzerine dedikodularla çalkalanıyordu. Bu büyük macerayı anlatan kitabın çıkar çıkmaz nasıl kapışıldığı bu koşullar dikkate alındığında daha iyi anlaşılıyor. Kitabın ne denli büyük bir sabırsızlıkla beklendiğini ve kopyaların ne denli büyük bir hızla çoğaltıldığını tahmin etmek zor değil. Bugün, bu eserin korunmasını sağlamış yazmalar incelendiğinde onların sayfalarını dolduran çeşitli kusurlar, bu modanın çok uzun sürdüğünü ve belli tehlikeleri de beraberinde getirdiğini kanıtlıyor. Anlatımı kesen ve anlamı bulandıran boşluklar ve kaba hatalar, dili zayıflatıp bozan kesintiler, eklemeler, eşanlamlı kelime kullanımları, metinde ne büyük tahrifatlar yapıldığını kanıtlıyor. Hatta bu kadar çok tahrifatı açıklayabilmek için, eserin eski destanlarımız gibi dinleyicilerin önünde sözlü olarak anlatıldığı ve hikâye anlatıcılarının (*jongleur*) insafına terk edilen metnin kopyalarını çıkaranlardan çok, bu anlatıcıların kuralsızlığından çektiği bile varsayılabilir.

Eğer elimizde mutlu bir rastlantı sonucu özgün bir nüshanın kopyası bulunmasa, eksiksiz bir Villehardouin yayını yapılamazdı bile denebilir. Bu

kopya çok uzun bir süre bir Venedik arşivinin ya da kitaplığının tozlu raflarında uykuya dalmıştır. Az bulunur bir şans sonucunda edebiyat patlamasının tehlikelerinden kendini kurtaran bu yazma bize tüm diğerlerinden daha içten bir metin sunmuş, Du Cange sadece bu metni doğru kabul etmiş, Dom Brial de kendi baskısına temel olarak bu metni seçmek istemiştir. Ben de burada bu metnin daha tam ve doğru bir yayımını gerçekleştiriyorum. Daha tam ve doğru diyorum, çünkü yeni bir yayıncı, gerekli özeni göstermek koşuluyla, öncüllerinin çalışmalarını ileri götürebilir. Bu baskı için kullandığım yöntemi öğrenmek isteyen okuyucularım, bu önsözü izleyen kısa açıklamada bu yöntemin bir özetini bulacaklardır.[3] Diğerlerinin de, bu kitabı Villehardouin'e ve özellikle de onun bu eseri adadığı kutsal anılara layık bir hale getirmeyi başarmak için elimden gelen hiçbir şeyi esirgemediğime inanmalarını isterim.

Burada Enstitü'den saygın meslektaşım, Didot yayınevinin rahmetli yöneticisine saygılarımı ifade etmeden geçemem. Kendisi bu çalışmamı tanınmış ailesinin geleneklerinden gelen o liberal ve çıkar duygusundan uzak yaklaşımıyla benimsemekle kalmadı; kıymetli kitaplığındaki en güzel yazmalardan bu cildi süslemek için yararlanmak ve böylelikle Villehardouin'in çağdaşı olan sanatçıların tıpkı onun gibi hayranlığımızı uyandıracak kıratta olduklarını göstermek istedi. Joinville için elinden gelen her şeyi yapan Bay Ambroise-Firmin Didot'dan Villehardouin konusunda da başka bir şey beklenemezdi zaten.

Natalis de Wailly

KONSTANTİNOPOLİS’İN FETHİ

Geoffroi de Villehardouin

I. Foulques de Neuilly Haçlı Seferi çağrısı yapıyor.

1. Biliniz ki efendimiz İsa'nın doğuşundan bin yüz doksan yedi yıl sonra, Roma'da Innocentius'un Papa ve Fransa'da Philippe'in ve İngiltere'de Richard'ın kral oldukları dönemde, Fransa'da Foulques de Neuilly adında bir aziz çıktı. Neuilly, Lagny-sur-Marne ile Paris arasında bir yerdir: Ve bu rahip o köyün kilisesini yönetiyordu. Ve size söz ettiğim bu Foulques tüm Ile-de-France'ı ve civar ülkeleri dolaşarak Tanrı'yı anlatmaya başladı: Ve biliniz ki efendimiz onun için birçok mucize gerçekleştirdi.

2. Bu azizin ünü öylesine yayıldı ki Roma'ya, Papa Innocentius'a kadar ulaştı; ve Papa Fransa'ya haber gönderip, onu kendi adına Haçlı Seferi çağrısı yapmakla görevlendirdi. Ve daha sonra kendi kardinallerinden birini, Haçlı olan Perron di Capua'yı Fransa'ya gönderdi ve onunla şimdi size söyleyeceğim şu affı bildirdi: Haçlı olan ve bir yıl boyunca orduda Tanrı'ya hizmet eden herkes günah çıkartabilecek ve bu günahların hepsi affedilecekti. Bu çok büyük bir af olduğu için insanlar çok heyecanlandı; ve pek çoğu da bu geniş kapsamlı aftan ötürü Haçlı oldu.

II. Haçlı Seferi'ne katılanlar.

3. Aziz Foulques'un Tanrı hakkındaki bu vaazlarının ertesi yılı, Champagne'da Ecry adında bir şatoda turnuva düzenlenmişti; ve Tanrı'nın bir lütfu sonucu Champagne ve Brie kontu Thibaut Haçlı oldu ve Blois ve Chartres kontu Louis de onu izledi; ve bu olay 28 Kasım 1199'da Avents'ın girişinde gerçekleşti. Biliniz ki bu Kont Thibaut genç bir adamdı, yaşı henüz yirmi ikiden fazla değildi ve Kont Louis de ancak yirmi yedisindeydi. Bu iki kont bir yandan Fransa kralının yeğenleri ve baba tarafından kuzenleri, diğer yandan da İngiltere kralının yeğenleriydiler.[4]

4. Bu iki kontla birlikte Fransa'nın çok yüksek iki baronu, Simon de Montfort ve Renaud de Montmirail da Haçlı oldu. Bu iki ulu adamın Haçlı olmalarının şanı da büyük oldu.

5. Champagne kontu Thibaut’nun topraklarında Troyes piskoposu Garnier, Brienne kontu Gautier, yüksek yargıç

(seneşal) Geoffroi de Joinville, kardeşi Robert, Gautier de

Vignory, Gautier de Monbéliart,[5] Eustache de Conflans,[6] kardeşi Gui de Plessis, Henri d'Arzillières, Oger de Saint-Chéron, Villain de Neuilly, Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin, onun yeğeni Geoffroi, Guillaume de Nully, Gautier de Fuligny, Evrard de Montigny, Manassès de l'Isle, Macaire de Sainte-Menehould, Milon le Brébant, Guy de Chappes, yeğeni Clerembaud, Renaud de Dampierre, Jean Foisnons ve kitabımızda adı sayılmayan daha birçok soylu insan Haçlı oldu.

6. Kont Louis ile birlikte Gervais du Châtel, oğlu Hervée, Jean de Virsin, Olivier de Rochefort, Henri de Montreuil, Payen d'Orléans, Pierre de Bracieux,[7] kardeşi Hugues,

Guillaume de Sains, Jean de Friaize, Gautier de Gaudonville, Hugues de Cormeray, kardeşi Geoffroi, Hervée de Beauvoir, Robert de Frouville, kardeşi Pierre, Orri de l’Isle, Robert du Quartier ve kitabımızda adı sayılmayan daha birçok kişi Haçlı oldu.

7. Ile-de-France’ta Soissons piskoposu Nevelon, Mathieu de Montmorency, yeğeni Coucy Şatosu’nun komutanı Guy, Robert de Ronsoi, Ferri d’Yerres, kardeşi Jean, Gautier de Saint-Denis, kardeşi Henri, Guillaume d’Aunoi, Robert

Mauvoisin, Dreux de Cressonsacq, Bernard de Moreuil,

Enguerran de Boves, kardeşi Robert ve kitabımızda adı sayılmayan daha pek çok saygın kişi Haçlı oldu.

8. Bir sonraki Büyük Perhiz'in (*carème*) başlangıcında, 23 Şubat 1200 günü, Flandre ve Hainaut kontu Baudouin ile karısı Kontes Marie (Champagne kontu Thibaut'nun kız kardeşi) Bruges'de Haçlı oldular. Daha sonra kardeşi Henri, Kont Philippe de Flandre'ın oğlu olan yeğeni Thierri, Béthune yargıcı Guillaume, kardeşi Conon, Bruges şato komutanı

Jean de Nêle [veya Nesle], Renier de Trit, oğlu Renier,

Mathieu de Wallincourt, Jacques d’Avesnes, Baudouin de Beauvoir, Hugues de Beaumetz, Girard de Mancicourt,

Eudes de Ham, Guillaume de Gommegnies, Dreux de

Beaurain, Roger de Marck, Eustache de Saubruic, François de Colemi, Gautier de Bousies, Renier de Mons, Gautier des Tombes, Bernard de Somergen ve kitabımızda adı sayılmayan daha birçok saygın kişi Haçlı oldu.

9. Daha sonra, Kont Hugues de Saint-Paul Haçlı oldu. Onunla birlikte yeğeni Pierre d’Amiens, Eustache de Canteleu, Nicolas de Mailly, Anseau de Cayeux, Gui de Houdain,

Gautier de Nêle, kardeşi Pierre ve daha bilmediğimiz birçok kişi Haçlı oldu.

10. Bunun hemen ardından Kont Geoffroi du Perche, kardeşi Etienne, Rotrou de Montfort, Ives de la Jaille,

Aimeri de Villeroi, Geoffroi de Beaumont ve isimlerini bilmediğim daha birçok kişi Haçlı oldu.

III. Haçlılar Venedik'e altı haberci gönderiyor.

11. Sonra baronlar, ne zaman yola çıkacaklarını ve hangi yolu izleyeceklerini kararlaştırmak üzere bir toplantı yaptılar. Anlaşamadılar, çünkü toplanan Haçlıların sayısını yeterli bulmadılar. O yıl boyunca (1200) en çok iki ay arayla Compiègne'de toplanıp durdular. Haçlı olan tüm kontlar ve baronlar oradaydı. Karşılıklı birçok öğüt alındı verildi; ama sonuçta bulabilecekleri en iyi habercileri, kendilerine her türlü yetkiyi vererek gönderme kararına vardılar.

12. Bu habercilerden ikisini Champagne kontu Thibaut, ikisini Flandre ve Hainaut kontu Baudouin ve diğer ikisini de Blois ve Chartres kontu Louis gönderdi. Kont

Thibaut’nun habercileri Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin ve Milon le Brébant’dı; Kont Baudouin’in habercileri Conon de Béthune ve Alard Maquereau idi; ve Kont Louis’nin habercileri Jean de Friaize ve Gautier de Gaudonville idi.

13. Tüm işin yürütülmesini tamamen bu altı kişiye bıraktılar, öyle ki ellerine boş fermanlar ve mühürlerini verdiler; böylelikle bu altı kişinin nereye giderlerse gitsinler ve hangi limanlarla anlaşırlarsa anlaşsınlar, yapacakları anlaşmaları baştan kabulleniyorlardı.

14. İşittiğiniz gibi böylece altı haberci yola çıktı ve aralarında bir toplantı yaptılar. Hep birlikte Venedik’te başka hiçbir limanda bulunmayacak kadar çok gemi olacağına karar verdiler. Ve her gün at koşturarak, 1201 Şubat’ında, Perhiz’in ilk haftasında oraya vardılar.

IV. Habercilerin gelişi; istekleri.

15. Enrico Dandolo adındaki Venedik dukası çok bilge ve çok dindar bir adamdı, o ve yanındakiler gelenleri çok onurlandırdı ve onları gönülden karşıladı. Ve ulaklar senyörlerinin mektuplarını uzattıklarında, duka bu adamları topraklarına getiren neden karşısında şaşırdı. Bu mektuplar güven mektuplarıydı ve kontlar bu mektupları getiren kişilere kendileri gibi inanılmasını ve altı habercinin her yaptığını kabul edeceklerini belirtiyorlardı.

16. Ve duka onları yanıtladı: “Senyörler, mektuplarınızı gördüm; efendilerinizin taçsız insanların en üst sırasında yer alan adamlar olduklarını anladık; ve bu adamlar bize söylediklerinize inanmamızı ve yaptıklarınıza sonuna kadar sahip çıkacaklarını bildiriyorlar. Şu halde lütfen diyeceğinizi deyin.”

17. Ve ulaklar yanıtladılar: “Sir, meclisinizi toplamanızı istiyoruz ve kabul ederseniz, efendilerimizin bize bildirdikleri mesajı yarın meclisinizin önünde söyleyeceğiz.” Ve duka onlardan dört gün mühlet istediğini ve dört günün sonunda meclisini toplayacağını ve onların da istediklerini söyleyebileceklerini bildirdi.

18. Duka tarafından saptanan dördüncü güne kadar beklediler; çok zengin ve güzel olan saraya girdiler ve duka ile meclisini bir odada buldular, getirdikleri haberi şöyle ilettiler: “Sir, bizi sana Tanrı izin verirse İsa’nın utancının intikamını almak ve Kudüs’ü yeniden fethetmek için Haç giyen Fransa’nın yüksek baronları gönderdi. Ve onlar kimsenin kendilerine siz ve sizin insanlarınız kadar yardım edemeyeceklerini bildiklerinden, sizden Tanrı aşkına denizaşırı Kutsal Topraklar’a ve İsa’nın utancına acımanızı ve kendilerinin emrine ulaşım ve savaş gemileri verilmesi için çalışmanızı rica ediyorlar.”

19. Duka, “Ne şekilde?” diye sordu. Haberciler, “Onlara önerebileceğiniz ya da öğütleyebileceğiniz her şekilde” diye yanıtladılar, “yeter ki bu öğütler yapılabilecek ve katlanılabilecek sınırlar içinde olsun.” Duka, “Bizden istedikleri kesinlikle çok büyük bir şey” dedi, “ve yüce bir iş peşinde koştukları da belli; size sekiz gün içinde yanıt vereceğiz. Mühletin uzunluğu sizi şaşırtmasın; çünkü bu derece büyük bir iş hakkında çok düşünmek gerekir.”

V. Duka tarafından önerilen anlaşmalar.

20. Dukanın saptadığı mühletin sonunda yeniden saraya geldiler. Orada söylenen ve açıklanan tüm sözleri size anlatamam, ama toplantının sonucu şöyle oldu: Duka, “Senyörler” dedi, “eğer büyük meclisimizin ve kent meclisinin de rızalarını alabilirsek size nasıl bir karara vardığımızı söyleyeceğiz; ve siz de aranızda danışarak bu kararı uygulatıp uygulatamayacağınızı, destekletip destekletemeyeceğinizi bize bildireceksiniz.”

21. “Dört bin beş yüz atı ve dokuz bin seyisi taşıyacak yelkenli nakliye gemileri (*huissier*) yapacağız; ve dört bin beş yüz şövalye ile yirmi bin yaya askeri navelerde (*nef*) taşıyacağız. Ve tüm bu atlar ve insanlar için yapılacak anlaşmaya göre, yanlarında dokuz aylık erzak bulunacak. At başına dört ve adam başına iki mark verilmesi koşuluyla yapacaklarımız en azından bunlar.”

22. “Ve size açıkladığımız tüm bu anlaşmalara, Tanrı’ya ve Hıristiyanlığa hizmet etmek üzere Venedik limanından ayrıldığımız günden başlayarak nerede olursa olsun bir yıl boyunca uyacağız. Yukarıda belirtilen bu harcamanın toplamı seksen beş bin marktır.”

23. “Ayrıca şunu da yapacağız: Tanrı aşkına silahlandırılmış elli kadırga (*galère*) da vereceğiz; tek koşulumuz, toplumumuz ayakta kaldığı sürece, denizde ya da karada, toprak ya da para olarak ele geçirilecek her ganimetin yarısı bizim, yarısı sizin olacak. Bu kararları uygulatabilir misiniz ya da destekletebilir misiniz anlamak için aranızda bir görüşün.”

24. Haberciler saraydan ayrıldılar; aralarında konuşacaklarını ve yarın yanıt vereceklerini söylediler. Hep birlikte bütün gece görüştüler ve konuştular ve sonra anlaşmayı kabul etmeye karar verdiler. Ertesi gün dukanın önüne gelip, “Sir, biz bu anlaşmayı sonuçlandırmaya hazırız” dediler. Duka adamlarıyla görüşeceğini ve sonucu onlara bildireceğini söyledi.

25. Üçüncü günün sabahı, çok bilge ve dindar bir adam olan duka büyük meclisini topladı. Bu, ülkenin en bilge adamlarından oluşan kırk kişilik bir meclisti. Ve duka sağduyusu ve son derece duru zekâsı sayesinde onları bu anlaşmayı kabule ve benimsemeye ikna etti. Önce onları ikna etti, sonra yüz kişiyi, sonra iki yüz, sonra bin kişiyi ikna etti, bu ikna işi herkes bu anlaşmayı kabul edinceye ve onaylayıncaya kadar sürdü. Sonra en az on bin kişiyi mevcut en güzel kilise olan San Marco Kilisesi’ne topladı; onlara Kutsal Ruh için yapılan ayine kulak vermelerini ve habercilerin istekleri konusunda kendilerine yol göstermesi için Tanrı’ya yalvarmalarını söyledi. Ve toplananlar da bu işi canıgönülden yaptılar.

VI. Anlaşmanın sonucu; habercilerin geri dönüşü.

26. Ayinden sonra, duka habercilere halkın bu anlaşmanın yapılmasına onay vermesini sağlamak için, isteklerini alçakgönüllü bir şekilde tüm halka açıklamalarını bildirdi. Haberciler kiliseye geldiler. Kendilerini daha önce hiç görmemiş bir sürü insanın gözleri üzerlerine dikilmişti.

27. Diğer habercilerin de onayı ve isteğiyle sözü Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin aldı ve şöyle dedi: “Senyörler, bizi sizlere Fransa’nın en yüce ve en güçlü baronları gönderdi; ve onlar, Türklerin elinde esir bulunan Kudüs’e acımanız ve Tanrı aşkına İsa’nın utancının intikamını almalarına yardım etmeniz için merhametinize sığınıyorlar. Ve onlar sizi seçtiler, çünkü denizlerde hiç kimsenin siz ve sizin insanlarınız kadar güçlü olmadıklarını biliyorlar. Ve bize ayaklarınıza kapanmamızı ve

denizaşırı Kutsal Topraklar'a acıyacağınızı, bize yardım edeceğinizi söyleyinceye kadar yerden kalkmamamızı emrettiler."

28. Bu sözlerin ardından altı haberci gözyaşları içinde topluluğun önünde diz çöktü ve duka ile tüm diğerleri acıma duyguları içlerinden taşarak gözyaşlarına boğuldular ve ellerini yukarı kaldırarak hep bir ağızdan haykırdılar: "Yardım edeceğiz! Yardım edeceğiz!" Öyle büyük bir gürültü ve kargaşa yaşandı ki sanki yer yarılıyordu.

29. Ve bu büyük kargaşa ve acıma duygusu (bugüne dek hiçbir insanın görmediği kadar büyük bir acıma duygusuydu bu) yatıştığında, çok bilge ve dindar bir adam olan Venedik'in iyi kalpli dukası kürsüye çıktı ve halka seslendi: "Tanrı'nın size verdiği onuru görüyorsunuz; çünkü dünyanın en soylu insanları efendimizin kurtarılması kadar yüce bir işi beraber yapmak için tüm diğer insanları bir yana bırakıp size geldiler."

30. Dukanın söylediği tüm o güzel ve iyi sözlerin hepsini burada size nakledemeyeceğim; ama sonuçta anlaşmaları ertesi gün yapmak üzere sözleşildi; ve anlaşmalar yapıldı ve kopya edildi. Anlaşmalar yapıldığında, Babiloine[8] üstünden gidileceği, çünkü Türklerin en kolay Babiloine üstünden gidilerek yok edilebilecekleri meclise açıklandı. Ve halkın önüne çıkıldığında, sadece denizaşırı topraklara gidileceği söylenildi. O sırada Perhiz sürüyordu (Mart 1201); ve bir yıl sonraki Saint-Jean yortusunda, baronlar ve Haçlılar Venedik'te olacaklar, gemiler de yola çıkmaya hazır bir şekilde onları bekleyeceklerdi.

31. Anlaşmalar yapılıp mühürlendikten sonra, büyük sarayda dukaya götürüldü; büyük ve küçük meclisler de sarayda toplanmıştı. Ve duka anlaşmaları onlara verdiğinde, çok gözyaşı dökerek diz çöktü ve anlaşmalardaki koşulları yerine getireceğine kutsal emanetler üzerine yemin etti; kırk altı kişiden oluşan meclisi de aynı yemini etti.[9] Haberciler de anlaşmaya uymaya yemin ettiler ve hem senyörlerinin, hem kendilerinin iyi niyetle yeminlerinde duracaklarını açıkladılar. Biliniz ki bu sahne sırasında pek çok merhamet gözyaşı döküldü. Ve her iki taraf da anlaşmayı onaylatmak üzere hemen Roma'ya, Papa Innocentius'a haberci gönderdiler ve o da canıgönülden bu onayı verdi.

32. O zaman haberciler kentte beş bin mark gümüş[10] borç buldular ve donanmayı hazırlamaya başlaması için bu parayı dukaya verdiler. Sonra da

ülkelerine dönmek için izin aldılar ve Lombardiya'daki Plaisance'a [Piacenza] gelinceye dek at koşturdular. Orada ayrıldılar: Mareşal Geoffroi ve Alard Maquereau doğrudan Fransa'ya gitti; diğerleri denizaşırı Kutsal Topraklar için ne tür bir yardım alabileceklerini öğrenmek üzere Cenova ve Piza'ya yöneldi.

33. Champagne mareşali Geoffroi, Cenis tepesini aştığında, Brienne kontu Gautier ile karşılaştı. Kont, Haçlı olduktan sonra evlendiği ve Kral Tancredi'nin kızı olan eşinin topraklarını ele geçirmeye gidiyordu.[11] Beraberinde hepsi haç giymiş olan Gautier de Montbéliard ve Eustache de

Conflans, Robert de Joinville ve Champagne soylularının büyük bir bölümü vardı.

34. Ve Villehardouin onlara nasıl bir iş becerdiklerini anlatınca, büyük bir sevince kapıldılar ve bu işe büyük değer verdiler ve şöyle dediler: “Biz şimdiden yürüyüşe geçtik; ve geldiğinizde bizi hazır bulacaksınız.” Ama Tanrı’nın isteğiyle öyle maceralar içine düştüler ki, orduya katılma olanağını bulamadılar. Çok yazık oldu; çünkü çok dindar ve yiğit insanlardı. Ve böylece ayrıldılar ve herkes kendi yoluna gitti.

VII. Champagne kontu Thibaut’nun ölümü.

35. Mareşal Geoffroi at koşturarak geçen günlerin ardından Champagne’da Troyes kentine vardı ve senyörü Kont Thibaut’yu hasta ve can çekişir durumda buldu; ama kont yine de onun gelişine çok sevindi. Ve Geoffroi ona yaptıklarını anlattığında, o kadar neşelendi ki ata bineceğini söyledi; uzun bir süredir at sırtına çıkamamıştı; ve ayağa kalktı ve ata bindi. Heyhat! Ne kadar yazık oldu! O günden sonra bir daha hiç ata binemedi.

36. Hastalığı ilerledi ve kötüleşti, öyle ki vasiyetnamesini ve bağışlarını yaptı ve sefere çıkarken yanında götürmek için ayırdığı parayı adamları ile silah arkadaşları arasında paylaştırdı; pek çok iyi adamı vardı ve o günlerde hiç kimsede ondaki kadar iyi adam yoktu. Ve sonra her biri miras payını alırken, daha önce söz verdiği gibi Venedik seferini sürdüreceğine kutsal emanetler üzerine yemin etmesini emretti. Yeminlerini tutmayan çok kişi çıktı ve sonra bundan dolayı çok ayıplandılar. Kont paranın bir bölümünün de orduya götürülmesini ve en çok işe yarayacağının düşünüldüğü yerde kullanılmasını emretti.

37. Kont böyle öldü; ve o bu dünyadaki insanlar içinde en güzel sonu yaşayanlardan biri oldu. Kendi soyundan ve adamlarından büyük bir kalabalık toplandı. Orada tutulan yastan söz etmeye gerek yok; çünkü hiçbir adam için daha büyük bir yas tutulmamıştı, ve bu da doğaldı, çünkü akranları içinde kendi adamları ve başkaları tarafından onun kadar sevilen biri daha yoktu. Troyes’daki Saint Etienne Kilisesi’nde babasının yanına gömüldü. Navarre kralının kızı olan karısı Kontes Blanche güzelliğini ve iyiliğini korudu; bir kızı vardı, oğlu da karnındaydı.

VIII. Haçlılar kendilerine başka bir komutan arıyor.

38. Kont gömüldüğünde, Mathieu de Montmorency,

Simon de Montfort, Seneşal Geoffroi de Joinville ve Mareşal Geoffroi, Bourgogne dükü Eude'e gidip şöyle dediler: "Sir, kuzenin öldü; Kutsal Topraklar'ın başına ne büyük bir felaket geldiğini görüyorsun. Tanrı aşkına, senden onun yerine Haç'ı eline almanı ve Kutsal Topraklar'ın yardımına koşmanı istiyoruz; ve onun tüm parasını sana verdireceğiz ve sana da ona yapacağımız gibi iyi niyetle hizmet edeceğimize kutsal emanetler üzerine yemin edecek ve diğerlerine de yemin ettireceğiz."

39. Ama dük bu isteği reddetti. Biliniz ki daha iyi davranabilirdi. Haberciler, ölen kontun kuzeni olan Bar-le-Duc kontu Thibaut'ya aynı öneriyi yapması için Geoffroi de

Joinville'i görevlendirdiler; bu kont da öneriyi reddetti.

40. Champagne kontu Thibaut'nun ölüm haberi, Haçlıların ve Tanrı hizmetinde yola düşeceklerin gönüllerine huzursuzluk sokmuştu; ne yapabileceklerini görüşmek üzere ay başında Soissons'da bir meclis topladılar. Flandre ve Hainaut kontu Baudouin, Blois ve Chartres kontu Louis, Perche kontu Geoffroi, Saint-Paul kontu Hugues ve daha pek çok saygın kişi oradaydı.

41. Mareşal Geoffroi onlara seslendi. Bourgogne düküne ve Bar kontuna yaptıkları öneriyi ve onların bunu nasıl reddettiğini anlattı. "Senyörler" dedi, "dinleyiniz; eğer kabul ederseniz size bir tavsiyede bulunmak istiyorum. Monferrato markisi çok bilge bir kişidir ve bugün yaşayanların en değerlilerinden biridir. Ondan buraya gelip Haçlı olmasını ve Champagne kontunun yerini almasını isterseniz, ve ona ordunun komutasını verirseniz, bunu hemen yapacaktır."

42. Bu konu enine boyuna çok tartışıldı; ama söz sonuçta öyle bağlandı ki, büyük, küçük herkes anlaştı; mektuplar yazıldı ve haberciler seçildi ve marki çağrıldı. Marki belirtilen günde Champagne ve Ile-de-France'tan geçerek geldi. Ile-de-France'ta kuzeni olduğu Fransa kralı tarafından da onurlandırıldı.

IX. Monferrato markisi Bonifacio Haçlı Seferi'nin komutanı oluyor; yeni Haçlılar; Perche kontu Geoffroi'nın ölümü.

43. Böylece marki, Soissons'da toplanan meclise katıldı; kontların, baronların ve Haçlıların çoğu oradaydı. Markinin geldiğini işitince, onu karşılamaya çıktılar ve onu çok onurlandırdılar. Toplantı sabah, Notre-Dame de Soissons Manastırı'nın bahçesinde yapıldı. Orada markiden kendisinden isteneni yapmasını rica ettiler ve Tanrı aşkına Haç'ı eline alması, ordunun komutasını kabul etmesi, Champagne kontu Thibaut'nun yerine geçmesi ve onun adamlarıyla parasını alması için yalvardılar. Hepsi ağlayarak onun ayaklarına kapandı; ve o da onların ayaklarına kapandı ve bu işi canı gönülden yapacağını söyledi.

44. Böylelikle Marki onların ricalarını kabul etti ve ordunun komutasını aldı. Hemen Soissons piskoposuyla birlikte Aziz Monsenyör Foulques ve

markinin ülkesinden getirdiği iki beyaz keşiş,[12] onu Notre-Dame Kilisesi'ne götürerek, Haç'ı omzuna bağladılar.[13] Bu toplantı böyle sona erdi ve ertesi gün, marki memleketine dönüp sefere hazırlanmak için izin aldı ve herkesin de hazırlanmasını söyledi; çünkü onlarla birlikte Venedik'te olacağını açıkladı.

45. Marki Eylül ayında (14 Eylül 1201) Sainte-Croix'da yapılan Citeaux dinî meclisine katıldı. Manastır başrahiplerinin, baronların ve diğer Bourgogne'lu insanların çoğu oradaydı; ve Monsenyör Foulques da Haçlı Seferi'ni vazetmek üzere oraya gitmişti. Champagne'lı Eudes de Champlitte ve kardeşi Guillaume, Richard de Dampierre, kardeşi Eudes, Gui de Pesmes, kardeşi Edmond, Gui de Conflans ve adları burada yazılmayan daha pek çok Bourgogne'lu soylu insan orada Haçlı oldu. Daha sonra Autun piskoposu, Forez kontu Guigues, baba ve oğul Hugues de Bergi'ler, Hugues de Colemi de haç giydi. Pierre Bromont ve isimlerini bilmediğimiz birçok kişi de Provence'ta Haçlı oldu.

46. Böylece bütün yörelerde Haçlılar hazırlandı. Heyhat! Bir sonraki Perhiz'de (Mart 1202), yola çıkmadan önce başlarına ne büyük bir felaket geldi! Perche kontu Geoffroi hastalandı ve parasını kardeşi Etienne'in alıp, adamlarını orduya katılmak için götürmesini bildiren vasiyetnamesini yaptı. Eğer Tanrı izin verseydi, Haçlılar bu yer değişiminin hiç olmamasını dilerdi. Kontun günleri böyle sona erdi ve öldü; ve bu çok yazık oldu. Kont arkasından üzülünmesini hak eden bir insandı; çünkü çok yüce ve onurlu bir barondu ve iyi bir şövalyeydi. Tüm topraklarında büyük bir yas yaşandı.

X. Haçlıların Venedik'e doğru yola çıkışı; başka bir yoldan gidenler.

47. Paskalya'dan sonra, Pentecôte'a doğru (2 Haziran 1202), Haçlılar memleketlerinden yola çıkmaya başladılar. Ve memleketlerini, insanlarını ve dostlarını terk ederken, biliniz ki çok gözyaşı döküldü. Bourgogne, Mont-Joux tepeleri, Cenis tepesi ve Lombardiya üzerinden at sürdüler; ve böylece Venedik'te toplanmaya başladılar. Limanda, Saint-Nicolas [San Nicola] adasında kalıyorlardı.

48. O sırada Flandre'dan bir donanma denizyolundan hareket etti; donanmaya pek çok silahlı soylu insan katılmıştı. Başlarında Bruges şato komutanı Jean de Nêle, Flandre kontu Philippe'in oğlu Thierri ve Nicolas

de Mailly vardı. Kont Baudouin’e, nereye giderse gitsin, Fas boğazından [Cebelitarık] geçerek Venedik ordusuna ve ona katılacaklarına söz vermiş ve kutsal emanetler üzerine yemin etmişlerdi. Ve bu nedenle Flandre kontu ve kardeşi Henri onlara giyecek, yiyecek ve başka erzakla yüklü naveler göndermişlerdi.

49. Bu donanma çok güzel ve çok zengindi, ve Flandre kontu ile diğer Haçlılar ona çok güveniyorlardı, çünkü en iyi askerlerinin çoğu bu donanmadaydı. Ama bunlar kendi senyörlerine ve diğerlerine verdikleri sözü hiç de iyi tutmadılar, çünkü onlar ve daha pek çokları Venedik’tekilerin göze aldıkları büyük tehlikeden korktular.

50. Autun piskoposu, Forez kontu Guigues ve Pierre Bromont ve daha pek çok insan geri adım attı ve bundan ötürü çok ayıplandılar, gittikleri yerlerde de pek hoş karşılanmadılar! Fransızlardan da Bernard de Moreuil, Hugues de Chaumont, Henri d’Araines, Jean de Villers, Gautier de Saint-Denis, kardeşi Hugues ve daha pek çokları eksildi; onlar da çok tehlikeli olduğu için Venedik’e uğramayıp, denizi geçmeye Marsilya’ya gittiler. Bu onlar için büyük bir utanç oldu ve bu yüzden çok ayıplandılar ve sonra da başlarına gelmeyen kalmadı.

XI. Venedik’e götürülen Haçlılar ve Pouille’a [Apulia] gidenler.

51. Bunlar hakkında daha fazla konuşmayacak ve sözü büyük bir bölümü zaten Venedik’e varmış olan Haçlılara getireceğiz. Flandre kontu Baudouin ve daha pek çokları oraya varmıştı. Birçok Haçlının başka yollardan başka limanlara gittikleri haberi onlara orada ulaştı; ve bundan çok rahatsızlık duydular, çünkü o zaman ne anlaşmayı yerine getirebilecek, ne de Venediklilere söz verdikleri parayı ödeyebileceklerdi.

52. Ve aralarında toplanıp Haçlıları ve henüz Venedik’e gelmemiş Blois ve Chartres kontu Louis’yi karşılamaya iyi haberciler çıkarmaya karar verdiler. Haberciler gelenleri rahatlatacak, deniz ötesindeki Kutsal Topraklar’a acımaları için onlara yakaracak ve Venedik dışında hiçbir limanın deniz yolculuğu için kazançlı olmadığını anlatacaklardı.

53. Bu mesajı taşımak üzere Saint-Paul kontu Hugues ve Champagne mareşali Geoffroi seçildi; Lombardiya’daki

Pavua’ya kadar at sürdüler. Yanında birçok şövalye ve soylu insanla birlikte Kont Louis’yi orada buldular. Onların teşvikleri ve duaları başka yollardan başka limanlara gidecek pek çok insanı Venedik’e döndürdü.

54. Yine de Plaisance’tan [Piacenza] yola çıkan pek çok iyi insan başka yollardan Pouille’a [Apulia] gittiler. Dünyadaki iyi şövalyelerden biri olan Villain de Neuilly, Henri d’Arzillières, Renaud de Dampierre, Henri de Longchamp, Flandre ve Hainaut kontu Baudouin’in vasalı Gilles de

Trasegnies onların arasındaydı; ve kont, yolculuğu kendisiyle beraber yapması için Trasegnies'ye cebinden beş yüz lira vermişti. İsimleri yazılı olmayan çok sayıda şövalye ve asker de onlarla birlikte gitti.

55. Bu ayrılık Venedik üstünden giden ordunun mevcudunu çok azalttı ve biraz sonra işiteceğiniz gibi, büyük bir talihsizliğe yol açtı.

XII. Haçlıların parası Venediklilere olan borcu ödemeye yetmiyor.

56. Böylece Kont Louis ve diğer baronlar Venedik'e gitti ve büyük bir tören ve sevinçle karşılanıp diğerleriyle birlikte Saint-Nicolas adasına yerleştiler. Ordu ve soylu insanlar çok güzeldi; o zamana dek bu kadar çok ve güzel insan bir arada görülmemişti. Venedikliler de atlar ve insanlar için gerekli her şeyle dolup taşan uygun bir pazar kurdular; ve hazırladıkları donanma o kadar zengin ve güzeldi ki, o güne dek hiçbir Hıristiyan bu kadar güzel ve zengin bir donanma görmemişti; bu donanma, nave, kadırga ve nakliye gemisi sayısı olarak, ordudaki adamların üç katı kadar insanı da rahat rahat taşıyabilirdi.

57. Ah! Diğer limanlara gidenlerin oraya gelmemeleri ne büyük bir talihsizlik oldu! Gelselerdi, Hıristiyanlık kazançlı, Türkler kayıplı çıkacaktı. Venedikliler anlaşmalarına sonuna kadar bağlı kalmış, hatta fazlasını bile yapmışlardı. Kontlarla baronlardan da kendi sözlerini tutmalarını ve parayı teslim etmelerini istediler; çünkü yola çıkmaya hazırdılar.

58. Orduda geçiş parasının toplanması istendi; ama birçok kişi geçiş parasını ödeyemeyeceğini bildiriyor ve baronlar ne çıkarsa onu topluyorlardı. Toplayabildikleri parayı ödediler. Ama onların ödediği para, Venediklilerin istediği paranın yarısı bile değildi.

59. Ve o zaman baronlar bir araya gelip görüştüler ve dediler ki: "Senyörler, Venedikliler bize verdikleri sözleri sonuna kadar tuttular ve hatta fazlasını da yaptılar; ama biz geçiş paralarımızı ödeyerek sözümüzü tutabilecek kadar kalabalık değiliz; ve bundan da diğer limanlara gidenler suçludur. Bu nedenle Tanrı aşkına herkes üstündeki parayı versin de sözlerimizi yerine getirmiş olalım; çünkü daha önce yatırdığımız paraları kaybetmek ve sözümüzü tutmamış duruma düşmektense, tüm varımızı

yoğumuzu ortaya koymamız yeğdir; çünkü bu ordu yola çıkmazsa, denizaşırı fetih işi yatar.”

60. Bu noktada baronların büyük çoğunluğu ve diğer insanlar arasında büyük bir anlaşmazlık çıktı ve şöyle dediler: “Biz geçiş bedellerimizi ödedik ve bizi götürmek isterlerse seve seve buradan geçeceğiz; yok, götürmek istemezlerse o zaman yeni arayışlara yönelecek ve başka geçiş yerlerine gideceğiz.” Aslında bunu, ordu dağılsın da herkes memleketine geri dönsün diye söylüyorlardı. Ve diğer taraf diyordu ki: “Ordu dağılıp bu iş başarısızlığa uğrayacağına, tüm varlığımızı verip fakir bir ordu halinde yola çıkmayı tercih ederiz; çünkü Tanrı bu verdiklerimizi bize iade edecektir.”

61. O zaman Flandre kontu, Kont Louis, Saint-Paul markisi ve kontu ve onların yanında kalanlar ellerindeki ve ödünç bulabildikleri her şeyi vermeye başladılar. Ödemeyi yapmak için dukanın sarayına taşınan tüm o altın ve gümüş kap kacağı görmeliydiniz! Ve tüm ödemelerden sonra, söz verilen bedelden otuz dört bin mark gümüş eksik geldi. Paralarını saklayıp bir şey vermeyenler buna çok sevindiler, çünkü bu başarısızlığın ardından ordunun dağılacağını düşünmüşlerdi. “Ama terk edilenlere umut veren Tanrı onun böyle acı çekmesini istemedi.”

XIII. Haçlılar, Jadres’ın [Zadar][14] ele geçirilmesinde Venediklilere yardım sözü vererek bir anlaşma sağlıyorlar.

62. O zaman duka kendi insanlarına konuştu ve şöyle dedi: “Senyörler, bu insanlar daha fazla para ödeyemiyor ve anlaşmayı onlar bozduğu için bugüne kadar ödedikleri bütün para da bizde kalır. Ama bu hakkımız her yerde kabul görmeyebilir ve bu yüzden biz ve ülkemiz büyük bir utançla karşı karşıya kalabiliriz. Bu nedenle onlarla bir anlaşma yapmanın yolunu bulalım.”

63. “Macaristan kralı, Esklavonya’da [bugünkü Hırvatistan] bulunan ve dünyanın en sağlam kalelerinden biri olan Zadar’ı elimizden aldı; ve bu insanların yardımı olmadan biz ne yaparsak yapalım orayı geri alamayız. Onlardan buranın fethi için bize yardım etmelerini isteyelim. Kabul ederlerse bize borçlu oldukları otuz dört bin mark gümüş için onlara vade tanırız. Tanrı hem bize, hem onlara para kazandırınca borçlarını öderler.” O

zaman bu anlaşmanın yapılması istendi. Ordunun bölünmesini isteyenler buna karşı çıktı, ama sonuçta uzlaşma sağlandı ve onaylandı.

XIV. Duka ve çok sayıda Venedikli Haçlı oluyor.

64. O zaman bir pazar günü San Marco Kilisesi'nde toplanıldı. Çok büyük bir tören yapıldı; ülke halkı, baronların çoğu ve Haçlılar da oradaydı.

65. Büyük ayin başlamadan önce, Enrico Dandolo adındaki Venedik dukası kürsüye çıktı ve halka konuştu; şöyle dedi: “Senyörler, dünyanın en iyi insanlarıyla ve şimdiye dek girişilmiş en yüce işe ortak oldunuz; ben yaşlı ve zayıf bir adamım ve dinlenmeye ihtiyacım var ve hastayım; ama görüyorum ki sizleri senyörünüzden iyi yönetebilecek ve komuta edebilecek kimse yok. Sizleri korumak ve yönetmek için elime haçı almamı ve ülkeyi korumak üzere yerime oğlumun geçmesini kabul ederseniz, sizlerle ve Haçlılarla birlikte ben de ölüm kalım yollarına düşeceğim.”

66. Bu sözleri duyanlar hep bir ağızdan haykırdı: “Bunu bize bahşetmeniz için size Tanrı aşkına yalvarıyoruz; yapın bu dediğinizi ve gelin bizimle birlikte.”

67. O zaman ülke halkı ve Haçlılar çok duygulandı; çok gözyaşı döküldü; çünkü bu saygın adamın kalmak için öyle çok sayıda haklı nedeni vardı ki... Çünkü yaşlı bir adamdı ve yüzünde güzel gözleri olmakla birlikte hiçbir şey görmüyordu; çünkü kafasına aldığı bir yara nedeniyle görme özürlüydü. Ama mangal gibi bir yüreği vardı. Ah! Tehlikelerden sakınmak için diğer limanlara gidenler ona hiç benzemiyorlardı!

68. Böylece kürsüden indi, mihrabın önüne gitti ve hıçkıra hıçkıra ağlayarak diz çöktü; ve onun haçını büyük bir pamuklu şapkanın ön tarafına diktiler, çünkü insanların o haçı görmelerini istiyordu. Ve Venedikliler yığın yığın Haçlı olmaya başladı; o güne kadar Haçlılar pek kalabalık değildi. Haçlılarımız içi sağduyu ve yiğitlikle dolu bu dukanın da Haçlı olmasına çok sevindiler ve duygulandılar.

69. Duka işte böyle, işittiğiniz gibi Haçlı oldu. O zaman yola çıkılması için naveler, kadırgalar ve nakliye gemileri baronlara teslim edilmeye başladı. Aslında o kadar geç kalınmıştı ki, 1202'nin Eylül ayı yaklaşıyordu.

XV. Tahtından indirilmiş Konstantinopolis imparatoru İsaakios'un oğlu Aleksios'un gönderdiği haber. Foulques de Neuilly'nin ölümü. Almanların gelişi.

70. Şimdi hayatınızda işitmediğiniz kadar büyük ve inanılmaz bir macera dinleyeceksiniz. O sırada Konstantinopolis'te İsaakios adında bir imparator vardı. Bu imparatorun fidye vererek Türklerin elinden kurtardığı Aleksios adında bir de kardeşi vardı. Bu Aleksios imparator olan kardeşinin gözlerini oydurdu ve işittiğiniz bu ihanetin sonucunda kendisi imparator oldu. İsaakios'u ve onun Aleksios adındaki oğlunu çok uzun zaman zindanda tuttu. Bu oğul hapisten kaçtı ve bir gemiye sığınarak deniz kıyısında bir kent olan Ancona'ya gitti. Oradan kız kardeşi ile evli olan Almanya kralı Philipp'in yanına gitmek üzere yola çıktı; ve Lombardiya'da Verona'ya geldi ve o kentte kaldı ve orada orduya katılmak üzere yola çıkan çok sayıda insan ve Haçlı bulunduğunu gördü.

71. Onun kaçmasına yardım etmiş yanındaki insanlar şöyle dediler: "Sir, işte yanı başımızda, Venedik'te denizaşırı topraklara giden dünyanın en iyi insanlarından ve en iyi şövalyelerinden oluşmuş bir ordu var; onları yardıma çağır; inanılmaz haksızlıklar sonucunda mirası gasp edilen sana ve babana acısınlar. Ve eğer sana yardım etmek isterlerse, sen de onların her dediğini yaparsın. Belki de sana acırlar." Ve Aleksios bu söyleneni yapacağını ve bunun iyi bir öğüt olduğunu söyledi.

72. Bunun üzerine habercilerini ordu komutanı Marki Bonifacio del Monferrato'ya ve diğer baronlara gönderdi. Ve baronlar onları görünce, anlattıklarından şaşkınlığa düştüler ve habercilere şöyle dediler: "Ne demek istediğinizi anlıyoruz; onunla birlikte gittiği yere, Kral Philipp'e bir haber göndereceğiz. Eğer denizaşırı toprakları geri almamızda bize yardımcı olursa, biz de onun toprağını ele geçirmesine yardım ederiz; çünkü bu toprakların onun ve babasının elinden haksızlıkla alındığını biliyoruz." Böylece Almanya'ya, Konstantinopolis'in vârisine ve Almanya kralı Philipp'e haberciler gönderildi.

73. Bu anlattıklarımızdan önce, baronları ve diğer insanları çok üzen bir haber gelmişti. Monsenyör Foulques, Haçlı Seferi'ni ilk vazeden o iyi, o aziz insan günlerinin sonuna gelmiş ve ölmüştü.

74. Ve bu maceradan sonra, onları çok sevindiren bir gelişme yaşandı ve Almanya'dan çok yiğit insanlardan oluşan bir topluluk geldi. Bu kafilede, Halberstadt piskoposu, Catzenelnbogen kontu Bertoud, Garnier de Borlande, Thierri de Loos, Henri d'Orme, Thierri de Diest, Roger de Suitre,

Alexandre de Villers, Orri de Tone ve kitabımızda adlarını yazamadığımız daha pek çok soylu insan vardı.

XVI. Haçlılar Zadar'ı kuşatmak üzere Venedik'ten yola çıkıyor.

75. O zaman naveler ve kadırgalar baronlar arasında paylaştırıldı. Ah Tanrım! Gemilere ne güzel savaş atları konmuştu. Ve naveler silah ve erzakla, şövalyeler ve askerlerle dolunca, bordalara ve köprülere armalı kalkanlar asıldı ve içlerinde çok güzelleri de bulunan sancaklar gönderlere çekildi.

76. Ve şunu da bilin ki navelerde üç yüzden fazla mancınık ve çakalos ve bir kenti almak için gerekli, her türden çok miktarda savaş makinesi vardı. Ve hiçbir limandan hiçbir zaman bu kadar güzel bir donanma yola çıkmamıştı. Bin iki yüz iki yılının Saint-Rémi yortusunu izleyen sekizinci gün (8 Ekim) yola çıkıldı. İşittiğiniz üzere, Venedik limanından yola çıktılar.

77. Saint-Martin yortusu arifesinde (10 Kasım) Esklavonya'da Zadar önüne geldiler ve yüksek surlarla ve yüksek burçlarla çevrili kenti gördüler. Bundan daha güzel, daha korunaklı ve daha zengin bir kenti arasanız da bulamazdınız. Haçlılar onu görünce hayran oldular ve birbirlerine şöyle dediler: "Eğer Tanrı yardım etmezse, böyle bir kent nasıl zorla ele geçirilebilir?"

78. Kentin önüne gelen ilk naveler demir atıp diğerlerini beklediler. Sabah çok güzel ve açık bir hava vardı ve bütün kadırgalar ve nakliye gemileri geride kalan diğer navelerle birlikte geldiler; ve limanı zorla ele geçirip çok sağlam ve iyi düzenlenmiş zincirini kırdılar ve karaya çıktılar. Öyle ki liman onlarla kent arasında kaldı. O zaman navelerden çıkan sayısız şövalye ve askeri, nakliye gemilerinden dışarı çekilen sayısız güzel savaş atını ve çok zengin çadırları ve armalı tenteleri görecektiniz. Ordu böylece yerleşti ve Zadar, Saint-Martin günü (11 Kasım 1202) kuşatıldı.

79. Daha bütün baronlar gelmemişti: Örneğin bir işi nedeniyle geride kalan Marki del Monferrato henüz gelmemişti. Etienne du Perche ve Mathieu de Montmorency hasta oldukları için Venedik'te kalmışlardı; ve iyileştiklerinde Mathieu de Montmorency gelip Zadar'da orduya katıldı.

Ama Etienne du Perche bu kadar iyi davranmadı; çünkü o ordudan ayrıldı ve Pouille'a [Apulia] geri döndü. Rotrou de Montfort, Ives de la Jaille ve birçokları da onun gibi geri döndü ve çok ayıplandı. Bunlar Mart ayında Suriye'ye geçtiler.

XVII. Zadar sakinleri önce teslim olmayı teklif ediyor, sonra sözünden cayıyor. Kent alınıyor.

80. Saint-Martin'in ertesi günü (12 Kasım 1202) Zadar'dan çıkan insanlar, çadırında bulunan Venedik dukası ile görüşmeye geldiler. Kenti ve tüm mülklerini (canlarına dokunulmaması koşuluyla) onun bağışlayıcılığına teslim edeceklerini söylediler. Duka, kontlar ve baronlar meclisine danışmadan, tek başına ne bu kararı ne de bir başkasını alabileceğini ve onlarla konuşacağını söyledi.

81. O, kontlar ve baronlarla konuşmaya giderken, daha önce de söz ettiğimiz orduyu dağıtmak isteyen hizip elçilerle görüştü ve onlara şöyle dedi: "Niye kentinizi teslim etmek istiyorsunuz? Haçlılar size saldırmaz ve onlardan korkmanıza neden yok. Eğer kendinizi Venediklilere karşı savunabilirseniz, hiç kaygılanmayın." Ve içlerinden birini, ismi Robert de Boves'du, seçtiler, o da kent surlarına gidip aynı şeyleri söyledi. O zaman elçiler kente geri döndü ve anlaşma yarıda kaldı.

82. Venedik dukası kontların ve baronların yanına geldiğinde şöyle dedi: "Senyörler, içerdeki insanlar kenti (canları bağışlanmak koşuluyla) bana teslim etmek istiyor, ama ben size danışmadan ne bu anlaşmayı ne de bir başkasını yapabilirim." Ve baronlar ona şu yanıtı verdiler: "Sir, biz size bu anlaşmayı yapmanızı öğütleriz ve hatta bunu rica ederiz." Ve duka da bunu yapacağını söyledi ve anlaşmayı yapmak için hep birlikte dukanın çadırına döndüler; ama oraya vardıklarında orduyu dağıtmak isteyenlerin telkinleriyle elçilerin gitmiş olduğunu gördüler.

83. O zaman Citeaux tarikatından Vaux Manastırı başrahibi[15] ayağa kalktı ve onlara şöyle dedi: "Senyörler, Roma'daki Papa'dan aldığım yetkiyle bu kente saldırmanızı yasaklıyorum; çünkü burası bir Hıristiyan kentidir ve sizler hacısınız." Duka bunu duyunca çok rahatsız oldu ve kontlara ve baronlara şöyle dedi: "Senyörler bu kent kendi isteğiyle benimle anlaşmaya gelmişti, ama bunu sizin insanlarınız bozdu; ve siz de bana bu

kenti fethetmem için yardıma söz vermiştiniz, ben şimdi sizden bu yardımı yapmanızı istiyorum.”

84. O zaman kontlar ve baronlar, ve onların tarafını tutanlar, aralarında konuştular ve şöyle dediler: “Bu anlaşmayı bozanlar çok büyük bir saygısızlık yapmıştır ve onlar her gün bu orduyu dağıtmak için uğraşmaktadır. Biz bu kentin alınmasına yardım etmezsek rezil oluruz.” Ve dukanın yanına gelip şöyle dediler: “Sir, bunu engellemek isteyenlere rağmen, biz bu kenti almanıza yardım edeceğiz.”

85. Böylece karar alındı; ve sabah kent kapıları önüne yerleştiler ve mancınıklarını, çakaloslarını ve ellerinde yeterli miktarda bulunan diğer aletlerini kurdular; ve deniz tarafında da navelerin üzerine merdivenler diktiler. O zaman çakaloslar kent surlarını ve burçları dövmeye başladı. Bu saldırı beş gün sürdü; ve ondan sonra lağımcılarını bir kuleye yerleştirip surun altına lağım döşemeye başladılar. Ve içerdekiler bunu görünce, daha önce orduyu dağıtmak isteyenlerin telkinleriyle reddettikleri türden bir anlaşma yapmak istediler.

XVIII. Haçlılar kente yerleşiyor. Fransızlar ile Venediklilerin kavgası.

86. Böylece kent, ahalinin canı bağışlanmak koşuluyla, Venedik dukasının insafına teslim edildi. Ve o zaman duka kontların ve baronların yanına gelip şöyle dedi: “Senyörler, bu kenti Tanrı’nın ve sizlerin inayetiyle fethettik. Kış geldi ve Paskalya’ya kadar artık buradan kımıldayamayız; çünkü başka bir yerde pazar bulamayız. Bu kent çok zengin ve her tür malla dolu. Kenti ikiye böleriz. Yarısını biz alırız, siz de diğer yarısını alın.”

87. Böyle söylendi ve böyle yapıldı. Venedikliler navelerin bulunduğu liman tarafını aldılar; Fransızlar da diğer tarafı aldılar. O zaman konaklar da her iki taraf içinde gerektiğince pay edildi. Ve ordu kampı bozup kente yerleşti.

88. Ve herkes yerleştikten üç gün sonra, akşam duasına yakın bir saatte ordu içinde büyük bir tatsızlık çıktı. Venedikliler ile Fransızlar arasında çok büyük ve sert bir kavga başladı; ve iki taraf da silahlarına sarıldı. Kılıçların, mızrakların, arbaletlerin [kundaklı yay] ve kargıların kullanıldığı kavga öyle büyüdü ki, tüm sokaklara sıçradı; ve birçok kişi yaralandı ve öldü.

89. Ama Venedikliler kavgaya fazla dayanamadı ve çok adam kaybetmeye başladılar. Ve kötülük istemeyen saygın büyük adamlar tepeden tırnağa silahlı olarak kavga yerine geldi ve onları ayırmaya başladı. Ama onlar bir yerdeki kavgacıları ayırırken, diğer yerde dövüş yeniden başlıyordu. Bu olay gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürdü ve sonunda büyük zorluk ve çabayla taraflar ayrıldı. Ve biliniz ki bu bir ordunun başına gelebilecek en acı şeydir ve ordunun tamamen elden gitmesine ramak kalmıştı. Ama neyse ki Tanrı buna izin vermedi.

90. Her iki taraftan da büyük kayıp vardı. Gilles de

Landas ismindeki büyük bir Flandre senyörü orada öldürüldü; gözünden vurulmuş ve bu darbeyle kavganın içinde ölüp gitmişti. Adı o kadar duyulmamış pek çok insan daha öldü. O zaman Venedik dukası ve baronlar kavganın ardından barışı sağlamak için bütün hafta boyunca uğraştılar. Ve Tanrı'ya şükürler olsun, o kadar uğraştılar ki sonunda bu barış yapıldı.

XIX. Aleksios, Konstantinopolis'in fethi için Haçlıların yardımını hangi koşullarla istiyor?

91. Henüz gelmemiş olan Marki Bonifacio del Monferrato, Mathieu de Montmorency, Pierre de Bracieux ve daha pek çok saygın kişi ilk on beş günün ardından geldi. Ve bir on beş gün sonra, Almanya'dan Kral Philipp'in ve Konstantinopolis tahtının vârisinin habercileri geldi. Ve baronlar ile Venedik dukası, dukanın kaldığı sarayda toplandı. O zaman haberciler konuştu ve şöyle dedi: "Senyörler, bizi Kral Philipp ve karısının kardeşi olan Konstantinopolis imparatorunun oğlu gönderdi."

92. "Kral diyor ki, senyörler size karımın erkek kardeşini göndereceğim ve onu Tanrı'ya (onu ölümden korusun!) ve size emanet ediyorum. Siz Tanrı adına, hak ve adalet adına yürüdüğünüz için, elinizden geliyorsa haksız yere mirasından mahrum edilenlerin hakkını da almalısınız. Ve o da sizinle şimdiye dek kimseyle yapılmamış çok güzel bir anlaşma yapacak ve denizaşırı Kutsal Topraklar'ı fethetmek için gereken en güçlü yardımı sağlayacaktır."

93. "Öncelikle, eğer Tanrı'nın izniyle ona mirasını geri verebilirseniz, tüm Romania İmparatorluğu'nu uzun süredir ayrı olduğu Roma'ya itaat ettirecek. Sonra varınızı yoğunuzu harcadığınızı ve yoksul olduğunuzu biliyor; ve size iki yüz bin mark gümüş ve ordudaki küçük büyük herkese erzak verecek. Ve sizinle birlikte bizzat Mısır'a gidecek ya da (siz öyle daha iyi olur diye düşünürseniz) masraflarını kendisinin karşılayacağı on bin adamı sizinle birlikte gönderecek. Ve size bu hizmeti bir yıl boyunca yapacak; ve denizaşırı Kutsal Topraklar'da, bu toprakları koruyacak beş yüz şövalyeye hayatı boyunca bakacak.

94. Haberciler şöyle dedi: "Senyörler, eğer siz de onaylamak isterseniz, biz bu anlaşmayı sonuçlandırmak konusunda tam yetkiliyiz. Ve biliniz ki bugüne dek hiç kimseye bu kadar güzel bir anlaşma sunulmamıştır ve bu

anlaşmayı reddeden fetih yapmak istemiyor demektir.” Bu konuyu görüşeceklerini söylediler ve meclisin ertesi gün toplanması kararlaştırıldı. Bir araya geldiklerinde teklif edilen anlaşma meclise açıklandı.

XX. Haçlılar arasında anlaşmazlık. Genç Aleksios’un önerilerini kabul edenler.

95. Orada konu birçok açıdan konuşuldu. Citeaux tarikatından Vaux Manastırı başrahibi ve orduyu dağıtmak isteyen hizip konuştu; ve onlar bu anlaşmayı kabul etmeyeceklerini bildirdi; bunun Hıristiyanlara karşı yürümek anlamına geleceğini, ama kendilerinin bunun için yola çıkmadığını, Suriye’ye gitmek istediklerini söylediler.

96. Ve diğer taraf onları şöyle yanıtladı: “Güzel senyörler, Suriye’de hiçbir şey yapamazsınız ve bizi bırakıp başka limanlara gidenlerin haline bakarsanız bunu anlarsınız. Ve bilin ki, eğer Kutsal Topraklar ele geçirilecekse, ya Mısır ya da Yunanistan üstünden giderek ele geçirilecektir. Ve bu anlaşmayı reddedersek, ebediyen rezil oluruz.”

97. İşittiğiniz gibi, ordu anlaşmazlığa düşmüştü. Ve din adamı olmayanlar arasında anlaşmazlık çıkması sizi şaşırtmasın, çünkü ordu içindeki Citeaux tarikatından beyaz keşişler bile aralarında anlaşamıyordu. Çok aziz ve saygın bir adam olan Loos Manastırı başrahibi ve ona bağlı kalan diğer rahipler insanlara Tanrı adına ordunun birliğini bozmamalarını ve bu anlaşmayı yapmalarını vazediyor, “çünkü Kutsal Topraklar’ı en iyi bu şekilde ele geçirebiliriz” diyorlardı. Vaux Manastırı başrahibi ve yanındakiler ise sık sık verdikleri vaazlarda, bütün bunların kötü işler olduğunu, bir an önce Suriye topraklarına geçip orada ellerinden geleni yapmanın en doğrusu olduğunu söylüyorlardı.

98. O zaman Marki Bonifacio del Monferrato, Flandre ve Hainaut kontu Baudouin, Kont Louis ve Kont Hugues de Saint-Paul ve onların yanındakiler geldiler; ve bu anlaşmayı yapacaklarını söylediler; bunu reddedersek rezil oluruz dediler. Böylece dukanın sarayına gittiler ve haberciler çağırtıldı; ve daha yukarıda dinlediğiniz biçimiyle anlaşmayı sonuçlandırdılar, yeminler edildi, fermanlar mühürlendi.

99. Ve elinizde tuttuğunuz kitap, Fransızların tarafında sadece on iki kişinin yemin ettiğini, bu sayıyı artıramadıklarını bildiriyor. Bunların içinde

ilk sıralarda Marki del Monferrato, Kont Baudouin de Flandre, Blois ve Chartres kontu Louis ve Kont de Saint-Paul yer alıyordu ve onlarla birlikte hareket eden sekiz kişi de yemin etmişti. Anlaşma böylece sonuçlandı, mühürlü fermanlar alındı verildi ve Konstantinopolis tahtı vârisinin hangi tarihte geleceği saptandı; bu tarih, bir sonraki Paskalya’nın on beşiydi.

XXI. Suriye’ye gitmek üzere ayrılanlar ve Flandre kontunun donanması.

100. Böylece Fransız ordusu Macaristan kralına karşı bütün kış (1202-1203 kışı) Zadar’da kaldı. Ve biliniz ki insanların yürekleri huzursuzdu; çünkü hiziplerden biri ordunun bölünmesi, diğeri ise bir arada kalması için çalışıyordu.

101. Önemsiz insanlardan pek çoğu tüccarların navelerine binip kaçtı. Bir navede beş yüz kişi kaçtı ve hepsi boğularak öldü. Bir diğer bölük karadan kaçtı ve Esklavonya üstünden gidebileceklerini düşündüler; köylüler üstlerine saldırdı ve içlerinden çoğunu öldürdü; sağ kalanlar kaçıp geri döndü ve yeniden orduya katıldı. Böylece ordunun mevcudu her gün hızla azalıyordu. O sırada Almanya ordusunun yüksek bir senyörü, Garnier de Borlande, bir tüccar navesine binip gitti ve orduyu terk etti; bu nedenle çok ayıplandı.

102. Aradan uzun bir süre geçmeden bu kez yüksek bir Fransa baronu Renaud de Montmirail, Kont Louis’nin de aracılığıyla o kadar çok yalvardı ki, donanmanın navelerinden birine bindirilip Suriye’ye haberci olarak gönderildi. O ve yanında giden diğer şövalyeler Suriye’ye varıp mesajlarını ilettikten sonra on beş gün içinde orduya geri döneceklerine sağ ellerini kaldırıp kutsal emanetler üzerine yemin ettiler. Orduyu bu koşulla terk etti ve yanında yeğeni Hervée du Chastel, Chartres piskoposluğu komutanı Guillaume,

Geoffroi de Beaumont, Jean de Frouville, kardeşi Pierre ve daha pek çokları vardı. Ve ettikleri yemini pek tuttukları söylenemez; çünkü geri dönmediler.

103. O zaman orduya çok ilgi uyandıran bir haber ulaştı; daha yukarıda söz ettiğimiz Flandre donanması Marsilya'ya varmıştı. Bu orduya komuta eden Bruges şato komutanı Jean de Nêle, Flandre kontu Philippe'in oğlu Thierri ve Nicolas de Mailly senyörleri olan Flandre kontuna gönderdikleri haberde, kışı Marsilya'da geçireceklerini ve kendilerine emirlerini iletmesini ve neyi emrederse onu yapacaklarını bildirdiler. Ve o da Venedik dukasının ve diğer baronların da tavsiyesiyle, onlara Mart sonunda yola çıkmalarını ve Romania'daki Modon [Methoni] limanında[16] kendisini bulmalarını bildirdi. Heyhat! Onlar da pek kötü davrandı, çünkü sözlerini hiç tutmadılar, hiçbir işe yaramayacaklarını bildikleri halde Suriye'ye gittiler.

XXII. Haçlılar Zadar'ın alınışının Papa tarafından kutsanmasını sağlıyor.

104. Ama şunu da biliniz ki efendiler, o kadar çok insan bu ordunun kötülüğünü istiyordu ki, eğer Tanrı onu sevmeseydi çoktan dağılırdı.

105. O zaman baronlar toplanıp konuştu ve Roma'ya, Papa'nın huzuruna haberci yollamaya karar verdiler, çünkü Papa Zadar'ın alınışını hoş karşılamamıştı. Haberci olarak iki şövalye ve iki din adamı seçtiler; bu mesaj için böyle habercileri uygun görmüşlerdi. İki din adamından biri Soissons piskoposu Nevelon, diğeri ise Kont Baudouin de Flandre'ın şansölyesi Jean de Noyon'du; ve şövalyelerden de biri Jean de Friaize, diğeri Robert de Boves'du. Ve hepsi mesajı iyi niyetle aktarıp sonra orduya geri döneceğine kutsal emanetler üzerine yemin etti.

106. Üçü yeminini çok iyi tuttu, dördüncüsü, Robert de Boves tutmadı. Çünkü mesajı elinden geldiğince kötü aktardı ve sonra yemininden dönüp diğerlerinin ardından Suriye'ye gitti. Diğer üçü ise çok iyi davrandı ve mesajı baronların istediği şekilde söyledi ve Papa'ya şöyle dedi: “Zadar'ın alınması konusunda baronlar affınıza sığınıyor; çünkü diğer limanlara giden insanlar yüzünden onların elinden başka bir şey gelmedi, yoksa orduyu bir

arada tutamayacaklardı. Ve bu nedenle iyi babaları olarak size başvuruyor ve sizin emirlerinizi bekliyorlar.”

107. Ve Papa habercilere bu büyük hatayı başkaları yüzünden işlediklerini bildiğini söyledi ve bu duruma çok acıdı. Baronlara ve Haçlılara selamet dilediğini, onları kendi oğulları olarak kutsadığını ve orduyu bir arada tutmaları isteğini dualarıyla da desteklediğini bildirdi. Çünkü bu ordu olmadan Tanrı’nın hizmetine koşulamayacağını biliyordu. Ve kardinal orduya ulaşıncaya kadar, Haçlıları bir arada tutmak ve suçlarını bağışlamak konusunda Soissons piskoposu Nevelon ile şansölye Jean de Noyon’a tam yetki verdi.

XXIII. Haçlılar’ın Korfu’ya doğru yola çıkışı.

Genç Aleksios’un gelişi. Durazzo’nun [Draç] alınışı.

108. O kadar zaman geçmişti ki, Büyük Perhiz’e gelinmişti ve Paskalya’da yola çıkmak üzere gemilerini hazırladılar. Naveler yüklenince, Paskalya’nın ertesi günü (7 Nisan 1203) Haçlılar kent dışında, limanda kaldılar. Venedikliler de kenti, surları ve burçları yıktılar.

109. O zaman ordu üzerinde kötü etki yapan bir macera yaşandı; ordunun yüksek baronlarından biri olan Simon de Montfort, ordudakilerin düşmanı Macaristan kralı ile anlaşmıştı ve orduyu terk edip ona gitti. Kardeşi Gui de Montfort, Simon de Neauphle, Robert Mauvoisin, Dreux de Cressonsacq, Citeaux tarikatından Vaux Manastırı başrahibi ve pek çokları da onunla birlikte gitti. Ve hemen onların ardından, ordunun bir başka yüksek senyörü, Enguerran de

Boves ve kardeşi Hugues ve yanlarında götürebildikleri kendi memleketlerinden insanlar da Macaristan kralının yanına gitti.

110. İşittiğiniz gibi, bunlar ordudan ayrıldı: Bu olay orduya büyük darbe indirdi, yapanları da utanca boğdu. O zaman naveler ve nakliye gemileri yola çıkmaya başladı. Gemilerin Romania'da bir ada olan Korfu'da demirleyeceği ve hepsi bir araya gelinceye kadar ilk varanların son gelenleri bekleyeceği söylendi ve böyle de yapıldı.

111. Duka, marki ve kadırgalar Zadar limanından ayrılmadan önce, Konstantinopolis imparatoru İsaakios'un oğlu Aleksios geldi. Onu Almanya kralı Philipp göndermişti; büyük sevinç ve onurla karşılandı. Duka ona gerektiği kadar kadırga ve gemi verdi. Böylece Zadar limanından yola koyuldular. Rüzgâr iyiydi. Durazzo'da demirleyinceye kadar yol aldılar. Karadakiler imparatorlarını görünce kenti gönüllü olarak teslim edip kendisine bağlılık yemini ettiler.

112. Oradan yola çıktılar ve Korfu'ya geldiler, kent önüne yerleşmiş orduyu buldular. Çadırlar kurulmuş ve armalı tenteler gerilmiş, atlar sulanmak üzere gemilerden dışarı çekilmişti. Konstantinopolis imparatorunun oğlunun limana geldiği duyulunca, sayısız şövalye ve sayısız askerin yanlarında çok güzel savaş atlarıyla onu nasıl karşılamaya gittiğini görecektiniz! Böylece onu büyük bir sevinç ve onurla karşıladılar. Ve Aleksios çadırını ordunun ortasına kurdurdu ve onunkinin hemen yanına Marki del Monferrato'nun çadırı kuruldu. Çünkü Kral Philipp karısının kardeşi olan Aleksios'u ona emanet etmişti.

XXIV. Haçlı önderleri orduyu terk etmek isteyenleri nasıl durdurdu?

113. Çok zengin ve bitki örtüsü gür bu adada üç hafta kaldılar. Ve bu sırada başlarına oldukça acı ve tatsız bir talihsizlik geldi; çünkü orduyu dağıtmak isteyenlerin büyük bir bölümü ve eskiden buna karşı çıkmış olanların çoğu toplanıp konuştu; bu işin oldukça uzun ve tehlikeli gözüktüğüne ve orduyla birlikte gitmeyip adada kalmaya ve o sırada Brindisi'yi elinde bulunduran Kont Gauthier de Briennes'e Korfulular aracılığıyla (tabii ordu gittikten sonra) haberciler gönderip, kendilerini Brindisi'ye götürecek gemiler yollamasını istemeye karar verdiler.

114. Bu iş için uğraşanların hepsini size sayamam, ama en önemli önderlerden bir bölümünün isimlerini vereceğim. Bunların içinde Champagne'lı Eudes de Champlitte, Jacques d'Avesnes, Pierre d'Amiens, Coucy şato komutanı Gui, Oger de Saint-Cheron, Gui de Chappes ve yeğeni Clerembaud, Guillaume d'Aunoi, Pierre Coiseau, Gui de Pesmes ve kardeşi Edmond, Gui de Conflans, Richard de Dampierre, kardeşi Eudes ve gizlice onların yanını tutmaya söz verse de bunu açıkça göstermeye utanan pek çok kişi; öyle ki ordunun yarısından fazlasının onların yanında olduğunu söyleyebiliriz.

115. Marki del Monferrato, Kont Baudouin de Flandre, Kont Louis ve Kont de Saint-Paul ve onlarla birlikte davranan baronlar bunu işitince, çok rahatsız oldular ve şöyle dediler: "Senyörler, durumumuz kötü. Daha önce çekip gidenlerden sonra bir de bu insanlar bizden ayrılırsa ordumuz yok olur ve hiçbir fetih yapamayız. Ama onlara gidelim, ayaklarına kapanalım ve aman dileyelim; Tanrı aşkına kendilerine ve bize acısın ve onurlarını ayaklar altında bırakmasın ve Kutsal Topraklar'ı kurtarma şansını elimizden almasınlar."

116. Meclis bu kararı aldı ve hep birlikte diğerlerinin toplantı yaptığı vadiye gittiler ve yanlarında Konstantinopolis imparatorunun oğlunu, ordunun bütün piskopos ve başrahiplerini de götürdüler. Oraya varınca atlarından indiler. Ve oradakiler de onları görünce atlarından inip onları karşılamaya gittiler. Ve baronlar onların ayaklarına kapandı ve çok ağladı; ve kendilerini terk etmeyecekleri sözünü alıncaya kadar yerden kalkmayacaklarını söylediler.

117. Diğerleri bu durumu görünce çok duygulandı; senyörlerinin, atalarının ve dostlarının ayaklarına kapandığını görünce gözyaşlarına boğuldular. Bunu konuşacaklarını söylediler ve ayrı bir yere çekilip kendi aralarında konuştular. Ve toplantının sonunda Saint-Michel yortusuna kadar onlarla birlikte kalacaklarını açıkladılar, ama o tarihten sonra ne zaman isterlerse kendilerini Suriye'ye götürecek bir donanmanın on beş gün içinde verileceğine ve bu konuda hiçbir aldatmaca yapılmayacağına kutsal emanetler üzerine yemin edilmesini şart koştular.

118. Anlaşma böylece sonuca bağlandı ve yemin edildi; o zaman tüm orduyu büyük bir sevinç dalgası kapladı. Ve hemen navelere doluştular, atlar da nakliye gemilerine sokuldu.

XXV. Korfu'dan yola çıkış. André [Andros][17] ve Avie'nin [Abydos][18] alınışı.

119. Böylece, İsa efendimizin doğumundan bin iki yüz üç yıl sonra, Pentecôte arifesinde (24 Mayıs) Korfu limanından yola çıktılar. Ve ordunun bütün naveleri, bütün kadırgaları, bütün nakliye gemileri bir aradaydı; ayrıca birçok ticaret gemisi de onlara katılmış, birlikte yol alıyordu. Hava güzel ve açık, rüzgâr yumuşak ve iyiydi; pupa yelken yol alıyorlardı.

120. Bu eseri yazdıran Champagne mareşali Geoffroi (tüm meclislere katılan biri olarak bu eserde tek bir yalanı yoktur) o güne dek asla bu kadar güzel bir şey görülmediğine tanıktır. Bu donanmanın toprak fethedeceği anlaşılıyordu; çünkü ufku göz alabildiğine navelerin ve diğer gemilerin yelkenleri kaplamıştı ve insanların yüreği sevinçle doluyordu.

121. Cademelée'ye [Maleas burnu],[19] deniz üstündeki bir boğaza gelinceye dek böyle denizde yol aldılar. Orada Suriye'den dönen hacı, şövalye ve asker dolu iki naveye rastladılar; bunlar Marsilya'dan denize açılan kafiledendi. Bu navelerdekiler o çok güzel ve zengin donanmayı görünce, öylesine utandılar ki, kendilerini göstermeye cesaret edemediler. Ve Flandre kontu Baudouin onların kim olduğunu öğrenmek için navesinin kayığını gönderdi; ve onlar da kim olduklarını söylediler.

122. Bir asker naveden aşağı sallanıp kayığın içine atladı ve navedekilere şöyle seslendi: "Navede kalan eşyalarımı size bırakıyorum; çünkü ben bunlarla birlikte gideceğim: Bana öyle geliyor ki onlar gerçekten toprak fethedecek." Bu askere çok iyi davranıldı ve hemen orduya alındı. İnsanın binbir kötü yoldan bile geri dönebileceği, işte bu nedenle söylenir.

123. Ordu böylece *Nigre*'e [Euboia; Eğriboz adası][20] kadar yolculuk etti. Nigre çok güzel bir adadır ve üzerinde *Negrépont* [Khalkis] adında çok güzel bir site vardır. Baronlar orada meclisi topladı. O zaman Marki Bonifacio del Monferrato, Flandre ve Hainaut kontu Baudouin yanlarına nakliye gemileri ve kadırgaların büyük bir bölümünü ve Konstantinopolis imparatoru İsaakios'un oğlunu da alarak Andre [Andros] adında bir adaya gittiler ve orada karaya çıktılar. Şövalyeler silah kuşandı ve adanın içlerine doğru ilerledi. O zaman adalılar Konstantinopolis imparatorunun oğlundan aman diledi ve barış yapmak için ne isterse verdiler.

124. Ve sonra gemilerine dönüp, deniz yolculuğuna devam ettiler. O zaman büyük bir kayıp verdiler; ordunun yüksek bir senyörü, Coucy şato komutanı Gui öldü ve denize atıldı.

125. O tarafa yönelmeyen diğer naveler *Avie* [Abydos] ağzına girdiler; *Bras de Saint-Georges* [Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi] *La Grande Mer'*e [Ege Denizi] orada bağlanır. Abydos adında bir kente gelinceye dek boğazdan yukarı çıktılar. Bu güzel ve korunaklı kent Çanakkale Boğazı'nın Türkiye[21] yakasındaydı. Orada demirleyip karaya çıktılar ve kent sakinleri onları karşılamaya geldi. Kendilerini korumaya cesaret edemediklerinden kenti onlara teslim ettiler. Ve o kadar sıkı bir denetim yapıldı ki, kentlilerin bir meteliği bile yağmalanmadı.

126. Böylece orada sekiz gün kalıp, arkadaki naveleri, kadırgaları ve nakliye gemilerini beklediler. Ve bu sürede karada buğday topladılar; çünkü hasat zamanıydı ve buğdaya çok gereksinimleri vardı, ellerinde çok az kalmıştı. Ve bu sekiz gün içinde tüm gemiler ve baronlar geldi. Ve Tanrı'nın yardımıyla hava güzeldi.

XXVI. Saint-Etienne'e [Ayastefanos; Yeşilköy] varış.

Nerede karaya çıkılacağına karar veriliyor.

127. O zaman Abydos limanından hep birlikte yola çıktılar. Çanakkale Boğazı naveler, kadırgalar ve nakliye gemileriyle göz alabildiğine kaplanmıştı ve bu inanılmaz güzellikte bir manzaraydı. Ve böylece Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi'nden yukarı doğru ilerlediler ve Haziran'da Saint Jean-Baptiste [Vaftizci Yahya] yortusu arifesinde (23 Haziran 1203) Konstantinopolis'e üç fersah uzaklıktaki bir manastır olan Ayastefanos'a vardılar. Ve o zaman nave, kadırga ve nakliye gemilerindekiler uzakta Konstantinopolis'i olduğu gibi gördüler ve sahile yanaşıp gemilerini demirlediler.

128. Konstantinopolis'i hiç görmemiş olanlar uzun uzun kenti seyretti; çünkü bütün yeryüzünde bu kadar zengin bir kent bulunabileceği akıllarının köşesinden geçmemişti. Kenti çepeçevre kuşatan o yüksek surlara ve zengin burçlara, insan kendi gözleriyle görmese bu kadar çok olduklarına asla inanmayacağı o zengin saraylara ve yüksek kiliselere ve tüm diğer kentleri geride bırakan bu kentin enine ve boyuna uzun uzun baktılar. Ve biliniz ki içlerinden, bu görüntü karşısında tüyleri diken diken olmayacak kadar yiğit kimse çıkmadı. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu; çünkü dünya yaratıldığından bu yana hiçbir insan hiçbir zaman bu kadar büyük bir işe girişmemişti.

129. O zaman kontlar ve baronlar ve Venedik dukası karaya çıktı ve meclis Ayastefanos Kilisesi'nde toplandı. Orada bir sürü görüş alışverişi yapıldı. Kitap tüm sözleri aktarmayacak; ama meclisin sonunda Venedik dukası ayağa kalktı ve şöyle dedi:

130. "Senyörler, ben bu ülkenin durumunu sizden daha iyi bilirim, çünkü vaktiyle burada bulundum. Siz insanların şimdiye dek giriştikleri en büyük ve en tehlikeli işe atıldınız; bu nedenle akıllıca davranmak yerinde olacaktır. Biliniz ki karadan gidersek, toprak büyük ve geniştir ve insanlarımız yoksul ve erzak açısından kıtlık içindedir. Bu nedenle erzak aramak için etrafa dağılacaklardır; ve bu topraklar çok kalabalıktır; ve kendi adamlarımızı koruyabilecek kadar sıkı bir güvenlik alamayız. Ama adam kaybetmeye tahammülümüz de yok; çünkü yapmak istediğimiz iş için elimizdeki adam sayısı zaten yetersiz."

131. “İleride, buradan da görebileceğiniz meskûn adalar var ve oralarda buğday ve diğer yiyecekler yetiştirilir, çeşitli mallar bulunur. Gidip orada demirleyelim ve oradan buğday ve yiyecek toplayalım. Yeterli erzakı edinince, o zaman kentin önüne gidelim ve Tanrı’nın bizden beklediği işi yapalım. Çünkü erzağı olan asker erzağı olmayandan daha güvenli savaşır.” Kontlar ve baronlar da bu görüşe katıldı ve hepsi navelerine ve gemilerine geri döndü.

XXVII. Haçlılar Chalcidoines [Halkedonya; Kadıköy] ve Escutaire’e [Scutari; Üsküdar] çıkıyor.

132. O gece dinlendiler. Saint Jean-Baptiste yortusu sabahı (24 Haziran 1203) navelerin köşklerine sancaklar ve flamalar çekildi, armalı kalkanlar kılıflarından çıkarıldı, navelerin bordaları süslendi. Herkes silahını kontrol ediyor; çünkü kısa bir süre sonra onlara ihtiyaç duyacağını biliyordu.

133. Tayfalar demir aldı ve yelken açtı; ve Tanrı istedikleri iyi rüzgârı onlara verdi. Böylece Konstantinopolis’in önünden, surların ve burçların o kadar yakınından geçtiler ki navelerin çoğu ok yağmuruna tutuldu. Surlarda ve burçlarda o kadar çok insan vardı ki, sanki kentte başka insan kalmamış gibiydi.

134. Ve böylece bir gün önce alınan adalara gitme kararı Tanrı’nın arzusuyla değişti, sanki böyle bir şey hiç konuşulmamıştı. Ve şimdi en kısa yoldan karaya çıkmaya çalışıyorlardı. Halkedonya denen yerde, İmparator Aleksios’un bir sarayı önüne demirlediler; burası Konstantinopolis’in tam karşısında, boğazın Türkiye yakasındaydı. Bu saray şimdiye dek görülmüş en güzel ve en hoş saraylardan biriydi; içinde insanların seveceği ve bir prens evinde bulunması gereken her türlü keyif vardı.

135. Ve kontlar ve baronlar karaya çıktılar; sarayda ve çevresindeki kentte kaldılar; ve birçoğu da çadır kurdu. O zaman atlar nakliye gemilerinden dışarı çekildi ve şövalyelerle askerler silahlarıyla birlikte karaya çıktı; öyle ki gemilerde tayfalardan başka kimse kalmadı. Yöre güzel, zengin ve her açıdan verimliydi ve biçilmiş buğdaylar tarlalarda kümeler oluşturuyordu. Öyle ki herkes istediği kadar aldı, çok ihtiyacı olan insanlar gibi her yerini tıka basa doldurdu.

136. Böylece ertesi gün de bu sarayda kaldılar ve üçüncü gün Tanrı onlara iyi bir rüzgâr verdi; ve tayfalar demir alıp yelken açtı. Böylelikle boğazdan yukarı çıkıp Konstantinopolis'in bir fersah ilerisine kadar gittiler. İmparator Aleksios'a ait olan ve Scutari [Üsküdar] denen bir saraya vardılar. Naveler, nakliye gemileri ve bütün kadırgalar orada demirledi; ve Halkedonya Saray'ında kalan tüm şövalye takımı sahil boyunca karadan gitti.

137. Böylece Fransızların ordusu boğaza, Scutari'ye ve yukarısına yerleşti. İmparator Aleksios bunu görünce kendi ordusunu Konstantinopolis'ten çıkardı; ve diğer yakada, onların tam karşısında mevzilendi. Toprak zapt edemesinler diye çadırlarını kurdurdu. Fransızların ordusu bulunduğu yerde dokuz gün kaldı ve ihtiyacı olan erzağı edindi; ve tüm ordu ihtiyaçlarını karşıladı.

XXVIII. Haçlıların atlı devriyeleri Bizanslıları bozguna uğratıyor.

138. Bu konaklama sırasında, çok soylu insanlardan oluşan bir birlik, orduyu korumak için devriyeye çıktı. Saldırıya uğramaktan korktukları için bu devriye tüm yöreyi dolaştı. Bu birlikte Champagne'lı Eudes de Champlitte, kardeşi Guillaume, Oger de Saint-Chéron, Manassès de l'Isle, Kont Girard (Marki del Monferrato'nun maiyeti içinde yer alan Lombardiyalı bir kont) ve beraberlerinde de çok iyi insanlardan seksen şövalye vardı.

139. Ve ordudan üç fersah ötede, dağın eteğinde çadırlar kurulu olduğunu gördüler; Bu, Konstantinopolis imparatorunun büyük düküydü[22] ve beraberinde beş yüz Bizans şövalyesi vardı. Bizimkiler onları görünce, adamlarını dört savaş birliği halinde düzenlediler ve gidip savaşmaya karar verdiler. Ve Bizanslılar onları gördüklerinde savaş düzeni aldılar ve çadırlarının önünde saf tutup beklediler; bizimkiler çok sert bir biçimde saldırıya geçtiler.

140. Tanrı'nın da yardımıyla bu savaş kısa sürdü ve Bizanslılar ilk çarpışmada dağılıp tabanları yağladı; bizimkiler onları en az bir fersah kovaladı. Birçok tören ve savaş atı, katırlar, çadır ve armalı tenteler ve ganimet olarak akla gelecek ne varsa ele geçirdiler. Böylece kampa geri döndüler ve çok iyi karşılandılar ve ganimeti gerektiği biçimde paylaştılar.

XXIX. İmparator Aleksios'un mesajı; Haçlıların yanıtı.

141. Ertesi gün İmparator Aleksios kontlara ve baronlara, yetkili olduğunu belirten mektuplar taşıyan bir haberci gönderdi. Bu habercinin ismi Nicolas Roux idi ve Lombardiya'da doğmuştu. Baronları toplantı halinde oldukları Skutari'deki zengin sarayda buldu ve onları Konstantinopolis imparatoru Aleksios adına selamladı ve mektupları Marki Bonifacio de Montserrat'ya uzattı, ve marki onları aldı. Ve mektuplar tüm baronların önünde okundu; ve mektuplarda kitapta yer vermediğimiz pek çok süslü söz vardı; ve ayrıca Nicolas Roux adlı kişiye inanılması için güven verici ifadeler de yer alıyordu.

142. Meclistekiler, "Güzel sir, mektuplarınızı gördük ve onlar size inanmamızı söylüyor ve biz de size inanıyoruz. Şimdi dilediğinizi söyleyin" dediler.

143. Ve haberci baronların önünde ayakta duruyordu ve konuştu: "Senyörler, İmparator Aleksios sizin taçsız insanların en soyluları olduğunuzu ve en soylu ülkeden geldiğinizi bildiğini bildiriyor. Ve topraklarına ve krallığına neden ve ne hakkında geldiğinizi çok merak ediyor. Çünkü siz Hıristiyansınız, o da Hıristiyan; ve sizin Kutsal Topraklar'ı, Kutsal Haç'ı ve İsa'nın mezarını kurtarmak için yola çıktığınızı da biliyor. Eğer yoksulsanız ve kıtlık çekiyorsanız, o size topraklarından çekilmeniz koşuluyla yiyecek ve para verecek. Size hiçbir kötülük yapmak istemiyor, ama bunu yapabilecek güce de sahip; çünkü siz şimdi olduğunuzdan yirmi kez daha kalabalık bile olsanız, (o size kötülük yapmak isterse) burada hepiniz kılıçtan geçirilmeden gidemezsiniz."

144. Diğer baronların ve Venedik dukasının da onayı ve tavsiyesiyle iyi bir şövalye, bilge bir kişi ve iyi bir hatip olan Conon de Béthune ayağa kalktı ve haberciyi yanıtladı: "Güzel sir, senyörünüzün bizim senyörlerimiz ve baronlarımızın neden kendi krallığına ve topraklarına girdiğini merak ettiğini, buna çok şaşırdığını söylediniz. Ama bu kimseler onun topraklarına girmedi, çünkü o bu toprakları haksızlıkla ve günah işleyerek, Tanrı'ya ve mantığa karşı gelerek elinde bulunduruyor; bu topraklar kardeşi İmparator İsaakios'un oğlu olan ve şurada, aramızda bir tahtın üstünde oturan yeğenine aittir. Ama gelip yeğeninden aman dilemek ister ve tacını ve imparatorluğunu ona geri verirse, biz de yeğeninden onu affetmesini ve zengin bir yaşam sürmesine yetecek malı mülkü kendisine vermesini rica ederiz. Ve bir kez daha geldiğinizde getirdiğiniz mesaj bu türden olmazsa,

sakın yeniden gelme cesaretini göstermeyin.” Haberci böyle yollandı ve Konstantinopolis’e, İmparator Aleksios’un yanına döndü.

XXX. Haçlılar Genç Aleksios’u Konstantinopolis halkına gösteriyor. Savaşa hazırlanıyorlar.

145. Ertesi gün baronlar bir araya gelip konuştular ve Konstantinopolis imparatorunun oğlu genç Aleksios’u kent halkına göstereceklerini söylediler. O zaman bütün kadırgaları getirttiler. Venedik dukası ve Monferrato markisi gemilerden birine binip İmparator İsaakios’un oğlu Aleksios’u da yanlarına aldılar; ve diğer kadırgalara da isteyen şövalye ve baronlar bindi.

146. Böylece Konstantinopolis surlarının yanı başına kadar gittiler ve çocuğu Bizans halkına göstererek şöyle dediler: “İşte sizin gerçek efendiniz; ve şunu bilin ki biz size kötülük etmeye değil, eğer gerekeni yaparsanız sizi korumaya ve kollamaya geldik. Çünkü senyörünüze itaat eder gibi itaat ettiğiniz kişi, sizi Tanrı’ya ve mantığa karşı gelerek, günah işleyerek emri altında tutuyor. Onun senyörü ve kardeşi olan adama nasıl ihanet ettiğini de biliyorsunuz; çünkü onun gözlerini oydurdu ve imparatorluğunu haksızca, günah işleyerek elinden aldı. Ama işte gerçek mirasçı burada; eğer ona bağlanırsanız, gerekeni yapmış olacaksınız; eğer bunu yapmazsanız, biz de size karşı elimizden geleni ardımıza komayız.” Ne topraktakilerden ne de kentten hiç kimse bağlılığını belli edecek bir şey yapmadı, çünkü İmparator Aleksios’tan korkuyorlardı. O zaman şövalyeler kamplarına geri döndü ve her biri kendi çadırına gitti.

147. Ertesi gün, ayini dinledikten sonra, meclisi topladılar; bu toplantı at üstünde, tarlaların ortasında yapıldı. Orada olsanız, o güzel savaş atlarını ve üzerlerindeki güzel şövalyeleri görürdünüz. Bu meclis, savaş birliklerini düzenlemek, kimlerden kaç birlik oluşturulacağını kararlaştırmak üzere toplanmıştı. Her kafadan bir ses çıktı, bir sürü tartışma oldu; ama meclis şöyle bir sonuca vardı: Öncülük görevi Flandre kontu Baudouin’e verildi; çünkü en iyi adamlar, en çok okçu ve arbaletçi onun emrindeydi.

148. Ve daha sonra onun kardeşi Henri’nin ve Mathieu de Wallincourt ile Baudouin de Beauvoir’ın, yanlarındaki kendi topraklarından ve memleketlerinden birçok iyi şövalye ile birlikte ikinci savaş birliğini oluşturmaları kararlaştırıldı.

149. Kont Hugues de Saint-Paul üçüncü birliğin komutasını aldı; emrinde yeğeni Pierre d’Amiens, Eustache de

Canteleu, Anseau de Cayeux ve kendi topraklarından, memleketlerinden bir sürü iyi şövalye vardı.

150. Blois ve Chartres kontu Louis dördüncü savaş birliğini oluşturdu; bu birlik çok zengin, büyük ve ürkütücüydü; çünkü çok sayıda iyi şövalyesi ve adamı vardı.

151. Beşinci savaş birliğini Champagne'lılarla birlikte Mathieu de Montmorency oluşturdu. Champagne mareşali Geoffroi da bu birliğin içindeydi. Oger de Saint-Cheron, Manasses de l'Isle, Milon le Brébant, Macaire de SainteMenehould, Jean Foisnons, Guy de Chappes, yeğeni

Clerembaud, Robert de Ronsoi: Tüm bu insanlar beşinci savaş birliğindeydi. Ayrıca bir sürü iyi şövalye de buradaydı.

152. Bourgogne'lular altıncı savaş birliğini oluşturdu. Bu birlikte Champagne'lı Eudes de Champlitte, kardeşi Guil-laume, Gui de Pesmes, kardeşi Edmond, Othon de la Roche, Richard de Dampierre, kardeşi Eudes, Gui de Conflans ve onların topraklarından, memleketlerinden insanlar vardı.

153. Marki Bonifacio del Monferrato çok büyük olan yedinci savaş birliğindeydi. Lombardiyalılar, Toscanalılar ve Almanlar ve Cenis tepesinden Rhône nehri üstündeki Lyon'a kadar olan yerlerin bütün insanları oradaydılar. Hepsi markinin birliğindeydi ve onların artçılık yapması kararlaştırıldı.

XXXI. Haçlılar limanı ele geçiriyor.

154. Navelere ve gemilere binip ölüm kalım kavgasıyla zorla karaya çıkacakları gün kararlaştırıldı; ve bilin ki bu iş o güne dek yapılmış en ürkütücü işlerden biriydi. O zaman piskoposlar ve din adamları halkla konuştu ve günah çıkarıp vasiyet yapma zamanı olduğunu açıkladılar. Çünkü Tanrı'nın onları ne zaman yanına çağıracağı belli olmazdı. O zaman tüm orduda bu söylenenler çok dindar bir hava içinde yerine getirildi.

155. Kararlaştırılan gün geldi; ve şövalyelerin hepsi savaş atlarıyla birlikte nakliye gemilerine bindi; hepsi silahlıydı, zırhlar, tolgalar bağlandı, atlar örtüldü ve eyerlendi. Ve savaşa bu kadar donanımlı katılmayan tüm diğer insanlar da büyük navelere bindi; kadırgaların da hepsi silahlandırıldı ve hazırlandı.

156. Ve sabah güneş doğduktan biraz sonra hava açtı; ve İmparator Aleksios onları kalabalık ordusu ve yaptığı büyük hazırlıklarla bekliyordu. Ve borular çalındı; ve her kadırga karşıya daha kolay geçebilmesi için bir nakliye gemisine bağlandı. Kimse öne kimin geçmesi gerektiğini sormuyor, ama ilk varan hemen sahile yanaşıyordu. Ve şövalyeler gemilerden dışarı çıkıp bellerine kadar gelen denize, dişlerine kadar silahlı, zırhlı ve elde mızrak atladılar. Okçular, askerler ve arbaletçiler de birlikleriyle kıyıya yanaştıkları yerlerde onları izlediler.

157. Bizanslılar önce kafa tutar gibi göründü; ve sıra mızrakları indirip saldırıya geçmeye gelince, Bizanslılar sırtlarını döndü: Kaçarak uzaklaştılar ve sahili onlara bıraktılar. Ve biliniz ki, hiçbir zaman hiçbir liman bu kadar onurlu bir şekilde alınmamıştır. O zaman tayfalar nakliye gemilerinin kapaklarını açmaya ve iskele atmaya başladı; ve atlar dışarı çekildi; ve şövalyeler atlarına binmeye başladı; ve savaş birlikleri gerektiği gibi saf tutmaya başladı.

XXXII. Galata Kulesi'nin alınışı.

158. Öncü kuvvet durumundaki Flandre ve Hainaut kontu Baudouin at sürdü ve diğer birlikler kararlaştırılan sırayla onu izledi ve İmparator Aleksios'un kamp kurduğu yere kadar gittiler. Aleksios Konstantinopolis'e geri dönmüş ve çadırları, armalı tenteleri kurulu vaziyette bırakmıştı. Bizimkiler burada epey ganimet ele geçirdi.

159. Baronlar meclisi Galata Kulesi'nin önündeki, Konstantinopolis'ten gelen zincirin bağlı olduğu limana yerleşmeye karar verdi. Ve şunu da biliniz ki, Konstantinopolis limanına girmek isteyenin bu zinciri aşması gerekiyordu. Ve baronlarımız bu kuleyi alıp, bu zinciri koparmazlarsa, işlerinin biteceğini ve öleceklerini görmüşlerdi. Bu nedenle gece kulenin önüne ve Estanor (Stenon)[23] adı verilen Yahudi mahallesine yerleştiler; burada çok güzel ve zengin bir kent vardı.

160. Geceyi sıkı bir güvenlik sağlayarak geçirdiler; ve ertesi gün, sabah saat dokuzda, Galata Kulesi'ndekiler Konstantinopolis'ten kayıklarla kendilerine yardıma gelenlerle birlikte hücuma geçti; ve bizimkiler de silah başına koştu. Orada önce Jacques d'Avesnes ve birliği yaya olarak dövüştü; ve biliniz ki üzerine çok tehlikeli bir saldırı yapıldı, bir mızrakla yüzünden yaralandı ve ölüme çok yaklaştı. Ve onun şövalyelerinden, Nicolas de Jenlain adında biri atına atladı; ve senyörünün yardımına tam zamanında yetişti ve o kadar cesur davrandı ki büyük onur kazandı.

161. Ve kampta bir çığlık yükseldi; ve bizimkiler her taraftan koşuşturdu ve saldırganları esaslı bir biçimde püskürttüler; öyle ki geride birçok ölü ve tutsak bıraktılar ve içlerinden pek çoğu kuleye geri dönmeyip geldikleri kayıklara koştu; ve orada da pek çoğu boğuldu ve neredeyse hiçbiri kurtulamadı. Bizim ordudakiler kuleye geri dönenleri öyle yakından izledi

ki, kapıyı kapama fırsatı bulamadılar. O zaman kapıda yeniden büyük bir savaş başladı; ve sonunda bizimkiler kapıyı ele geçirip içeri daldı. Orada da pek çok ölü ve tutsak oldu.

XXXIII. Kente karadan ve denizden saldırı.

162. Böylece Galata Kulesi ve Konstantinopolis limanı zorla ele geçirildi. Ordudakiler bunun üzerine oldukça rahatladı ve Tanrı'ya duacı oldular, kenttekilerin ise huzuru kaçtı. Ve ertesi gün naveler ve kadırgalar ve nakliye gemileri limana çekildi. Ve o zaman ordudakiler meclis kurup ne yapacaklarına, kente denizden mi, yoksa karadan mı saldıracaklarına karar vermeye çalıştılar. Venedikliler navelerin üzerine merdivenler dikilmesini ve tüm saldırının denizden yapılmasını savundu. Fransızlar denizde, karadaki kadar yardımlaşmayı bilmediklerini, ama atları ve silahları olursa karada daha iyi yardımlaşabileceklerini söylüyordu. Ve meclisin sonunda, Venediklilerin denizden, baronların ve ordudakilerin karadan saldırmasına karar verildi.

163. Böylece dört gün geçti. Beşinci gün tüm kamp silahlandı; ve savaş birlikleri düzenlendikleri sırayla at koşturdu, limanın üstünden geçip Blakherna Sarayı'nın [Tekfur Sarayı] karşısına kadar geldiler; ve donanma da limanın içinden tam onların karşısına geldi ve böylece limanın neredeyse ucuna ulaştı. Ve orada denize dökülen bir nehir vardır, üzerinden ancak taş bir köprü sayesinde geçilebilir. Bizanslılar köprüyü yıkmıştı; ve baronlar köprüyü onarmak için orduyu bütün gün ve gece çalıştırdı. Böylece köprü onarıldı ve sabah savaş birlikleri silahlandırıldı ve daha önce düzenlendiği gibi birbiri ardı sıra köprüden geçtiler. Ve kentin önüne gittiler ve kentten hiç kimse onların karşısına çıkmadı. Bu da tam bir mucizeydi, çünkü onların ordusundaki bir kişiye karşı kentte iki yüz kişi vardı.

164. O zaman baronlar meclisi Blakherna Sarayı ile etrafı duvarlarla çevrili bir manastır olan Boemond Şatosu[24] arasında konaklamaya karar verdi. Ve çadırlar kuruldu ve armalı tenteler gerildi; ve bakınca gurur veren bir tablo ortaya çıktı: Çünkü bütün ordu, karadan cephesi üç fersah tutan Konstantinopolis'in kapılarından sadece birini kuşatmaya yetmişti. Ve Venedikliler de denizde, kadırgalarda ve navelerdeydi; ve merdivenlerini diktiler, mancınıkları ve çakalosları kurdular ve saldırıya çok iyi

hazırlandılar. Ve baronlar da mancınıklar ve çakaloslarla karadaki hazırlıklarını yaptılar.

165. Ve şunu da bilin ki hiç rahat değillerdi; çünkü gece gündüz, her saat savaş birliklerinden biri kapının önünde savaş makinelerini korumak ve kentten ani çıkışları kollamak üzere silahlı bekliyordu. Ve bütün bunlara rağmen, Bizanslılar hem o kapıdan, hem de diğerlerinden sık sık çıkarak onları bir an bile rahat bırakmıyordu, öyle ki günde altı ya da yedi kez kamptaki herkes silahlanıyordu. Ve yiyecek aramak için kamptan dört ok atımından daha fazla uzaklaşamıyorlardı. Ama ellerindeki erzak da çok kısıtlıydı; ellerindeki ana yiyecekler un ve salamuraydı; ve bunlardan da az vardı; ama atları savaşta öldürülmediği sürece taze et hiç bulamıyorlardı. Ve şunu da bilin ki bütün orduda ancak üç haftalık yiyecek vardı. Ve durumları da oldukça tehlikeliydi; çünkü hiçbir zaman hiçbir kentte bu kadar çok kişi bu kadar az adam tarafından kuşatılmamıştır.

XXXIV. Saldırının ilk olayları.

166. O zaman çok iyi bir savaş düzeni buldular; bütün kampı sağlam kazık duvarlar ve sağlam tahtalar ve sağlam çitlerle çevrelediler; ve böylece çok daha korunaklı ve güvenli bir hale geldiler. Bizanslılar o kadar sık çıkış yapıyordu ki kamptakiler dinlenme fırsatı bile bulamıyor, ama bu çıkışları sert bir şekilde geri püskürtüyorlardı; ve Bizanslılar her çıkışlarında çatışmayı kaybediyorlardı.

167. Bir gün Bourgogne’lular nöbet tutuyordu ve Bizanslılar onlara karşı bir çıkış yaptı; ve en iyi adamlarından bir bölümü surlardan dışarı çıktı. Ve kamptakiler hemen üzerlerine üşüşüp onları hırpalayarak surlardan içeri çekilmek zorunda bıraktı. Ve kendileri de kapıya o kadar yaklaştı ki, tepelerine koca koca taşlar atılıyordu. Konstantinos Laskaris adında kentin en değerli Bizanslılarından biri orada öldü; ve Gautier de Neuilly onu atının üstünde hakladı. Ve yine orada atılan taşlardan Guillaume de Champlitte’in kolu kırıldı; bu büyük bir kayıptı, çünkü çok gözü pek ve yiğit bir adamdı.

168. Tüm çatışmaları, tüm yaralıları ve tüm ölüleri size sayamam; ama savaş bitmeden önce Flandre ve Hainaut kontu Baudouin’in kardeşi Henri’nin maiyetinden bir şövalye geldi; ismi Eustache du Marchais idi; ve üzerinde sadece içi kıtık doldurulmuş bir ceket ve demir bir şapka vardı, arması boynunda sallanıyordu; ve Bizanslıları geri püskürtürken öyle

yararlılık gösterdi ki büyük ün kazandı. Surlardan dışarı çıkış yapılmayan günlerin sayısı çok azdı, ama size bunların hepsini anlatamam. Bizimkileri o kadar baskı altında tutuyorlardı ki, silahsız ne uyuyabiliyor, ne dinlenebiliyor, ne de yemek yiyebiliyorlardı.

169. Bizanslılar daha yukarıdaki bir kapıdan da başka bir çıkış yaptı, yine pek çok kayıp verdiler. Ama orada Guillaume du Gi adında bir şövalye de öldürüldü; ve orada

Mathieu de Wallincourt çok kahramanlık gösterdi ve kapının köprüsünde atı öldürüldü; ve bu çatışmada yer alanların çoğu kahramanca davrandı. Bizanslıların genellikle çıkış yaptıkları Blakherna Sarayı'nın yukarısındaki bu kapıda en büyük kahramanlığı Pierre de Bracieux gösterdi, çünkü onun yeri kapıya daha yakındı ve sık sık oraya gidiyordu.

170. Bu tehlike ve bu faaliyet yaklaşık on gün sürdü ve sonunda bir perşembe sabahı (17 Temmuz 1203) saldırıya hazırlanıp merdivenleri çıkardılar. Venedikliler de denizden hücuma geçmeye hazırlanmıştı. Saldırı o şekilde düzenlenmişti ki, yedi savaş birliğinden üçü dışarda kampı koruyacak ve geri kalan dördü de saldırıya geçecekti. Marki Bonifacio del Monferrato yanında Bourgogne birliği, Champagne birliği ve Mathieu de Montmorency ile, kampı tarlalar tarafından korudu. Ve Flandre ve Hainaut kontu Baudouin kardeşi Henri ve adamlarıyla birlikte saldırıya gitti; Blois ve Chartres kontu Louis, ve Kont Hugues de Saint-Paul ve onlara bağlı adamlar da saldırıya gitti.

171. Denize yakın bir ön sura iki merdiven dayadılar; ve bu sur İngilizler ve Danimarkalılar ile doluydu;[25] güçlü, sert ve iyi bir saldırı yapıldı. Ve şövalyeler ile iki asker çevik bir şekilde merdivenlere tırmandı ve üstlerindeki suru zapt ettiler. Surun üstüne en az on beş kişi çıkmıştı ve baltalar, kılıçlar kullanarak göğüs göğüse savaşa girdiler. Ve o zaman içerdekiler var güçleriyle davrandı ve onları dışarı püskürttü, bu arada iki kişiyi de tutsak ettiler. Ve bizimkilerden tutsak edilen iki kişi İmparator Aleksios'a götürüldü; imparator bu işe çok sevindi. Fransızların saldırısı böyle sonuçlandı; çok yaralı ve sakat vardı ve baronlar buna çok üzüldü.

172. Venedik dukası ise boş durmamış, navelerini, kadırgalarını ve nakliye gemilerini saf halinde dizmişti. Bu safın uzunluğu arbaletle üç ok atımıydı; ve gemiler surların ve burçların altındaki sahile yaklaşmaya başladılar. O zaman kadırgaların ve yelkenlilerin üstünden atışa geçen mancınıkları, havada uçan büyük temrenli arbalet oklarını (*carreau*) görecektiniz; yaylar hiç durmadan çalışıyor ve havada demet demet oklar uçuyordu; içerdekiler de surların ve burçların tepesinde sert bir savunma yapıyordu; ve navelerden uzatılan merdivenler surlara öylesine

yaklaşıyordu ki, bazı yerlerde kılıç ve mızraklı savaş başlamıştı; ve öyle büyük bir kargaşa vardı ki, sanki yer ve deniz yarılıp birbirine karışmıştı. Ve şunu da bilin ki, kadırgalar karaya yanaşmaya cesaret edemiyordu.

XXXVI. Yirmi beş burcun alınışı.

173. Şimdi garip bir yiğitlik hikâyesi dinlemeye hazırlanın; yaşlı bir adam olan ve gözleri hiç görmeyen Venedik dukası baştan ayağa silahlı bir halde kadırgasının başında duruyordu ve önünde San Marco flaması vardı. Adamlarına kendisini karaya çıkarmalarını, yoksa onların bedenlerinden intikam alacağını haykırıyordu. Adamları sözünü dinledi ve kadırga karaya yanaştı ve hepsi dışarı atladı. San Marco flamasını da karaya götürüp, dukanın önünde yere diktiler.

174. Ve Venedikliler San Marco flamasını karada ve senyörlerinin kadırgasını da onlardan önce karaya yanaşmış görünce, çok utandılar ve hep birlikte karaya çıktılar; ve nakliye gemilerindekiler de dışarı atlayıp karaya çıktı ve büyük navelerdekiler de kayıklara binip yarış edercesine karaya çıktı. O zaman gerçekleştirilen büyük ve harika saldırıyı görecektiniz; bu eserin sahibi Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin Venedik’in San Marco flamasının burçlardan birinin üstünde görüldüğünü en az kırk kişiden duydu, ama kimse o flamayı oraya kimin diktiğini bilmiyordu.

175. Şimdi de garip bir mucizeyi dinlemeye hazırlanın: İçerdekiler kaçtı ve surları terk etti ve diğerleri ellerinden geldiğince çabuk, adeta yarış ederek içeri girdi, öyle ki burçlardan yirmi beşini ele geçirip kendi adamlarını yerleştirdiler. Ve duka bir gemiye binip kamptaki baronlara haberciler gönderdi ve yirmi beş burcu ele geçirdiklerini ve onları yeniden kaybetmelerinin imkânsız olduğunu bildirdi. Baronlar öyle sevindi ki duyduklarına inanamadılar; ve Venedikliler kent içinde ele geçirdikleri savaş ve tören atlarını gemilerle kampa göndermeye başladı.

176. Ve İmparator Aleksios onların kent içine girdiğini görünce, öyle çok asker göndermeye başladı ki, buna direnemeyeceklerini gördüler. O zaman Bizanslılar ile aralarına ateşi soktular. Rüzgâr bizimkilerin arkasından esiyordu ve ateş öylesine büyüdü ki, Bizanslılar bizimkileri göremez hale geldi. O zaman bizimkiler zapt ettikleri burçlara geri çekildi.

XXXVII. İmparator Aleksios savaşa giriyor ve saldırı yapmadan geri çekiliyor.

177. O zaman Konstantinopolis imparatoru Aleksios kamptan yaklaşık bir fersah uzaklıktaki diğer kapıları kullanarak tüm kuvvetleriyle kentten çıktı; ve öyle çok adam çıkmaya başladı ki, sanki bütün dünya oraya yığılmıştı. O zaman kendi savaş birliklerini ovada düzene soktu ve kampa doğru at koşturdular; ve bizim Fransızlar onları görünce her taraftan silah başına koştular. O gün Blakherna kapısı önündeki savaş makinelerinin başında, Flandre ve Hainaut kontu Baudouin'in kardeşi Henri, Mathieu de Wallincourt ve

Baudouin de Beauvoir ve onlara bağlı adamlar nöbet tutuyordu. İmparator Aleksios onların tam karşısındaki üç kapıdan çıkış yapacak çok sayıda adam hazırlamış, kendisi ise bir başka yönden doğrudan kampa saldırmayı planlamıştı.

178. Ve o zaman düzenlenen altı savaş birliği kamptan dışarı çıktı ve kazık duvarların önünde saf tuttu; askerler ve seyisler atların sağrısının gerisinde yaya durdu ve okçularla arbaletçiler onların önüne geçti; ve yaya şövalyelerden de bir savaş birliği oluşturuldu, çünkü atsız kalmış en az iki yüz şövalye vardı. Böylece duvarların önünde beklediler. Bu, çok akıllıca bir davranıştı, çünkü ovaya gidip Bizanslılara saldırsalardı, diğerlerinin ezici sayı üstünlüğü karşısında, biz aralarında boğulurduk.

179. Sanki tüm ova birliklerle kaplanmıştı ve hepsi düzenli, yavaş adımlarla ilerliyordu. Durum oldukça tehlikeli görünüyordu, çünkü bizimkilerin altı savaş birliğine karşılık, Bizanslıların en az kırk birliği vardı. Ama bizimkiler öyle yerleştirilmişti ki, onlara karşı ancak cepheden saldırılabilirdi. Ve İmparator Aleksios karşılıklı ok atımı mesafesine girilinceye kadar at sürdü. Ve Venedik dukası olan biteni duyunca, adamlarını geri çekip ele geçirdikleri burçları boşalttı ve ölecekse de kalacaksa da Haçlıların yanında olacağını söyledi. Böylece kampın diğer yanından geldi ve dışarıdaki adamlarından getirebildiğini getirdi ve ilkönce kendisi atından indi.

180. Haçlılar ve Bizanslılar böylece uzun süre karşı karşıya durdu; çünkü Bizanslılar onların saflarına saldırmaya cesaret edemedi ve Haçlılar da kazık duvarlardan uzaklaşmak istemedi. Ve İmparator Aleksios bu durumu görünce adamlarını geri çekmeye başladı; ve adamlarını bir araya getirdikten sonra gerisingeri döndü. Haçlı ordusu da bunu görünce yavaş adımlarla onlara doğru ilerlemeye başladı ve Bizans birlikleri yola koyuldu ve Philopas [Philopatium] adındaki bir saraya kadar geri çekildiler.

181. Ve biliniz ki, Tanrı bugüne kadar hiç kimseyi Haçlı ordusundakilerin o gün karşılaştığı kadar büyük bir tehlikeden çekip çıkarmamıştır; ve şunu da biliniz ki bunu başaracak kadar büyük yiğitlik gösteren de çıkmamıştır. O günkü savaş böyle kaldı; Tanrı’nın da isteği doğrultusunda başka hiçbir şey olmadı. İmparator Aleksios kente geri döndü ve ordudakiler de

çadırlarına gitti; silahlarını ve zırhlarını çıkardılar, çünkü oldukça bitkin ve yorgundular; ve az yiyip az içtiler, çünkü yiyecekleri azdı.

XXXVIII. Aleksios Konstantinopolis'i terk ediyor; kardeşi İsaakios yeniden tahta çıkıyor; Haçlılar ona bir mesaj gönderiyor.

182. Şimdi Tanrımızın yarattığı mucizeleri, o izin verince her yerde ne güzel ortaya çıktıklarını dinleyin! Aynı gece Konstantinopolis imparatoru Aleksios hazinesinden götürebildiği kadarını ve kendisiyle beraber gelmek isteyen adamlarını da alarak yola çıktı; ve kaçarak şehri terk etti. Kenttekiler şaşıp kaldı; ve gözleri oyulmuş İmparator İsaakios'un kapatıldığı zindana gittiler. Ona imparatorluk giysileri giydirdiler ve tahta çıkardılar ve ona senyörleri olarak biat ettiler. O zaman İmparator İsaakios'un tavsiyesine uyup kampa haberciler gönderdiler; ve imparatorun oğluna ve baronlara İmparator Aleksios'un kaçtığını ve İsaakios'u yeniden tahta çıkardıklarını bildirdiler.

183. Çocuk bu haberi öğrenince hemen Marki Bonifacio del Monferrato'ya haber gönderdi; o da tüm kamptaki baronlara haberi ulaştırdı. Ve hepsi İmparator İsaakios'un oğlunun otağında toplanınca, onlara bu haberi anlattı. Bunu duyduklarında yaşanan sevinci anlatmaya kelimeler yetmez, çünkü dünyada bu kadar büyük bir sevinç yaşanmamıştır. Bu kadar kısa sürede yardımlarına koştuğu ve kendilerini o kadar aşağıdan en tepeye çıkarıverdiği için hep birlikte Tanrı'ya dua ettiler. Ve zaten bunun için denir ki: "Tanrı'nın yardım etmek istediğine hiçbir fani zarar veremez."

184. O sırada gün doğmaya ve kamp silahlanmaya başladı; ve kamptaki herkes silahlandı, çünkü Bizanslıların sözüne fazla inanmıyorlardı. Ve haberciler ikişer üçer çıkmaya ve aynı haberleri anlatmaya devam ettiler. Baronların ve kontların ve dukanın da tavsiyesi işlerin nasıl gittiğini görmek için kente haberciler göndermekti; ve eğer söylenenler doğru ise, babasından oğluyla yaptıkları anlaşmaları tanımasını isteyecek, yoksa oğulun kente girmesine izin vermeyeceklerdi. Haberciler seçildi: Biri Mathieu de Montmorency, diğeri de Champagne mareşali Geoffroi idi; Venedik dukası da iki Venedikli elçi seçmişti.

185. Haberciler kapıya kadar götürüldü ve kapı açıldı ve attan indiler. Ve Bizanslılar kapıdan Blakherna Sarayı'na kadar, ellerinde baltalarıyla İngilizleri ve Danimarkalıları dizmişlerdi. Haberciler böylece saraya kadar

götürüldü; İmparator İsaakios’u (giysisi öyle zengindi ki, ondan daha zengin giyinmiş bir adam aramak boşuna çaba olurdu) ve yanında karısı imparatoriçeyi buldular. Güzel bir kadın olan imparatoriçe Macaristan kralının kız kardeşiydi. O kadar çok soylu bay ve bayan da vardı ki, adım atacak yer kalmamıştı. Kadınların takıları o kadar zengindi ki, daha zengini bulunamazdı. Ve bir gün önce imparatora karşı olanların hepsi şimdi onun iradesine boyun eğmişti.

XXXIX. İsaakios oğlu Aleksios’un verdiği sözleri onaylıyor.

186. Elçiler İmparator İsaakios’un önüne geldi; imparator ve tüm hazır bulunanlar onları çok onurlandıran sözler söyledi. Ve elçiler, imparatorla özel olarak konuşmak, oğlunun ve kamptaki baronların mesajlarını özel olarak aktarmak istediklerini belirttiler. İmparator ayağa kalktı ve bir odaya girdi; ve yanına sadece imparatoriçeyi ve şansölyesini ve tercümanını ve dört elçiyi aldı. Diğer elçilerin de onayıyla, Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin söz aldı ve İmparator İsaakios’a şöyle dedi:

187. “Sir, oğluna yaptığımız hizmeti ve ona verdiğimiz sözü ne kadar iyi tuttuğumuzu görüyorsun. Ama bize verdiği sözler hakkında güvence alıncaya kadar o buraya giremez ve o da oğlun olarak, anlaşmayı onun yaptığı biçim ve koşullarda onaylamanı sana bildiriyor.” İmparator, “Anlaşma nedir?” diye sordu. Elçi, “Şimdi size söyleyeceğim gibi” diye yanıtladı.

188. “İlk olarak tüm Romania Krallığı’nın çok uzun süre önce ayrıldığı Roma’ya itaat etmesi; sonra ordudakilere iki yüz bin mark gümüş ve küçük ve büyük rütbelilere bir yıllık erzak vermek; ve (istediğimiz kadarı yaya, istediğimiz kadarı da atlı) on bin atlı ve yaya adamı kendi gemilerinde ve masrafı ona ait olmak üzere Mısır’a götürmek ve onları bir yıl boyunca orada tutmak; ve hayatı boyunca Kutsal Topraklar’da bu toprağı koruyacak ve masrafları onun tarafından karşılanacak beş yüz şövalye bulundurmak. Oğlunuzun bizimle yaptığı anlaşma bu; ve bunu yeminle ve üzerine mühür asılı[26] bir fermanla onayladı ve kızınızla evli olan Almanya kralı Philipp de ona tanıklık etti. Bu anlaşmayı sizin de onaylamanızı istiyoruz.”

189. İmparator, “Kuşkusuz bu oldukça ağır bir anlaşma” dedi, “ve bunun nasıl yerine getirilebileceğini bilemiyorum; yine de hem bana, hem ona o

kadar hizmet ettiniz ki, size bütün imparatorluğumuzu verseydik, bunu bile hak etmiş olurdunuz.” Karşılıklı bir sürü söz söylendi ve yinelendi, ama sonuçta baba, oğlunun yaptığı anlaşmayı kabul etti, hem yeminle hem de altın mühürlü (*bulle d’or*)[27]*açık senet*’le bu anlaşmayı onayladı. Senet elçilere verildi. Onlar da İmparator İsaakios’tan izin alıp kampa geri döndü ve baronlara görevlerini yerine getirdiklerini söylediler.

XL. Haçlıların Konstantinopolis’e girişi; genç Aleksios’un taç giymesi.

190. O zaman baronlar ata bindi ve çocuğu büyük bir neşe ile kente, babasına götürdüler; ve Bizanslılar ona kapıyı açtı ve onu büyük bir sevinç ve şenlikle karşıladılar. Oğulun ve babanın sevinci büyüktü, çünkü uzun süredir birbirlerini görmemişlerdi ve o kadar yoksulluktan ve o kadar yıkımdan, önce Tanrı’nın, sonra da Haçlıların yardımıyla kurtulup çok büyük bir güce erişmişlerdi. Tanrı’nın onlara verdiği onur ve zafer hem Konstantinopolis’te, hem de dışarıda Haçlıların kampında büyük bir sevinç uyandırdı.

191. Ve ertesi gün imparator ile oğlu kontlardan ve baronlardan limanın öbür yakasında Estanor ve Galata tarafına yerleşmelerini rica ettiler; çünkü kente yerleşirlerse Bizanslılarla aralarında çatışma çıkabilir ve bu çatışma kenti harap edebilirdi. Ve bizimkiler ona bugüne dek birçok biçimde hizmet ettiklerini ve bu ricasını da kırmayacaklarını belirttiler. Karşı yakaya yerleşmeye gittiler; orada rahat ve huzur içinde kaldılar. Bol ve güzel yiyecek içecekleri vardı.

192. Şunu da biliniz ki, ordudan pek çok kişi Konstantinopolis’i ve onun zengin saraylarını ve büyük kiliselerini ve büyük zenginliklerini (başka hiçbir kentte bu kadar zenginlik yoktu) görmeye gitti. Kutsal emanetlerden hiç söz etmiyoruz; çünkü o sırada bu kentte dünyanın geri kalanındakinin toplamı kadar kutsal emanet vardı. Bizanslılar ve Franklar her şeyde, hem mallar konusunda hem de diğer konularda tam bir uyum içindeydiler.

193. Frankların ve Bizanslıların ortak meclisinde yeni imparatorun Ağustos başında, Saint-Pierre bayramında taç giymesi kararlaştırıldı (1 Ağustos 1203). Böyle karar verildi ve böyle yapıldı. O zamanın Bizans imparatorları için yapıldığı kadar saygın ve onurlu bir törenle taç giydi. Daha sonra ordudakilere borcu olan parayı ödemeye başladı; ve bu para

herkese paylaştırıldı ve herkes kendisi için Venedik’te ödenmiş geçiş parasını iade etti.

XLI. Aleksios Haçlılardan kalışlarını uzatmalarını rica ediyor.

194. Yeni imparator sık sık kampa, baronları görmeye gidiyor ve onları elinden gelen en iyi şekilde onurlandırıyordu; ve bunu yapması da gerekiyordu, çünkü ona çok iyi hizmet etmişlerdi. Bir gün Flandre ve Hainaut kontu

Baudouin'in konağında sadece baronları görmeye geldi. Sadece Venedik dukası ve yüksek baronlar çağrıldı; ve imparator onlara şöyle seslendi: "Senyörler, ben Tanrı ve sizin sayenizde imparatorum; ve siz bana hiçbir insanın hiçbir Hıristiyana yapamayacağı kadar büyük bir hizmette bulundunuz. Biliniz ki pek çok kişi beni sevmese de yüzüme gülüyor; ve Bizanslılar sizin yardımınızla mirasımı ele geçirmeme çok bozuluyor."

195. "Yola çıkış zamanınız yaklaşıyor ve Venediklilerle aranızdaki anlaşma ancak Saint-Michel bayramına (29 Eylül 1203) kadar geçerli. Bu kadar kısa bir sürede ödemenizi tamamlayamam. Bilin ki, eğer beni bırakırsanız Bizanslılar sizin yüzünüzden benden nefret ettikleri için, topraklarımı yeniden kaybedeceğim ve onlar da beni öldürecekler. Ama size söyleyeceğim bir şeyi yapın: Mart ayına kadar kalın ve ben de donanmanızı Saint-Michel bayramından başlayarak bir yıl süreyle korumanızı sağlayıp masrafları Venediklilere ödeyeyim. Paskalya'ya kadar da gereken ne varsa size vereceğim. Ve bu vadenin sonunda topraklarımı o hale getireceğim ki, artık onları yeniden kaybetmeme olanak kalmayacak; ve sizin anlaşmanızdaki koşullar da bu şekilde yerine getirilecek; çünkü topraklarımdan gelen parayı size ödeyeceğim; ve daha önceden söz verdiğim gibi sizinle birlikte gitmek ya da yanınızda göndermek üzere gemilerim olacak; ve o zaman sizin de önünüzde savaşmak için bütün bir yaz olacak."

196. Baronlar bunu aralarında konuşacaklarını söylediler. Söylediklerinin doğru olduğunu ve bunun hem imparator hem de kendileri için daha iyi olduğunu kabul ettiler. Ama tüm ordunun görüşünü almadan buna karar veremeyeceklerini ve bunu ordudakilerle konuşacaklarını ve sonucu kendisine bildireceklerini söylediler. İmparator Aleksios onlardan böylece ayrıldı ve Konstantinopolis'e döndü. Ve diğerleri kampta kaldı ve ertesi gün bir meclis topladılar. Tüm baronlar ve ordunun bütün komutanları ve şövalyelerin çoğu çağrıldı; ve imparatorun talebi, hepsine aynen söylendi.

XLII. Haçlıların tartışması; Mathieu de Montmorency'nin ölümü.

197. O zaman ordu içinde, daha önce de ordunun bölünmesini isteyenlerin birçok kez yol açtığı türden, büyük bir anlaşmazlık çıktı. Çünkü bazıları bu işin çok uzadığını düşünüyordu. Korfu'da da anlaşmazlık çıkaran bu grup

diğerlerine yeminlerini hatırlattı ve şöyle dedi: “Yemin ettiğiniz gibi bize gemileri verin; çünkü biz Suriye’ye gitmek istiyoruz.”

198. Ve diğerleri onlara yalvarıyor ve “Senyörler, Tanrı aşkına, Tanrı’nın bize verdiği bu büyük onuru zedelemeyelim. Eğer Suriye’ye gidersek, oraya kış başladığında varacağımız için savaşamayacak ve Tanrımızın bize verdiği görevi yerine getiremeyeceğiz. Ama Mart ayına kadar beklersek, bu imparatoru iyi bir vaziyette bırakacak ve buradan hem para hem de erzak açısından zengin olarak ayrılacağız; ve sonra Suriye’ye gideceğiz ve Babiloine’a [Eski Kahire] akın yapacağız. Ve donanmamız Saint-Michel’e kadar ve Saint-Michel’den Paskalya’ya kadar bizimle kalacak, çünkü kış nedeniyle bizden ayrılamayacaklar. Ve böylece Kutsal Topraklar fethedilebilecek.”

199. Orduyu bölmek isteyenler bu sözlerin hiçbirine kulak asmıyordu; onlar için önemli olan ordunun bölünmesiydi. Ve orduyu bir arada tutmak isteyenler öyle çok çalıştı ki, Tanrı’nın yardımıyla sonunda Venedikliler Saint-Michel’den başlamak üzere bir yıl daha donanmayı orada tutmaya yemin etti ve İmparator Aleksios da bunun için çok para verdi; ve Haçlılar da aynı süre boyunca önceki ortaklıklarını sürdürmeye yemin etti. Ve böylece orduya yeniden uyum ve huzur geldi.

200. O zaman orduda çok büyük bir talihsizlik yaşandı; çünkü Fransa Krallığı’nın en iyi, en değerli ve en çok sevilen şövalyelerinden biri olan Mathieu de Montmorency hastalandı ve hastalığı öyle ağırlaştı ki öldü. Ve bu büyük kayıp büyük bir mateme yol açtı; bir ordunun bir kişinin ölümüyle yaşayabileceği en büyük kayıplardan biriydi bu. Kudüs Saint-Jean Hospitalier tarikatının kiliselerinden birine gömüldü.

XLIII. Genç Aleksios Haçlılarla birlikte imparatorluğu dolaşıyor.

201. Sonra Bizanslılar ve Frankların tavsiyesiyle, İmparator Aleksios imparatorluğa barışı getirmek ve herkesi iradesine boyun eğdirmek amacıyla çok kalabalık bir orduyla Konstantinopolis’ten çıktı. Baronların büyük bir bölümü onunla birlikte gitti ve diğerleri kampı korumak için kaldı. Onunla birlikte Marki Bonifacio del Monferrato ve Kont Hugues de Saint-Paul ve Flandre ve Hainaut kontu Baudouin’in kardeşi Henri ve Jacques d’Avesnes ve Guillaume de Champlitte ve Hugues de Colemi ve kitabın hepsini sayamadığı daha pek çok kişi gitti. Flandre ve Hainaut kontu

Baudouin, Blois ve Chartres kontu Louis ve Haçlıların büyük bölümü kampta kaldı.

202. Ve biliniz ki imparatorun çıktığı bu seferde, boğazın iki yakasındaki tüm Bizanslılar ona geldi ve onun komutası ve iradesi altına girdi ve ona senyörleri olarak bağlılık ve saygı gösterdi. Sadece *Blaquie* [Valak] ve *Bogrie* [Bulgar] kralı olan Johanis [II. İvan Kaloyan; bundan sonra Kaloyan diye geçecek - ç.n.] bunun dışında kaldı. Kaloyan kendi babasına ve amcasına karşı isyan etmiş bir Valaktı; ve onlara karşı yirmi yıl savaşmış ve onlardan o kadar çok toprak almıştı ki güçlü bir kral olmuştu. Ve şunu da biliniz ki Çanakkale Boğazı ile Marmara'nın batı yakasındaki toprakların neredeyse yarısını almasına az kalmıştı. Kaloyan ne imparatorun iradesine girdi, ne de ondan aman diledi.

XLIV. Konstantinopolis'te Bizanslılarla Latinler çatışıyor: Kent yanıyor.

203. İmparator Aleksios bu seferdeyken Konstantinopolis'te çok büyük bir talihsizlik yaşandı; çünkü Bizanslılarla Konstantinopolis'te yaşayan Latinler arasında büyük bir çatışma çıktı; ve orada çok Latin yaşıyordu. Ve kimliğini bilmediğim birtakım insanlar kötülük olsun diye kenti ateşe verdi; yangın öyle büyüdü, öyle korkunç bir hal aldı ki kimse onu söndüremedi, bastıramadı. Ve limanın öbür tarafına yerleşmiş olan ordunun baronları bu durumu görünce çok üzüldü ve o güzel kiliselerin ve o zengin sarayların yanarak çökmesine ve o büyük pazar sokaklarının alevler tarafından yutulmasına çok acıdılar; ama ellerinden başka bir şey gelmiyordu.

204. Böylece yangın limanın bütün üst tarafını kapladı; kentin en kalabalık yerinden diğer tarafta denize, Ayasofya Kilisesi'nin hemen yanı başına kadar her yer alevler içinde kaldı. Ve bu yangın iki gün iki gece sürdü ve insan eliyle söndürülemedi. Alev alev ilerleyen ateş cephesinin boyu yarım fersahı buluyordu. Zararın, kül olan varlıkların, zenginliğin hesabını kimse çıkaramaz; yanarak ölen erkek, kadın ve çocukların sayısını da kimse söyleyemez.

205. Konstantinopolis'te yaşayan Latinler, hangi ülkeden olurlarsa olsunlar orada daha fazla kalmaya cesaret edemediler; karılarını ve

çocuklarını aldılar, ateşten kurtarabildikleri neleri varsa yüklendiler ve kayıklara binerek limanın Haçlıların bulunduğu yakasına geçtiler. Sayıları da az değildi, küçük büyük on beş bini buluyordu. Sonraları onların karşıya geçmiş olmaları Haçlıların çok işine yaradı. Böylece Franklar ve Bizanslılar bölündü; çünkü artık eskisi kadar birlik değildiler ve kimse kimi suçlayacağını bilmiyordu; bu durum her iki tarafa da oldukça ağır geldi.

206. O sırada başlarına, baronları ve ordudakileri oldukça üzen bir olay geldi; çünkü aziz ve saygın bir insan olan ve hep ordunun iyiliğini istemiş Loos Manastırı başrahibi öldü; Citeaux tarikatından bir keşişti.

XLV. Genç Aleksios Konstantinopolis'e dönüyor; Haçlılara verdiği sözü tutmuyor.

207. İmparator Aleksios uzun süre, Saint-Martin'e kadar (11 Kasım) seferde kaldı; ve sonra Konstantinopolis'e döndü. Gelişi büyük sevinç yarattı; Bizanslılar ve Konstantinopolis'in soylu bayanları büyük atlı kafileler halinde dostlarını karşılamaya gitti ve Haçlılar da kendi yakınlarını büyük bir sevinç içinde karşıladı. Böylece imparator Konstantinopolis'e, Blakherna Sarayı'na; Marki del Monferrato ile diğer baronlar da kampa döndü.

208. İşini çok iyi başaran ve artık üste çıktığını düşünen imparator, baronlara ve ona o derece iyiliği dokunmuş insanlara karşı böbürlendi; ve her zaman yaptığı gibi onları kampta ziyarete gitmedi. Kamptakiler ise ona adam yolluyor ve söz verdiği gibi paralarını ödemesini rica ediyorlardı. İmparator ise onları durmadan başından savıyor, ödemeyi durmadan erteleyip zaman zaman çok küçük miktarlar ödüyordu ve sonunda hiçbir şey ödememeye başladı.

209. Ona diğerlerinden daha çok hizmet etmiş olan ve daha iyi kabul gören Marki Bonifacio del Monferrato yanına sık sık gidiyor, kabahatini yüzüne vuruyor, ona yaptıkları büyük hizmetleri hatırlatıyordu; çünkü o zamana dek hiçbir adama bu kadar büyük bir hizmet yapılmamıştı. Ve imparator da mühlet isteyerek onları idare ediyor ve verdiği sözlerden hiçbirini tutmuyordu; öyle ki sonunda onun beladan başka bir şey aramadığını açıkça görüp anladılar.

210. O zaman ordunun baronları Venedik dukasının da katıldığı bir meclis topladı; ve imparatorun hiçbir anlaşmaya uymayacağını ve hiçbir zaman gerçeği söylemediğini anladıklarını söylediler. Sözlerini tutmasını sağlamak için ona iyi elçiler göndermeyi ve yaptıkları hizmetleri hatırlatmayı ve sözlerini tutarsa bunu kabul etmeyi kararlaştırdılar; eğer sözlerini tutmazsa elçilerin ona meydan okuması ve haklarını sonuna dek arayacaklarını söylemeleri kararlaştırıldı.

XLVI. Haçlıların meydan okuması.

211. Bu mesajı götürmek üzere Conon de Béthune ve Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin ve Provins'li Milon le Brébant seçildi. Venedik dukası da kendi meclisinden üç üst düzey adam gönderdi. Böylece elçiler kılıçlarını kuşanıp atlarına bindi ve Blakherna Sarayı'na kadar birlikte at sürdüler. Biliniz ki, Bizanslılar kalleş olduğu için, aslında büyük bir tehlike ve maceranın içine atılmışlardı.

212. Böylece kapıda attan indiler ve saraya girdiler ve İmparator Aleksios ile babası İmparator İsaakios'u yan yana iki tahtın üstünde oturur buldular. Ve onların da yanında babanın karısı ve oğulun üvey anası, Macaristan kralının kız kardeşi, güzel ve iyi bir kadın olan imparatoriçe oturuyordu. Ve ayrıca pek çok soylu da vardı ve ortalık tam bir zengin prens sarayı gibiydi.

213. Diğer elçilerin de isteğiyle, çok bilge bir kişi ve iyi bir hatip olan Conon de Béthune sözü aldı: “Sir, bizi sana ordunun baronları ve Venedik dukası gönderdi. Ve bil ki, sana yaptıkları ve herkesin bildiği ve gördüğü büyük hizmeti hatırlatıyorlar. Sen ve baban onlara, söz verdiğiniz anlaşmaya uyacağınıza yemin ettiniz ve ellerinde mühür vurduğunuz fermanlar var. Ama siz bu anlaşmaya gerektiği gibi uymadınız.”

214. “Size bunu defalarca hatırlattılar ve şimdi de biz onların adına tüm baronlarınızın önünde sizinle onlar arasındaki anlaşmaya uymanızı hatırlatıyoruz. Eğer bunu yaparsanız hoşnut kalacaklar ve eğer yapmazsanız biliniz ki artık sizi ne senyör, ne dost kabul edecek, ama ellerindeki tüm imkânlarla haklarını almaya çalışacaklar. Ve şunu da bildiriyorlar ki, onlar ne size ne de başkasına meydan okumadan fenalık yapmaz; çünkü onlar hiç ihanet etmemiştir ve ülkelerinde ihanet âdetten değildir. Söylediklerimizi iyice duydunuz ve istediğiniz kararı almakta serbestsiniz.”

215. Bizanslılar bu meydan okumayı inanılmaz bir olay ve büyük bir saygısızlık olarak kabul etti. Hiçbir zaman hiç kimsenin imparatora kendi sarayında meydan okuma cüretini gösteremediğini söylediler. İmparator Aleksios ve daha önce onlara güler yüz gösteren birçok Bizanslı, elçilere surat astı.

XLVII. Savaş başlıyor: Bizanslılar Haçlıların donanmasını yakmaya çalışıyor.

216. İçeride büyük bir gürültü koptu ve elçiler geri dönüp kapıya geldi ve atlarına bindiler. Kapıdan çıktıklarında hepsi sevindi ve bunda da şaşılacak bir şey yoktu, çünkü büyük bir tehlike atlatmışlar, ve hepsinin öldürülmesine ya da esir edilmesine ramak kalmıştı. Böylece kampa döndüler ve baronlara nasıl davrandıklarını anlattılar. Savaş böylece başladı ve karada ve denizde gücü gücüne yetene zarar verdi. Franklar ve Bizanslılar birçok yerde savaştı. Neyse ki, Tanrı'ya şükürler olsun, her çatışmada Bizanslılar Franklardan daha çok kayıp verdi. Böylece savaş uzun süre, kış ortasına kadar devam etti.

217. Ve o zaman Bizanslılar büyük bir savaş hilesi düşündü. On yedi büyük naveyi inceli kalınlı odunlarla, üstüpüyle, katranla ve fıçılarla doldurdular; ve arkalarından esecek çok güçlü bir rüzgâr beklediler. Bir gece, tam gece yarısında naveleri ateşe verip yelkenleri açtılar; ve alevler iyice yükseldi, sanki bütün dünya yanıyordu. Ve naveler bu halde Haçlı donanmasına yaklaştı ve kamptan çığlıklar yükseldi ve herkes silah başına koştu. Venedikliler ve gemisi olan herkes gemilerine koştu; ve onları aceleyle ateşin dışına çekmeye başladılar.

218. Bu eseri yazdıran Champagne mareşali Geoffroi, hiç kimsenin denizde iş görmeyi Venedikliler kadar bilmediğinin tanığıdır; çünkü Venedikliler hemen kadırgalara ve navelerin kayıklarına atlayıp tutuşmuş gemilere kancalar attılar ve onları düşmanın gözü önünde büyük bir gayretle liman dışına çektiler ve alev alev yanan gemileri boğazın akıntısından aşağı doğru bıraktılar. Kıyıya yığılan Bizanslıların haddi hesabı yoktu; ve öyle bir bağırtı çağırtı vardı ki, yer ve deniz yarılıyor gibiydi. Kayıklara ve sandallara binen Bizanslılar da, ateşle savaşan bizimkilere ok atıyorlardı; ve bu saldırıda yaralananlar oldu.

219. Kamptaki şövalyeler imdat çığlığını duyar duymaz hep birden silahlandı ve savaş birlikleri ovaya çıktı; her birlik kampta kendi yerleştiği yerin önündeydi. Bizanslıların arkadan dolaşıp kendilerini bastırmasından çekiniyorlardı.

220. Bu uğraş ve bu kaygı gün yükselinceye kadar sürdü; ama Tanrı'nın yardımıyla bizimkiler mal yüklü bir Piza navesi dışında hiçbir şey kaybetmedi. Bu nave kül oldu. O gece oldukça büyük bir tehlike atlatmışlardı; çünkü eğer donanmaları yansaydı her şeyi kaybedecek ve ne karadan ne de denizden oradan ayrılabileceklerdi. İmparator

Aleksios'un yapılan hizmete karşı onlara ödetmek istediği bedel buydu.

XLVIII. Murtzuphlos imparatorluğu yağmalıyor; İsaakios ölüyor ve genç Aleksios boğuluyor.

221. Ve o zaman Fransızlarla iyice araları açılan Bizanslılar artık barış umudunun kalmadığını gördü ve senyörlerine ihanet etmek için gizlice bir meclis topladılar. Ona herkesten daha yakın ve Fransızlarla çatışmayı herkesten çok kışkırtan bir Bizanslı vardı. Bu Bizanslının adı Murtzuphlos'tu.[28]

222. Diğerlerinin de tavsiyesi ve onayıyla, bir akşam, gece yarısına doğru İmparator Aleksios'u koruması gerekenler (başta Murtzuphlos ve onunla birlikte olan diğerleri) onu yatağında uyurken bastırıp bir manastıra hapsettiler ve Murtzuphlos diğer Bizanslıların da yardımı ve onayıyla lal rengi çizmeleri giydi (Ocak 1204). Böylece imparator oldu; sonra ona Ayasofya'da taç giydirdiler. Böyle korkunç bir ihanet hiç duyulmuş mudur?

223. İmparator İsaakios oğlunun hapsedildiğini ve diğerinin taç giydiğini duyunca, çok korktu ve fazla sürmeyen bir hastalığa yakalanıp öldü. İmparator Murtzuphlos hapisteki oğulu iki üç kez zehirletmek istedi; ama Tanrı onun ölmesine izin vermedi. Sonra gitti ve onu kendi elleriyle boğdu; ve onu boğduktan sonra, her yerde eceliyle öldüğü dedikodusunu yaydı ve onu bir imparator gibi törenle toprağa verdirdi ve buna çok üzülmüş gibi davrandı.

224. Ama bir cinayet gizlenemez. Kısa süre sonra hem Bizanslılar, hem de Fransızlar cinayetin işittiğiniz gibi işlendiğini öğrendi. O zaman kamptaki baronlar ve Venedik dukası bir meclis topladı; ve tüm din adamları ile piskoposlar da bu meclise katıldı. Böyle bir cinayet işleyenin iktidarı elinde tutmaya hakkı olmadığı ve bu işi onaylayan herkesin de cinayetin suç ortağı olduğu ve ayrıca Roma tarafından da aforoz edileceği konusunda tüm din adamları mutabakata vardı (ve Papa'nın yetkilisi olanlar baronlara ve hacılara bunu kanıtladı).

225. Din adamları şöyle dedi: "Bu nedenle bunun iyi ve haklı bir savaş olduğunu size söylüyoruz; eğer niyetiniz toprak fethetmek ve bu toprakları Roma'ya itaat ettirmekse, Papa'nın daha önce size tevcih ettiği gibi

günahlarınız bağışlanacak ve orada ölecek herkes de günah çıkarmış sayılacaktır.” Bilin ki bu durum baronların ve Haçlıların gönlünü çok rahatlattı.

XLIX. Haçlılar savaşa devam ediyor: Murtzuphlos bozguna uğruyor.

226. Fransızlar ile Bizanslılar arasındaki savaş büyük oldu; çünkü hiç yavaşlamadı ve şiddeti hep arttı; karada ya da denizde savaşılmayan günlerin sayısı çok azdı. O zaman Kont Baudouin de Flandre’ın kardeşi Henri ata bindi ve kamptaki savaşçıların çoğunu da yanında götürdü. Jacques d’Avesnes, Baudouin de Beauvoir, Champagne’lı Eudes de Champlitte, kardeşi Guillaume ve onların memleketlileri Henri’yle birlikte gitti. Bir akşam yola çıkıp bütün gece at sürdüler ve ertesi gün, güneş doğduğunda *Filée* [Philia][29] adında bir kente varıp orayı zapt ettiler ve böylece çok sayıda hayvan, esir, giyecek, erzak ele geçirdiler. Bunları kayıklara koyup boğazdan aşağı kampa gönderdiler; çünkü bu kent Rusya Denizi [Karadeniz] kıyısındaydı.

227. Bu kentte iki gün kaldılar; erzakları boldu, çünkü bu kentte çok erzak vardı. Üçüncü gün hayvan sürüleri ve bütün ganimetlerle yola çıktılar ve kampa dönmek için at sürdüler. İmparator Murtzuphlos onların kamptan çıktığını duymuştu ve gece adamlarının çoğunu yanına alıp Konstantinopolis’ten çıktı ve onların geçeceği yola pusu kurdu. Ve tüm hayvanların ve ganimetlerin, sonra teker teker savaş birliklerinin geçtiğini gördü; sonunda sıra artçı kuvvete geldi. Artçılık görevini Kont Baudouin de Flandre’ın kardeşi Henri ve adamları üstlenmişti. Ve bir ormanın girişinde İmparator Murtzuphlos adamlarıyla onların üzerine saldırdı ve onlar da yüzlerini düşmana döndü. Böylece oldukça zorlu bir savaşa tutuştular.

228. Tanrı’nın yardımıyla İmparator Murtzuphlos bozguna uğradı ve az daha esir edilecekti. İmparatorluk sancağını ve önünde taşıttığı bir başka flamayı kaybetti. O ve diğer Bizanslılar bu flamaya çok güveniyorlardı (bu flamanın üstünde Notre-Dame tasvir edilmişti). En iyi şövalyelerinden yirmi kadarını da yitirdi. İşittiğiniz gibi, İmparator Murtzuphlos bozguna uğradı. Onunla Fransızlar arasındaki savaş büyüktü ve kışın büyük bir bölümü de geride kalmıştı, Chandeleur [Meryem Ana’nın aklanması] yortusuna (2 Şubat 1204) neredeyse gelinmişti ve Büyük Perhiz yaklaşıyordu.

L. Suriye'ye giden Haçlılar.

229. Artık Konstantinopolis önündekilerden söz etmeyi biraz kesip diğer limanlara gidenlerden ve kışı Marsilya'da geçirip yazın hep birlikte Suriye'ye giden Flandre donanmasından bahsedeceğiz. Onlar öyle kalabalıktı ki, sayıları Konstantinopolis önündekilerden çok daha fazlaydı. Onlara katılmamalarının ne kadar yazık olduğunu anlayın; çünkü öyle yapsalardı Hıristiyanlığın bileğini bir daha kimse bükemezdi. Ama onlar günahkâr oldukları için Tanrı bunu istemedi: Kimileri kötü havadan öldü; diğerleriyse ülkelerine geri döndü. Bu toprak üstünde nereye gittilerse işe yarar ve iyi bir iş yapmadılar.

230. Soylu insanların bir bölümü de Antakya'ya, Antakya prensi ve Trablusşam kontu Prens Bohémond'un yanına gitti; bu prens *Hermin*'lerin [Ermeniler] senyörü olan Kral *Livon*'la [Léon] savaş halindeydi. Bu insanların masrafları prens tarafından karşılanmıştı. Yörenin Türkleri bunu öğrendi ve onların yoluna pusu kurdular. Ve onlara saldırıp savaştılar ve Franklar yenildi, hepsi ya öldü ya da esir edildi.

231. Dünyanın en iyi şövalyelerinden biri olan Villain de Neuilly ve Gilles de Trasegnies ve başka pek çok kişi orada öldü; Bernard de Moreuil, Renaud de Dampierre, Jean de Villers ve hiçbir suçu olmayan Guillaume de Nully esir düştü. Ve şunu da bilin ki, bölükteki seksen şövalyeden hiçbiri kurtulamadı; hepsi ya öldü, ya esir oldu. Ve bu kitap da tanıktır ki, Venedik ordusunu atlatan herkes ya bir kötülük ya da utançla karşılaştı. Bu nedenle en iyi şeye bağlı kalırsanız akıllılık etmiş olursunuz.

LI. Konstantinopolis'e saldırmadan önce Fransızlarla Venedikliler arasında yapılan anlaşma.

232. Artık onlardan söz etmeyeceğiz. Konstantinopolis önündekileri, savaş makinelerini çok iyi hazırlayıp, navelerde ve nakliye gemilerinde mancınıkları ve çakalosları ve bir kenti almak için gereken tüm diğer makineleri kuranları ve gemi direklerinin tepesine inanılmayacak yükseklikteki seren merdivenlerini dikenleri anlatacağız.

233. Ve Bizanslılar bunu gördüklerinde yüksek surlar ve burçlarla zaten çok iyi korunan kenti Haçlılara karşı tahkim etmeye başladılar. Ve her yüksek burcu iki ya da üç ahşap katla daha da yükselttiler; ve hiçbir zaman

bu kadar iyi tahkim edilmiş bir kent görülmemişti. Böylece Büyük Perhiz'in büyük bir bölümünde Bizanslılar ve Fransızlar karşılıklı çalışıp durdular.

234. O zaman kamptakiler bir araya gelip konuştu ve izlenmesi gereken tavır konusunda birbirlerine danıştılar. Oldukça uzun bir süre ve etraflıca konuşuldu; ama sonunda öyle bir karara varıldı ki, eğer Tanrı zor kullanarak kente girmelerine izin verirse, orada sağlanacak tüm kazanç birlikte dışarı taşınacak ve hep birlikte paylaşılacaktı, öyle de yapılması gerekirdi; ve eğer kenti ele geçirmeyi başarırlarsa Fransızlardan altı ve Venediklilerden altı adam seçilecek; ve dünyanın yararına en iyi aday olduğunu düşündükleri adamı imparator seçeceklerine kutsal emanetler üzerine yemin edeceklerdi. Ve onların seçimiyle imparator olacak kişi hem kent içindeki, hem de dışındaki tüm fetih ganimetinin dörtte birine sahip olacak ve ayrıca *Bouchelion* [Bukoleon] Sarayı ile Blakherna Sarayı'nı da alacaktı; ve geri kalan dörtte üç ikiye bölünecek, yarısını Venedikliler, yarısını da kamptakiler alacaktı. Ve o zaman Haçlı kampından seçilen en bilge on iki kişi ve Venediklilerden seçilen on iki kişi, fiefler ile unvanları paylaştıracak ve bunları alanların imparatora karşı yükümlülüklerini düzenleyeceklerdi.

235. Bu anlaşma hem Fransızlar hem de Venedikliler tarafından güvence altına alındı ve bir yıl sonraki Mart ayı sonunda isteyenin gidebileceği koşulu da konarak her iki taraf da yemin etti. Orada kalmak isteyecekler imparatora karşı belirlenen yükümlülükleri yerine getireceklerdi. Anlaşma böylece yapıldı ve bağlandı. Bu anlaşmaya uymayanlar din adamları tarafından aforoz edilecekti.

LII. Haçlıların saldırısı püskürtülüyor; yeni saldırı hazırlıkları.

236. Gemiler çok iyi hazırlandı ve silahlandırıldı ve Haçlıların tüm erzağı bir araya toplandı. Perhiz ortasından sonraki perşembe (8 Nisan 1204) hepsi navelere bindi ve atları da nakliye gemileriyle götürdüler. Ve her savaş birliğinin kendi gemileri vardı ve hepsi yan yana gidiyordu; ve naveler kadırgalarla nakliye gemilerinin arasındaydı. Seyrine doyum olmaz bir manzaraydı ve kitap bu hazırlanan saldırı cephesinin uzunluğunun yarım Fransa fersahı olduğuna tanıktır.

237. Cuma sabahı (9 Nisan) naveler, kadırgalar ve diğer gemiler düzenlerini koruyarak kente yaklaştı; ve saldırı çok güçlü ve sert bir biçimde başladı. Birçok yerden karaya çıktılar ve surlara kadar ilerlediler;

ve birçok yerde navelerin merdivenleri o kadar yaklaştı ki burç ve surlardakilerle merdivenlerdekiler mızrak mızrağa savaşıyordu. Böylece yüzden fazla noktada bu saldırı çok sert, çok güçlü ve çok gururlu bir biçimde akşamüstüne kadar sürdü.

238. Ama günahlarımızdan ötürü Haçlıların saldırısı geri püskürtüldü; ve kadırgalarla nakliye gemilerinden karaya çıkanlar gemilere geri dönmek zorunda kaldı. Ve bilin ki ordudakiler o gün Bizanslılardan çok kayıp verdi ve Bizanslılar da bu işe çok sevindi. Kimileri içinde bulundukları gemilerle saldırı bölgesinden geriye çekildi; kimileri de şehrin çok yakınında demirli kaldı; o kadar yakındılar ki karşılıklı mancınık ve çakalos atışları yapılıyordu.

239. O zaman ordudakiler ve Venedik dukası akşam bir meclis kurdu ve öbür yakada (yerleştikleri yaka) bir kilisede toplandılar. Orada çok görüş alışverişi yapıldı. O gün yaşanan başarısızlık ordudakileri sarsmıştı. Ve pek çok kişi kentin o kadar iyi tahkim edilmemiş öbür tarafına gidilmesini tavsiye etti. Ve denizi daha iyi bilen Venedikliler, eğer o tarafa giderlerse akıntının kendilerini boğazın aşağısına doğru sürükleyeceğini ve gemilere hâkim olamayacaklarını söylediler. Ve bilin ki, gemilerin akıntı ya da rüzgârla boğazın aşağısına (neresi olursa olsun) sürüklenmesini isteyenler de vardı; yeter ki bu ülkeden ayrılıp yola koyulsunlardı. Bunu düşünmelerinde de şaşılacak bir şey yoktu, çünkü büyük bir tehlike içindeydiler.

240. Etraflıca, uzun uzadıya konuşuldu; ama sonunda meclis şöyle bir karar aldı: Ertesi gün, yani cumartesi ve pazar kendilerine bir çekidüzen verecek ve pazartesi (12 Nisan) saldırıya geçeceklerdi. Merdivenleri taşıyan naveleri ikişer ikişer birbirlerine bağlayacaklardı. Böylece bir burca iki nave saldıracaktı, o gün bir burca bir nave saldırdığında, bu işte zorlanıldığını görmüşlerdi; çünkü burçtakiler merdivene tırmananlardan daha kalabalıktı. Ve bu nedenle bir burca karşı iki merdiven dayamanın karşıdakilere bir merdivenden daha çok zarar vereceği düşüncesi doğruydu. Söylendiği gibi de yapıldı; ve böylece cumartesi ve pazarın geçmesini beklediler.

LIII. Haçlılar kentin bir bölümünü ele geçiriyor.

241. İmparator Murtzuphlos savaş hattındaki bir meydanda tüm kuvvetleriyle birlikte kamp kurmuş ve lal rengi armalı tentelerini dikmişti. Pazartesi sabahına kadar savaşa ara verildi; ve pazartesi navelerdekiler, nakliye gemilerindekiler ve kadırgalardakiler silahlandı. Ve kenttekiler artık onlardan daha az ürküyordu; ve cesaretleri öyle artmıştı ki surlar ve burçlar insan kaplıydı. Ve o zaman saldırı gururlu ve harika bir biçimde başladı; ve her gemi tam karşısına saldırıyordu. Savaş çığlıkları öyle bir yükseliyordu ki, sanki yer yarılıyordu.

242. Saldırı böyle uzun süre devam etti, sonunda Tanrımız *Boire* adı verilen bir yel çıkartıp navelerle gemileri sahile doğru itti. Ve birbirine bağlanmış olan iki nave, birinin adı Pèlerine, diğerinin Parvis idi, burca biri bir yanından, diğeri öbür yanından öyle yaklaştılar ki (Tanrı ve rüzgâr onları böyle sürüklemişti) Pèlerine'in merdiveni burca ulaştı. Ve o anda bir Venedikli ve André d'Urboise isminde bir Fransız şövalyesi burca girdi; ve onların ardından başkaları da girmeye başladı ve burçtakiler bozguna uğrayıp kaçtı.

243. Nakliye gemilerindeki şövalyeler bunu görünce karaya çıktı ve sura merdivenler dayayıp kılıç zoruyla üstüne tırmandılar; ve böylece dört burç ele geçirdiler. O zaman navelerdekiler, nakliye gemilerindekiler ve kadırgalardakiler, büyük bir hızla ve birbirlerinin önüne geçerek saldırmaya başladı; ve kapılardan üçünü kırıp kente girdiler; ve atlar yelkenlilerden dışarı çekilmeye başladı; ve şövalyeler ata binmeye başladı ve İmparator Murtzuphlos'un kampına doğru at sürdüler. İmparator savaş birliklerini çadırların önüne yerleştirmişti; ve onlar şövalyelerin dörtnala geldiğini görünce dağıldılar. İmparator sokaklardan kaçarak Bukoleon Sarayı'na sığındı.

244. O zaman Bizanslıların nasıl doğrandığını ve at ve tören atları ve katırlar ve diğer ganimetlerin nasıl ele geçirildiğini görmeliydiniz. Orada öyle çok ölü ve yaralı oldu ki haddi hesabı yoktu. Bizans'ın soylu adamlarından büyük bir bölümü Blakherna kapısına doğru geri çekildi. Akşam olmuştu ve vakit geçti; ordudakiler de savaşmaktan ve öldürmekten yorulmuştu. Konstantinopolis içinde büyük bir meydanda toplanmaya başladılar; ve geceyi zapt ettikleri surların ve burçların yanında geçirmeye karar verdiler; çünkü bütün kenti, sağlam kiliseleri, sarayları ve içlerindeki

kalabalığı bir aydan önce yenemeyeceklerini düşünüyorlardı. Söylendiği gibi yapıldı.

LIV. Murtzuphlos’un kaçışı; Konstantinopolis yeniden yanıyor.

245. Böylece gemilerinin yakınında, surların ve burçların önünde kaldılar. Flandre ve Hainaut kontu Baudouin İmparator Murtzuphlos’un kurulu vaziyette bıraktığı lal rengi çadırlara, kardeşi Henri Blakherna Sarayı’nın önüne, Monferrato markisi Bonifacio ve adamları kentin göbeğine doğru yerleşti. Ordu işittiğiniz gibi yerleşti ve Konstantinopolis Paskalya’nın pazartesi günü (12 Nisan 1204) alındı. Blois ve Chartres kontu Louis bütün kış hummadan yattığı için silah kuşanamamıştı. Bu durum ordudakiler için büyük kayıptı, çünkü o çok iyi bir şövalyeydi ve şimdi bir gemide can çekişiyordu.

246. Çok yorgun olan ordudakiler o gece böylece dinlendi. Ama İmparator Murtzuphlos dinlenmedi ve tüm adamlarını toplayarak Fransızlara saldırıya geçeceğini söyledi. Ama söylediğini yapmadı ve başka sokaklardan, ordudan mümkün olduğunca uzak kalarak at sürdü ve Altın Kapı denen bir kapıya geldi. Oradan çıkıp kenti terk etti ve onun ardından kaçabilen herkes kaçtı; ve ordudakiler bütün bunlardan haberdar değildi.

247. O gece, Bizanslıların saldırısından korkan bazıları, bilmiyorum kimler, Marki Bonifacio del Monferrato’nun kampı yakınında kendileriyle Bizanslılar arasında ateş yaktı. Ve kent gürül gürül yanmaya başladı; ve bütün gece ve ertesi gün akşama kadar yandı. Ve bu, Franklar ülkeye geldiğinden beri Konstantinopolis’te çıkan üçüncü yangındı; Fransa Krallığı’nın en büyük üç kentinde bulunandan fazla ev yandı.

248. O gece geçti ve salı sabahı oldu (13 Nisan 1204); ve o zaman kampta herkes, şövalyeler ve askerler silahlandı ve herkes kendi savaş birliğine gitti. Ve kamptan çıktılar; karşılarında bir gün öncekinden daha çok düşman bulacaklarını düşünüyorlardı; çünkü imparatorun gece kaçtığından haberleri yoktu. Ve karşılarında kimseyi bulamadılar.

LV. Haçlılar tüm kenti işgal ediyor.

249. Marki Bonifacio del Monferrato kıyı boyunca Bukoleon Sarayı’na kadar at sürdü ve oraya geldiğinde içeride kalanların canları bağışlanmak

koşuluyla saray kendisine teslim edildi. Şatoya kaçmış olan soylu kadınların çoğu oradaydı; eski imparatoriçe olan Fransa kralının kız kardeşi ve yine eski imparatoriçe olan Macaristan kralının kız kardeşi ve daha birçok soylu hanım oradaydı. Bu sarayda bulunan hazineden söz etmeye bile gerek yok; çünkü oradaki hazinenin haddi hesabı yoktu.

250. Marki Bonifacio del Monferrato'ya teslim edilen bu saray gibi, Blakherna Sarayı da Kont Baudouin de Flandre'ın kardeşi Henri'ye içerdekilerin hayatı bağışlanmak koşuluyla teslim edildi. Orada da çok büyük bir hazine bulundu; çünkü buradaki hazinenin de Bukoleon Sarayı'ndakinden geri kalır bir yanı yoktu. Her ikisi de teslim edilen şatoları adamlarıyla doldurdu ve hazineleri koruma altına aldı; ve şehre dağılan diğer insanlar da çok ganimet kazandı. Ganimet öyle büyüktü ki, altın ve gümüşün, kıymetli kap kacak ve değerli taşların, satenlerin ve ipek kumaşların, beyaz kürkten ve kül rengi kürkten ve ermin kürkten giysilerin ve dünyada o zamana dek rastlanmamış zenginlikte malların hesabını kimse çıkaramaz. Ve Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin, ne dediğini bilerek ve gerçeği söyleyerek, dünya yaratıldığından beri hiçbir şehirde bu kadar büyük ganimet kazanılmadığına tanıktır.

251. Herkes hoşuna giden konağı aldı ve herkese yetecek kadar konak vardı. Haçlı ordusu ve Venedikliler böylece yerleşti ve Tanrı'nın onlara bahşettiği zafer ve onur büyük sevinç yarattı: Çünkü dün yoksulluk içinde olanlar şimdi zenginlik ve keyif içindeydi. *Pâques fleuries'*yi[30] (18 Nisan 1204) ve sonra Paskalya'yı (25 Nisan) Tanrı'nın onlara verdiği bu onur ve sevinç içinde kutladılar. Ve gerçekten de Tanrımıza şükretmeliydiler, çünkü bütün silahlı adamları yirmi bin kişiden fazla değildi ve Tanrı'nın yardımıyla bütün dünyanın en kuvvetli ve en iyi korunan kentinde (ve büyük bir kent) en az dört yüz bin kişiyi esir almışlardı.

LVI. Ganimetin paylaşılması.

252. O zaman, ordu komutanı Marki Bonifacio del Monferrato, baronlar ve Venedik dukası tarafından bütün ordu içinde çığırtkan dolaştırılarak ele geçen ganimetin getirilip bir araya toplanması bildirildi. Çünkü daha önceden buna söz verilmiş, yemin edilmiş ve uymayanın aforoz edileceği açıklanmıştı. Ganimetin üç kilisede toplanması kararlaştırıldı ve oralara en

güvenilir Fransız ve Venedikli muhafızlar kondu. Ve o zaman herkes ganimetini getirmeye ve bir araya koymaya başladı.

253. Kimi bu işi dürüstçe yaptı, kimi yapmadı; çünkü her türlü kötülüğün kökü olan açgözlülük bunu engelledi; ama bir şeyleri saklamaya başlayan açgözlüleri Tanrımız da daha az sevdi. Ah Tanrım, halbuki o ana kadar ne kadar dürüstçe davranmışlardı ve Tanrı her işte onları onurlandırdığını ve dileklerini tüm diğer insanlarınkilerden daha üstün tuttuğunu göstermişti. Ne yazık ki pek çok kez kötülerin zararını iyiler çeker.

254. Ele geçirilen ganimet bir araya toplandı; ve şunu da biliniz ki bunların hepsi aynı anda getirilmedi. Çünkü Papa'nın aforoz tehdidine rağmen, ganimetini vermeyen çok kişi çıktı. Kiliselere getirilenler bir araya toplandı ve ortaklık yeminine göre, Franklar ile Venedikliler arasında yarı yarıya bölüşüldü. Ve biliniz ki bu bölüşmeden sonra Haçlılar kendi paylarından elli bin mark gümüşü Venediklilere ödedi ve geri kalan paradan yüz bin markı da adamları arasında paylaştırdılar. Bu paylaştırma nasıl oldu biliyor musunuz? İki yaya askerin payı bir atlı askerinkine ve iki atlı askerinki de bir şövalyeninkine denkti. Ve biliniz ki hiçbir adam mevkii ya da gösterdiği yiğitlik nedeniyle bu dağıtılandan fazla para almadı, tabii çalınanlar bunun dışındadır.

255. Hırsızlıklar konusunda ise biliniz ki adalet işledi ve birçok kişi asıldı. Kont de Saint-Paul, bir şeyler saklamış bir şövalyesini boynunda armalı kalkanıyla astı; ama büyük, küçük daha pek çok kişi mal sakladı ve bunlar öğrenilemedi. Kazanç çok büyüktü; çalınanlar ve Venediklilerin payı hariç, dört yüz bin mark gümüş ve on bin binek hayvanı ele geçirilmişti. Konstantinopolis ganimeti işittiğiniz gibi paylaştırıldı.

LVII. Kont Baudouin de Flandre imparator seçiliyor.

256. O zaman bir meclis toplandı ve ordu avamı daha önceden kararlaştırıldığı gibi bir imparator belirlemek istediğini söyledi. Ve o kadar çok konuştular ki başka bir gün yine toplandılar; ve o gün seçimi yapacak on iki kişi seçilecekti. Konstantinopolis İmparatorluğu kadar büyük bir onura erişmek isteyecek çok sayıda aday ve açgözlünün ortaya çıkması doğaldı. Ama en büyük çekişme Flandre ve Hainaut kontu Baudouin ile Marki del Monferrato arasındaydı; ve herkes bu ikisinden birinin imparator seçileceğini söylüyordu.

257. Ordunun ileri gelenleri ikisini de tutanlar olduğunu görünce, aralarında konuşup şöyle dediler: “Senyörler eğer bu iki soylu adamdan birini seçecek olursak, öbürü öyle bir kıskançlığa kapılacak ki tüm adamlarını alıp gidecek. Ve o zaman bu toprağı belki de kaybedeceğiz; çünkü Kudüs toprağı da fethedildikten sonra Godefroi de Bouillon’u seçtiklerinde Kudüs’ün kaybedilmesine ramak kalmıştı. Çünkü Kont de Saint-Gilles bu durumu öyle kıskanmıştı ki, tüm diğer baronları ve elinden gelen herkesi ordudan ayrılsınlar diye kovalamıştı. Ve bir sürü insan da gerçekten gitmiş ve sonunda öyle az adam kalmıştı ki, eğer Tanrı yardım etmeseydi toprakları kaybederlerdi. Bu nedenle biz de aynı şeyin başımıza gelmemesine dikkat etmeliyiz.”

258. “Daha çok ikisini birden tutmaya çalışalım. Tanrı’nın imparator seçilmesini sağlayacağı kişi, diğerinin de memnun olması için elinden geleni yapsın ve diğerine boğazın Türkiye tarafındaki toprakları ve Yunanistan adasını [yarımadasını] bıraksın. O zaman beriki de onun adamı olacaktır. Böylelikle ikisini bir arada tutabiliriz.” Böyle söylendi ve böyle yapıldı; ve her iki aday da yumuşak başlı davranıp bunu kabul etti. Ve sonuçta meclisin toplanacağı gün gelip çattı ve meclis toplandı; ve altı bir taraftan, altı diğer taraftan on iki kişi seçildi; ve onlar da imparatorluğu en iyi yönetecek ve bu iş için en gerekli kişiyi iyi niyetle seçeceklerine kutsal emanetler üzerine yemin ettiler.

259. On ikiler böyle seçildi ve seçim günü saptandı. Belirlenen günde zengin bir sarayda toplandılar; Venedik dukası burada kalıyordu ve dünyanın en güzel saraylarından biriydi. Öyle çok insan toplanmıştı ki inanılır gibi değildi; çünkü herkes kimin seçileceğini görmek istiyordu. Seçimi yapacak on iki kişi çağrıldı ve sarayın içindeki çok zengin bir şapele alındı ve yanlarında başka kimse kalmasın diye kapı dışarıdan kapatıldı. Baronlar ve şövalyeler ise dışarıdaki büyük bir saraydaydı.

260. Hepsi mutabık oluncaya kadar meclis sürdü; ve sonunda herkesin onayıyla sözcülük görevi on iki kişiden biri olan Soissons piskoposu Névelon’a verildi. Ve dışarıya, bütün baronlarla Venedik dukasının beklediği yere çıktılar. Şunu da bilin ki sayısız insanın gözü seçimin sonucunu öğrenmek üzere üstlerine dikilmişti. Ve piskopos diğerleri tarafından görevlendirildiği için söz aldı, herkes onu dinledi: “Senyörler, Tanrı’ya şükürler olsun ki bir imparator seçme konusunda anlaşmaya

vardık; ve hepiniz bizim seçeceğimiz kişiyi imparator olarak tanımaya ve karşısına kim çıkarsa çıksın ona yardım etmeye yemin ettiniz. Ve biz Tanrı'nın doğduğu saatte onu imparator atayacağız: Flandre ve Hainaut kontu Baudouin.

261. Sarayda bir sevinç çığlığı yükseldi; ve kontu saraydan dışarı taşıdılar ve Marki Bonifacio del Monferrato kontu kilisenin içine kadar götürdü ve ona pek çok iltifat etti. Böylece Hainaut ve Flandre kontu Baudouin imparator seçildi ve Paskalya'dan üç hafta sonra (16 Mayıs 1204) taç giymesine karar verildi. Şunu da bilin ki taç giyme töreni için paha biçilmez giysiler hazırlandı ve ellerinde de bunu yapacak imkânlar vardı.

LVIII. Bonifacio İsaakios'un dul eşiyle evleniyor ve Baudouin'in taç giymesinden sonra Selanik Krallığı'nı alıyor.

262. Taç giyme gününden önce Marki Bonifacio del Monferrato İmparator İsaakios'un dul eşi ve Macaristan kralının kız kardeşi olan imparatoriçe ile evlendi. Ve yine aynı zaman diliminde ordunun soylu baronlarından Champagne'lı Eudes de Champlitte öldü; kardeşi Guillaume ve diğer dostları ardından çok üzüldü ve çok gözyaşı döktü. Büyük bir törenle Havariyun Kilisesi'ne gömüldü.

263. Taç giyme günü yaklaştı ve İmparator Baudouin Ayasofya Kilisesi'nde İsa'nın doğumunun bin iki yüz dördüncü yılında büyük bir coşku ve törenle taç giydi. Sevinçten ve yapılan şölenlerden söz etmeye bile gerek yok, çünkü baronlar ve şövalyeler ellerinden geleni yaptılar; ve Marki Bonifacio del Monferrato ve Blois ve Chartres kontu Louis onu senyörleri olarak onurlandırdılar. Taç giymenin büyük sevincinin ardından, imparator büyük bir kutlama ve tören alayıyla dünya yüzünde görülmüş en zengin saray olan Bukoleon Sarayı'na götürüldü. Ve şenlik sona erdikten sonra imparator yapılacak işler hakkında konuşmaya başladı.

264. Monferrato markisi Bonifacio ondan anlaşmalarına uymasını, daha önce konuşulduğu gibi kendisine boğazın Türkiye tarafındaki toprağı ve Yunanistan'ı vermesini istedi. Ve imparator da bunu yapması gerektiğini kabul etti ve severek yapacağını söyledi. Ve Marki del Monferrato imparatorun anlaşmalarını bu kadar iyi niyetli bir şekilde yerine getirmek istediğini görünce, kendisine bu toprağa karşılık *Salenique* [Selanik]

Krallığı'nı vermesini istedi, çünkü bu toprak kız kardeşiyle evlendiği Macaristan kralının topraklarına komşuydu.

265. Bu konuda çok etraflı görüşmeler yapıldı; ama sonunda imparator onun bu isteğini yerine getirdi ve marki de imparatora karşı bu topraktan kaynaklanan yükümlülüklerini kabullendi. Ve bütün orduyu büyük bir sevinç kapladı, çünkü marki dünyanın en değerli ve diğer şövalyeler tarafından en çok sevilen şövalyelerindendi. Marki del Monferrato da işittiğiniz o toprakta kaldı.

LIX. Baudouin Murtzuphlos'un üstüne yürüyor.

266. İmparator Murtzuphlos Konstantinopolis'ten henüz dört günlük uzaklıktaydı ve yanında İmparator Aleksios'un (o daha önce kaçmıştı) karısı olan imparatoriçeyi ve kızını da götürmüştü. Ve İmparator Aleksios tüm adamlarıyla birlikte Messinople [Mosynopolis; Messina Kale][31] adı verilen kentteydi ve toprakların büyük bir bölümünü hâlâ elinde tutuyordu. Ve o zaman Yunanistan'ın soylu adamlarının büyük bir bölümü *Bras de Saint-George*'un [Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi] Türkiye yakasına geçti ve herkes olabildiğince toprak ele geçirdi ve imparatorluğun başka yerlerinde de herkes kendi memleketine yakın toprakları ele geçirdi.

267. Ve İmparator Murtzuphlos çok geçmeden İmparator Monsenyör Baudouin'e sığınmış bir kenti, *Le Churlot* [Tzouroulon; Çorlu] adı verilen yeri aldı; burayı yağmaladı ve bulduğu her şeye el koydu. Bu haber İmparator Baudouin'e ulaştığında, baronlara ve Venedik dukasına danıştı. Onlar da bütün ordusuyla şehirden çıkıp bu toprakları fethetmesi ve Konstantinopolis'te de (yeni fethedilmişti ve nüfusu Bizanslılardan oluşuyordu) şehrin güvenliğini sağlayabilecek bir kuvvet bırakması konusunda anlaştılar.

268. Böylece bu karara varıldı ve ordu toplantıya çağırıldı, kimin Konstantinopolis'te kalacağı, kimin İmparator

Baudouin’in ordusuna katılacağı saptandı. Hasta olan ve henüz iyileşmemiş Blois ve Chartres kontu Louis ve Venedik dukası Konstantinopolis’te kaldı. Ve Conon de Béthune de kenti korumak için Blakherna ve Bukoleon saraylarında kaldı; ve Champagne mareşali Geoffroi ve Provins’li Milon le Brébant ve Manassès de l’Isle de bütün adamlarıyla birlikte kaldılar. Geri kalan herkes imparatorla birlikte orduya katılmak üzere hazırlandı.

269. İmparator Baudouin Konstantinopolis’ten ayrılmadan önce, kardeşi Henri onun emriyle yanında çok iyi yüz şövalye ile yola çıktı ve kentten kente at sürdü. Vardığı her kentte insanlar imparatora biat ediyordu. Böylece çok güzel ve zengin bir kent olan *Andrenople*’a [Hadrianapolis, Edirne] kadar gitti. Kenttekiler onu sevinçle kabul etti ve imparatora biat ettiler. O zaman Henri ve adamları kente yerleşti ve İmparator Baudouin gelinceye kadar orada kaldılar.

LX. İsaakios’un kardeşi Aleksios yanına sığınan Murtzuphlos’un gözlerini oyduruyor.

270. İmparator Murtzuphlos, böyle üstüne geldiklerini duyunca, onları beklemeye cesaret edemedi; onların hep iki ya da üç gün önünde kaçıyordu. Böylece İmparator Aleksios’un bulunduğu Mosynopolis’e kadar gitti ve ona elçiler gönderip kendisine yardım edeceğini ve tüm emirlerini yerine getireceğini bildirdi. Ve İmparator Aleksios da ona oğluymuş gibi hoş geldin dediğini, kızını kendisine eş olarak almasını istediğini ve onu oğlu yapacağını bildirdi. Böylece İmparator Murtzuphlos Mosynopolis önünde konakladı, çadırlarını ve armalı tentelerini kurdu; diğeri ise kentteydi. Bir araya gelip konuştular ve ona kızını verdi; ve ittifak yaparak artık tek bir kişi haline geldiklerini söylediler.

271. Böylece, kaç gün bilemiyorum, birisi kampta, diğeri şehirde kaldı ve o zaman İmparator Aleksios, daha sonra birlikte kaplıcaya gideceklerini söyleyerek, İmparator Murtzuphlos’u yemeğe davet etti. Böyle söylendi ve böyle yapıldı. İmparator Murtzuphlos oraya yanında az adamla geldi ve eve girdiğinde İmparator Aleksios onu bir odaya çağırdı ve yere yatırttı, ve işte bu işittiğiniz ihanetle gözlerini oydurdu. Birbirlerine karşı bu kadar zalimce davranan insanlar bir toprağı ellerinde tutmak hakkına sahip midir, değil midir siz karar verin. Ve İmparator Murtzuphlos’un kampındakiler bu olayı

duyunca dağıldılar ve sağa sola kaçıştılar. Bir kısmı da İmparator Aleksios'a gidip ona senyörleri olarak itaat etti ve onun yanında kaldı.

LXI. Baudouin Aleksios'un üstüne yürüyor; Bonifacio da ona katılıyor.

272. O zaman İmparator Baudouin tüm ordusuyla Konstantinopolis'ten yola çıktı ve Hadrianapolis'e kadar at sürdü. Orada kardeşi Henri ve yanındakilerle buluştu. Yol üzerinde nereden geçse herkes huzuruna geldi, himayesi ve komutası altına girdi. Ve o zaman İmparator Aleksios'un İmparator Murtzuphlos'un gözlerini oydurduğu haberini aldı. Bu haberi aralarında uzun süre tartıştılar ve birbirlerine bu kadar adice ihanet edenlerin ellerinde toprak tutmaya hakkı olmadığına karar verdiler.

273. O zaman İmparator Baudouin doğrudan İmparator Aleksios'un bulunduğu Mosynopolis üstüne at sürmeye karar verdi. Ve Hadrianapolis'teki Bizanslılar ondan senyörleri olarak kentte bir kuvvet bırakmasını istediler, çünkü Valak ve Bulgar kralı Kaloyan onlara sık sık savaş açıyordu. Ve İmparator Baudouin, Flandre'lı çok gözü pek ve yiğit bir şövalye olan Eustache de Saubruic'i yanında kırk iyi şövalye ve yüz atlı askerle birlikte orada bıraktı.

274. İmparator Baudouin böylece Hadrianapolis'ten yola çıktı ve İmparator Aleksios'u bulacağını düşündüğü Mosynopolis'e doğru at sürdü. Geçtiği tüm topraklar onun himayesine ve komutasına girdi; ve İmparator Aleksios bunu görünce Mosynopolis'i boşalttı ve kaçtı. İmparator

Baudouin Mosynopolis önüne gelinceye kadar at sürdü. Ve kenttekiler onu karşılamaya çıkıp kenti onun emrine teslim ettiler.

275. Ve o zaman İmparator Baudouin henüz orduya katılmamış olan Monferrato markisi Bonifacio'yu beklemek üzere orada kalacağını söyledi; çünkü yanında karısı imparatoriçeyi de getirdiği için o imparator kadar hızlı gelememişti. Ve marki ırmak kıyısındaki Mosynopolis'e gelinceye kadar at sürdü; ve ırmak kıyısına yerleşip çadırlarını ve armalı tentelerini kurdurdu. Ve ertesi gün İmparator Baudouin'le konuşmaya ve onu görmeye ve sözünü tutmasını istemeye gitti.

276. "Sir" dedi, "bana Selanik'ten haberler geldi; ülkenin insanları beni severek senyör kabul edeceklerini bildiriyorlar. Ben bu senyörlük hakkını sizden alıyorum ve size karşı yükümlüyüm: Bu nedenle bana gitme izni vermenizi rica ediyorum; ve toprağımı ve kentimi ele geçirir geçirmez, size erzak getirecek ve iradenizi uygulamaya hazır bir halde geleceğim. Ama benim topraklarımı yakıp yıkmayın; ve eğer isteğiniz buysa, haksız bir şekilde toprakların büyük bölümünü elinde bulunduran Valak ve Bulgar kralı Kaloyan'ın üstüne yürüyelim."

LXII. Baudouin ve Bonifacio'nun kopuşması; biri Selanik, diğeri Dimot [Didymoteikhon; Dimetoka] üstüne yürüyor.

277. İmparator, kimin tavsiyesine uyarak bilmiyorum, yine de Selanik'e doğru yürümek istediğini ve o memlekette başka işlerini göreceğini söyledi. Monferrato markisi Bonifacio, "Sir" dedi, "senden rica ediyorum, ben toprağımı sensiz fethedebildiğim sürece oraya girme; ve eğer girersen bunu benim iyiliğim için yaptığını düşünmem. Ve bilin ki ben sizinle gitmem, sizden ayrılırım." Ve İmparator Baudouin bunun kendisini oraya gitmekten vazgeçirmeyeceği yanıtını verdi.

278. Heyhat! Her ikisine de ne kötü akıllar verilmişti ve bu karışıklığı çıkaranlar ne büyük bir günah işlemişti! Çünkü eğer Tanrı onlara acımasaydı, fethettikleri bütün toprakları yitirdikleri gibi Hıristiyanlığı da yok olmanın eşiğine getireceklerdi. Böylece talihsizlik ve kötü öğütler sonucunda Konstantinopolis imparatoru Baudouin ve Marki Bonifacio del Monferrato ayrıldılar.

279. İmparator Baudouin baştan tasarladığı gibi, tüm adamları ve tüm kuvvetleriyle Selanik'e doğru at sürdü ve Marki del Monferrato da geri döndü; çünkü pek çok soylu insan da onunla kalmıştı. Onunla birlikte Jacques d'Avesnes, Guillaume de Champlitte, Hugues de Colemi, Kont Bertoud de Catzenelnbogen ve Almanya İmparatorluğu'ndan gelenlerin büyük kısmı da geri döndü; çünkü onlar da markinin tarafını tutuyordu. Marki böylece *Dimot* [Didymoteikhon; Dimetoka] adı verilen çok güzel, çok sağlam ve çok zengin bir şatoya kadar at sürdü ve bu şato kentteki bir Bizanslı tarafından ona teslim edildi. Kente girince bir garnizon kurdu. Ve o zaman imparatoriçenin yaptığı görüşmeler sonucunda Bizanslılar ondan yana dönmeye başladı ve tüm civar topraklardan, yürüyerek bir ya da iki günlük mesafedeki yerlerden gelip onun himayesine girdiler.

280. İmparator Baudouin dosdoğru Selanik üstüne at sürmeye devam etti ve dünyadaki en kuvvetli şatolardan biri olan *Christople*'a [Hristopolis, Kavala] vardı ve bu şato ona teslim edildi ve kenttekiler ona biat etti. Daha sonra çok sağlam ve zengin bir başka şatoya, *La Blanche*'a[32] geldi. Bu şato da ona teslim oldu ve biat etti. Oradan güçlü ve zengin bir site olan Seres'e at sürdü; ve bu şehir de onun himayesine ve komutasına girdi ve ona biat etti. Oradan da Selanik'e at sürdü ve kentin önüne yerleşip üç gün kaldı. Ve ahali bu kenti (o zamanki Hıristiyanlığın en güzel ve en zengin kentlerinden biriydi) Bizans imparatorları zamanındaki alışkanlıkları değiştirmemesi koşuluyla ona teslim etti.

LXIII. Haçlıların Bonifacio'ya mesajı; Bonifacio Hadrianapolis kuşatmasını kaldırıyor.

281. İmparator Baudouin Selanik'e doğru giderken, ve geçtiği topraklar onun iradesine uyup hükmüne girerken, Marki Bonifacio del Monferrato bütün adamları ve kendisini destekleyen çok sayıda Bizanslıyla birlikte Hadrianapolis önüne at sürdü ve kenti kuşattı, etrafına çadırlar kurup, armalarını çekti. Ve içeride imparatorun bıraktığı adamlarla birlikte Eustache de Saubruic vardı. Onlar da surlara ve burçlara çıkıp savunma için hazırlandı.

282. Ve o zaman Eustache de Saubruic iki ulak seçti ve onları gece gündüz ilerlemeleri emriyle Konstantinopolis'e yolladı. Ve onlar da Venedik dukasıyla Kont Louis'nin ve İmparator Baudouin adına kentte

kalan diğerlerinin yanına varıp, Eustache de Saubruic’in imparatorla markinin arasının açıldığını bildirdiğini söylediler. Marki Romania’nın en güçlü ve en zengin şatolarından Didymoteikhon’u ele geçirmiş ve kendilerini Hadrianapolis’te kuşatmıştı. Diğerleri bunu duyunca çok rahatsız oldular; çünkü o zaman yaptıkları tüm fetihlerin boşa gideceğini düşündüler.

283. O zaman Venedik dukası, Blois ve Chartres kontu Louis ve Konstantinopolis’teki diğer baronlar Blakherna Sarayı’nda toplandılar; hem çok rahatsız olmuşlar hem de kafaları karışmıştı; imparator ile markinin arasını açanlardan çok yakındılar. Venedik dukasının ve Kont Louis’nin ricasıyla, Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin’den Hadrianapolis kuşatmasına gitmesi ve yapabilirse bu savaşa bir son vermesi istendi; çünkü onun marki ile arası iyiydi; ve marki üzerinde en çok onun etkili olabileceğini düşünmüşlerdi. Ve o da, onların bu ricası ve kendisine ihtiyaç duymaları karşısında, seve seve gideceğini söyledi; ve yanında ordunun en iyi ve en onurlu şövalyelerinden Manassès de l’Isle’i de götürdü.

284. Böylece Konstantinopolis’ten yola çıkıp kuşatma altındaki Hadrianapolis’e varıncaya kadar at sürdüler. Geldiklerini öğrenen marki kamptan çıktı ve onları karşılamaya gitti. Yanında meclisinin önde gelenlerinden Jacques d’Avesnes, Guillaume de Champlitte, Hugues de Colemi, Othon de la Roche da vardı. Marki elçilere çok iltifat etti ve hiçbir şey yokmuş gibi davrandı.

285. Onunla arası çok iyi olan Mareşal Geoffroi ona ağır suçlamalar yöneltti: Nasıl ve ne hakla imparatorun topraklarını almış ve Hadrianapolis’teki adamlarını kuşatmıştı? Eğer imparator ona karşı bir hata yapmışsa, Konstantinopolis’tekilere durumu bildirir, onlar da hakkını geri alırdı. Marki de kendisinin suçsuz olduğunu ve imparatorun hatası karşısında bu şekilde davrandığını söyledi.

286. Champagne mareşali Geoffroi, Tanrı’nın ve markinin meclisindeki baronların da yardımıyla, kendisini çok seven markiyi öyle çok işledi ki, marki konuyu ikisi arasındaki anlaşmaları iyi bilen Venedik dukasına, Blois ve Chartres kontu Louis’ye, Conon de Béthune’e ve Mareşal Geoffroi de Villehardouin’e götüreceğini söyledi. Böylece ordudakilerle kenttekiler arasında ateşkes ilan edildi.

287. Ve şunu da biliniz ki, Mareşal Geoffroi ve Manassès de l’Isle geri dönerken hem ordudakiler hem de kenttekiler tarafından uğurlandılar; çünkü her iki taraf da barış yapmak istiyordu. Ve Franklar bu işe sevinirken, Bizanslılar üzüldü; çünkü onlar savaş ve nifak çıkmasını istiyordu. Böylece Hadrianapolis kuşatması kaldırıldı ve marki yanında adamlarıyla, karısı imparatoriçenin kendisini beklediği Didymo-teikhon’a geri döndü.

LXIV. Haçlıların Baudouin’e mesajı.

Çok sayıda şövalyenin ölümü.

288. Elçiler Konstantinopolis’e geri dönüp olup biteni anlattılar. Venedik dukası ve Kont Louis de Blois ve tüm diğerleri barış yapılmasına çok sevindi. O zaman iyi ulaklar seçip bir mektup yazdılar ve bunu İmparator Baudouin’e gönderdiler. Markinin sorunu onların kararına bıraktığını ve buna mecbur olduğunu yazdılar; ve kendisinin de konuyu kendilerine bırakması gerektiğini bildirdiler. Ondan bunu yapmasını rica ediyor (çünkü hangi nedenle olursa olsun, çıkacak bir savaşı kaldıramazlardı) ve marki gibi, kararı kendilerine bırakmasını istiyorlardı.

289. Bunlar olurken İmparator Baudouin Selanik’teki işlerini bitirmişti; geride kendi adamlarından bir garnizon ve başlarında komutan olarak da çok gözü pek ve yiğit biri olan Renier de Mons’u bırakıp yola çıktı. Markinin Didymoteikhon’u aldığı ve kentte olduğu ve çevredeki toprakların büyük bölümünü ele geçirdiği ve Hadrianapolis’teki adamlarını kuşattığı haberleri ona da ulaşmıştı. İmparator Baudouin bu haberi duyunca çok öfkelendi ve gidip Hadrianapolis kuşatmasını kaldıracağına ve markiye elinden gelen her kötülüğü yapacağına yemin etti. Ah Tanrım! Bu ayrılık ne büyük zararlara yol açacaktı! Eğer Tanrı işleri yoluna sokmasaydı Hıristiyanlık az daha yok olup gidecekti.

290. İmparator Baudouin böylece dönüş yoluna koyuldu. Ve Selanik önündeyken başlarına büyük bir terslik gelmiş ve adamlarından pek çoğu hastalanmıştı. İmparatorun geçtiği şatolarda birçok adam geride kalıyor, yola devam edemiyordu. Hastalığı ağırlaşan birçoğu ise sedyelerle taşınıyordu ve Seres’te çok kişi öldü. O zaman Seres’te, İmparator Baudouin’in şansölyesi olan Jean de

Noyon öldü; çok iyi bir din adamı ve bir bilgeydi; dile getirmeyi çok iyi bildiği Tanrı kelamıyla orduyu çok kez rahatlatmıştı. Ve biliniz ki ordunun ileri gelenleri bu ölüme çok üzüldü.

291. Çok geçmeden başlarına büyük bir terslik daha geldi; çünkü zengin ve soylu bir adam ve iyi ve yiğit bir şövalye olan Pierre d'Amiens öldü. Bu ölüm baba tarafından kuzeni Hugues de Saint-Paul'ü de yasa boğdu ve tüm ordu için ağır bir kayıp oldu. Daha sonra çok değerli bir şövalye olan

Girard de Mancicourt ve Gilles d’Aunoi ve birçok iyi insan öldü. Bu yolculukta kırk şövalyeyi geride bırakan ordu oldukça zayıfladı.

LXV. Haçlıların mesajına Baudouin’in yanıtı.

292. İmparator Baudouin her gün öyle çok at sürdü ki, sonunda Konstantinopolis’tekilerin gönderdiği ulaklarla yolda karşılaştı. Ulaklardan biri Kont Louis de Blois’nın vasalı olan bir şövalyeydi. Bègue de Fransures adındaki bu bilge adam iyi bir hatipti. Senyörünün ve diğer baronların mesajını çok canlı bir şekilde şöyle dile getirdi:

293. “Sir, Venedik dukası ve senyörüm Kont Louis ve Konstantinopolis’teki diğer baronlar siz senyörlerine selamlarını yolluyor ve sizinle Marki del Monferrato’nun arasını açanları Tanrı’ya ve size şikâyet ediyorlar; çünkü bu bozguncuların Hıristiyanlığı yok etmelerine ramak kaldı ve siz de onlara inanmakla kötü ettiniz. Aranızdaki tartışma konusunda markinin kararı onlara bıraktığını bildiriyor ve sizden de senyörleri olarak onların kararına boyun eğmenizi ve bu karara uyacağınıza söz vermenizi rica ediyorlar. Ve şunu da biliniz ki, hangi nedenle olursa olsun bu savaşa katlanacak halleri yoktur.”

294. İmparator Baudouin gitti ve meclisini çağırdı ve ulaklara onlara yanıt vereceğini söyledi. İmparatorun meclisindeki pek çok kişi bu nifakı kızıştırmıştı ve Konstantinopolis’tekilerin bu mesajını da büyük bir saygısızlık kabul ederek şöyle dediler: “Sir, size ne bildirdiklerini işittiniz mi? Düşmanınızdan intikam almanıza katlanamayacaklarını bildiriyorlar. Öyle anlaşılıyor ki, dediklerini yapmazsanız karşınıza geçecekler.”

295. Bir sürü büyük büyük laflar edildi; ama meclisin sonunda imparatorun ne Venedik dukasını, ne Kont Louis’yi, ne de Konstantinopolis’teki diğerlerini kaybetmek istemediği anlaşıldı ve imparator mesaja şu yanıtı verdi: “Kararı onlara bırakacağım konusunda güvence veremem, ama markiye hiçbir şey yapmadan Konstantinopolis’e gideceğim.” Ve böylece İmparator Baudouin Konstantinopolis’e geri döndü; ve baronlar ve diğerleri onu karşılamaya gitti ve onu senyörleri olarak büyük bir törenle karşıladılar.

LXVI. Baudouin ve Bonifacio barışıyor.

296. Dördüncü gün imparator, yanlış öğütler sonucu marki ile arasının açıldığını açıkça kabul etti; ve o zaman Venedik dukası ve Kont Louis onunla konuşup şöyle dediler: “Sir, markinin de yaptığı gibi, işi bizim kararımıza bırakmanızı rica etmek istiyoruz.” Ve imparator da bunu seve seve yapacağını söyledi. Ve o zaman markiyi arayıp getirmeye gidecek haberciler seçildi. Bu habercilerden biri Gervais du Châtel, ikincisi Renier de Trit ve üçüncüsü de Champagne mareşali Geoffroi idi; Venedik dukası da kendi adamlarından iki kişi gönderdi.

297. Böylece haberciler Didymoteikhon’a varıncaya dek her gün at sürdü ve marki ile karısı imparatoriçeyi etraflarında çok sayıda soylu insanla birlikte buldular ve niye onu aramaya geldiklerini anlattılar. O zaman Mareşal Geoffroi daha önce söz verdiği gibi Konstantinopolis’e gelmesini ve karar hakkını teslim ettiği insanların düzenleyeceği barışa uymasını istedi. Onu ve yanında gelecek herkesi sağ salim götürme konusunda teminat verdiklerini de ekledi.

298. Marki adamlarına danıştı. Kimi oraya gitmesini onayladı, kimi de hiç gitmemesini öğütledi. Ama meclisin sonunda çıkan kararla, yanına yüz şövalye alıp onlarla birlikte Konstantinopolis’e gitti; ve Konstantinopolis’e varıncaya dek her gün at sürdüler. Kentte iyi karşılandı ve Blois ve Chartres kontu Louis, Venedik dukası ve daha birçok soylu kişi onu karşılamaya gitti; çünkü orduda çok seviliyordu.

299. Ve o zaman meclis toplandı; ve İmparator Baudouin ile Marki Bonifacio’nun yaptıkları anlaşmalar hatırlatıldı; ve Selanik, topraklarıyla birlikte markiye verildi; o da ele geçirdiği Didymoteikhon’u Champagne mareşali Geoffroi’ya teslim etti; o da güvenilir bir ulak ya da mühürlü mektupla markinin Selanik’i aldığı haberi gelinceye dek Didymoteikhon’u elinde tutacağı güvencesini verdi; ancak ondan sonra Didymoteikhon’u imparatora ya da onun temsilcisine geri verecekti. İşittiğiniz üzere, imparator ile marki arasında böylece barış yapıldı. Bu durum orduda büyük bir sevinç yarattı; çünkü barış sağlanmasa bu işten çok zararlı çıkabilirlerdi.

LXVII. Selanik Krallığı Bonifacio’ya geri veriliyor; Haçlılar arasında toprakların paylaşımı.

300. O zaman marki izin istedi; adamları ve karısı ile birlikte Selanik’e doğru yola çıktı. İmparatorun ulakları da onunla birlikte at sürdü ve

vardıkları her şato imparator adına senyörlükleriyle birlikte ona geri veriliyordu. Ve Selanik'e geldi ve kenti savunanlar imparator adına ona teslim ettiler. İmparatorun oraya bıraktığı komutan, Renier de Mons ölmüştü; çok saygın bir kişiydi ve ölümü büyük kayıptı.

301. O zaman topraklar ve tüm ülke markiye teslim olmaya ve büyük bir çoğunlukla onun buyruğuna girmeye başladı. Sadece büyük bir şahsiyet olan bir Bizanslı,

Lasgur (Léon Sgur)[33] bunun dışında kalmıştı. O, markinin emrine girmek istemedi; çünkü deniz üzerinde olan ve bu dünyadaki en korunaklı iki kenti, Korinthos ve *Naples'*i [Naupakthos, İnebahtı] ele geçirmişti. Ve markinin himayesine girmek istemedi; markiye savaş açtı ve Bizanslıların çoğu da onu tuttu. Mihael adında bir Bizanslı daha vardı ve o Konstantinopolis'ten markinin yanında gelmişti; marki aralarının çok iyi olduğunu sanıyordu. Ama tek bir söz etmeden markiyi terk edip *Arthe* [Arta, antikçağda Amprakia] isimli bir kente gitti ve imparator adına toprakları elinde bulunduran zengin bir Bizanslının kızıyla evlenip, bu toprakları ele geçirip marki ile savaşmaya başladı.

302. Ve Selanik'e kadar Konstantinopolis toprakları tam bir barış içindeydi; yollar öyle güvenliydi ki canı isteyen bir kentten diğerine gidebiliyordu, üstelik arada en az on iki günlük yol vardı. Bu arada çok zaman geçmiş, Eylül sonuna gelinmişti (1204). İmparator Baudouin Konstantinopolis'teydi ve topraklar barış içinde ve onun iradesi altındaydı. O sırada Konstantinopolis'te iki iyi şövalye, Eustache de Canteleu ve Aimeri de Villeroi öldüler; bu ölümler dostları için büyük kayıptı.

303. O zaman topraklar paylaşılmaya başlandı; Venedikliler kendi paylarını, Haçlı ordusu da kendi payına düşeni aldı. Ve herkes toprağına gidince, birçok kötülüğün anası olan açgözlülük onların da yakasını bırakmadı. Kimi daha az kimi daha çok, ama hepsi toprağında kötülük etmeye ve Bizanslılar da onlardan nefret edip kötü düşünceler beslemeye başladılar.

304. O zaman İmparator Baudouin Romania toprağının en büyük senyörlüklerinden biri olan ve Marmara Denizi'nin Türkiye kıyısında bulunan *Niqué* [Nikaia, İznik] Düklüğü'nü Kont Louis'ye verdi. Ve bu kıyıdaki topraklar imparatorun himayesine girmemiş, ona karşı cephe almışlardı.

Ve sonra *Finepople* [Philippopolis, Filibe] Düklüğü’nü de

Renier de Trit'ye verdi.

305. Ve o zaman Kont Louis, adamlarından yüz yirmi şövalyeyi topraklarını ele geçirmeye gönderdi; başlarında

Pierre de Bracieux ve Payen d’Orléans vardı. Ve Konstantinopolis’ten Toussaint yortusunda (1 Kasım 1204) yola çıkıp Marmara Denizi’ni gemilerle geçtiler ve deniz kıyısında bir kent olan ve ahalisi Latinlerden oluşan *Espigal’*e [Pegai; Biga][34] geldiler. Ve orada Bizanslılarla savaşmaya başladılar.

LXVIII. Murtzuphlos’un gördüğü ceza, Aleksios’un hapsedilmesi.

306. O sırada gözleri oyulan (kendi senyörü ve İmparator İsaakios’un Haçlılar tarafından tahta yeniden çıkarılan oğlu olan İmparator Aleksios’u öldüren) İmparator Murtzuphlos, yanında az sayıda adamla gizlice Marmara Denizi’nin öte yakasına [Anadolu’ya] kaçıyordu. Bu olayın ihbarını alan Thierri de Loos onu buldu ve yakalayarak Konstantinopolis’teki İmparator Baudouin’e götürdü. Ve İmparator Baudouin bu işe çok sevindi ve senyörüne karşı böyle bir cinayet işleyen adama ne yapması gerektiği konusunda adamlarına danıştı.

307. Toplanan meclis şu karara vardı: Konstantinopolis’te şehrin ortasına doğru mermerden yontulmuş, insan gözünün gördüğü en yüksek ve en iyi işlenmiş sütunlardan biri duruyordu; Murtzuphlos onun üstüne çıkarılacak ve tüm halkın gözü önünde oradan aşağı atılacaktı; çünkü bu kadar yüksek bir yargının herkes tarafından görülmesi gerekirdi. Böylece İmparator Murtzuphlos o sütuna götürüldü ve yukarı çıkarıldı ve tüm kent halkı bu inanılmaz olayı görmek üzere oraya koştu. O zaman aşağı itildi ve o kadar yüksekten düştü ki yere çarptığında her tarafı paramparça oldu.

308. Ama şimdi bir mucizeyi dinleyin; onun tepesinden yere atıldığı bu sütunun üstünde mermere oyulmuş çok çeşitli tasvirler vardı ve bunlardan biri imparator biçimindeydi ve aşağı düşer vaziyette çizilmişti; çünkü uzun süre önce Konstantinopolis’te bir imparatorun bu sütundan aşağı atılacağı kehaneti yapılmıştı. Ve böylece bu benzerlik ve bu kehanet doğrulandı.

309. O sırada Selanik tarafında Marki Bonifacio del Monferrato da (kardeşi İmparator İsaakios’un gözlerini oyan) İmparator Aleksios’u ve karısı imparatoriçeyi ele geçirdi. Ve lal rengi çizmeleri ile imparatorluk giysilerini Konstantinopolis’e, senyörü İmparator Baudouin’e gönderdi; o

da bundan şükran duydu. Bonifacio daha sonra İmparator Aleksios'u ve karısı imparatoriçeyi Monferrato'da hapse gönderdi.[35]

LXIX. Abydos, Philippopolis ve Nichomie'nin [Nikomedia, İzmit] alınışı; Theodoros Laskaris'in imparatorluk iddiası.

310. Sonraki Saint-Martin yortusunda (11 Kasım 1204) İmparator Baudouin'in kardeşi Henri Konstantinopolis'ten çıktı ve Çanakkale Boğazı boyunca ilerleyerek Abydos'a kadar gitti; yanında en iyi adamlarından yüz yirmi şövalyeyi de götürdü. Ve boğazı Abydos adı verilen kentin karşısından geçti ve bu kentin her türlü malla, buğdayla, erzakla ve insanın her türlü ihtiyacıyla dolu olduğunu gördü. Kenti ele geçirip oraya yerleşti. O zaman karşısındaki Bizanslılar ile savaşa tutuştu. Bu yörede Ermeniler kalabalıktı ve hepsi onun yanında yer aldı, çünkü Bizanslılardan çok nefret ediyorlardı.

311. O sırada Renier de Trit Konstantinopolis'ten yola çıktı ve İmparator Baudouin'in kendisine verdiği Philippopolis'e doğru gitti. Yanında çok iyi yüz yirmi şövalye de götürdü ve durmadan at sürüp Hadrianapolis'in ötesine geçti ve Philippopolis'e vardı. Ve o memleketin insanları onu karşıladılar ve ona senyörleri olarak itaat ettiler. Çünkü onu çok istekli gördüler. Yardıma da çok ihtiyaçları vardı, çünkü Valak kralı Kaloyan onlara karşı çok sert bir savaş açmıştı.

Renier de Trit de onlara çok yardım etti ve toprağın büyük bölümünü zapt etti. Daha önce Kaloyan'ın tarafını tutan pek çok kişi onun yanına geçti. Kaloyan'la aralarında büyük savaş oldu.

312. İmparator yüz şövalyeyi de Bras de Saint-Georges'u Konstantinopolis'in karşısından [İstanbul Boğazı'nı] geçmeleri için göndermişti. Komutanları Macaire de Sainte-Menehould idi; Matthieu de Wallincourt ve Robert du Ronsoi da onunla birlikte gitti. Ve bir körfezde bulunan Nikomedia ismindeki kente doğru at sürdüler. Bu kent Konstantinopolis'ten en az iki günlük uzaklıktaydı. Bizanslılar onların geldiğini duyunca, kenti boşaltıp gittiler ve onlar da kente yerleşip tahkimat yaptılar, surları onardılar ve karşılarındakilerle savaşmaya başladılar.

313. Boğazın diğer tarafındaki toprakların senyörü

Theodoros Laskaris adında bir Bizanslıydı. İmparator

Aleksios'un kızıyla evliydi ve imparatorun toprakları üzerinde hak iddia ediyordu (Bu Aleksios, Frankların Konstantinopolis'ten kovduğu ve kardeşinin gözlerini oyduran imparatordu). Laskaris, boğazın diğer yakasında Fransızların bulunduğu her yerde, onlara karşı yürütülen savaşı destekliyordu.

314. İmparator Baudouin ve Kont Louis yanlarında az sayıda adamla Konstantinopolis'te kalmıştı; dizlerini ve ayaklarını ağır bir gut hastalığı sarmış Kont Hugues de

Saint-Paul ve gözleri artık hiç görmeyen Venedik dukası da onlarla birlikteydi.

LXX. Suriye'den gelen destek; Baudouin'in karısı Marie'nin ölümü.

315. Tam o sırada Suriye toprağındakilerin ve daha önce orduyu terk edip başka limanlardan geçiş arayanların büyük bir bölümü geldi. Kont Louis'nin kuzenleri olan Etienne du Perche ve Renaud de Montmirail da onların arasındaydı. Kont onları çok övdü ve gelişlerine çok sevindi. Ve İmparator Baudouin ile diğerleri de onları çok iyi karşıladı, çünkü çok soylu ve zengin insanlardı ve yanlarında çok sayıda iyi adam getirmişlerdi.

316. Suriye toprağından Hugues de Tabari ve kardeşi

Raoul ve Thierri de Tenremonde’la birlikte, o topraklardan bir sürü insan, şövalyeler, *turcople*’ler [Türkopollar][36] ve askerler geldi. Ve sonra İmparator Baudouin Etienne du

Perche’e *Philadelphie* [Filadelfiya; Alaşehir] Dukalığı’nı verdi.

317. Aldığı bir haber İmparator Baudouin’i çok üzdü; çünkü hamile olduğu için Flandre’da bıraktığı karısı Kontes Marie bir kız çocuk doğurmuş ve sonra yataktan kalkınca senyörünü bulmak için Marsilya limanına gidip karşıya geçmişti. Ve Akkâ limanına daha yeni gelmişti ki, Konstantinopolis’ten gelen haberleri aldı (haberleri senyörünün ulakları getirmişti): Konstantinopolis fethedilmiş ve senyörü imparator olmuştu; Hıristiyanlık sevinç içindeydi.

318. Bu haberden sonra Marie kocasının yanına gitmeye karar verdi. Fakat yakalandığı bir hastalık sonucunda öldü ve bu tüm Hıristiyanlık için büyük bir yas oldu, çünkü soylu ve değerli bir kadındı. Ve yeni gelenler imparatora bu haberi ilettiler: Bu ölüm İmparator Baudouin ve oradaki tüm baronlar için büyük bir yas oldu, çünkü hepsi onu başlarında imparatoriçe olarak görmek istiyordu.

LXXI. Theodoros ve Konstantinos Laskaris bozguna uğruyor.

319. O sırada Pierre de Bracieux ve Payen d’Orléans komutasında Pegai kentine gidenler *Palorme* [Panormos; Bandırma] adında bir şatoyu tahkim edip kendi adamlarıyla doldurduktan sonra toprak fethetmek için ileriye at sürdüler. Theodoros Laskaris bulabildiği herkesi toplamıştı: Noel’den önceki Saint-Nicolas yortusunda (6 Aralık 1204), iki taraf *Pumenienor* [Poimanenon; Mysia][37] adındaki bir şatonun önündeki ovada karşılaştı. Ve bizimkiler için oldukça elverişsiz bir savaş başladı; çünkü diğerleri inanılmaz bir kalabalıktı ve bizimkilerde, atlı askerleri saymazsak, en fazla yüz kırk şövalye vardı.

320. Ama Tanrımız maceraların sonucunu kendi istediği gibi belirler. Onun lütfu ve iradesiyle Franklar Bizanslıları yenip dağıttı ve onlar bundan büyük zarar gördü. O hafta içinde toprakların büyük bir bölümü bizimkilere bırakıldı: Çok sağlam bir şato olan Poimanenon, dünyanın en güzel kentlerinden *Le Lupaire* [Ulubat] ve dünyanın en kuvvetli ve en güzel şatolarından biri olan, bir tatlısu gölü [Ulubat Gölü] kıyısındaki *Le Pulinach* [Apollonia; Gölyazı] onlara teslim edildi. Ve bilin ki çok iyi yaptılar çünkü Tanrı’nın yardımıyla yeryüzünde onların iradelerini yerine getirdiler.

321. O sırada, Konstantinopolis imparatoru Baudouin’in kardeşi Henri, Ermenilerin tavsiyesine uyup geride adam bırakarak Abydos’tan yola çıktı ve *Andremite’*e [Adramytteion; Edremit] doğru at sürdü; burası Abydos’tan iki günlük uzaklıkta, deniz kenarında bir kentti. Kent ona teslim edildi ve Henri de oraya yerleşti; çevredeki toprakların büyük bölümü de onun hâkimiyetine girdi. Kent buğday, erzak ve diğer mallarla dolup taşıyordu. Ve Henri Bizanslılara karşı savaşı oradan destekledi.

322. Poimanenon yakınında bozguna uğrayan Theodoros Laskaris, bulabildiği kadar adam topladı ve çok büyük bir ordu kurarak komutasını Romania’nın en seçkin Bizanslılarından biri olan kardeşi Konstantinos’a verdi. Ve o da atını doğru Adramytteion’a sürdü. Ve İmparator Baudouin’in kardeşi Henri, çok büyük bir ordunun üstüne geldiğini Ermenilerden haber aldı; o da hazırlandı ve savaş birliklerini düzenledi. Yanında çok iyi adamlar vardı.

Baudouin de Beauvoir, Nicolas de Mailly, Anseau de

Cayeux, Thierri de Loos ve Thierri de Tenremonde onunla birlikteydi.

323. Ve böylece Büyük Perhiz'in tam ortasından önceki cumartesi (19 Mart 1205), Konstantinos Laskaris büyük ordusuyla Adramytteion önüne geldi. Ve Henri onun geldiğini öğrenince meclisini topladı ve içerde kapalı kalmayacağını, dışarı çıkacağını söyledi. Ve beriki tüm ordusuyla, yaya ve atlı büyük birliklerle geldi. Bizimkiler de dışarı çıktı ve savaş başladı. Büyük bir çatışma ve göğüs göğüse kapışma oldu; ama Tanrı'nın yardımıyla Franklar onları yenip dağıttı. Çok ölü ve yaralı vardı ve ganimet de epey büyüktü. O zaman oldukça rahata erdiler ve zengin oldular; çünkü yörenin ahalisi de onların yanına geçti ve vergilerini getirmeye başladılar.

LXXII. Bonifacio Léon Sgur'e saldırıyor; yeğen Geoffroi de Villehardouin de ona katılıyor.

324. Artık Konstantinopolis'tekilerden söz etmeyi biraz kesip, Selanik tarafında bıraktığımız ve dünyanın en kuvvetli iki kenti olan Korinthos ile Naupakthos'u elinde tutan Léon Sgur'ün üstüne yürüyen Marki Bonifacio del Monferrato'ya döneceğiz. Marki her iki kenti birden kuşattı: Jacques

d’Avesnes yanında çok sayıda iyi adamla Korinthos önünde kaldı; ve diğerleri de Naupakthos’a gidip orayı kuşattılar.

325. O sırada ülkede bir macera yaşandı; çünkü Romania ve Champagne mareşali Geoffroi’nın yeğeni, kardeşinin oğlu olan Geoffroi de Villehardouin Konstantinopolis’e geldiğini anlattığımız kafileyle birlikte Suriye’den yola çıkmıştı. Rüzgâr ve bahtı onu Modon [Methoni] limanına sürüklemişti. Navesi hasar gördüğü için kışı orada geçirmek zorunda kaldı. Ve ülkenin büyük senyörlerinden biri olan bir Bizanslı[38] bunu öğrendi; yanına gelip ona birçok iltifatta bulundu ve şöyle dedi: “Soylu beyim, Franklar Konstantinopolis’i fethetti ve bir imparator seçtiler. Eğer benimle birleşmek istersen seni tüm iyi niyetimle korurum ve birlikte bu topraklarda pek çok fetih yapabiliriz.” Böylece Bizanslıyla Geoffroi de Villehardouin ittifak yemini etti ve birlikte geniş bir toprak parçasını fethettiler; ve Geoffroi de Villehardouin bu Bizanslının çok iyi niyetli olduğunu gördü.

326. Ama maceralar hep Tanrı’nın istediği yönde geliştiği için, Bizanslı hastalandı ve sonunda öldü. Ve bu Bizanslının oğlu Geoffroi de Villehardouin’e karşı ayaklandı ve ona ihanet etti. Villehardouin’in asker yerleştirdiği şatolar da ona cephe aldı. Markinin Naupakthos’u kuşattığını duymuştu: Toplayabildiği kadar adamla ona doğru gitti. Ve altı gün boyunca büyük tehlikeler içinde at sürerek ülkeyi geçti ve kampa vardığında çok iyi karşılandı ve markiden ve orada bulunanlardan çok iltifat gördü; bu da hakkıydı, çünkü çok gözü pek ve yiğit, iyi bir şövalyeydi.

LXXIII. Guillaume de Champlitte ve yeğen Geoffroi de Villehardouin’in Mora’daki başarıları.

327. Marki onu yanında tutmak için geniş topraklar ve para vermek istedi; o bunların hiçbirini kabul etmeye yanaşmadı; ama çok yakın dostu olan Guillaume de Champlitte’e şöyle dedi: “Sir, ben adına Mora denen oldukça zengin bir topraktan geliyorum. Toplayabildiğiniz kadar adam alın ve bu orduyu terk edin; ve Tanrı’nın yardımıyla gidip Mora’yı fethedelim; ve bu fetihten bana ne vermek isterseniz onu sizden alayım ve doğrudan sizin vasalınız olayım.” Ona inanan ve çok seven Guillaume markiye gitti ve bu konuyu açtı ve marki de gitmesine izin verdi.

328. Böylece Guillaume de Champlitte ve Geoffroi de Villehardouin kamptan ayrıldılar ve yanlarında yüz şövalye ile çok sayıda atlı asker götürdüler. Mora topraklarına girdiler ve Modon'a kadar at sürdüler. Mihael yanlarında çok az adamla geldiklerini öğrendi ve bir sürü adam topladı (inanılmaz bir kalabalıktı) ve onları artık eline geçirdiği kanısıyla peşlerine düştü.

329. Onun geldiğini duyunca uzun süredir surları olmayan Modon'u tahkim ettiler ve ağırlıklarıyla savaşçı olmayan adamlarını orada bıraktılar. Sonra bir gün at sürüp ellerindeki bütün adamlarla savaş birliklerini oluşturdular: Durum çok aleyhlerineydi; çünkü en fazla beş yüz atlıları vardı ve diğerlerinin sayısı beş binden fazlaydı. Ama işler hep Tanrı'nın dilediği gibi gittiği için, Bizanslıları yendiler ve onları dağıtıp zaferi kazandılar. Ve Bizanslılar çok kayba uğradı; ve onlar çok sayıda at ve silah ve birçok ganimet kazandılar. Ve oldukça memnun ve sevinçli bir şekilde Modon'a döndüler.

330. Daha sonra deniz kenarındaki *Corone* [Korone][39] adlı bir kente at sürdüler ve orayı kuşattılar. Kuşatma fazla sürmeden kent teslim oldu ve Guillaume Korone'yi artık onun vasalı olan Geoffroi de Villehardouin'e verdi ve içeriyi adamlarıyla doldurdu. Daha sonra *Chalemate* [Kalamata] adındaki çok sağlam ve güzel şatoya gidip orayı kuşattılar. Bu şato onları çok uğraştırdı ve teslim oluncaya kadar orada kaldılar. Bu şatoyu aldıktan sonra, öncekinden çok daha fazla Bizanslı onların hâkimiyetine girdi.

LXXIV. Naupakthos ve Korinthos kuşatması; Bizanslıların Kaloyan ile ittifakı.

331. Marki Bonifacio Naupakthos'u kuşatmıştı, ama hiçbir şey yapamıyordu, çünkü kent çok kuvvetliydi ve orada çok adamını kaybetti. Diğer yandan Jacques d'Avesnes markinin kendisini bıraktığı yerde, Korinthos önünde kuşatmayı sürdürüyordu. Léon Sgur Korinthos'taydı ve oldukça akıllı ve ileri görüşlü bir adamdı; Jacques'ın fazla adamı olmadığını ve kendini iyi korumadığını gördü. Bir sabah güneş doğarken çok büyük bir huruç yapıp çadırlara kadar ulaştı ve bizimkiler silahlanıncaya kadar çok adamı öldürdü.

332. Çok gözü pek ve yiğit bir insan olan Dreux d’Estruen orada öldürüldü ve bu büyük üzüntü yarattı. Onun komutanı olan Jacques d’Avesnes şövalyesinin ölümüne çok öfkelendi; ama o da bir süre sonra bacağından ağır yaralandı. Ve orada bulunanlar onun iyi komutası sayesinde kurtulduklarını anlattılar ve bilin ki hepsinin yok olmasına ramak kalmıştı. Ve Tanrı’nın yardımıyla Bizanslıları şatoya geri püskürttüler. Ama çok kalleş olan Bizanslılar ihaneti kalplerinden çıkarıp atmamışlardı.

333. O sırada Fransızların fazla dağınık durumda olduklarını gördüler; çünkü her biri kendi hesabına iş görüyordu: Bu nedenle onlara ihanet edebileceklerini düşündüler. Gizlice ülkenin tüm kentlerinden temsilciler toplayıp, vaktiyle kendilerine karşı savaşmış ve hâlâ savaşan Valak ve Bulgar kralı Kaloyan’a gönderdiler. Ve ona kendisini imparator yapacaklarını ve herkesin onun buyruğuna gireceğini ve bütün Frankları öldüreceklerini, daha sonra da ona senyörleri olarak biat edeceklerini bildirdiler ve o da onları kendi uyrukları olarak koruyacağına yemin etti. Böylece karşılıklı yemin edildi.

LXXV. Bizanslılar Didymoteikhon ve Hadrianapolis’te isyan ediyor; Archadiople’da [Arkadiopolis; Lüleburgaz] bozguna uğruyorlar.

334. O sırada Konstantinopolis’te çok üzücü bir olay yaşandı: Uzun süredir gut hastalığı çeken Kont Hugues de Saint-Paul öldü. Bu büyük kayıp büyük bir yasa yol açtı; adamları ve dostları ardından çok gözyaşı döktü. *Saint-Georges de la Mange* [Ayios Yeoryios Mangana] Kilisesi’nde büyük bir törenle toprağa verildi.

335. Kont Hugues hayattayken Didymoteikhon adında çok kuvvetli ve zengin bir şatoyu elinde bulunduruyordu; şatoda şövalyeleri ve askerleri vardı. Franklara ihanet edip hepsini öldürmek için Valak kralına yemin eden Bizanslılar, ihanetlerine bu şatoda başladılar. Fransızların çoğunu öldürdüler ya da esir ettiler. Az sayıda adam kurtuldu ve kaçarak o sırada Venediklilerin elinde bulunan Hadrianapolis’e gittiler.

336. Çok geçmeden Hadrianapolis’teki Bizanslılar da ayaklandı ve kenti savunmak üzere içeride bulunanlar büyük tehlikelere göğüs gererek dışarı çıkıp kenti bıraktılar. Haberler, yanlarında çok az adamla Konstantinopolis’te bulunan İmparator Baudouin ve Kont Louis de Blois’ya ulaştı. Bu haberlere çok sıkılıp heyecanlandılar. Ve her gün birbiri peşi sıra

kötü haberler gelmeye başladı. Çünkü Bizanslılar her yerde isyan ediyor ve toprakları koruyan Frankları buldukları yerde öldürüyorlardı.

337. Hadrianapolis'i bırakan Venedikliler ve onların yanındakiler İmparator Baudouin'e ait, *Le Churlot* [Tzouroulon; Çorlu] adında bir kente geldiler. Orada bu kenti imparator adına koruyan Guillaume de Blanvel'i buldular. De Blanvel

onları rahatlattı ve toplayabildiği tüm adamları alıp onlarla beraber yola çıktı. Geriye dönüp oradan on iki fersah uzaktaki Venediklilere ait Arkadiopolis’e [Lüleburgaz] geldiler. Kent boştu. İçeri girip orada yerleştiler.

338. Yörenin Bizanslıları üç gün içinde toparlandı ve şafakla Arkadiopolis önüne vardı ve kentin her tarafından büyük ve inanılmaz bir saldırı başlattılar. Ve bizimkiler kendilerini çok iyi savundu ve kapıları açıp çok büyük bir huruç yaptılar. Tanrı öyle istediği için Bizanslılar bozguna uğradı ve bizimkiler onları yenmeye ve öldürmeye başladı. Böylece onları bir fersah kovalayıp pek çoğunu öldürdüler ve birçok at ve başka ganimetler kazandılar.

339. Böylece büyük bir sevinç içinde Arkadiopolis kentine geri döndüler ve bu zaferi Konstantinopolis’teki İmparator Baudouin’e bildirdiler. İmparator da buna çok sevindi. Ama Arkadiopolis’i ellerinde tutmaya cesaret edemediler ve ertesi gün kentten çıkıp orayı bıraktılar ve tekrar Tzouroulon’a döndüler. Orada büyük bir kaygı içinde konakladılar, çünkü hem kent ahalisinden, hem de dışarıdakilerden çekiniyorlardı; Valak kralına yemin ettiklerine göre Franklara ihanet edeceklerdi. Ve Franklardan pek çoğu da orada kalmaya cesaret edemeyip Konstantinopolis’e geldi.

LXXVI. Boğazın karşı yakasındaki Haçlılar Hadrianapolis üzerine yürümek için geri çağrılıyor; Geoffroi de Villehardouin’in seferi.

340. O zaman İmparator Baudouin ve Venedik dukası ve Kont Louis toplandılar ve tüm toprakları kaybetmekte olduklarını gördüler. Ve bu toplantı sonunda imparator Adramytteion’daki kardeşi Henri’ye tüm fethettiklerini bırakıp yardımına gelmesini bildirdi.

341. Kont Louis de Ulubat’taki Payen d’Orléans ve Pierre de Bracieux’ye ve onlarla birlikte olan herkese, deniz kenarındaki Pegai hariç fethedilen tüm yerleri bırakmalarını ve orada da olabildiğince az adam bırakıp geri kalanlarla yardıma gelmelerini bildirdi.

342. İmparator, yanlarında en az yüz şövalye ile Nikomedia’da bulunan Macaire de Sainte-Menehould ve Matthieu de Wallincourt ve Robert de Ronsoi’ya kenti bırakıp yardıma gelmelerini bildirdi.

343. İmparator Baudouin’in emriyle Romania ve Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin ve Manassès de l’Isle toparlayabildikleri kadar adamla Konstantinopolis’ten çıktılar ve bu kuvvet gerçekten küçüktü, çünkü elden çıkan tüm ülkeydi. Ve Konstantinopolis’ten üç gün uzaklıktaki Tzouroulon kentine kadar at sürdüler. Orada Guillaume de Blanvel ve yanındakileri büyük korku içinde buldular, ama onlar gelince hepsi güvenini yeniden kazandı. Orada dört gün kaldılar. İmparator Baudouin kendi yanına ulaşan kuvvetleri Mareşal Geoffroi’nın ardından gönderiyordu; öyle ki dördüncü günün sonunda Tzouroulon’da seksen şövalye toplanmıştı.

344. O zaman Mareşal Geoffroi ve Manassès de l’Isle ve adamları yola çıkıp at sürdüler ve Arkadiopolis kentine yerleştiler. Orada bir gün kaldılar ve yola çıktılar ve *Burgarofle* [Bulgarophygon; Babaeski] adında bir başka kente gittiler. Bizanslılar kenti terk etmişlerdi ve onlar da içeri yerleştiler. Ertesi gün çok güzel ve sağlam bir kent olan ve içinde her türlü mal bulunan *Nequise*’e [Nikitza][40] at sürdüler. Ve Bizanslıların orayı da terk edip hep birlikte Hadrianapolis’e gittiklerini gördüler. Ve bu kent Hadrianapolis’e dokuz Fransız fersahı uzaklıktaydı ve Bizanslıların büyük çoğunluğu Hadrianapolis’teydi. Fransızlar İmparator Baudouin’i bulundukları yerde beklemeye karar verdiler.

LXXVII. Renier de Trit oğlu ve adamlarının çoğu tarafından Philippopolis’te terk ediliyor.

345. Şimdi kitap büyük bir mucizeyi anlatacak: Konstantinopolis’ten en az dokuz gün uzaklıktaki Philippopolis’te bulunan ve yanında en az yüz yirmi şövalye olan Renier de Trit, oğlu Renier, kardeşi Gilles ve yeğeni Jacques de Bondie ve damadı Achard de Verdun tarafından orada terk edildi. Ve yanındaki şövalyelerden en az otuzunu da beraber götürdüler. Konstantinopolis’e varmayı düşünüyorlardı ve işittiğiniz gibi onu büyük bir tehlikenin içinde bırakarak gittiler. Ama bütün bölge onlara karşı isyan etmişti ve bozguna uğradılar. Bizanslılar onları esir alıp Valak kralına teslim etti. O da başlarını vurdurdu. Ve biliniz ki onların bu sonuna çok üzülen çıkmadı, çünkü bağlı kalmaları gereken insana karşı çok kötü davranmışlardı.

346. Renier de Trit’ye, gidenler kadar yakın olmayan diğer şövalyeleri de bu durumu görünce, karşılaşacakları utançtan duydukları korku azaldı ve seksen şövalyenin hepsi birden onu terk edip başka bir yoldan gitti. Ve Renier de Trit yanında çok az adamla Bizanslıların ortasında kaldı; çünkü Philippopolis’te ve elindeki çok kuvvetli bir şato olan Estanemac’ta [Stenimakon][41] toplam en fazla on beş şövalyesi vardı. Bu şato da uzun süredir kuşatma altındaydı.

LXXVIII. Baudouin Hadrianapolis’i kuşatmaya girişiyor.

347. Renier de Trit hakkındaki sözlerimizi burada kesiyor ve yanında az adamla, çok sıkıntılı ve kaygılı bir halde Konstantinopolis’te bulunan İmparator Baudouin’e dönüyoruz. Kardeşi Henri’yi ve boğazın diğer yakasındakileri bekliyordu. Ve karşı yakadan yanına ilk gelenler Nikomedia’daki Macaire de Sainte-Menehould ve Matthieu de Wallincourt ve Robert de Ronsoi oldu; ve yanlarında yüz de şövalye vardı.

348. İmparator onları görünce çok sevindi ve Blois ve Chartres kontu Louis ile konuştu. Bulabildikleri kadar adamla yola çıkıp önden giden Champagne mareşali

Geoffroi’yı izlemeye karar verdiler. Heyhat! Boğazın karşı yakasındaki diğerlerini beklemediler. Çok yazık oldu, çünkü gittikleri o çok tehlikeli yer için yanlarında çok az adam vardı.

349. Böylece yanlarında yüz kırk şövalye ile Konstantinopolis’ten çıktılar ve Mareşal Geoffroi’nın kaldığı Nikitza Şatosu’na varıncaya dek at sürdüler. Gece meclis kurdular: Sabah Hadrianapolis önüne gidip orayı kuşatma kararı aldılar. Ve savaş birliklerini oluşturup, yanlarındaki adam sayısıyla ne kadar düzenlenebilirse o kadar düzenlediler.

350. Ve sabah olup güneş yükseldikten sonra, karar verildiği gibi at sürdüler ve Hadrianapolis önüne geldiler. Kent çok iyi tahkim edilmişti; surlarda ve burçlarda Valak ve Bulgar kralı Kaloyan’ın bayraklarını, flamalarını gördüler. Kent çok zengin ve güçlüydü ve tıka basa insan doluydu. Ve onlar bu kenti iki kapının önündeki az sayıda insanla kuşattılar. Kutsal Hafta’nın salı günüydü (29 Mart 1205). Böylece üç gün boyunca çok sıkıntılı bir durumda ve az adamla kentin önünde kaldılar.

LXXIX. Hadrianapolis kuşatması bir sonuç alınamadan sürüyor.

351. O zaman Venedik dukası Enrico Dandolo geldi; ama o yaşlı bir adamdı ve gözleri hiç görmüyordu. Ve ne kadar adamı varsa getirdi; onun da İmparator Baudouin ve Kont Louis’nin getirdikleri kadar adamı vardı. Ve kapılardan birinin önüne yerleşti. Ertesi gün bir süvari birliği daha geldi; ama aslında bu sayı çok yetersizdi. Ve erzakları da azdı, çünkü satıcılar onları izleyemiyor ve kendileri de gidip yiyecek arayamıyorlardı, çünkü yörede o kadar çok Bizanslı vardı ki hiçbir yere gidemiyorlardı.

352. Valak kralı Kaloyan çok büyük bir orduyla Hadrianapolis’tekilerin yardımına geliyordu ve yanında Valaklar ve Bulgarlarla birlikte vaftiz olmamış on dört bin Kuman da vardı. Erzak kıtlığından ötürü, Blois ve Chartres kontu Louis bir Paskalya pazarında (3 Nisan 1205) yiyecek aramaya gitti. Onunla birlikte Kont Geoffroi’nın kardeşi Etienne du Perche, Kont Hervée de Nevers’in kardeşi Renaud de Montmirail ve Gervais du Châtel ve ordunun yarısından fazlası da gitti.

353. *Peutaces* adında bir şatoya geldiler[42] ve Bizanslılarla dolu olduğunu gördüler; şatoya çok büyük ve güçlü bir saldırı yaptılar, ama

hiçbir başarı sağlayamadan ve hiçbir şey ele geçiremeden geri döndüler. Paskalya haftası böyle geçti ve çok çeşitli savaş makineleri hazırlatıp, yanlarındaki lağımcıları suru yıkmak için yerin altında çalıştırdılar. Ve böylece Paskalya'yı (10 Nisan) az adam ve az yiyecekle Hadrianapolis önünde kutladılar.

LXXX. Valak kralı Kaloyan Hadrianapolis'in imdadına yetişiyor.

354. O zaman Valak kralı Kaloyan'ın kenti kurtarmak üzere geldiği haberi duyuldu. Onlar da işlerini düzene koydular. Kaloyan gelip savaş açarsa, Mareşal Geoffroi ile

Manassès de l’Isle’in kampı korumalarına ve İmparator

Baudouin ile tüm diğerlerinin dışarı çıkmalarına karar verildi.

355. Paskalya’dan sonraki çarşambaya kadar (13 Nisan) böyle kaldılar ve Kaloyan o kadar yaklaşmıştı ki, beş fersah mesafeye gelmişti. Ve Kumanlarını kampa gönderdi; ve kampta alarm verildi ve hepsi karmakarışık dışarı fırladı. Kumanları çılgın gibi bir fersah kadar takip ettiler ve geri dönmek istediklerinde Kumanlar üzerlerine ok yağdırmaya başladı ve pek çok atı yaraladılar.

356. Böylece kampa geri döndüler ve baronlar İmparator Baudouin’in çadırına çağrıldı. Meclis kuruldu ve o kadar hafif silahlı insanları bu kadar uzun süre takip etmekle büyük bir çılgınlık yaptıklarını söylediler. Mecliste, eğer Kaloyan bir kez daha gelirse dışarı çıkmaya ve kamplarının önünde saf tutmaya ve orada kımıldamadan beklemeye karar verildi. Ve kampta çığırtkan dolaştırılıp, alarm verildiğinde ve hatta kargaşa çıksa bile herkesin bu emre uyması duyuruldu. Ve Mareşal Geoffroi ile Manassès de l’Isle’in kampın kente bakan tarafını koruyacakları söylendi.

357. O geceyi de öyle geçirip Paskalya bayramının perşembe sabahını ettiler (14 Nisan 1205) ve ayini dinleyip yemek yediler. O sırada Kumanlar çadırlara kadar koşarak geldiler; ve alarm verildi ve herkes silahlarına koştu ve düzenli savaş birlikleri kamptan çıkıp daha önce konuşulduğu gibi saf tuttu.

LXXXI. Haçlılar bozguna uğruyor, Baudouin esir ediliyor.

358. İlk önce Kont Louis birliğiyle birlikte dışarı çıktı ve Kumanların peşinden gitti ve onları takip ettiğini İmparator Baudouin’e bildirdi. Heyhat! Akşam yaptıkları düzenlemeyi ne çabuk unutmuşlardı! Kumanları böyle iki fersah izleyip uzun süre kovaladılar. Ve sonra Kumanlar onlara doğru döndü ve haykırmaya ve ok atmaya başladılar.

359. Bizimkilerin birliklerinde şövalyelerin dışında, savaşı yeteri kadar bilmeyen insanlar da vardı; onlar korkmaya ve dağılmaya başladı. Ve ilk saldırıya geçen Kont Louis iki yerinden ağır yaralandı ve Kumanlar ve Valaklar onları sıkıştırmaya başladı. Kont yere düşmüştü ve şövalyelerinden Jean de Friaize adında biri attan indi ve kontu atına bindirdi. Kont Louis’nin adamlarından birçoğu ona şöyle dediler: “Sir, siz gidin, çünkü iki

yerinizden ağır yaralandınız.” Ve o da şöyle dedi: “Savaş alanından kaçtı ve imparatoru bıraktı diye suçlanmaktan Tanrı beni korusun!”

360. İmparator da zor durumdaydı ve adamlarını çağırıyor, onlara kaçmayacağını ve kendisini terk etmemelerini söylüyordu. Orada bulunan herkes, hiçbir şövalyenin kendini onun kadar iyi savunamayacağına tanıktır. Bu savaş böyle uzun süre devam etti: Kimileri yiğitlik gösterdi, kimileri de kaçtı. Sonunda, Tanrı bahtsızlıklara da izin verdiği için, yenildiler. Asla kaçmayı düşünmeyen İmparator Baudouin ve Kont Louis savaş alanında kaldılar; İmparator Baudouin canlı yakalandı, Kont Louis ise öldürüldü.

361. Heyhat! Orada ne acı kayıplar verilmişti! Piskopos Pierre de Bethléem ve Kont Geoffroi’nın kardeşi Etienne du Perche ve Nevers kontunun kardeşi Renaud de Montmirail ve Mathieu de Wallincourt ve Robert de Ronsoi, Jean de

Friaize, Gautier de Neuilly, Ferri d’Yerres, kardeşi Jean,

Eustache de Heumont, kardeşi Jean, Baudouin de Neuville ve kitabın isimlerini anmadığı daha pek çok kişi orada öldü. Ve kaçabilen diğerleri kampa döndü.

LXXXII. Haçlılar Hadrianapolis kuşatmasını kaldırıyor.

362. Kent kapılarından birinin önünde bekleyen Champagne mareşali Geoffroi bu durumu görünce, yanındaki adamlarla olabildiğince çabuk kamptan çıktı ve diğer kapıyı bekleyen Manassès de l’Isle’e hemen onu izlemesini bildirdi. Ve tüm savaş birliğiyle kaçanları bulmak için dört nala at sürdü ve kaçanlar da ona katıldı. Adamlarıyla olabildiğince hızlı bir şekilde gelen Manassès de l’Isle de ona katıldı ve o zaman büyük bir ordu oldular ve kaçarak darmadağınık bir halde gelenlerden durdurabildiklerini birliğe kattılar.

363. Bozgun böylece ikindi ile akşam duası arasında durduruldu. Çoğu öyle korkmuştu ki, çadırların içine girinceye kadar kaçıyorlardı. Ve bu bozgun işittiğiniz gibi önlendi ve onları kovalayan Kumanlar, Valaklar ve Bizanslılar durdu. Orduyu yayları ve oklarıyla hırpaladılar ve ordudakiler yüzlerini onlara dönüp sakince beklediler. Gece oluncaya kadar bu durum sürdü; sonra Kumanlar ve Valaklar çekilmeye başladı.

364. O zaman Champagne ve Romania mareşali Geoffroi de Villehardouin kampta bulunan Venedik dukasına haber gönderdi; gerçi duka yaşlıydı ve hiç görmüyordu, ama akıllı, gözü pek ve kararlı bir adamdı. Ve mareşal dukaya, ovada bulunan birliğine gelip onu görmesini bildirdi ve duka da kalkıp geldi. Ve mareşal onu görünce tek başına bir kenara çekip onunla konuştu ve şöyle dedi: “Sir, başımıza gelen felaketi görüyorsunuz; İmparator Baudouin’i, Kont Louis’yi ve adamlarımızın çoğunu, hem de en iyilerini kaybettik. Geri kalanı kurtarmaya bakalım, çünkü Tanrı halimize acımazsa işimiz bitti demektir.”

365. Bu konuşmanın sonunda şu karara vardılar: Venedik dukası kampa dönecek ve insanları rahatlatacak, herkesin silahlarını kuşanıp çadırında sessiz bir şekilde beklemesini sağlayacaktı; ve Mareşal Geoffroi gece oluncaya kadar kampın dışında ordusuyla düzenli bir şekilde bekleyecek, böylece de düşmanlar gittiklerini göremeyeceklerdi. Gece olunca da kentin

önünden ayrılacaklar, Venedik dukası önden gidecek, Mareşal Geoffroi ve beraberindekiler de artçı kuvvet olarak ilerleyecekti.

LXXXIII. Haçlıların geri çekilişi.

366. Böylece gece oluncaya dek beklediler ve gece olunca Venedik dukası anlaştıkları gibi kamptan ayrıldı ve Mareşal Geoffroi da artçılık yapmaya başladı. Yavaş adımlarla yola çıktılar; yaya ve atlı, yaralı ve sağlam tüm adamlarını götürüp geride kimseyi bırakmadılar. Ve oradan üç gün uzaklıkta bulunan, deniz kenarındaki *Rodestoc* [Rodosto; Tekirdağ] kentine doğru at sürdüler. Hadrianapolis'ten işittiğiniz şekilde ayrıldılar ve bu macera İsa'nın doğumunun bin iki yüz beşinci yılında yaşandı.

367. Ve ordunun Hadrianapolis'ten yola çıktığı gece, bir bölük Konstaninopolis'e daha hızlı ve kestirme gitmek için ordudan ayrıldı ve bu davranışlarından ötürü çok ayıplandılar. Bu bölükte, markinin topraklarından Girard adında bir Lombardiya kontu vardı; Vermandois'da Ham adlı şatonun senyörü olan Eudes de Ham ve Jean de Maseroles ve daha pek çokları, kitabın isimlerini saymadığı en az yirmi beş şövalye o bölükteydi.

368. Bunlar perşembe akşamı yaşanan bozgundan sonra Konstantinopolis'e cumartesi akşamı vardılar (16 Nisan). Bozgundan beri beş günden fazla geçmişti ve bu haberi Papa Innocentius'un temsilcisi Kardinal Perron di Capua'ya ve Konstantinopolis'i koruyan Conon de Béthune'e ve diğer soylu insanlara verdiler. Biliniz ki onlar da epey korktu ve Hadrianapolis önünde kalanların hepsinin öldüğünü düşündüler, çünkü onlardan haber alamıyorlardı.

LXXXIV. Pierre de Bracieux ve Payen d'Orléans ordu ile karşılaşıyor.

369. Şimdi Konstantinopolis'tekileri büyük acıları içinde bırakıp, şafak sökene kadar Hadrianapolis'ten uzaklaşmak için bütün gece at süren Venedik dukasına ve Mareşal Geoffroi'ya döneceğiz. Sonunda *Pamphile* [Pamphilos][43] adlı bir kente geldiler. Şimdi Tanrı'nın maceraları nasıl istediği gibi düzenlediğine bakın: Çünkü o gece Pierre de Bracieux ile

Payen d’Orléans ve Kont Louis’nin topraklarından olan bütün adamlar o kentte yatmıştı. Ve boğazın öbür yakasından gelip Hadrianapolis kampına giden yüz şövalye ve yüz kırk atlı asker vardı.

370. Gelen orduyu görünce hemen silah başına koştular; çünkü gelenlerin Bizanslılar olduğunu sanmışlardı. Silahlandılar ve gelenlerin kim olduğunu öğrenmek için adam gönderdiler. Gelenlerin bozgundan dönenler oldukları anlaşıldı. Onların yanına gittiler ve onlar da İmparator Baudouin’i ve memleketinden ve maiyetinden oldukları senyörleri Kont Louis’yi kaybettiklerini söylediler.

371. Onlara bundan daha acı bir haber verilemezdi. Orada nasıl gözyaşı döktüklerini, yastan ve acıdan nasıl dövündüklerini görecektiniz. Baştan aşağı silahlı olarak hepsinin önünden geçip, büyük zorluklarla artçılık görevini yürüten Champagne mareşali Geoffroi’ya kadar geldiler. Artçılık görevi zordu, çünkü Valak ve Bulgar kralı Kaloyan şafakla beraber tüm ordusuyla Hadrianapolis önüne gelmiş ve bizimkilerin gittiğini görmüştü. Gün yükselinceye kadar arkalarından at sürdü ve onları bulamayınca çok üzüldü. Onları bulamaması büyük bir şanstı, çünkü eğer bulsaydı hepsi yok olup gidecekti.

372. Mareşal Geoffroi’ya, “Sir” dediler, “ne yapmamızı istersiniz? Ne isterseniz onu yapacağız.” Ve o onları şöyle yanıtladı: “Ne halde olduğumuzu görüyorsunuz. Siz taze ve dinlenmiş durumdasınız, atlarınız da öyle; onun için artçılık işini siz yapın ve ben de önden gidip oldukça korkmuş durumdaki adamları sakinleştireyim; buna ihtiyaçları var.” Bu söylediğini severek yaptılar. Çok güzel bir şekilde, bu işi iyi bilen insanların yapacağı gibi, artçılık görevini yerine getirdiler; çünkü onlar iyi ve onurlu şövalyelerdi.

LXXXV. Ordu Rodosto’ya varıyor.

373. Champagne mareşali Geoffroi önden at sürüp onları götürdü ve Cariople [Khariupolis[44]; Hayrabolu] adındaki kente varıncaya dek at sürdü. Atların bütün gece yürümekten bitkin düştüklerini gördü ve kente girip onları tam öğleye kadar dinlendirdi. Ve atlarına yiyecek verip kendileri de ne bulurlarsa onu yediler. Yedikleri çok azdı.

374. Böylece gece oluncaya kadar tüm günü o kentte geçirdiler. Ve bütün gün onları ordusuyla izleyen Valak kralı Kaloyan da iki fersah öteye yerleşti. Ve gece olunca kenttekiler zırh ve silahlarını kuşanıp dışarı çıktılar. Mareşal

Geoffroi öncü kuvvet olarak gitti ve gündüz artçılık yapanlar bu görevi sürdürdü. Böylece bütün gece ve ertesi gün (16 Nisan) büyük bir korku ve sıkıntı içinde at sürdüler ve Bizanslıların oturduğu çok zengin ve sağlam bir kent olan Rodosto'ya vardılar. Ve Bizanslılar kendilerini savunmaya cesaret edemedi. Bizimkiler içeri girip orada yerleştiler ve o zaman kendilerini güvende hisettiler.

375. Hadrianapolis ordusundakiler işittiğiniz gibi böyle kurtuldular. O zaman Rodosto kentinde bir meclis kurdular ve kendilerinden çok Konstantinopolis için korktuklarını söylediler. Bu nedenle iyi ulaklar seçip, gece gündüz yol almalarını söyleyerek denizden gönderdiler ve Konstantinopolis'tekilere endişelenmemelerini (çünkü kurtulmuşlardı) ve ellerinden geldiğince çabuk bir şekilde onların yanına döneceklerini bildirdiler.

LXXXVI. Yedi bin kişi Haçlıları terk ediyor.

376. Ulaklar Konstantinopolis'e vardığında, Haçlılarla ve şövalyelerle ve askerlerle dolu beş nave (büyük ve güzel Venedik naveleri) demir alıp memleketlerine doğru yelken açmak üzereydi. Ve bu beş navede yedi bin silahlı adam vardı.

Béthune yargıcı Guillaume ve Baudouin d'Aubigny ve Kont Louis de Blois'nın toprağından ve vasallarından Jean de Versin ve adını saymadığımız daha yüz şövalye de onların içindeydi.

377. Papa Innocentius'un *legatus*'u[45] olan Perron di

Capua ve Konstantinopolis'i koruyan Conon de Béthune ve Milon le Brébant ve çok sayıda soylu bu beş naveye gidip, Hıristiyanlığa ve savaşta ölen senyörlerine acımalarını ve Tanrı aşkına kalmalarını haykırarak ve ağlayarak yalvardılar. Ama onlar tek bir söz bile dinlemek istemedi ve limandan ayrılıp yelken açtılar ve Tanrı öyle istediği için gittiler ve rüzgâr onları Rodosto limanına götürdü. Oraya bozgundan dönenlerin gelişinden bir gün sonra (17 Nisan) ulaştılar.

378. Konstantinopolis'tekilerin gözyaşları içindeki ricalarını Rodosto'dakiler de yineledi ve Mareşal Geoffroi onlara (ve yanındakilere) bu toprağı himaye etmelerini ve ona acımalarını söyledi, çünkü hiçbir toprak bu kadar yardıma muhtaç değildi. Bunu konuşacaklarını ve ertesi gün yanıt vereceklerini söylediler. Ama şimdi o gece bu kentin başına neler geldiğini dinleyin.

379. Kont Louis'nin topraklarından Pierre de Frouville adında çok değerli ve büyük ün sahibi bir şövalye vardı. Ve gece kaçtı ve tüm koşumlarını, atlarını ve adamlarını bıraktı ve Blois ve Chartres kontu Louis'nin toprağından Jean de Virsin'in navesine bindi. Ve Mareşal Geoffroi ve Venedik dukasına ertesi sabah yanıt vereceklerini söyleyen navelerdekiler güneş doğar doğmaz yelken açıp kimseyle konuşmadan gittiler. Hem gittikleri, hem de ayrıldıkları ülkelerde bu yüzden çok ayıplandılar ve en çok da Pierre de Frouville ayıplandı. Ve işte bu nedenle, ölüm korkusuyla hayat boyu suçlanacağı bir iş yapan kötü yapar denir.

LXXXVII. Çeşitli Haçlı ordularının buluşması; Baudouin'in kardeşi Henri naib ilan ediliyor.

380. Şimdi artık bu insanlardan söz etmeyi kesecek ve fethettiği Adramytteion'u bırakıp, Abydos'ta Çanakkale Boğazı'nı geçen ve kardeşi, Konstantinopolis imparatoru

Baudouin’i kurtarmak üzere Hadrianapolis’e gelen Henri’den söz edeceğiz. Bizanslılara karşı ona yardım eden yörenin Ermenileri de onunla birlikte boğazı geçmişlerdi; kadınlar ve çocuklarla birlikte sayıları yirmi bini buluyordu; çünkü ülkelerinde kalmaya cesaret edememişlerdi.

381. O zaman bozgundan kaçan Bizanslılardan, kardeşi İmparator Baudouin’in ve Kont Louis’nin ve bazı başka baronların kayıp olduğu haberini aldı. Ve daha sonra da Rodosto’ya kaçanlardan haber geldi; en kısa süre içinde onların yanına gitmesini bildiriyorlardı. Daha çabuk gitmek istediği için, arabalarıyla, karılarıyla ve çocuklarıyla ilerleyen ve onun için hızlı gidemeyen yaya Ermenileri bıraktı ve onların da nasıl olsa bir zarar görmeden ardından sağ salim geleceklerini düşündü; *Cortacople*[46] adında bir köye yerleşti.

382. Aynı gün Anseau de Courcelles oraya geldi. Anseau de Courcelles Mareşal Geoffroi’nın yeğeniydi ve Geoffroi’ya verilen bir toprağı almak üzere onun tarafından *Macré* [Makri; Stageiros[47]] ve *Trainople* [Traianopolis][48] ve Körfez[49] yöresine gönderilmişti; ve Renier de Trit’yi bırakıp Philippopolis’ten ayrılan insanlar da onun yanındaydı. Bu birlikte yüz kadar çok iyi şövalye ve beş yüz atlı asker vardı; hepsi İmparator Baudouin’in yardımına koşmak üzere Hadrianapolis’e doğru gidiyordu.

383. Ama başkaları gibi onlar da imparatorun ordusuyla birlikte yenildiği haberini almışlardı; Rodosto’ya gitmek üzere yollarını değiştirdiler ve Cortacople’da konakladılar. İmparator Baudouin’in kardeşi Henri de orada konaklamıştı. Ve gelenleri görünce hemen silahlarına davrandılar, çünkü onları Bizanslı sandılar ve gelenler de onlar için aynı şeyi düşünmüştü. Ama biraz daha yaklaşınca birbirlerini tanıdılar ve görüştüklerine sevindiler ve kendilerine güvenleri geldi ve ertesi güne kadar köyde kaldılar.

384. Ertesi gün yola çıktılar ve Rodosto’ya doğru at sürdüler ve akşam bu kente vardılar. Venedik dukası ile Mareşal Geoffroi’yı ve bozgundan kurtulan diğerlerini orada buldular ve çok iyi karşılandılar; dostlar için çok gözyaşı döküldü. Ah Tanrım, bu orduların Hadrianapolis’te, İmparator Baudouin oradayken bir araya gelmemiş olması ne kadar yazıktı; çünkü öyle olsa hiçbir şey yitirmezlerdi. Ama Tanrı böyle istemişti.

385. Böylece ertesi gün ve daha ertesi gün orada kalıp işlerini yoluna koydular. Ve İmparator Baudouin'in kardeşi Henri imparatorluk naibi olarak kardeşinin yerine başa geçti. Ve o sırada İmparator Baudouin'in kardeşi Henri'yi izleyen Ermenilerin başına büyük bir terslik geldi; çünkü yörenin insanları birleşip Ermenileri bozguna uğrattılar; hepsi ya esir oldu ya öldü ya da kayboldu.

LXXXVIII. Konstantinopolis'e dönüş; Papa'ya, Fransa'ya ve başka yerlere yapılan yardım başvuruları; Venedik dukasının ölümü.

386. Valak ve Bulgar kralı Kaloyan bütün ordularıyla yürümüş ve bütün toprakları işgal etmişti; ve kırlar ve kentler ve şatolar onu tutuyordu; ve Kumanlar Konstantinopolis önüne kadar gelmişlerdi. İmparator naibi Henri, Venedik dukası ve Mareşal Geoffroi henüz Rodosto'taydı; orası da Konstantinopolis'e üç gün uzaklıktaydı. Ve meclis kurdular ve Venedik dukası Rodosto'da Venediklilerden bir kuvvet bıraktı, çünkü burası onlara aitti. Ve ertesi gün savaş düzeni alıp gündüzleri Konstantinopolis'e doğru at sürdüler.

387. Konstantinopolis'ten iki gün uzaklıkta ve İmparator Baudouin'e ait bir kent olan *Salembrie*'ye [Selymbria, Silivri] geldiklerinde, imparatorun kardeşi Henri oraya kendi adamlarından bir kuvvet bıraktı ve geri kalan adamlarla Konstantinopolis'e kadar at sürdüler; ve orada sevinçle karşılandılar, çünkü insanlar çok korkmuştu. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu, çünkü o kadar çok toprak kaybetmişlerdi ki, ellerinde Konstantinopolis dışında Rodosto ve Selymbria'dan başka bir yer kalmamıştı. Ve tüm toprakları Valak ve Bulgar kralı Kaloyan ele geçirmişti. Boğazın karşı yakasında ellerinde sadece Pegai kenti vardı ve geri kalan tüm toprakları Theodoros Laskaris zapt etmişti.

388. O zaman baronlar Roma'daki Papa Innocentius'a ve Fransa'ya ve Flandre'a ve diğer ülkelere yardım çağrısı göndermeye karar verdiler. Bu çağrıyı ulaştırmak için Soissons piskoposu Nevelon, Nicolas de Mailly ve Jean Bliaud gönderildi ve diğerleri büyük sıkıntı içinde Konstantinopolis'te kaldı, çünkü topraklarını kaybetmekten korkuyorlardı. Pentecôte'a[50] kadar (29 Mayıs 1205) durum böyle devam etti. Bu arada ordu çok büyük bir kayıp verdi: Enrico Dandolo hastalandı ve sonunda öldü ve büyük bir törenle Ayasofya Kilisesi'ne gömüldü.

389. Pentecôte'a gelindiğinde, Valak ve Bulgar kralı Kaloyan göz koyduğu toprakların çoğunu ele geçirmişti ve Kumanları daha fazla tutamadı, çünkü yaz geldiği için artık savaşmak istemiyorlardı ve ülkelerine geri döndüler. Ve o da Bulgarlardan ve Bizanslılardan oluşan ordusuyla Selanik'teki markinin üzerine yürüdü. Ve İmparator Baudouin'in bozgun haberini alan marki, Naupakthos kuşatmasını kaldırmıştı ve toplayabildiği adamlarla Selanik'e gidip orada garnizon kurdu.

LXXXIX. İmparatorluk naibi Bizanslılara karşı bazı başarılar sağlıyor.

390. Konstantinopolis imparatoru Baudouin'in kardeşi Henri götürebildiği bütün adamlarla Bizanslıların üzerine at sürdü ve Tzouroulon denen kente geldi. Burası Konstantinopolis'e üç günlük uzaklıktaydı. Kent ona teslim oldu ve Bizanslılar, bu yemine o sıralarda pek uyulmasa da, ona biat ettiler. Ve o da Arkadiopolis'e at sürdü; bu kenti boş buldu, çünkü Bizanslılar onu beklemeye cesaret edememişti. Ve oradan çok kuvvetli ve Bizanslılarla dolu bir kent olan *Visoi*'ye [Vize] at sürdü ve bu kent de teslim oldu. Ve oradan yine Bizanslılarla dolu olan *Naples* [Apros; İnecik[51]] kentine at sürdü.

391. Onlar saldırıya geçerken diğerleri teslim olmak için anlaşma yapmak istediler. Ve bir tarafta onlar anlaşma isterken, diğer tarafta ordu kente giriyordu; öyle ki imparatorluk naibi Henri ile anlaşma yapmak isteyenlerin birbirinden haberi yoktu; ama bu onlara pahalıya mal oldu. Ve Franklar Bizanlıları öldürmeye ve kenti yağmalamaya başladı; çok kişi öldü ve çok esir alındı. Apros bu şekilde ele geçirildi ve ordu orada üç gün kaldı. Ve Bizanslılar bu saldırıdan öyle ürktüler ki, tüm kentleri ve şatoları terk edip Hadrianapolis ve Didymoteikhon kentlerine sığındılar; bunların ikisi de iyi korunan ve güzel şehirlerdi.

XC. Seres Kaloyan'a teslim oluyor; Kaloyan verdiği sözü tutmuyor.

392. Bu sırada Valak ve Bulgar kralı Kaloyan bütün ordusuyla markinin üstüne, Seres denen bir kente doğru yürüdü. Ve marki bu kentin savunmasını tahkim etmiş, iyi bir şövalye ve soylu bir insan olan Hugues de Colemi'yi ve mareşali olan Guillaume d'Arles'ı, yanlarına en iyi adamlarının büyük bir bölümünü de vererek bu kente yerleştirmişti. Ve

Valak kralı Kaloyan onları kuşattı ve işi hiç uzatmadan kenti zorla ele geçirdi. Ve kent alınırken büyük bir kayıp da verdiler:

Hugues de Colemi bu sırada gözünden vurularak öldürüldü.

393. O içlerinde en yiğidiydi; onun öldüğünü gören diğerleri korktu. Çok korunaklı olan şatoya geri çekildiler ve Kaloyan onları kuşatıp mancınık ve çakaloslarını kurdu. Bu kuşatma da uzun sürmedi; çünkü içeridekiler anlaşma yapmak istedi; bu da onlar için tam bir utançtı ve bu yüzden çok suçlandılar. Ve anlaşma sonucunda şatoyu Kaloyan'a teslim ettiler ve Kaloyan en soylu adamlarından yirmi beşinin yanında kendilerini atları, silahları ve koşumlarıyla birlikte Selanik'e, Konstantinopolis'e ya da Macaristan'a, bu üç yerden hangisini isterlerse oraya sağ salim ulaştıracağına yemin etti.

394. Seres bu şekilde teslim edildi ve Kaloyan onları dışarı çıkardı ve kendisinin yakınına, açık bir alana yerleştirdi. Onlara hoş göründü ve hediyeler yolladı. Ve böylece onları üç gün tuttu, sonra verdiği tüm sözleri yalanladı; ve onları yakalattı ve ellerinde avuçlarında ne varsa hepsini alıp, yalınayak, çıplak ve yaya vaziyette Valakia'ya [Eflak] gönderdi. Yoksulları ve eli silah tutmayan sıradan insanları Macaristan'a gönderdi ve eli silah tutabilecek durumda olanların ise başlarını vurdurdu. Valak kralı işte bu işittiğiniz korkunç ihaneti yaptı. Ordu orada o güne kadar uğradığı en acı kayıplardan biriyle karşı karşıya kaldı. Ve Kaloyan şatoyu ve kenti yıktırıp markinin üzerine yürüdü.

XCI. İmparatorluk naibi boşuna bir çabayla Hadrianapolis'i kuşatıyor.

395. İmparatorluk naibi Henri adamlarıyla birlikte Hadrianapolis'e doğru at sürdü ve kendini büyük bir tehlikeye atarak burayı kuşattı; çünkü karşı tarafın içeride ve dışarıda çok adamı vardı; onları öyle yakından izliyorlardı ki ne yiyecek satın alabiliyor, ne de erzak arayabiliyorlardı. O zaman kamp yerini kazıkduvarlar ve engellerle çevirdiler ve adamların bir bölümünü bu duvarların dışında nöbet tutmaları için ayırdılar; geri kalanlar ise kente saldıracaktı.

396. Ve çok çeşitli savaş aletleri, merdivenler ve başka makineler yaptılar ve kenti almak için çok çaba harcadılar, ama bu gerçekleşmedi; çünkü kent çok kuvvetliydi ve iyi tahkim edilmişti. Tam tersine kendileri zarar gördüler, çok sayıda adamları yaralandı ve Pierre de Bracieux adında iyi

şövalyelerinden biri alnına isabet eden bir mancınık taşıyla az kalsın ölüyordu, ama Tanrı'nın yardımıyla iyileşti ve sedyede götürüldü.

397. Ve kente hiçbir şey yapamayacaklarını görünce, imparatorluk naibi Henri Fransızların ordusuyla oradan ayrıldı. Ve köylüler ve Bizanslılar tarafından epey hırpalandılar; ve gündüzleri durmadan at sürerek Pamphilos adındaki kente kadar geldiler ve içeriye yerleşip iki ay kaldılar. Ve at sırtında Didymoteikhon'a ve başka birçok yere seferler yaptılar, çok hayvan ve ganimet kaldırdılar. Ve kış başlayıncaya kadar orduyu burada tuttular; erzakları Rodosto'dan ve denizden geliyordu.

XCII. Philippopolis'in Kaloyan tarafından yıkılması.

398. İmparatorluk naibi Henri hakkındaki sözlerimize burada ara verip Valak ve Bulgar kralı Kaloyan'a döneceğiz. Daha önce işittiğiniz gibi Seres ona teslim olmuş ve o da sözünde durmayıp kendisine teslim olanları öldürmüştü. Ve Selanik'e doğru at sürmüş ve o yörede uzun bir süre kalarak toprakların büyük bir bölümünü yakıp yıkmıştı. Marki Bonifacio Selanik'teydi; senyörü olan İmparator Baudouin'in ve diğer baronların ve yitirdiği Seres Şatosu'nun ve adamlarının başına gelenlere çok sıkılmış ve üzülmüştü.

399. Ve Kaloyan artık orada yapacak bir şey kalmadığını görünce, tüm adamlarıyla birlikte ülkesine döndü. Ve Philippopolis'tekiler (İmparator burayı Renier de Trit'ye vermişti) İmparator Baudouin'in ve birçok baronun kaybedildiğini ve Seres'in markinin elinden çıktığını duymuşlardı: Ve Renier de Trit'nin akrabalarının, oğlunun ve yeğeninin kendisini terk ettiklerini ve yanında az adam kaldığını gördüler ve Frankların asla yeniden kuvvet toplayamayacağını düşündüler. Nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan *popelican*'lar [popelicain, popelicani][52] Kaloyan'a gittiler ve ona teslim olup şöyle dediler: "Sir, Philippopolis önüne sür atını ya da ordunu gönder; biz tüm kenti sana teslim edeceğiz."

400. Kentte bulunan Renier de Trit bunu öğrenince kendisini Kaloyan'a teslim edeceklerinden korktu. Yanındaki bütün adamlarla kentten çıktı ve şafak sökerken yola çıkıp Kaloyan'a teslim olan Paulusçuların oturdukları surdışı mahalleye geldi ve burayı ateşe verip büyük bir bölümünü yaktı. Ve oradan üç fersah uzaklıkta bulunan ve kendi adamlarının elindeki

Stenimakon Şatosu’na gitti ve içeri girdi (Haziran 1205). Ve sonra büyük bir sıkıntı ve yoksulluk içinde orada on üç ay kapalı kaldı. Yokluktan kendi atlarını yedi. Ve Konstantinopolis’e dokuz günlük yoldaydı; öyle ki birbirlerinden haber alamıyorlardı.

401. O zaman Kaloyan ordusunu Philippopolis önüne gönderdi; ve kısa bir süre sonra kenttekiler ona teslim oldu ve o da onların canını bağışlayacağına söz verdi. Ve bu sözün ardından önce piskoposu öldürttü ve tüm soyluların canlı canlı derilerini yüzdürdü ve birçoklarını yaktırdı ve diğerlerinin başını vurdurdu ve geri kalanı da zincirletip götürdü. Ve tüm kenti, kuleleri ve burçları yıktırdı; büyük sarayları ve zengin evleri yıktırdı ve yaktırdı. Böylece Konstantinopolis İmparatorluğu’nun en güzel üç kentinden biri olan soylu Philippopolis yok oldu.

XCIII. Naib elindeki yerleri tahkim ediyor.

402. Şimdi Stenimakon Şatosu’na kapanan Renier de Trit ve Philippopolis ile ilgili sözlerimize ara verip, kış başlayıncaya kadar Pamphilos’ta kalan İmparator Baudouin’in kardeşi Henri’ye döneceğiz. Kış gelince Henri adamlarını ve baronlarını topladı; mecliste daha ağaçlık ve daha içerlek bir yer olan *La Rousse* [Rhusion; Keşan] adındaki kentin tahkim edilmesine karar verildi. Ve bu garnizonun komutanlığına Seneşal Thierri de Loos ve komutan Thierri de Tenremonde getirildi. Ve imparator naibi Henri onlara yüz kırk şövalye ve çok sayıda atlı asker verdi ve Bizanslılara karşı savaşı sürdürmelerini ve sınırı korumalarını emretti.

403. Ve adamlarının geri kalanıyla Visoi kentine gidip burayı tahkim etti ve Anseau de Cayeux’yü oranın komutanı yapıp ona yüz yirmi şövalye ve çok sayıda atlı asker bıraktı. Ve Arkadiopolis’te de Venedikliler garnizon kurdu. Ve İmparator Baudouin’in kardeşi Apros kentini Fransa kralının kız kardeşi ile evli ve kendilerine bağlı bir Bizanslı olan Vernas’a [Theodoros Branas] bırakmıştı ve ondan başka hiçbir Bizanslı onları tutmuyordu. Bu kentlerdekiler Bizanslılara karşı savaşı sürdürüp sayısız akın yaptılar; ve onlara da çok saldırıldı. Henri adamlarının geri kalanıyla Konstantinopolis’e çekildi.

404. Ve Valak ve Bulgar kralı Kaloyan da köşesine çekilmemişti; çok zengin ve güçlü bir adamdı ve çok sayıda Kuman ve Valak topladı. Noel’den üç hafta sonra onları Ro-mania topraklarına, Hadrianapolis ve

Didymoteikhon’dakilere yardım etmek üzere gönderdi; onlar da bundan güç ve cesaret alarak daha çok akın yapmaya başladılar.

XCIV. Fransızlar Rhusion yakınında bozguna uğruyor.

405. Komutan Thierri de Tenremonde, Notre-Dame de la Chandeleur bayramından dört gün önce (30 Ocak 1206) bir akın yaptı ve yanında yüz yirmi şövalye ile bütün gece at sürüp Rhusion’u az adamla bıraktı. Ve şafak sökerken Kumanların ve Valakların kaldığı bir köye geldi ve onlara baskın verdi, çünkü köydekilerin ondan hiç haberi yoktu. Pek çoğunu öldürdüler ve atlarından kırk kadarını ele geçirdiler ve onlara bu zararı verdikten sonra Rhusion’a döndüler.

406. Aynı gece Kumanlar ve Valaklar da onlara zarar vermek için at sürmüşlerdi; sayıları yedi bindi. Sabah Rhusion önüne geldiler ve orada uzun süre kaldılar ve kentte az insan vardı. Bu nedenle kapıları kapayıp surlara çıktılar. Dışardakiler de geri döndü. Kentten bir buçuk fersah uzaklaşmışlardı ki, başlarında Thierri de Tenremonde ile baskından dönen Fransızlarla karşılaştılar. Fransızlar onları görünce hemen dört savaş birliği halinde safa girdi. Yavaş yavaş Rhusion’a kadar geri çekilmeye karar vermişlerdi ve Tanrı yardım eder de oraya varabilirlerse kurtulmuş olacaklardı.

407. Ve Kumanlar ve Valaklar ve o yörenin Bizanslıları onlara doğru at sürdüler, çünkü çok büyük bir orduydular. Ve onların artçı kuvvetlerine yetişip hırpalamaya başladılar. Yargıç olan ve o sırada Konstantinopolis’e geri dönmüş bulunan Thierri de Loos’un birliği artçılık yapıyordu ve bu birliğin komutanı Loos’un kardeşi Villain idi. Ve Kumanlar ve Valaklar ve Bizanslılar onları yakından kuşatıp atlarından çoğunu yaraladılar. Haykırışlar yükseldi ve büyük bir savaş oldu. Üzerlerindeki baskının büyüklüğünden ve yeterince adamları olmadığı için André d’Urboise ve Jean de Choisy’nin

birliklerine doğru gerilediler ve direnmeyi sürdürerek yollarına devam ettiler.

408. Ve sonra diğerleri yeniden saldırdı, öyle ki onları komutan Thierri de Tenremonde'un birliğine kadar püskürttüler. Daha sonra fazla vakit geçmeden Charles du Frêne'in komuta ettiği birliği de kuşattılar. Ve bizimkiler savaşa savaşa öyle yol almışlardı ki, Rhusion'a yarım fersahtan daha kısa bir yol kaldığını gördüler. Ve diğerleri onları giderek sıkıştırıyor ve büyük bir savaş oluyordu ve çok yaralı vardı; hem kendileri hem atları yaralanmıştı. Ve Tanrı bazen kazalara izin verdiği için, bizimkiler daha fazla dayanamayıp bozguna uğradılar; çünkü onlar ağır silahlıydı, oysa düşmanları daha hafif silahlıydı ve düşmanlar onları öldürmeye başladı.

409. Heyhat! Hıristiyanlık için ne acı bir gün oldu; çünkü yüz yirmi şövalyeden sadece onu kurtuldu, geri kalan ya öldürüldü ya esir edildi. Ve kaçabilenler Rhusion'a gelip içeri sığındılar. Komutan Thierri de Tenremonde, çok iyi ve değerli bir şövalye olan Orri de l'Isle ve Jean de Pompone, André d'Urboise, Jean de Choisy, Gui de Conflans, Charles du Frêne, yargıç Thierri'nin kardeşi Villain hep orada öldüler. Orada öldürülen ya da esir edilenlerin hepsinin adlarını bu kitap size sayamıyor. Romania toprağındaki Hıristiyanlık o gün en büyük acılarından ve en büyük kayıplarından ve en büyük sefaletlerinden birini yaşadı.

410. Kumanlar ve Valaklar ve Bizanslılar muzaffer bir biçimde, iyi atlar ve iyi zırhlar ele geçirerek geri döndüler. Ve bu felaket Notre-Dame de la Chandeleur arifesinden bir gün önce yaşandı (31 Ocak 1206). Ve kıyımdan kurtulanlar ve Rhusion'dakiler gece olur olmaz kenti bıraktılar; bütün gece kaçıp sabah Rodosto'ya geldiler.

XCV. Kaloyan'ın yeni istilası; Apros'un yıkılışı.

411. Bu acı haber imparatorluk naibi Henri'ye Notre-Dame de la Chandeleur bayramında Notre-Dame de Blakherna Kilisesi'nde ayine giderken ulaştı (2 Şubat 1206). Biliniz ki Konstantinopolis'tekiler çok korkuya kapıldı ve savaşı gerçekten kaybettiklerini düşündüler. O zaman imparator naibi Henri Konstantinopolis'e iki gün uzaklıktaki Selymbria'da

garnizon kurmaya karar verdi ve Macaire de Sainte-Menehould’u yanında elli şövalye ile birlikte bu kenti korumaya gönderdi.

412. Ve o sırada adamlarının kazandığı başarının haberi Valak kralı Kaloyan’a ulaştı, o da buna çok sevindi; çünkü Frankların en iyi adamlarının büyük bir bölümü kendi adamları tarafından öldürülmüş ya da esir edilmişti. O zaman tüm topraklarına haber salıp herkesi silah altına aldı ve Kumanlardan ve Bizanslılardan ve Valaklardan oluşan büyük bir ordu toplayarak Romania’ya girdi. Ve kentlerin çoğuyla tüm şatoları eline geçirdi; inanılmayacak kadar çok adamı vardı.

413. Venedikliler onun bu kadar kalabalık bir orduyla geldiğini duyunca Arkadiopolis’i bıraktılar. Ve Kaloyan tüm ordularıyla Apros kentine kadar at sürdü. Bu kent Bizanslıların ve Latinlerin elindeydi ve karısı imparatoriçe olan (Fransa kralının kız kardeşi) Theodoros Branas’a aitti; ve Latinlerin komutanı da Beauvaisis topraklarından bir şövalye olan Bègue de Fransures idi. Ve Valak kralı Kaloyan askerlerini kente saldırttı ve orasını zorla ele geçirdi.

414. Orada inanılmayacak kadar çok insan öldürüldü. Bègue de Fransures Kaloyan’ın önüne götürüldü ve o da onu oracıkta öldürttü; Bizanslılardan ve Latinlerden eli silah tutan herkes öldürüldü; ve diğer işe yaramaz olanlar, kadınlar ve çocuklar Valakia’ya götürülüp zindana atıldı. O zaman Kaloyan çok iyi bir yerde kurulu olan bu çok güzel ve çok zengin kenti tamamen yıktırdı. Böylece Apros kenti yok oldu.

XCVI. Rodosto’nun yıkılışı.

415. Oradan on iki fersah uzaklıkta, deniz kıyısında, çok zengin ve kuvvetli ve büyük ve Venedikliler tarafından çok iyi tahkim edilmiş olan Rodosto kenti bulunuyordu. Üstelik bir de atlı asker bölüğü gelmişti; sayıları iki bin kadardı ve kent savunmasını güçlendirmek için gelmişlerdi. Apros’un zorla alındığı ve Kaloyan’ın içeridekileri öldürttüğü duyulunca içlerine öyle bir korku girdi ki, kendiliklerinden dağılıverdiler. Tanrı bazen insanların başına felaket getirir; Venedikliler de alelacele gemilerine atladılar, öyle ki içlerinden bazıları neredeyse boğulacaktı. Fransa ve Flandre ve diğer ülkelerden atlı askerler ise karadan kaçıyordu.

416. Ama bunun ne kadar büyük bir hata olduğunu ve nasıl hiçbir işlerine yaramadığını dinleyin; çünkü kent öyle güçlü ve sağlam surlar ve burçlarla öyle iyi korunmuştu ki, kimse oraya saldıramazdı ve Kaloyan da zaten oraya yönelmeyecekti. Ama oradan yarım gün uzaklıkta bulunan Kaloyan, onların kaçtığını duyunca o tarafa doğru at sürdü. Kentte kalan Bizanslılar ona teslim oldu ve o da küçük büyük dinlemeden hepsini esir edip Valakia'ya gönderdi ve kenti yerle bir ettirdi. Ah, bu ne büyük bir yıkımdı; çünkü burası Romania'nın en iyi ve en hoş kentlerinden biriydi.

XCVII. Kaloyan fetihlerine ve yıkımlarına devam ediyor.

417. Yakındaki *Panedor*[53] adında bir başka kent de Kaloyan'a teslim oldu; kenti yıktırdı ve insanlarını daha önce de yaptığı gibi Valakia'ya gönderdi. Ve sonra *Arecloie* [Herakleia, Ereğli] kentine doğru at sürdü; deniz kenarında güzel bir limanda bulunan bu kent Venediklilere aitti ve zayıf bir kuvvet tarafından korunuyordu. Kaloyan burayı kuşattı ve zorla ele geçirdi. Orada da çok kişi öldürüldü ve geri kalanları Valakia'ya gönderdi ve kenti de diğerleri gibi yıktı.

418. Ve oradan çok güçlü ve güzel bir kent olan *Dain*'e [Daonion][54] at sürdü; ve kentliler kendilerini savunmaya cesaret edemedi; ve kent Kaloyan'a teslim edildi ve o da kenti yıktırdı. Sonra Tzouroulon'a at sürdü ve burası da teslim oldu. Bu kenti de yıktırdı ve ahaliyi zindana attırdı. Ne zaman bir kente ya da bir şatoya kendilerine dokunmayacağı sözünü verip teslim alsa, oraları yıktırıyor ve kadınlarla erkekleri zindana attırıyor ve onlarla yaptığı hiçbir anlaşmaya uymuyordu.

419. O zaman Kumanlar ve Valaklar imparator naibi Henri'nin bulabildiği tüm adamlarla birlikte beklediği Konstantinopolis kapıları önüne üşüştüler. Henri çok üzgün ve sıkıntılıydı, çünkü elinde topraklarını savunmaya yetecek kadar adam yoktu. Kumanlar kırsal alandaki hayvan sürülerine ve erkeklere ve kadınlara ve çocuklara el koydular; ve kentlerle şatoları yıktılar ve öyle büyük bir yıkım yaptılar ki o zamana dek böyle bir yıkım duyulmamıştı.

420. O zaman Konstantinopolis'e on iki fersah uzaklıktaki *Nature* [Athyras; Büyükçekmece] adında bir kente geldiler. İmparatorun kardeşi Henri bu kenti Payen d'Orléans'a vermişti. Bu sitede çok büyük bir

kalabalık vardı, çünkü yörenin bütün ahalisi buraya sığınmıştı ve diğerleri oraya saldırıp zorla ele geçirdiler. Orada o kadar büyük bir katliam oldu ki, o zamana dek ele geçirilen hiçbir kentte bu kadar çok insan ölmemişti. Ve biliniz ki Kaloyan'a teslim olan ve onun da dokunmayacağına söz verdiği tüm kentler ve şatolar yıkılmış ve yok edilmiş ve insanları daha önce de işittiğiniz gibi Valakia'ya götürülmüştü.

421. Bilin ki Konstantinopolis çevresinde beş günlük mesafede, Fransız garnizonlarının bulunduğu Visoi ve Selymbria kentleri hariç yıkılacak, yağmalanacak hiçbir şey kalmamıştı. Ve Visoi kentinde yüz yirmi şövalye ile birlikte Anseau de Cayeux ve Selymbria kentinde de elli şövalye ile Macaire de

Sainte-Menehould bulunuyordu; ve İmparator Baudouin’in kardeşi Henri diğer adamlarıyla Konstantinopolis’te kalmıştı. Ve bilin ki durumları çok kötüydü; çünkü Konstantinopolis dışında ellerinde sadece bu iki kent kalmıştı.

XCVIII. Bizanslılar Haçlılar ile uzlaşıyor; Kaloyan Didymoteikhon’u kuşatıyor.

422. Kaloyan’ın ordusundaki Bizanslılar bu durumu görünce (Franklara isyan edip kendisine teslim olanların şatolarını ve kentlerini yıkıyor ve onlara verdiği hiçbir sözü tutmuyordu), ihanete uğradıklarını ve öleceklerini düşündüler. Ve toplanıp konuştular ve Kaloyan’ın geri dönerken Hadrianapolis ve Didymoteikhon’a da aynı şeyi yapacağını söylediler; ve bu iki kenti de yıkarsa Romania diye bir şey kalmayacaktı. Ve gizlice ulaklar hazırlayıp, Konstantinopolis’te Theodoros Branas’a gönderdiler.

423. Ondan, İmparator Baudouin’in kardeşi Henri’den ve Venediklilerden kendileriyle barış yapması için aman dilemesini rica ediyorlardı; buna karşılık Hadrianapolis ve Didymoteikhon’u ona vereceklerdi; ve Bizanslıların hepsi ondan yana geçecek ve Bizanslılarla Franklar bir arada yaşayabilecekti. Bir meclis toplandı ve çok çeşitli sözler söylendi; ama meclis sonunda Hadrianapolis ve Didymoteikhon ve tüm bağlı yerler Theodoros Branas ve karısı imparatoriçeye (Fransa kralı Philippe’in kız kardeşi) verildi ve o da buna karşılık imparatora ve imparatorluğa hizmet edecekti. Böylece anlaşma yapıldı ve Bizanslılarla Franklar arasında barış sağlandı.

424. Uzun süre Romania’da kalan ve tüm Perhiz ve Paskalya sırasında ve sonrasında (2 Nisan 1206) ülkeyi yakıp yıkan Valak ve Bulgar kralı Kaloyan Hadrianapolis ve Didymoteikhon’a yöneldi. Diğer kentlere yaptığını oralarda da gerçekleştirmeyi kafasına koymuştu. Ve onunla birlikte olan Bizanslılar yolunu Hadrianapolis üstüne çevirdiğini görünce, gece gündüz demeden yirmişer, otuzar, kırkar, yüzer, onun yanından kaçmaya başladılar.

425. Kaloyan oraya vardığında, daha önce başka kentlerde olduğu gibi, kendisini içeri sokmalarını istedi. Ve onlar da bunu yapmayacaklarını söylediler ve şöyle dediler: “Sir, biz sana teslim olduğumuzda ve Franklara

karşı ayaklandığımızda, sen bizi iyi niyetli bir şekilde korumaya ve kurtarmaya yemin etmiştin. Bunu yapmadın, tam tersine tüm Romania'yı yakıp yıktın ve sana izin verirsek bize de tüm diğerlerine yaptığını yapacağını çok iyi biliyoruz." Ve Kaloyan bunu duyunca Didymoteikhon'u kuşattı ve çevresine on altı büyük mancınık kurdurdu; ve çok çeşitli savaş makineleri inşa ettirmeye koyulup tüm çevreyi yakıp yıkmaya başladı.

426. O zaman Hadrianapolis ve Didymoteikhon'dakiler ulaklar seçip Konstantinopolis'te imparator naibi Henri'ye ve Theodoros Branas'a göndererek, kuşatılan Didymoteikhon'a Tanrı adına yardıma koşmalarını istediler. Konstantinopolis'tekiler bu haberi alınca, Didymoteikhon'un yardımına koşmak için bir meclis topladılar. Pek çoğu Konstantinopolis'ten dışarı çıkılmasına ve eldeki çok az Hıristiyanın bir maceraya sürülmesine karşı geldi. Ama yine de dışarı çıkmaya ve Selymbria'ya kadar gitmeye karar verdiler.

427. Roma'daki Papa'nın temsilcisi olan kardinal bunu vazetti ve oraya gidenlerin ve savaşta ölenlerin tüm günahlarının affolunacağını söyledi. O zaman Henri bulabildiği tüm adamlarla Konstantinopolis'ten çıktı ve Selymbria kentine kadar at sürdü ve o kentin önünde sekiz gün kaldı. Ve her gün Hadrianapolis'ten ulaklar geliyor ve kendilerine acımasını ve yardıma gelmesini bildiriyorlardı; çünkü o yardımlarına koşmazsa hepsi mahvolacaktı.

XCIX. Haçlılar Didymoteikhon'un yardımına gidiyor.

428. O zaman Henri baronlarına danıştı ve oldukça güzel ve sağlam bir kent olan Visoi'ye gitme kararı aldılar. Dedikleri gibi de yaptılar; ve Visoi kentine geldiler ve Haziran ayındaki Saint Jean-Baptiste bayramının arifesinde (23 Haziran 1206) kentin önüne yerleştiler. Ve yerleştikleri gün Hadrianapolis'ten ulaklar geldi ve İmparator Baudouin'in kardeşi Henri'ye şöyle dediler: "Sir, bil ki Didymoteikhon kentinin yardımına gitmezsen sekiz günden fazla dayanamaz; çünkü Kaloyan'ın mancınıkları suru dört noktada yıktı ve adamları iki kez surların üstüne dek çıktı."

429. O zaman Henri tutulması gereken yol konusunda akıl danıştı. Enine boyuna epeyce konuşuldu ve sonunda şöyle dediler: "Senyörler, artık öyle ilerledik ki, şimdi Didymoteikhon'un yardımına gitmezsek bu bizim için büyük utanç olur. Ama herkes günah çıkarsın ve dua etsin ve savaş

birliklerimizi düzenleyelim.” Şövalyelerin sayısının en fazla dört yüz olduğunu tahmin ettiler ve Hadrianapolis’ten gelen ulakları çağırtıp durumun nasıl olduğunu, Kaloyan’ın kaç adamı olduğunu sordular. Ve onlar da en az kırk bin silahlı adamı olduğunu, yaya askerlerin ise sayısını bilmediklerini söylediler.

430. Ah Tanrım, bu kadar büyük bir kalabalığa karşı bir avuç adamın savaştığı hiç görülmüş müdür? Sabah, Saint

Jean-Baptiste bayramı günü hepsi günah çıkardı ve ayine katılıp dua ettiler ve ertesi gün (25 Haziran) yola çıktılar. Öncü kuvvet Romania ve Champagne mareşali Geoffroi’nın emrine verilmişti ve Macaire de Sainte-Menehould da onunla birlikteydi. İkinci orduda Conon de Béthune ve Milon le Brébant vardı; üçüncü birliğe Payen d’Orléans ve Pierre

de Bracieux; dördüncüye Anseau de Cayeux; beşinciye

Baudouin de Beauvoir; altıncıya Hugues de Beaumetz; yedinciye İmparator Baudouin'in kardeşi Henri; sekizinciye de Gautier d'Escornai ve Flamanlar komuta ediyordu. Seneşal Thierri de Loos artçı kuvvetin başındaydı.

431. Üç gün boyunca böyle düzenli saflarla at sürdüler. İnsanoğlu hiçbir zaman bundan daha tehlikeli bir savaşa gitmemişti. Çünkü karşılarında iki tehlike vardı: Birincisi, onların sayısı ne kadar azsa savaşmaya gittiklerinin sayısı da o denli çoktu; ikincisi, barış yaptıkları Bizanslıların onlara yürekten yardım edeceğine inanmıyorlardı. Tam tersine, kendilerine tam ihtiyaç duyacakları sırada yukarıda da işittiğiniz gibi Didymoteikhon'u almaya çok yaklaşmış Kaloyan'ın safına geçeceklerinden korkuyorlardı.

C. Kaloyan geri çekiliyor, Haçlılar onu takip ediyor.

432. Kaloyan Frankların geldiklerini öğrenince onları beklemeye cesaret edemedi, savaş aletlerini yaktı ve kampını bozdu. Ve Didymoteikhon'dan ayrıldı; ve biliniz ki herkes bunu büyük bir mucize olarak kabul etti. Ve imparator naibi Henri dördüncü gün (28 Haziran) Hadrianapolis önüne geldi ve Hadrianapolis nehri [Meriç] kenarında, dünyanın en güzel çayırları üzerine yerleşti. Hadrianapolis'tekiler onların geldiğini görünce, bütün haçlarını ellerine alarak bir ayin alayı halinde kentten çıktılar ve o zamana dek kimsenin görmediği sevinç gösterileri yaptılar. Ve bunu yapmaları da gerekiyordu, çünkü büyük bir sıkıntı atlatmışlardı.

433. Kaloyan'ın *Rodestuic*[55] adında bir şatoya yerleştiği haberi Frankların kampına ulaştı. Ve sabah Frankların ordusu yola çıkıp savaşmak için o tarafa doğru ilerledi; ve Kaloyan oradan da ayrılıp ülkesine doğru at sürdü. Onu böyle beş gün boyunca izlediler ve Kaloyan hep önden gitti. Beşinci gün ise güzel bir yerde, *Le Fraim*[56] adı verilen bir şatoya yerleştiler ve üç gün boyunca orada kaldılar.

434. Ve o zaman İmparator Baudouin'in kardeşi Henri ile aralarında çıkan bir anlaşmazlıktan ötürü bir bölük iyi

asker ordudan ayrıldı. Bu bölüğün başında Baudouin de

Beauvoir vardı; Hugues de Beaumetz, Guillaume de Gommegnies ve Dreux de Beaurain de onunla birlikteydi. Ve bu bölükte en az elli şövalye gitti ve gidenler diğerlerinin de bu ülkede, düşmanın ortasında kalmaya cesaret edemeyeceklerini düşünüyorlardı.

CI. Renier de Trit'nin yardımına koşuluyor ve kurtarılıyor.

435. O zaman imparator naibi Henri ve onunla beraber olan baronlar toplanıp ileriye doğru at sürmeye karar verdiler. İki gün boyunca at sürdüler ve *Moniac*[57] adı verilen bir şatonun yakınındaki çok güzel bir vadide konakladılar. Onlara teslim olan bu şatoda beş gün kaldılar ve Stenimakon'

da kuşatılan ve içeride on üç aydır kapalı kalan Renier de Trit’nin yardımına gideceklerini söylediler. İmparator naibi Henri ve adamlarının büyük bir bölümü kampta kaldı; geri kalanlar Stenimakon’a, Renier de Trit’nin yardımına gitti.

436. Ve biliniz ki oraya gidenler büyük bir tehlikeyi göze almıştı, çünkü bu kadar tehlikeli bir kurtarma işi az görülmüştü; üç gün boyunca düşman topraklarında at sürdüler. Bu kurtarma işine Conon de Béthune, Romania ve Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin ve Macaire de

Sainte-Menehould ve Milon le Brébant, ve Pierre de Bracieux, ve Payen d'Orléans, ve Anseau de Cayeux, ve Thierri de

Loos ve Guillaume du Perchoi ve başlarında Andrea Valeria ile bir bölük Venedikli gitti. Böylece Stenimakon Şatosu'na kadar at sürdüler ve öyle yakınına vardılar ki sonunda Stenimakon'u gördüler (Temmuz 1206).

437. Renier de Trit surlardaydı ve Mareşal Geoffroi'nın öncü kuvvetini ve onun arkasından düzenli bir biçimde gelen diğer birlikleri gördü; ve o zaman bu gelenlerin kimler olduğunu bilemedi. Kuşkuya düşmesinde şaşılacak bir şey yoktu, çünkü çok uzun süredir onlardan haber alamamıştı; ve bunların kendisini kuşatmaya gelen Bizanslılar olabileceğini düşündü.

438. Romania ve Champagne mareşali Geoffroi Türkopollar ve atlı arbaletçiler seçip şatonun durumunu öğrenmek üzere keşfe gönderdi; çünkü çok uzun süredir haber alamadıkları içeridekilerin yaşayıp yaşamadıklarını bilmiyorlardı. Ve keşfe gönderilenler şatonun önüne gelince, Renier de Trit ve askerleri onları tanıdı: Bilin ki çok sevindiler. O zaman dışarı çıkıp dostlarını karşılamaya gittiler ve bu buluşma büyük bir bayram oldu.

439. Ve o zaman baronlar şatonun eteklerindeki çok güzel ve kuşatılmış şatoyu hep desteklemiş kente yerleştiler. O zaman baronlar, İmparator Baudouin'in Kaloyan'ın zindanında [Tırnova'da] öldüğünü birçok kez işittiklerini, ama buna inanmadıklarını anlattılar; ve Renier de Trit gerçekten öldüğünü söyledi ve o zaman inandılar. Çok kişi buna üzüldü, ama elden gelen bir şey yoktu!

440. Böylece geceyi o kentte geçirdiler ve sabah yola çıkıp Stenimakon'u bıraktılar. Ve iki gün boyunca at sürüp üçüncü gün Henri'nin kampına vardılar; imparatorun kardeşi onları Arda Nehri kıyısındaki Moniac Şatosu'nun önünde bekliyordu. Kamptakiler Renier de Trit'nin kuşatmadan kurtarılmasına çok sevindi ve bu olay onu getirenlerin onur hanesine yazıldı, çünkü oraya büyük tehlikeleri göze alarak gitmişlerdi.

CII. Henri'ye imparatorluk tacı giydiriliyor. Kaloyan'ın yaptığı yeni yıkımlar; imparator onun üstüne yürüyor.

441. O zaman baronlar Konstantinopolis'e gitmeye ve İmparator Baudouin'in kardeşi Henri'ye taç giydirmeye karar verdiler ve ülkeyi Theodoros Branas ile yörenin Bizanslılarına teslim ettiler ve imparator naibi Henri de onların yanında kırk şövalye bıraktı. Böylece imparator naibi

Henri ve diğer baronlar Konstantinopolis’e doğru yola çıktı ve Konstantinopolis’e varıncaya kadar at sürdüler ve orada çok iyi karşılandılar. İmparator Baudouin’in kardeşi İmparator Henri’ye Ağustos ayında Notre-Dame bayramından sonraki pazar günü (20 Ağustos) büyük bir sevinç ve törenle Ayasofya Kilisesi’nde taç giydirildi; ve bu olay İsa efendimizin doğumunun bin iki yüz altıncı yılında gerçekleşti.

442. İşittiğiniz gibi imparator Konstantinopolis’te taç giyerken ve diğer yandan Hadrianapolis ve Didymoteikhon topraklarında Theodoros Branas bırakılmışken, Valak ve Bulgar kralı Kaloyan, bunu öğrenince, bulabildiği tüm adamları topladı. Ve Theodoros Branas Didymoteikhon’da Kaloyan’ın çakalosları ve mancınıklarıyla yıktığı surları yeterince onartmamış ve şehirde zayıf bir kuvvet bırakmıştı. Ve Kaloyan Didymoteikhon’a doğru at sürdü ve burayı alıp yıktı ve surları yerle bir etti; ve tüm ülkede dolaşıp kadınları ve erkekleri ve çocukları ve hayvanları aldı ve büyük yıkım yaptı. O zaman Hadrianapolis’tekiler İmparator Henri’den yardım istedi, çünkü Didymoteikhon yok olup gitmişti.

443. O zaman İmparator Henri bulabildiği tüm adamları topladı ve Konstantinopolis’ten çıkıp düzenli saflar halinde ilerleyen birlikleriyle Hadrianapolis’e doğru at sürdü. Ve orada bulunan Valak kralı Kaloyan onun geldiğini işitince geriye, ülkesine doğru çekildi. Ve İmparator Henri Hadrianapolis’e kadar at sürdü ve dışarıda, çayırda konakladı.

444. O zaman ülkenin Bizanslıları gelip Valak kralı Kaloyan’ın erkekleri ve kadınları ve hayvanları götürdüğünü ve Didymoteikhon’la çevresini yerle bir ettiğini ve oradan sadece bir günlük uzaklıkta olduğunu söylediler. Ve imparator, Kaloyan’ın yanındaki erkek ve kadın esirleri kurtarmak için –eğer kendisini beklerse– onunla savaşmaya gitme kararı aldı. Ve onun ardından at sürdü (ve öteki hep önden gitti) ve onu dört gün boyunca takip etti. O zaman *Veroi* [Borui; Eski Zağra; Stara Zagora] adı verilen bir kente geldi.

445. Kenttekiler İmparator Henri’nin ordusunun geldiğini görünce dağlara kaçıp kenti bıraktı. Ve imparator ordusuyla birlikte kentte konakladı ve buranın buğdayla, yiyecekle ve çeşitli mallarla dolu olduğunu gördü. Böylece iki gün boyunca orada kaldı ve adamlarını çevreye gönderdi; ve onlar da birçok öküz, inek ve manda sürüsü ve pek çok başka hayvan ele geçirdi. O zaman ganimetiyle birlikte bu kentten ayrıldı ve oradan bir gün

uzaklıktaki *Blisme*[58] adında bir başka kente gitti. Ve tıpkı öteki Bizanslılar gibi, bunlar da kentlerini terk etmişti; kentin her türlü malla dolu olduğunu gördü ve önünde konakladı.

CIII. İmparator Kaloyan'a yetişiyor ve esirleri kurtarıyor.

446. O zaman Kaloyan'ın sürüleri ve arabalarıyla birlikte götürdüğü esirlerin kamptan üç fersah uzaklıktaki bir vadide olduğu haberi geldi. İmparator Henri Hadrianapolis ve Didymoteikhon'daki Bizanslıların onları aramaya gitmesine ve yanlarına da iki şövalye birliği katmaya karar verdi. Ne dendiyse ertesi gün yapıldı. Bu birliklerden birinin komutanı Konstantinopolis imparatoru Henri'nin kardeşi Eustache, diğerininkiyse Macaire de Sainte-Menehould idi.

447. Onlar ve Bizanslılar söylenen vadiye kadar at sürdüler ve söylendiği gibi adamları ve kadınları orada buldular. Ve Kaloyan'ın adamları İmparator Henri'nin adamlarıyla kapıştı; ve her iki taraftan da adamlar ve atlar yaralandı ve öldü; ama Tanrı'nın yardımıyla Franklar üstün geldi ve esirleri önlerine katıp getirdiler.

448. Biliniz ki bu küçük bir kurtarma harekâtı değildi; çünkü en az yirmi bin erkek ve kadın ve çocuk ve onların giysileri ve eşyalarıyla dolu en az üç bin araba söz konusuydu; çok sayıdaki diğer ganimetleri hiç saymıyoruz. Ve kampa vardıklarında kafilenin uzunluğu iki fersahı buluyordu ve böylece gece olurken kampa geldiler. İmparator Henri ve diğer baronlar bu işe çok sevindi ve imparator onları ayrı bir yere yerleştirip koruma altına aldırdı, öyle ki yanlarındaki bir meteliği bile kaybetmediler. Ertesi gün İmparator Henri kurtardığı insanlar yüzünden orada konakladı; daha ertesi gün ülkeden ayrıldı ve Hadrianapolis'e varıncaya kadar at sürdü.

449. O zaman kurtardığı erkeklere ve kadınlara izin verdi ve her biri istediği yere, doğduğu yere ya da başka yerlere gitti. Ve çok miktardaki ganimet ordudakiler arasında gerektiği gibi bölüştürüldü. Bundan sonra İmparator Henri beş gün konakladı ve sonra nasıl yıkıldığını ve çevresine tekrar sur çekilip çekilemeyeceğini görmek için Didymoteikhon kentine kadar at sürdü. Ve kente yerleşti; o ve baronlar kentin o halinde etrafına sur çekmeye gerek olmadığını gördüler.

CIV. İmparator ile Bonifacio'nun kızı arasında söz kesiliyor. Haçlılar Kaloyan'ın topraklarını yakıp yıkıyor.

450. O sırada kampa Marki Bonifacio del Monferrato'nun elçisi olarak bir baron geldi; ismi Othon de la Roche idi; ve daha önceden de görüşülmüş bir evlilikten, Marki Bonifacio del Monferrato'nun kızı ile imparatorun evlenmesinden söz etti. Ve babasının kızı Lombardiya'dan getirttiği ve kızın şimdi Selanik'te olduğu haberini getirdi. O zaman imparator meclisini topladı ve sonunda söz kesilmesi kararı alındı. Böylece elçi Othon de la Roche Selanik'e döndü.

451. Ve imparator savaşta kazandıkları Borui [Eski Zağra] ganimetini güvenli bir yere götüren adamlarını yeniden toparladı. Ve Hadrianapolis'ten ileriye doğru, Valak ve Bulgar kralı Kaloyan'ın topraklarına gelinceye kadar her gün at sürdü. Ve *Ferme* [Burgaz] adındaki kente vardılar; ve orayı aldılar ve içeri girdiler ve çok ganimet topladılar. Ve orada üç gün kalıp bütün çevreyi dolaştılar ve çok ganimet topladılar ve *Aquile*[59] adında bir kenti yıktılar.

452. Dördüncü gün çok güzel ve hoş bir kent olan Burgaz'dan yola çıktılar; dünyadaki en güzel kaplıcalar oradaydı. İmparator kenti yaktırıp yıktırdı ve hayvan sürülerini ve başka birçok ganimeti yanlarında götürdüler. Hadrianapolis kentine gelinceye kadar at sürdüler ve Toussaint bayramına kadar (1 Kasım 1206) orada kaldılar ve daha sonra da kış geldiği için savaşamadılar. O zaman savaştan yorulan İmparator Henri ve baronları Konstantinopolis'e döndü. İmparator Hadrianapolis'te Bizanslıların arasında on şövalye ile birlikte Pierre de Radinghem adında bir adamını da bırakmıştı.

CV. İmparator Henri Laskaris'e karşı savaşı yeniden başlatıyor.

453. O sırada boğazın karşı yakasında, Türkiye tarafındaki toprakları elinde bulunduran Theodoros Laskaris, İmparator Henri ile ateşkes yapmıştı; ama bu anlaşmaya tam uymadı ve anlaşmayı bozdu. O zaman imparator meclisini topladı ve boğazın karşı yakasına Pegai kentine kendisine bu yörede toprak verilen Pierre de Bracieux'yü ve Payen d'Orléans'ı ve Anseau de Cayeux'yü ve imparatorun kardeşi Eustache'ı ve iyi adamlarından pek çoğunu gönderdi. Hepsi yüz kırk şövalye idi. Bunlar

Theodoros Laskaris’e karşı zorlu ve sert bir savaş başlattı ve topraklarında büyük zarara yol açtılar.

454. Ve bir taraf dışında her yanı denizle çevrili *Equise* [Kyzikos][60] adı verilen bir toprağa kadar at sürdüler. Giriş olarak kullanılan kara tarafında eskiden surları, burçları ve hendekleriyle bir kale vardı ve bunlar artık neredeyse yıkılmıştı. Ve Fransızların ordusu içeri girdi ve toprakların kendisine verildiği Pierre de Bracieux yıkılan surları onartmaya ve iki şato ve iki giriş yaptırmaya başladı. Ve oradan Laskaris’in topraklarına akınlar yapıp çok fazla ganimet ve büyük hayvan sürüleri ele geçirdiler ve ganimetlerle sürüleri yarımadaya getirdiler. Ve Theodoros Laskaris sık sık Kyzikos’a geliyordu ve birçok kez çatıştılar. Her iki taraf da kayıplar veriyor, tehlikeli ve büyük bir savaş sürüyordu.

455. Şimdi onlardan söz etmeyi kesiyor ve Nikomedia’nın verildiği Seneşal Thierri de Loos’a dönüyoruz. Nikomedia, Theodoros Laskaris’in topraklarının merkezi olan Büyük Nikaia’dan sadece bir günlük yoldaydı. Thierri de Loos İmparator Henri’nin adamlarının büyük bir bölümünü yanına alarak yola çıktı ve şatonun yıkılmış olduğunu gördü; çok yüksek ve güzel bir kilise olan Ayasofya’yı duvarlarla çevirip tahkim etti ve o yörede savaşa destek verdi.

CVI. Bonifacio’nun sağladığı kazançlar; kızının imparatorla evlenmesi.

456. O sırada Marki Bonifacio del Monferrato Selanik’ten yola çıktı ve Kaloyan’ın yıktığı Seres’e gitti; burasını surlarla çevirdi ve sonra Philippoi vadisindeki *Dramme* [Drama] adında bir şatoyu tahkim etti. Ve tüm çevre topraklar ona teslim oldu ve itaat etti. Marki kışı orada geçirdi.

457. Bu arada zaman öyle hızlı akıyordu ki, Noel geride kalmıştı. O zaman markinin ulakları Konstantinopolis’e geldi ve kızını gemiyle *Aines* [Ainos; Enez] kentine yolladığını haber verdiler. Ve o zaman İmparator Henri, Romania ve Champagne mareşali Geoffroi’yı ve Milon le Brébant’ı hanımı karşılamaları için gönderdi; ve onlar da Ainos’a varıncaya kadar at sürdüler.

458. Çok iyi ve güzel olan hanımı orada buldular ve onu Konstantinopolis imparatoru Henri adına selamlayıp büyük bir törenle Konstantinopolis’e götürdüler. Ve İmparator Henri Notre-Dame de la Chandeleur bayramından

sonraki pazar günü (4 Şubat 1207) büyük bir sevinç ve törenle onunla Ayasofya Kilisesi’nde evlendi ve her ikisi de taç giydi. Bukoleon Sarayı’nda eksiksiz ve harika bir düğün yapıldı. İmparator Henri ile Marki Bonifacio’nun kızı İmparatoriçe Agnès’in düğünleri işte böyle işittiğiniz gibi oldu.

CVII. Theodoros Laskaris Kaloyan’la ittifak yapıyor.

459. İmparator Henri ile savaşan Theodoros Laskaris ulaklar seçti ve onları Valak ve Bulgar kralı Kaloyan’a gönderdi. İmparator Henri’nin tüm adamlarının kendi tarafında, boğazın Türkiye yakasında onunla savaştıklarını bildirdi. İmparator yanında az adamla Konstantinopolis’te kalmıştı ve şimdi Kaloyan ondan intikam alabilirdi. Kendisi bir taraftan, Kaloyan diğer taraftan ilerlerse, imparator yanındaki çok az sayıda adamla ikisine birden karşı koyamazdı. Kaloyan Kumanlardan büyük bir ordu toplamıştı; Valaklar ve Bulgarlardan da olabildiğince büyük bir ordu topladı. Bu arada zaman öyle hızlı geçmişti ki, Büyük Perhiz başlamıştı (7 Mart 1207).

460. Macaire de Sainte-Menehould Nikomedia’dan Konstantinopolis’e doğru altı fersah uzaklıktaki bir körfezde bulunan *Caracas’*ta [Kharaks; Hereke] bir şato yaptırmaya başlamıştı. Guillaume de Sains de, Nikomedia körfezinin Nikaia tarafındaki *Chivetot’*da [Kios; Gemlik] bir şato yaptırmaya başladı. Ve bilin ki İmparator Henri’nin Konstantinopolis tarafında, baronların da dağıldıkları bölgelerde yapacak çok işleri vardı. Bu yapıtın yazarı olan Romania ve Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin insanların hiçbir zaman savaş işine bu kadar gömülmediklerine tanıktır; bunun nedeni çok fazla yere dağılmış olmalarıydı.

CVIII. Hadrianapolis, Kaloyan; Kyzikos ve Kios, Theodoros Laskaris tarafından kuşatılıyor.

461. O zaman Kaloyan kendi orduları ve gelip ona katılmış büyük bir Kuman ordusuyla birlikte Valakia’dan çıktı ve Romania’ya girdi. Ve Kumanlar Konstantinopolis kapılarına kadar geldi ve Kaloyan Hadrianapolis’i kuşattı ve oraya surları ve burçları taşa tutan otuz üç büyük çakalos kurdu. Ve Hadrianapolis’te Bizanslılardan ve imparatorun on

şövalyeyle birlikte orada bıraktığı Pierre de Radinghem'den başka kimse yoktu. Ve o zaman Bizanslılar ve Latinler Kaloyan'ın kendilerini kuşattığını ve yardımlarına koşmasını İmparator Henri'ye bildirdiler.

462. Bunu duyan imparatorun canı çok sıkıldı, çünkü adamları boğazın karşı yakasında pek çok yere dağılmıştı ve bulundukları her yerde öylesine savaşa gömülmüşlerdi ki daha fazlasını yapamazlardı; ve Konstantinopolis'te, imparatorun yanında da az adam vardı. Paskalya'nın on beşine kadar ne kadar adam toplayabilirse onlarla Konstantinopolis'ten çıkmaya karar verdi; adamlarının çoğunun bulunduğu Kyzikos'a haber gönderip yanına gelmelerini istedi. Ve onlar deniz yoluyla gelmeye başladı. İmparator Henri'nin kardeşi Eustache ve Anseau de Cayeux ve adamlarının çoğu geldi; o zaman Pierre de Bracieux ve Payen d'Orléans yanlarında az sayıda adamla Kyzikos'ta kaldı.

463. Hadrianapolis'in kuşatıldığı ve İmparator Henri'nin adamlarını yanına çağırdığı ve her tarafa başvurduğu haberini alan Theodoros Laskaris, olabildiğince çabuk bir şekilde bulabildiği bütün adamları topladı ve Kyzikos kapıları önüne çadır kurup flamalarını çektirdi ve burada defalarca savaşıldı, kimi zaman bir taraf, kimi zaman karşı taraf kazandı. Ve Theodoros Laskaris içeridekilerin az adamları olduğunu görünce, ordusunun büyük bir bölümünü bulabildiği gemilerle denizden Guillaume de Sains'in koruduğu Kios Şatosu'na gönderdi ve bu şato Perhiz ortasında, cumartesi günü (31 Mart 1207) karadan ve denizden kuşatıldı.

464. İçeride en yiğitlerinden kırk şövalye vardı ve başlarında da Macaire de Sainte-Menehould bulunuyordu. Şatoları henüz yeterince sağlam değildi, öyle ki dışarıdakilerin kılıç ve mızrakları onlara ulaşabiliyordu. Ve onlara karadan ve denizden sert bir biçimde saldırdılar ve bu saldırı bütün cumartesi günü sürdü ve bizimkiler kendilerini çok iyi savundu. Bu kitap, kırk şövalyenin böylesine büyük bir kalabalığa karşı, bu kadar zor durumda kendilerini ancak bu kadar iyi savunabileceğine tanıktır. Durum ortadaydı, hiç yara almamış şövalyelerin sayısı beşi bile bulmuyordu ve içlerinden biri, Milon le Brébant'ın yeğeni Gilles de ölmüştü.

CIX. İmparator Henri Theodoros Laskaris'in donanmasına saldırıyor ve Kios'u kurtarıyor.

465. Bu saldırı cumartesi sabahı başlamadan önce, bir ulak koşa koşa Konstantinopolis'e ulaştı ve İmparator Henri'yi Blakherna Sarayı'nda, sofraya oturmuşken buldu ve ona şöyle dedi: "Sir, bilin ki Kios'takiler karadan ve denizden kuşatıldı ve onların hemen yardımına koşmazsanız düşmanın eline geçip ölecekler."

466. İmparatorun yanında Conon de Béthune, Champagne mareşali Geoffroi ve Milon le Brébant ve az sayıda adam vardı. Hemen toplandılar ve imparatorun kıyıya gidip bir kalyona ve herkesin de bulabildiği gemiye binmesine karar verildi. Ve bütün şehirde çığırtkan dolaştırılıp imparatorun adamlarının yardımına koşmak zorunda olduğu, yardımlarına koşmazsa onları kaybedeceği ve bu işte imparatora yardım etmek isteyenlerin onu izlemeleri duyuruldu. O zaman Konstantinopolis kentinin Venediklilerle ve Pizalılarla ve denizi bilen diğer insanlarla nasıl arı kovanı gibi kaynamaya başladığını görecektiniz. Neredeyse birbirlerini çiğneyerek gemilerine koştular. Şövalyeler de onlarla birlikte ve zırhlarını, silahlarını kuşanmış olarak gemilere biniyor ve yükünü alan gemi imparatoru takip etmek için hemen limandan ayrılıyordu.

467. Böylece bütün gün güneş batıncaya kadar ve bütün gece güneş doğuncaya kadar küreklere yüklenerek ilerlediler. Ve güneş doğduktan biraz sonra İmparator Henri o kadar çok yol almıştı ki, Kios'u ve hem denizden hem karadan kenti kuşatmış orduyu gördü. Ve içeridekiler gece uyumamış, hepsi hasta ya da yaralı olduğu halde, bütün gece savunmalarını pekiştirmeye çalışmışlardı ve artık tek bekledikleri konuk ölümdü.

468. Ve imparator Bizanslıların artık kendi adamlarının burnunun dibine kadar geldiğini ve saldırıya geçmek üzere olduklarını gördü; ama adamlarının henüz pek azı yanına gelebilmişti (yanında başka bir gemide Mareşal Geoffroi, Milon le Brébant ve Pizalılar ve diğer şövalyeler vardı; ve büyüklü küçüklü gemilerinin sayısı on yediyi bulmakla birlikte, düşmanın elinde en az altmış gemi vardı); o zaman eğer adamlarının gelmesini bekler ve Bizanslıların Kios'takilere saldırmasına seyirci kalırlarsa, onların ya öleceğini ya da esir düşeceğini gördüler ve denizdekilere saldırmaya karar verdiler.

469. Ve hepsi birden tam cepheden o yöne ilerledi ve gemilerin güvertelerinde silahlarını kuşanmış, zırhlarını, tolgalarını bağlamış olarak bekliyorlardı. Ve saldırıya geçmeye hazırlanan Bizans gemileri onların

geldiğini görünce, şatodakilere yardıma geldiklerini anladılar ve şatonun etrafından ayrılıp onları karşılamaya hazırlandılar. Sayısız yaya ve atlı askerden oluşan orduları da kıyıda saf tuttu. Ama imparatorla adamlarının yine de üzerlerine doğru geldiğini görünce, Bizans gemileri kıyıdaki adamları okları ve savaş makineleri ile kendilerine yardım edebilsin diye onlara doğru geri çekildi.

470. Böylece imparator Konstantinopolis tarafından yükselen haykırışlar kendisine ulaşıncaya kadar, Bizans donanmasını on yedi gemisiyle kuşatmada tuttu ve gece bastırmadan önce o kadar çok gelen oldu ki denizde her cephede üstün konuma geçtiler. Gece zırhlarıyla yattılar ve gemiler de demir attı. Şafakla birlikte kıyıya saldırıp Bizans gemilerini ele geçirmeye karar verdiler. Vakit gece yarısına yaklaştığında, Bizanslılar gemilerini karaya çekip hepsini yaktılar ve kamplarını bozup kaçıp gittiler.

471. İmparator Henri ve adamları Tanrı'nın kendilerine bahşettiği zaferden ve insanlarının yardımına koşabilmiş olmaktan çok mutluluk ve sevinç duydular. Ve sabah olunca (2 Nisan 1207) imparator ve tüm diğerleri Kios Şatosu'na gitti ve insanlarının çoğunun yaralı ya da hasta olduğunu gördüler. İmparator ve adamları şatoya baktılar ve onu öyle zayıf buldular ki elde tutmaya değmeyeceğine karar verdiler. Ve tüm adamlarını gemilere bindirip şatodan çıktılar ve orayı bıraktılar. Böylece İmparator Henri Konstantinopolis'e döndü.

CX. Kaloyan Hadrianapolis kuşatmasını kaldırıyor.

472. Hadrianapolis'i kuşatan Valak kralı Kaloyan hiç dinlenmedi; çok sayıdaki çakalosu gece gündüz surları ve burçları dövdü ve çok zarar verdiler. Surlara lağımlar döşedi ve birçok kez saldırıya geçtiler. Ve içeridekiler, Bizanslılar ve Latinler çok iyi dayandı ve sık sık İmparator Henri'ye yardım çağrısında bulundular ve o da yardımlarına koşmazsa mahvolacaklarını anladı. İmparator çok sıkıntıdaydı, çünkü Hadrianapolis'teki adamlarının yardımına koşmak istedikçe, diğer yandan Theodoros Laskaris onu öyle sıkıştırıyordu ki tekrar o tarafa dönmek zorunda kalıyordu.

473. Böylece tüm Nisan ayı boyunca (1207) Kaloyan Hadrianapolis önünde kaldı ve surları ve burçları iki yerde yıkarak kenti almaya çok yaklaştı; öyle ki içeridekilerle kılıç kılıca ve mızrak mızrağa geldiler. Çok

büyük saldırılar yaptı ve içeridekiler de kendilerini çok iyi savundu ve her iki taraftan da çok sayıda ölü ve yaralı verildi.

474. Ama maceraların nasıl biteceğini Tanrı belirler; Kaloyan'ın çevreye yolladığı Kumanlar birçok ganimet ele geçirmişlerdi ve ganimetleriyle Hadrianapolis kampına geri dönüp artık Kaloyan'la birlikte kalmayacaklarını, topraklarına geri dönmek istediklerini söylediler. Böylece Kumanlar Kaloyan'dan ayrıldı ve o da Kumanlar olmadan Hadrianapolis önünde kalmaya cesaret edemedi. Böylece kentin önünden ayrıldı ve orayı bıraktı.

475. Bilin ki, onun gibi güçlü bir adamın, düşmesine bu kadar az kalmış bir kenti bırakıp gitmesini insanlar büyük bir mucize olarak kabul ettiler. İşler Tanrı nasıl isterse öyle yürür. Hadrianapolis'tekiler hemen imparatora haber gönderip, Tanrı aşkına hemen yetişmesini bildirdiler. Çünkü Valak kralı Kaloyan geri dönerse ya ölecek ya esir düşeceklerdi.

CXI. Kyzikos yeniden Theodoros Laskaris tarafından kuşatılıyor; imparator kenti kurtarıyor.

476. İmparator yanındaki tüm adamlarla Hadrianapolis'e gitmeye hazırlanmıştı. Ve o sırada oldukça üzücü bir haber aldı; Theodoros Laskaris'in donanmasının amirali olan *Esturion* [İoannes Stirion] on yedi kadırgayla Abydos açıklarından Çanakkale Boğazı'na girmiş ve Pierre de Bracieux ile Payen d'Orléans'ın bulundukları Kyzikos'a gelip, burasını denizden kuşatmıştı; Theodoros Laskaris de şehri karadan kuşatmıştı. Ve Kyzikos köylüleri ve yine Pierre de

Bracieux'ye ait olan *Marmora'*dakiler [Marmara Adası] ayaklanmışlar ve ona büyük zarar verip pek çok adamını öldürmüşlerdi.

477. Bu haber Konstantinopolis'e ulaşınca, oradakiler çok kaygılandı. O zaman İmparator Henri kendi adamları, baronlar ve Venediklilerle bir meclis topladı ve Pierre de

Bracieux ile Payen d’Orléans’ın yardımına koşmazlarsa hem onların öleceğini, hem de toprakların yitirileceğini söylediler. Bu nedenle hemen on dört kadırga silahlandırıldı ve Venediklilerin en soylularıyla imparatorun bütün baronları gemilere bindi.

478. Birine Conon de Béthune ve adamları; bir diğerine Mareşal Geoffroi de Villehardouin ve adamları; üçüncüye Macaire de Sainte-Menehould ve adamları; dördüncüye

Milon le Brébant; beşinciye Anseau de Cayeux; altıncıya Romania seneşali Thierri de Loos; yedinciye Guillaume du Perchoi; sekizinciye imparatorun kardeşi Eustache bindi. Böylece İmparator Henri tüm kadırgalara en iyi adamlarını koydu. Bu gemiler Konstantinopolis limanından ayrıldıklarında, herkes hiçbir zaman bu kadar iyi silahlanmış ve bu kadar iyi savaşçılar binmiş kadırgalar görmediklerini söylüyordu. Ve Hadrianapolis üstüne yürüyüş bu defa da ertelenmiş oldu.

479. Ve kadırgalardakiler Marmara Denizi'nde güneye doğru inip, doğru Kyzikos'a gittiler. Theodoros Laskaris'in amirali İoannes Stirion'un bunu nasıl öğrendiğini bilmiyorum: Kyzikos'tan ayrılıp gitti ve Çanakkale Boğazı'ndan aşağı doğru kaçtı. Ve diğerleri onu iki gün iki gece boyunca, Abydos ağzının kırk mil dışına kadar izlediler. Ve ona yetişemeyeceklerini görünce geri dönüp Kyzikos'a geldiler ve

Pierre de Bracieux ile Payen d’Orléans’ı buldular. Theodoros Laskaris kentin önünden ayrılmış ve kendi topraklarına geri dönmüştü. Kyzikos’un yardımına işte böyle, işittiğiniz gibi koşuldu. Ve kadırgalar Konstantinopolis’e döndü ve Hadrianapolis’e doğru yürüyüşe hazırlanmaya başladılar.

CXII. İmparator, Theodoros Laskaris tarafından kuşatılan Nikomedia’yı iki kez kurtarıyor.

480. Theodoros Laskaris adamlarının çoğunu Nikomedia topraklarına gönderdi. Ve Ayasofya Kilisesi’ni tahkim edip içine yerleşen Thierri de Loos’un adamları senyörlerinden ve imparatordan yardım istediler; çünkü yardım almazlarsa, özellikle de erzakları olmadığı için dayanamayacaklardı. Adam yokluğundan, İmparator Henri ve yanındakiler Hadrianapolis yolundan ayrılıp, boğazı geçip, Türkiye yakasına çıkıp Nikomedia’nın yardımına koşmak zorunda kaldılar.

481. Theodoros Laskaris’in adamları onun geldiğini duyunca bölgeyi boşalttı ve Büyük Nikaia’ya doğru geri çekildiler. Ve imparator bunu öğrenince meclisini topladı ve Romania seneşali Thierri de Loos’un şövalyeleri ve askerleriyle birlikte toprakları korumak için Nikomedia’da; ve Macaire de Sainte-Menehould’un Kharaks’ta; ve Guillaume du

Perchoi’nın Kyzikos’ta kalmasına ve kendi bölgelerini korumalarına karar verildi.

482. O zaman İmparator Henri adamlarının geri kalanıyla Konstantinopolis’e döndü ve bir kez daha Hadrianapolis’e gitmek üzere yola çıkmaya hazırlandı. O bu yolculuğa hazırlanırken, Nikomedia’daki Seneşal Thierri de Loos ve Guillaume du Perchoi adamlarıyla çevrede erzak aramaya çıktılar. Ve bunu öğrenen Theodoros Laskaris’in adamları onları pusuya düşürüp üzerlerine saldırdı. Onlar çok kalabalık, bizimkiler ise azdı; böylece çatışma başladı ve herkes birbirine girdi; ama sayıca az olanlar kalabalığa uzun süre direnemedi.

483. Thierri de Loos ve adamları çok kahramanca davrandı ve atından iki kez düştü ve adamları büyük bir zorlukla onu tekrar atına bindirdiler. Ve Guillaume du Perchoi da vurulup düştü ve tekrar atına bindirildi ve kurtarıldı. Ama Franklar bu baskıya dayanamayıp dağıldı. Thierri de Loos yüzünden ölümcül bir yara alarak esir düştü; beraberindeki adamların çoğu da orada ele geçti, çok azı kurtulabildi. Ve Guillaume du Perchoi elinden yaralı olarak bir savaş atının üstünde kaçtı. Ve bozgundan kurtulanlar Ayasofya Kilisesi’ne çekildi.

484. Bu tarihi yazan suçlamanın doğru olup olmadığını bilmiyor; ama Seneşal Thierri de Loos’un vassalı ve komutanı olan Anseau de Remi adında bir şövalyenin onu terk etmekle suçlandığını işitti.

485. O zaman Nikomedia’daki Ayasofya Kilisesi’ne geri dönenler (Guillaume du Perchoi ve Anseau de Remi) bir ulak seçtiler ve onu dörtnala Konstantinopolis’e, İmparator Henri’ye gönderdiler. Neler olup bittiğini, seneşal ve adamlarının esir düştüğünü, kendilerinin Nikomedia’daki Ayasofya Kilisesi’nde kuşatıldığını ve ancak beş gün yetecek kadar yiyecekleri olduğunu ve yardıma gelmezse ya öleceklerini ya da esir olacaklarını bildirdiler. İmparator ve adamları bu alarm çığlığı karşısında Nikomedia’dakilere yardım etmek için alelacele boğazı geçtiler. Hadrianapolis yolculuğu bir kez daha ertelendi.

486. Ve imparator boğazı geçince ordusuna savaş düzeni verdi ve Nikomedia’ya varıncaya dek her gün at sürdü. Kırlık bölgeleri tutan Theodoros Laskaris’in adamları ve kardeşleri bunu duyunca geri çekilip

dağın Nikaia yamaçlarına geçtiler. Ve imparator Nikomedia'nın diğer tarafında, dağın yamacında nehir kenarında çok güzel bir çayırlıkta konakladı. Çadırlarını kurdurdu, flamalarını astırdı ve adamlarını çevreye gönderdi (çünkü o yörenin ahalisi Seneşal Thierri de Loos'un esir edildiğini duyunca ayaklanmıştı); ve bu adamlar pek çok hayvan ve esir ele geçirdiler.

CXIII. Theodoros Laskaris'le ateşkes. İmparator, Kaloyan'ın topraklarına giriyor.

487. Böylece İmparator Henri beş gün boyunca o çayırlıkta kaldı. Ve bu sırada Theodoros Laskaris ona elçiler gönderdi ve imparatorun Kyzikos'u ve Nikomedia'daki Ayasofya kilise-kalesini yıkmasına izin vermesi koşuluyla iki yıllık bir ateşkes yapmak istedi; o da elindeki çok sayıda esiri (anlattığımız bozgunda ve başka yerlerde ele geçenler) serbest bırakacaktı.

488. O zaman imparator adamlarına danıştı ve onlar da iki cephede birden savaşamayacaklarını ve Hadrianapolis'i ve başka toprakları kaybetmektense bu zararı yeğlemek gerektiğini söylediler. Üstelik böylece dost olan ve savaşta birbirlerine yardım eden düşmanlarını da (Valak ve Bulgar kralı Kaloyan ile Theodoros Laskaris) ayırmış olacaklardı.

489. Böylece söz konusu anlaşma yapıldı. O zaman İmparator Henri Kyzikos'taki Pierre de Bracieux'yü çağırttı ve o da geldi; ve İmparator Henri onunla o şekilde konuştu ki, Kyzikos'u imparatora geri verdi. O da bu kenti ve Nikomedia'daki Ayasofya Kilisesi'ni yıkması için Theodoros Laskaris'e bıraktı. Böylece ateşkes yapıldı ve bu kaleler yıkıldı. Thierri de Loos ve diğer tutsaklar kurtarıldı.

490. O zaman İmparator Henri Konstantinopolis'e geri döndü ve elindeki tüm adamlarla Hadrianapolis'e gitmeye hazırlandı. Ve ordusunu Selymbria'da topladı; o kadar çok zaman geçmişti ki Haziran'daki Saint-Jean bayramı geride kalmıştı (1207). Ve imparator, Hadrianapolis'e gelinceye dek her gün at sürdü ve kentin önündeki çayırlıklarda konakladı. Ve onun gelmesini çok istemiş olan kenttekiler bir ayin alayıyla dışarı çıktı ve onu çok iyi karşıladılar; ve o topraktaki tüm Bizanslılar da gelmişti.

491. Kentin önünde bir tek gün kaldı ve Kaloyan'ın lağımları ve çakaloslarıyla surlara, burçlara ve kente verdiği zararları gördü. Ve ertesi gün yola çıkıp Kaloyan'ın topraklarına doğru at sürdü ve tam dört gün

boyunca at sürdü. Ve beşinci gün Valak dağının eteklerine, Kaloyan'ın yeni iskân ettiği *Eului*[61] adında bir kente geldi. Ve ahali ordunun geldiğini görünce kenti bırakıp dağlara kaçtı.

CXIV. İmparatorun koşucuları başarısızlığa uğruyor.

492. İmparator Henri ve Fransızların ordusu kentin önünde konakladı ve koşucular çevre topraklara dağılıp çok sayıda öküz ve inek ve manda ve başka hayvanlar ele geçirdi. Ve yanlarında arabalarıyla gelen büyük yoksulluk ve kıtlık içindeki Hadrianapolisliler arabaları has buğday ve başka tahıllarla doldurdular; ve çok miktarda yiyecek bulup ele geçirdikleri diğer arabalara da tıka basa yiyecek yüklediler. Böylece ordu üç gün orada konakladı ve koşucular her gün erzak ve ganimet avına çıkıyorlardı; ve bu topraklar dağlar ve sarp geçitlerle doluydu; ve ordu çılgın gibi giden koşucularından bazılarını buralarda kaybediyordu.

493. Sonunda İmparator Henri, koşucuları korumaları için kardeşi Eustache'ı ve yeğeni Thierri de Flandre'ı ve

Gautier d’Escornai’yi ve Jean Bliaud’yu gönderdi. Bu dört müfreze koşucuları korumaya gitti ve dağlık bölgelere girdiler. Ve yaya adamları, koşarak gittikten sonra geri dönmek istediklerinde, geçitlerin tutulduğunu gördüler. Bölgenin Valakları toplanmıştı ve onlara karşı savaştılar ve hem onlara, hem atlarına büyük zarar verdiler. Bozguna uğrama tehlikesiyle karşı karşıya kalan şövalyeler atlarından inip yaya dövüşmek zorunda kaldılar. Ama yine de Tanrı’nın yardımıyla kampa geri döndüler; ama çok kayıp vermişlerdi.

494. Ve ertesi gün İmparator Henri ve Fransızların ordusu oradan ayrıldı ve Hadrianapolis kentine gelinceye dek her gün at sürdüler. Ve getirdikleri buğday ve diğer yiyeceklerden oluşan erzakları orada bıraktılar ve imparator kentin dışındaki çayırlıkta on beş gün konakladı.

CXV. Bonifacio’nun imparatora ve Geoffroi de Villehardouin’in Bonifacio’ya vasallığı.

495. O sırada etrafını surlarla çevirttiği Seres’te bulunan Monferrato markisi Bonifacio Mosynopolis’e kadar akınlar yaptı ve topraklar onun hâkimiyetine girdi. O zaman ulaklar seçip İmparator Henri’ye gönderdi ve *Quipesale’*dan [İpsala] geçen nehrin kenarında kendisiyle buluşmak istediğini bildirdi. O topraklar fethedilinceye kadar hiç konuşma fırsatı bulamamışlardı; çünkü aralarında öyle çok düşman vardı ki birbirlerine ulaşamıyorlardı. Hem imparator, hem de meclisi Marki Bonifacio’nun Mosynopolis’te olduğunu duyunca buna çok sevindiler. Ve imparator gelen ulaklarla ona cevap verip, istediği gün kendisiyle görüşmeye gideceğini söyledi.

496. Böylece imparator o tarafa doğru gitti ve Hadrianapolis topraklarını koruması için Conon de Béthune’ü yüz şövalye ile birlikte geride bıraktı. Ve sabah olurken İpsala yakınında çok güzel bir çayırlığa vardılar; ve imparator bir yandan, marki diğer yandan çayırlığa girip büyük bir sevinçle buluştular ve bunda da şaşılacak bir şey yoktu, çünkü uzun süredir görüşmemişlerdi. Ve marki imparatora kızı İmparatoriçe Agnès’i sordu ve imparator da ona kızının hamile olduğunu söyledi ve marki buna çok mutlu oldu ve sevindi. O zaman marki İmparator Henri’nin vasalı oldu ve daha önce Henri’nin ağabeyi Baudouin’e yaptığı gibi, şimdi de topraklarının

süzereni olarak Henri'yi tanıdı. O zaman Marki Bonifacio, Romania ve Champagne mareşali Geoffroi de Villehardouin'e Mosynopolis kentini ve oraya bağlı tüm toprakları ya da Seres kentini (hangisini isterse) verdi; ve Geoffroi da, Konstantinopolis imparatorunun süzerenlik hakkı korunmak koşuluyla Bonifacio'nun vasalı oldu.

497. Ve böylece bu çayırlıkta iki gün daha büyük bir sevinç içinde konakladılar ve (mademki Tanrı onları yeniden buluşturmuştu) düşmanlarına hâlâ zarar verebileceklerini konuştular. Ve yaz sonunda, Ekim ayında, Valak kralına karşı savaşmak üzere tüm kuvvetleriyle Hadrianapolis çayırında buluşmaya söz verdiler. Ve böylece çok neşeli ve mutlu bir şekilde ayrıldılar: Marki Mosynopolis'e ve imparator da Konstantinopolis'e doğru gitti.

CXVI. Bonifacio Bulgarlara karşı bir savaşta ölüyor.

498. Marki Mosynopolis'e varınca beş gün orada kaldı, sonra Bizanslıların öğüdüne uyarak, bir gün uzaklıktaki Mosynopolis dağına bir akın düzenledi. Ve o toprağa vardığında bölgenin Bulgarları toplanmışlardı ve markinin yanında az adam olduğunu gördüler. Ve her yönden birden gelip artçı kuvvetlerine saldırdılar. Ve marki alarmı duyunca silahsız bir halde, elinde sadece bir mızrakla bir atın üstüne atladı. Ve artçı kuvvetiyle savaştıkları yere vardığında onların üstüne yürüdü ve epey arkalarından onları takip etti.

499. Orada Marki Bonifacio del Monferrato omzunun altına yediği bir okla ölümcül bir yara aldı ve çok kan kaybetmeye başladı. Ve adamları bunu görünce moralleri bozuldu ve cesaretlerini kaybederek kötü dövüşmeye başladılar. Ve markinin çevresindekiler onu tuttular ve o çok kan kaybediyordu; ve rengi solmaya başladı. Ve adamları artık ayakta duramaz hale geldiğini görünce korkmaya ve onu bırakmaya başladılar. Böylece aksi bir tesadüf sonucunda bozguna uğradılar ve markinin yanında kalanlar (sayıları azdı) öldürüldü.

500. Ve Marki Bonifacio del Monferrato'nun kafası kesildi ve o toprağın insanları kesik kafayı Kaloyan'a gönderdiler ve bu onun hayatındaki en büyük sevinçlerden biri oldu. Heyhat! Bu kadar büyük bir talihsizlik sonucunda böyle bir adamı, en iyi baronlardan birini ve tüm dünyadaki en iyi ve en zengin gönüllü şövalyelerden birini yitirmek İmparator Henri ve

Romania toprağındaki tüm Latinler için ne kadar acı bir kayıptı. Bu talihsizlik İsa'nın doğumunun bin iki yüz yedinci yılında yaşandı.

İMPARATOR HENRI TARİHİ

Henri de Valenciennes

I. Önsöz

501. Henri de Valenciennes der ki, insan güzel söz söylemeye ve anlatmaya girişiyor ve bunu ölçülü insanların inceliği ve yetkesiyle yapıyorsa, bu inceliği tamamen gerçek bir öykü anlatarak aramalıdır. Ve bu nedenle kendisi, Konstantinopolis imparatoru Henri ile *Burile*'in [Boril] savaşında bulunmuş bilge kişilerin tanıklıklarına dayanan, gerçek olduğu böyle bir güvence altına alınmış bir şeyi söyleyip anlatmayı ve orada Tanrımızın imparatora ve imparatorluğun adamlarına bahşettiği onurun herkes tarafından bilinmesini istemektedir. Çünkü Henri orada yaşanan tüm olayları kendi gözleriyle görmüş ve soylu insanların ve baronların meclislerinde alınan bütün kararları öğrenmiştir.

502. İşte ilk sözlerini söylüyor. Tanrı erkek ile kadının günah işlediğini ve pişman olduklarını ve sonra günah çıkarttıklarını, kalpten nedamet getirerek ağladıklarını ve iç geçirdiklerini görünce, affının ve yüceliğinin cömertliğiyle örter üstlerini. Ama her gün hatalarında biraz daha inat edip kendilerini iyice kötülüğe verdiklerini görürse de, Kutsal Kitap'ın ilahi sayfalarında anlatılan kadar korkunç bir intikam alır. Yine de kötülük sadece oyunda ya da gülmecede ya da eğlencede saklı değildir ve tüm iyilik de hıçkırıklar ve yoksul, münzevi bir yaşamda barınmaz; iyilik herkesin kalbindedir. Ve kalplerin en derin yerlerini bilen ve apaçık gören Tanrı, ilahi yargısına göre herkese hak ettiğini verecektir.

503. Ama önsözümü fazla uzatarak herkesin canını sıkmak istemediğim için, bu eseri yazmaya başlamama neden olan asıl konuya dönmem gerekiyor: Bu işi yaparken Tanrı bana anlayış ve güç ve ölçü versin.

II. İmparator Henri Bulgar kralı Boril'in üstüne yürüyor.

504. Henri der ki, bir Pentecôte günü (Haziran 1207) imparator Konstantinopolis'te iken, Kumanların ve Valakların topraklarına girdiği ve adamlarını hırpaladığı haberini aldı. O zaman imparator hemen ordularını çağırttı ve ordular toplanınca hepsinin kendi peşinden kentten çıkmasını emretti ve onun bu komutuna uyuldu. Sonra imparator ordusuyla birlikte

Selymbria’nın [Silivri] ilerisindeki çayırlara vardı ve ordusuna kamp kurmalarını emretti ve herkes ya da ordunun tamamına yakını toplanıncaya kadar orada bekledi.

505. O zaman imparator Selymbria’dan yola çıktı ve Kumanlarla Valakların üstüne yürüdü ve ordu günden güne büyüyordu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Hadrianapolis yakınındaki çayırlara gelinceye kadar yürüdü ve bütün adamları da oraya ulaşınca, kamp kurup yerleştiler. O zaman Esclas[62] adındaki ve Boril’e (amca oğluydu) karşı savaş halindeki soylu bir adamın yardımını ve desteğini istemek üzere Valakia’ya doğru gitmeye karar verdiler, çünkü bu Boril ona ihanet edip topraklarını gasp etmişti. Ve eğer onun yardımını almayı başarabilirlerse, Boril’e daha güvenli bir biçimde saldırabileceklerdi.

506. O zaman imparator orduya at sürmelerini emretti; düşmanı Boril’i bir an önce bulmaya can atıyordu; çünkü Boril’in amcası olan Kaloyan kardeşi İmparator Baudouin’i öldürmüştü: Ve bu Flandre’lılar ve Hainaut’lular için büyük bir kayıptı. Bunlara başka bir şey eklememe bilmem gerek var mı? İmparator *Berua*’ya [Borui; Eski Zağra] geldi; orada bütün gece uyudular ve ertesi gün güneş doğarken Boril gizlice gelip onlara baskın verdi. Ve o sırada bizimkilerden sadece artçılar ve öncü kuvvet silahlıydı.

507. Orada bulunan herkes sert bir savaş olduğunu ve karşılıklı ok atıldığını gördü. Ve bizimkiler henüz savaş düzeninde olmadıkları için, biraz korkmuş olmalarında da şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü eğer tüm Romania Boril’e ve onun adamlarına karşı çıksa, ve tüm Flandre ve Fransa ve Normandiya onların yardımına gelse, yine de Tanrı yardım etmezse hiçbir şey kazanamazlardı.

III. İmparator Liénard’ı nasıl kurtardı?

508. Liénard isminde çok saygın ve cesur bir Hélesmes şövalyesi karşı taraftaki gururu ve kibiri gördü ve bizimkilerin üstüne o kadar şiddetle ok yağdırmaları içine dokundu. Bütün korkusunu bir kenara attı ve yalın kılıç onların içine daldı. Ama emir almadan hareket ettiği için, ordunun önde gelenleri çılgınca bir yiğitlik gösterdiğini ve bu girişimin sonucunda başına bir iş gelseydi onun için kimsenin üzülmeyeceğini söylediler. Sözü

uzatmaya ne gerek var? Kimse onu izlemedi ve eğer imparator orada olmasaydı, kesinlikle yakalanıp esir edilirdi; ama o, kalbinin büyük inceliği ve cesaretiyle, adamını kurtarma işini tek başına üstlendi.

509. İmparator Liénard'ın ya öleceğini ya da esir düşeceğini görünce, atı Moreau'ya bindi, onu mahmuzladı ve bir Valaka doğru sürdü. Ve ona yaklaşınca mızrağını böğrüne öyle bir daldırdı ki, temren öbür taraftan dışarı çıktı ve diğer adam bu darbenin şiddeti altında yere düşüp kaldı, ama Moreau da iki yerinden yaralandı.

510. Ve Liénard'ı tutanlar öfke ve intikam isteğiyle dolu imparatorun üzerlerine geldiğini görünce, onu beklemek yerine Liénard'ı bıraktılar ve biri bir yana, diğeri öbür yana kaçtı. Ama Liénard yine de elinden yaralandı (ya okla ya da kılıçla, bilmiyorum). Ve imparator öfke içinde ona şöyle dedi: "Liénard! Liénard! Tanrı beni bağışlasın! İsteyen size akıllı desin, bence siz delisiniz ve sizin yüzünüzden ben de ayıplanacağım, onu da biliyorum."

511. Böylece işittiğiniz gibi Liénard imparator tarafından kurtarıldı. Ve imparatorun yaptığı da çok çılgıncaydı; çünkü o sırada bedeni üzerindeki tek zırh, içi doldurulmuş meşin bir ceketti; yine de bu saldırıda karşısına çıkan tüm Valakları püskürttü. Ve atının öldürüleceğinden ya da yaralanacağından korktuğu için, kanlar içindeki mızrağı elinde yavaş adımlarla geri döndü. Ve atını çok mahmuzladığı da görülüyordu; çünkü hayvanın iki yanından kanlar akıyordu ve iki yerinden de yaralanmıştı. Ve imparatorun ordusundakiler onun nereye gittiğini daha yeni anlamışlar ve buna çok üzülüp rahatsız olmuşlardı. Onları rahatlatmak için hepsine içlerini serin tutmalarını, bir şey olmadığını söyledi.

512. Ve Pierre de Douai onu gördüğünde yanına geldi ve şöyle dedi: "Sir, sir, sizin konumunuzdaki bir adam, emrinde koruması ve yönetmesi gereken bu kadar komutan bulunan sizin gibi bir adam, bu yaptığınız gibi çılgınca adamlarından ayrılmamalıdır. Çünkü bir talihsizlik sonucu orada yakalansaydınız ya da ölseydiniz, biz hepimiz birden ölmüş ya da onurumuzu yitirmiş olmayacak mıydık? Tanrı beni affetsin, ama evet! Burada bizim Tanrı'dan ve sizden başka bir surumuz ya da sancağımız yok. Ama izin verirseniz size bilmenizi istediğim bir şey söyleyeceğim: Bir kez daha benzer bir tehlikeye atılırsanız (Tanrı bundan sizi korusun!) sizden aldığımız tüm unvan ve yetkileri şuracıkta geri vereceğiz."

513. Ve imparator, Pierre de Douai'nin bu işi nasıl bir onur meselesi yaptığını görünce, ona yumuşak bir cevap verdi: "Haklısınız Pierre, fazla çılgınca hareket ettiğimi biliyorum ve bundan ötürü beni affetmenizi rica ederim ve bir kez daha böyle bir şey yapmayacağım. Ama bana bunu yaptıran deli gibi ileri atılan Liénard oldu ve ben de onu bu hareketinden ötürü belki de hak ettiğinden daha sert bir biçimde suçlayıp ayıpladım. Ama yine de onların elinde kalsaydı, bu hepimiz açısından çok kötü olacaktı. Çünkü onun gibi bir komutanı kaybetmek onarılamayacak bir kayıptır ve o zaman düşman bizden daha az ürker. Ama şimdi birliğinize dönün ve Valakları bir kenara bırakalım ve Philippopolis'e doğru gidelim."

IV. İmparator Philippopolis'e geliyor ve düşmana rağmen ot biçtiriyor.

514. İmparator bir emir verdi mi kimse ona karşı gelmez. O zaman Philippopolis'e gittiler ve hemen konakladılar. Ve imparator, çadırı kurulur kurulmaz silahlarını ve zırhını çıkardı; ve sonra biraz peksimet ve şaraptan oluşan yemeğini yedi. Diğerleri de (tabii ki yiyeceği olanlar) öyle yaptı ve yiyeceği olmayanların kendilerini avutmaktan başka ellerinden gelen bir şey yoktu. Çünkü on iki günlük yürüyüş boyunca geçtikleri yerlerde bilin ki ne buğday vardı, ne arpa, ne bağ, ne de yulaf. Ve böyle bir ülkeye girdiklerini gören bizimkilerin huzursuzluğa kapılması da kimseyi şaşırtmasın.

515. Pierre de Douai ve Renier de Trit ve Anseau de

Cayeux ve daha pek çok şövalye, hayvanlar için Philippopolis önünde ot biçmeye gönderilenleri korumaya gittiler. Tam karşılarına baktılar ve ellerinden geleni artlarına koymamaya hazırlanan Valakları gördüler. Valaklar ot biçicilerimizi Philippopolis önünde durdurdu ve onları kendilerini koruyanlardan ayırdılar. Onlar bu duruma düşünce, imparatora gönderilen bir ulak hemen ata binmesini ve ot biçicilerinin yardımına koşmasını bildirdi; çünkü Kumanlar ve Valaklar onlara saldırmıştı.

516. Ve imparator bu haberi duyunca, hemen silahlandı, zırhı giydirildi; adamları da onu izledi ve sonra onlara her birinin bulunduğu yerde işini iyi yapmayı düşünmesini söyledi ve onları kendi biçiminde ve sureti olarak yaratan bu Tanrı'nın bir serseri için onları gözden çıkarmayacağını söyledi. "Eğer tüm güveninizi ve umudunuzu Tanrı'ya bağlarsanız, karşınızda bir saat bile dayanamayacaklarından hiç kuşkunuz ve kaygınız olmasın" dedi.

517. Nerede kalmıştım? İmparator Tanrı'nın adını öyle çok andı ve onlara öyle güzel sözler söyledi ve öyle yiğitlik aşıladı ki, en korkağı bile artık içinin gözü peklikle ve fırsat bulursa yiğitlik gösterme isteğiyle dolduğunu hissediyordu. İmparator adamlarını böyle yüreklendirdi ve işlerini iyi yapmaya çağırdı, bu konuşma hepsinin içini rahatlattı.

518. Pierre de Douai ve Anseau de Cayeux ve Renier de Trit işittiğiniz gibi ot biçicileri korumak için Philippopolis önündeydiler. Ve onlar ihtiyaçları olan otu biçme işine kendilerini kaptırmışken, Valaklar ve Kumanlar üstlerine geldi ve haykırarak ve uluyarak okçularını ön safa çıkardılar ve öyle çok gürültü yaptılar ki sanki bütün ova sarsılıyordu.

519. Hava açıktı ve ova öyle düzdü ki üzerinde ne hendek, ne dağ, ne de vadi vardı. Ve sanıyorum ki Valaklar ve Kumanlar savaşı sürdürseydi, bizimkiler de sürdürürdü. Çünkü imparator silahlıydı ve atı Moreau işittiğiniz gibi yaralandığı için doru bir ata binmişti. Ve bu şekilde at üstünde, silahlı ve zırhlı olarak topraklarını korumaya ve genişletmeye hazır bir prens görünümündeydi.

520. Adamlarına, "Senyörler" dedi, "şimdi herkesin akıllı ve bağlı davranması gerektiğini görüyorsunuz. Her birimiz birer şahin olalım ve düşmanlarımız da soysuz doğanlar olsun. Herkes kendine güvensin, çünkü

cesaretsizlik bir işe yaramaz ve onları dağıtalım. Sayımız onlardan az olsa bile, Tanrı yanımızdadır.”

521. O zaman yola koyuldular ve Valaklara ve Kumanlara doğru at sürdüler. Ve imparatorun sancağını ve yanındaki diğer flamaları ve sayıları iki bini bulan bizimkileri görür görmez, Valaklar ve Kumanlar yüz geri etti ve bizimkiler de onları izlemeden geri çekildi. Aslında o kadar yorgun olmasalar, savaşmak isterlerdi. Ve düşman dağın öte yanına doğru gitti ve bizimkiler de kampa döndü.

V. Haçlılar günah çıkararak savaşa hazırlanıyor; imparator onları işlerini iyi yapmaya teşvik ediyor.

522. O gece savaş düzenini ayarladılar ve savaş olursa kimin ilk saldırıya geçeceğini kararlaştırdılar. Pierre de Bracieux ile Nicolas de Mailly’yi seçtiler: Bu görev bu ikisine verildi. Sonra Philippe adındaki bir ordu rahibi onlara Tanrımızın sözlerini söylemeye başladı ve şöyle dedi:

523. “Güzel senyörler, burada Tanrımıza hizmet etmek üzere toplanmış bulunan sizler çabanızın ve yaptığınız çalışmaların Tanrı katına varmadan yitip gitmemesine dikkat edin. Burada yabancı bir ülkede toplanmış bulunuyorsunuz ve kalkanlarınızın ve kılıçlarınızın ve atlarınızın ve en başta da Tanrı’nın yardımı dışında güvenebileceğiniz bir şatonuz ya da siperiniz yok. Ve bu yardıma ancak günah çıkarırsanız ulaşabilirsiniz. Çünkü gerçekten kalpten pişmanlık duyarak günah çıkartırsanız bütün günahlarınızdan arınırsınız. Ve bunun için herkesin kendi gücüne göre günah çıkartmasını sizden rica ediyoruz.”

524. Rahip Philippe Tanrı’nın sözlerini onlara böyle söyledi. Ve ertesi sabah ordu kampı bozup silahlandı. Ve kamptaki rahipler Kutsal Ruh onuruna Tanrımızın hizmetine koşanları kutsadılar, Tanrı’nın onlara düşmanları karşısında onur ve zafer getirmesini dilediler. Bundan sonra ordunun ileri gelenleri kampta günah çıkardı ve sonra İsa’nın bedenini (kutsal ekmeği) herkes elinden gelen en dindar şekilde aldı. Sonra kurtuluşumuzun bedeli olan kutsal Haç alındı ve taşıması için Rahip Philippe’e emanet edildi.

525. Bundan sonra savaş birlikleri saf tuttu; herkes gerekirse kendini korumak ya da karşısındakine saldırmak üzere silahlanmış ve donanmış

durumdaydı. Ve tam da SaintPierre gecesiydi, Ağustos'un ilk günüydü (1207). O sırada orada olsaydınız, çeşitli armalarla süslenmiş sayısız kalkan ve sancağı ve özellikle de imparatorluk sancağını ve ordularını bir tarafa toplayıp düzenleyen imparatorun kendisini görebilirdiniz. Ve Pierre de Bracieux ile Nicolas de Mailly de başka bir tarafta aynı işi yapıyorlardı.

526. Hava güzel ve açıktı ve ova öyle düzdü ki ne bir tümsek, ne de onları rahatsız edebilecek herhangi bir şey vardı. Ve hâlâ savaşmadan durduklarına inanamıyorlardı, çünkü düşmanları da oldukça yakında, bir koruluğun kenarındaydı. Ve onların başındaki Boril ordusunu düzenlemiş ve saflarını ayarlamıştı. O zaman birbirlerine yaklaşmaya başladılar, öyle ki artık birbirlerini ayırt edebiliyorlardı. Her taraftan öyle büyük bir gürültü yükseliyor, atların kargaşası ve kişnemeleri öyle bir ses çıkarıyordu ki, yukarıdan Tanrı gürlese sesi yine duyulmazdı.

527. Ve İmparator Henri saftan safa giderek adamlarıyla konuştu ve şöyle dedi: "Senyörler, hepinizden bugün birbirinize kardeş gibi davranmanızı rica ediyorum ve eğer herhangi bir talihsizlik sonucu aranızda kin ya da öfke varsa, bunu karşılıklı bağışlayın. Ve korkmayın, ama cesur ve güvenli olun; çünkü Tanrı'nın isteğiyle onları bugün yeneceğiz." Ve adamları da bu öğüdün anlaşıldığını, ne sözde ne de düşüncede korkaklığa yer olduğunu söyleyerek onu yanıtladılar. Ne diyordum? İyi İmparator Henri'nin teşvikiyle ve herkes gücüne göre günah çıkarıp takdis edildiği için, düşmanı yenmek konusunda hepsi çok istekliydi.

VI. Düşmana karşı yürüyüşe geçiliyor.

528. Ve onlar böyle konuşurlarken, ordumuzun mareşali bir köyün alt tarafına doğru baktı ve Boril'in adamlarının haykırarak ve uluyarak geldiğini gördü; öylesine gürültü yapıyorlardı ki, bizim akıncılarımıza kafa tutar gibiydiler. Ordumuzun mareşali olan Geoffroi, Tanrı'ya ve mantığa karşı gelerek kendini imparator ilan eden gasıp Boril'le bugün savaşacakları, çünkü düşmanın at sürdüğü haberini imparatora gönderdi. Ve bu haber imparatorun çok hoşuna gitti; çünkü o da artık savaşmak istiyordu.

529. "Güzel Tanrım" dedi, "eğer sizin de dileğiniz buysa, bugün Kumanlar ve Valaklardan intikam almamıza izin verin." O zaman Pierre de Douai'yi çağırdı ve kendisini ona emanet ettiğini ve Tanrı aşkına yanından uzaklaşmamasını, hep yanında kalıp bedenini koruma görevini üstlenmesini

söyledi. “Çünkü” dedi, “onların beklediğini gördükçe çok seviniyorum; çünkü Boril kaçar gibi yapıp geçtiği yerleri yakıp yıksaydı, bilin ki geri dönebileceğimize güvenemezdim; hepimiz açlıktan ve erzak yokluğundan mahvolurduk.”

530. O zaman Keşiş Gosseau’yu, Nicolas de Béart’ı, Gadoul ve Alard’ı ve daha birçok kişiyi çağırdı ve onlara şöyle dedi: “Senyörler, ben emir vermedikçe kimse saldırıya geçmesin. Bu işin bir çocuk oyunu ya da eğlence olmadığını görüyorsunuz; bu çok acımasız ve ölümcül bir savaştır ve ikimizden biri diğerini ele geçirirse yüz bin Bizans altını için bile geri vermez ve öldürür sanıyorum.” Pierre de Douai, “Sir” dedi, “neden şikâyet ediyorsunuz? Siz gözü kapalı atılın ileri ve bilin ki, eğer ölüm bana engel olmazsa, benden dört ayak bile uzaklaşmayacaksınız.”

531. Ve imparator onu işitince sustu ve bu kez daha fazla konuşmadı; ama kendisiyle gerçekten savaşmak istediği Boril’in adamlarına doğru at sürdü. O sabah hava çok yumuşaktı, kuşların her biri kendi biçiminde ve neşeyle şakıyordu. Bu nedenle Henri de Valenciennes hayatının hiçbir günü bu kadar güzel bir hava görmediğini söylüyor.

VII. Mareşal Geoffroi’nın ve rahibin söylevleri.

532. Sözü uzatmaya ne gerek var? Ordular büyük bir gurur ve öfkeyle birbirlerine yaklaştı. Bizimkilerin kendilerini feda ettiği Tanrı onların yardımcısı olsun. Otuz altı birlik haline soktuğu otuz üç bin adamıyla Boril karşıda göründü. Uzun Bohemya demirlerinden yapılmış yeşil mızraklar taşıyor ve ne imparatorumuzu ne de kuvvetlerini önemseyen, tam tersine imparatoru ve tüm yanındakileri ele geçirmeyi düşünen adamlar havasında gururla geliyorlardı.

533. Ve imparator adamlarına at sürdürdü ve hepsinin akıllı davranmasını söyledi; çünkü artık bunun sırasının geldiğini görüyorlardı. O zaman Bayard’ı yanında tutmalarını emretti. Bundan sonra tolgasını taktı ve imparatorluk sancağını önünde taşıttı. O zaman ordular birbirlerine yaklaştı ve Pierre de Bracieux ile Nicolas de Mailly, Mareşal Geoffroi’yla birlikte öncü kuvvetteydi ve Milon le Brébant ile birlikte saldırıya geçeceklerini ve onları da Guillaume du Perchoi ile Liénard de Hélesmes’in izleyeceğini söylediler; ve imparator da saldırıya geçenleri kollayacaktı.

534. Geoffroi, “Tanrı aşkına senyörler” dedi, “bu saldırı o kadar kuvvetli ve o kadar yerinde olsun ki, düşmanlarımız bizi kınayamasın, bizle alay edemesinler. Ve burada metanetini yitiren, Tanrımızın zaferinin dışında bırakılmalıdır. Tanrı aşkına, tarih kitaplarında hâlâ söz edilen bizden önceki eski komutanları düşünün. Ve bilin ki bu uğraşta Tanrı adına ölecek kişinin ruhu muzaffer bir şekilde cennette Tanrı’nın huzuruna gidecektir ve bu savaştan sağ kurtulan tüm hayatı boyunca her gün saygı görecek ve öldükten sonra da övgüyle hatırlanacaktır.”

535. “Tanrımıza gerçekten inanıyorsak, savaş meydanı bizim olacaktır. Onların bizden daha kalabalık olmasının ne önemi var? Beş para etmez onlar. Bugün hâlâ sağ olmalarının tek nedeni, bizim dünkü yorgunluğumuzdur. Tanrı aşkına senyörler, ilk saldırıya geçme fırsatını onlara vermeyelim. Çünkü savaş konusunda bildiğim o ki, düşmanlarına önce sen sert ve canlı bir şekilde saldırırsan dağılmaları ve korkuya kapılmaları kolaylaşır. Ve eğer kendini esirgeyen olursa, Tanrı ona zaferin onurunu tattırmasın.”

536. O zaman tören atlarını bırakıp savaş atlarına bindiler. Ve o günkü kavganın, biraz sonra işiteceğiniz gibi, korkunç ve acımasız olacağı anlaşılmıştı. O zaman ordular birbirlerine yaklaştı ve düzgün saflar halinde at sürdüler ve o kadar yakınlaştılar ki, birbirlerini olduğu gibi görüyorlardı. Hava, daha önce de işittiğiniz gibi, güzeldi ve Valaklar borularını çaldılar ve kurtuluşumuzun bedeli olan Haç’ı elinde taşıyan Rahip Philippe vaaz vermeye başladı ve şöyle dedi:

537. “Senyörler, Tanrı aşkına, benliğinizde saygın ve yiğit olun ve bizim için binbir sıkıntı ve eza çeken, Âdem ve Havva’nın elmayı ısırarak işledikleri günah için kendini feda eden İsa efendimize güvenin; o olmasa hepimiz cehennem karanlığının işkencelerine gömülecektik ve bizi İsa’nın ölümü kurtardı. Ve burada onun için ölecek herkes Aziz Abraham’ın kucağında onun önüne gidecektir.”

538. “Burada gördüğünüz şu insanlar ne Tanrı’ya ne de onun gücüne inanıyor ve siz iyi ve akıllı Hıristiyanlar, Papa’nın emriyle binbir ülkeden buraya toplanmış bulunan sizler, hepiniz günah çıkarttınız ve Tanrı kabul ettiyse tüm günahlarınızdan ve pisliklerden temizlendiniz. Siz tanesiniz ve karşınızda saman var. Tanrı aşkına her biriniz gerektiğinde birer komutan olun ve yürekleriniz tolgalarınızdan daha büyük olsun. Sözü uzatmaya ne

gerek var? Hepinize günahlarınızın affolunması için İsa'nın düşmanlarına karşı yürümenizi emrediyorum ve Tanrı adına hepinizin şu ana kadar işlediğiniz tüm günahları affediyorum."

VIII. Boril bozguna uğruyor.

539. Rahip vaazını bitirince ve zavallı halkını kurtarmak için İsa efendimizin ölüm ve çileyle buluştuğu Haç'ı gösterince, ilk saldırıya geçeceklerin hepsi bulundukları yerde mızraklarını eğdi ve "Kutsal Haç" diye haykırarak atlarını mahmuzladılar. Ve Valaklar ve Kumanlar ile karşılaşıp, her biri karşısına çıkanı öfkeyle yere serdi. Ve bilin ki bu ilk çarpışmada çok ölü ve yaralı oldu. Ve yere düşenler bir daha doğrulamıyordu; çünkü önden gidenler onları yere indiriyor, arkadan gelenler de öldürüyordu.

540. Ve Valaklar ve Kumanlar savaşın çok sert ve ölümcül bir şekilde aleyhlerine döndüğünü anlayınca, daha fazla beklemeden kaçmaya koyuldular ve şahinlerin önünde kaçışan çayırkuşları gibi her biri bir tarafa dağıldı. Ve sıralarını bekleyen diğer düzenli saflar da Nicolas de Mailly ve Pierre de Bracieux gibi hemen saldırıya geçti. Ve yanında bin altı yüz kişi bulunan Boril'in birliğinin üzerine yürüdüler ve bizimkiler sadece yirmi beş kişiydi ve buna rağmen bin altı yüz kişiye saldırdılar. Geoffroi ve Milon le Brébant da kendi birlikleriyle saldırdı.

541. Ne diyordum? Onlar kaçtı ve bizimkiler de onları kaçarken yakalayıp yakalayıp öldürdü. Ve güvenli bir yere daha hızlı ulaşabilmek için silahlarını atıp öyle kaçıyorlardı. Ve imparator en zengin silahlarını ve zırhlarını kuşanmış, ilerliyordu; küçük altın halka desenli kırmızı satenle kaplanmış zırhlı elbisesinin üstünde armaları görülüyordu; başındaki tolga da aynı türdendi. Sözü uzatmaya ne gerek var? Bayard'ın üstüne binip işittiğiniz o armaların işlendiği sancağını önüne getirttiğinde, ondan daha güzel ve savaşta sözü daha çok geçen bir şövalye bulunamazdı.

542. Ve saldırıya geçme isteğiyle yanıp tutuşan silah arkadaşları etrafında at sürüyor ve önlerinde atlarını mahmuzlayarak kovalamacayı sürdürenleri izleyebilmek için onlar da atlarını mahmuzluyordu. İçlerinde ayıplanacak birini aramak boşuna olur; çünkü hepsi akıllı davrandı ve her biri gerekli metaneti göstermeyi bildi. Emir verilenler en önde ileri atıldı ve diğerleri de onları gerektiği gibi korudu. Boril bu bozgunu Philippopolis'in ilerisinde

bir perşembe günü yaşadı (2 Ağustos 1207). Ve o sırada bizimkilerin çok yardıma ihtiyaçları vardı, Tanrı da onlara bu şekilde yardım etti, çünkü iyi bilin ki sadece yarım günlük yiyecekleri kalmıştı.

543. Sözü uzatmaya ne gerek var? Boril ve adamlarının ardından büyük bir takip yapıldı ve onlar artık beklemeye hiç cesareti kalmamış insanlar gibi kaçtı ve bizimkiler izlerini sürebildikleri kadar arkalarından gitti. Otuz altı birlik halinde düzenlediği otuz üç bin adamıyla saldırıya geçen Boril'i bizimkilerin bozguna uğratması Tanrı'nın bir mucizesiydi, çünkü bizimkilerin sadece on beş birliği vardı, üç birlik de Bizans avamından oluşturulmuştu. Ama savaş birlikleri de kendi içlerinde eşit değildi; çünkü bizim birliklerimizin her birinde sadece yirmi, sadece imparatorun birliğinde elli şövalye vardı; oysa Boril'in en küçük birliğinde dokuz yüz şövalye bulunuyordu. Eğer Tanrı bu işe el atmasa sonuç böyle olmazdı; ama bizimkiler masum ve Boril'in adamları iblis gibiydi.

544. Başka ne söyleyecektim? Karşı taraf bozguna uğradıktan sonra Tanrımız bizim kampa her türlü maldan o kadar büyük bir bolluk verdi ki, herkesin içine sevinç doldu. O gece kampta sadece neşe ve eğlence vardı. Ve iyi bir yer bulabilme umuduyla herkes Saint Julien'in Babamız duasını söyledi. Sözü uzatmaya ne gerek var? Tanrımızın o zamanki Hıristiyanlar için nasıl mucizeler yarattığını ve Konstantinopolis İmparatorluğu'nu nasıl genişlettiğini ve Roma Kilisesi'ni nasıl yücelttiğini dinlediniz.

IX. Boril'in kuzeni Esclas kızını kendisine sözleyen imparatorla ittifak yapıyor.

545. İşittiğiniz gibi Boril bozguna uğradı ve yine işittiğiniz gibi kovalandı. Daha başka ne söyleyeyim ki? Bizimkiler *Crucemont*'a [Krytzimos; Kriçim] geldiler ve kenti ve şatoyu surlarla çevirdiler. Soylu bir senyör olan ve Boril'in amca oğlu olduğu halde onunla savaşan Esclas (çünkü Boril, Esclas'ın topraklarının kendisine ait olduğunu iddia ediyor ve Esclas da bunu reddediyordu; ve bu nedenle aralarında savaşıyorlar, Esclas sık sık Boril'in üzerine yürüyor ve adamlarını, dostlarını, şatolarını vurarak onu yıpratıyordu), İmparator Henri'nin kuvvetlerini ve yardımını yanına almak istediği için, onunla barış yapmak istediğini bildirdi.

546. Size söylediğim gibi, bütün bunlardan sonra, bu Esclas imparatora geldi ve onu yanında en soylu baronlarıyla çadırında otururken buldu.

Esclas orada bulunan tüm baronların da huzurunda çadıra girdi ve imparatorun ayaklarına kapanıp onları öptü ve sonra da elini öptü. Ne diyordum? Barış yapıldı ve onaylandı ve Esclas orada İmparator Henri’nin vasalı oldu ve meşru senyörü olarak ona biat etti ve ona bağlı kalmaya yemin etti.

547. Ve o zaman mareşal onu bir kenara çekip imparatordan kızını istemesini söyledi. Ve Esclas da imparatorun önünde diz çöktü ve şöyle dedi: “Sir, bir kızınız olduğunu işittim ve eğer rızanız varsa onu kendime eş olarak istiyorum. Ben çok geniş toprakları olan ve hazinesi de altınla, gümüşle dolu bir adamım ve ülkemde oldukça kibar biri olarak tanınırım. Şimdi sizden kızınızı bana vermenizi rica ediyorum.”

548. Ve orada bulunan bütün soylular da kendisine daha iyi niyetli ve daha gönülden hizmet etmesini sağlamak için, Esclas’a kızını vermesini tavsiye ettiler. Ve imparator şöyle dedi: “Senyörler, madem siz de bunu tavsiye ediyorsunuz, ben de kızımı veriyorum.” Sonra gülümsemeye başladı ve Esclas’ı çağırıp ona şöyle dedi: “Esclas, Tanrı da bu işe rıza gösterirse size kızımı ve onunla birlikte burada fethettiğimiz tüm toprakları, benim vasalım olmanız ve yükümlülüklerinizi yerine getirmeniz koşuluyla veriyorum. Ve bunlarla birlikte, eğer Tanrı isterse ve ben de yaşarsam, size büyük Valakia’yı da verecek ve onun senyörü yapacağım.”

549. Bunları duyunca Esclas onun ayaklarına kapandı ve ağlayarak kendisine teşekkür etti. O zaman Esclas geri döndü ve bizimkiler de Stenimakon adı verilen şatoya geldiler ve orada Esclas yeniden bizimkilerin yanına geldi. O zaman baronlar aralarında matmazelin nerede ve ne zaman evlendirileceğini konuşmaya başladılar. Ve imparator Esclas’a çok sevdiği atını hediye etti ve sonra kardeşi Eustache’ı, iki birlikle birlikte onun emrine verdi; bu birliklerden biri Hadrianapolisli Bizanslılardan, diğeri de bizim Fransızlardan oluşuyordu.

X. İmparator, Theodoros Laskaris’in saldırısına uğrayan David’in yardımına koşuyor.

550. O zaman bizimkiler daha fazla orada kalmayıp, hiçbir engelle karşılaşmadan Hadrianapolis’e geri döndü ve oradan da Pamphilos’a geldiler. İmparator orada çadırlarını kurdurdu ve tamamen yıkılmış, harap durumdaki şatoya baktı. O zaman imparator duvarlar yeniden yapılıp

onarılıncaya kadar kimsenin oradan ayrılmayacağına yemin etti ve mareşal de onun emirlerine uyacağını söyledi. O zaman her yerden işçiler ve duvar ustaları çağırttı ve herkese kireç ve harç getirtti; çünkü kimse işten muaf tutulmuyordu.

551. Theodoros Laskaris'in David'in üzerine yürüdüğü ve imparator hemen yardıma yetişmezse David'in topraklarını kaybedeceği haberi kendisine ulaşıncaya dek, imparator uzun süre orada kaldı. Ve imparator bunu işitince, David kendisine karşı her zaman bağlı kaldığı için, çok üzüldü. O zaman mareşali çağırdı ve şato eskiden olduğu gibi surlarla çevrilinceye kadar oradan ayrılmamasını söyledi. Ve mareşal onu Tanrımıza emanet etti ve emirlerini gücü oranında yerine getireceğini söyledi.

552. O zaman imparator Konstantinopolis'e doğru gitti, çünkü David'in Laskaris karşısında zor durumda kalmasını istemiyordu; Laskaris'le savaşmak üzere boğazı geçeceğini söyledi. Ve bu sözünde durarak boğazın karşı yakasına geçti ve kendisiyle Chartelenne'de [Kartalimen; Kartal] bulunmuş kimsenin arkada kalmamasını söyledi. Ve imparatorun üzerine doğru geldiğini duyan Laskaris'in korkup korkmadığını sormaya bile gerek yok.

553. O zaman *Areclée* [Herakleia; Ereğli][63] önündeki kuşatmayı kaldırdı ve kaçtı. Ve şunu da bilin ki en az bin adamı nehirlerde boğuldu ve Laskaris Büyük Nikaia'ya gelinceye kadar hiç dizgin kasmadı. Ancak o zaman attan indi ve bu kadarla kurtulduğu için Tanrı'ya şükretti. Tanrı bizimkilerin sadece dört gün önce yetişmelerine izin verseydi, boğazın karşı yakasındaki herkes, Laskaris de dahil olmak üzere yakalanacaktı. Ama anlaşılan Tanrı'nın isteği bu yönde değildi.

554. O zaman imparator Laskaris'e yetişemediğine ve çok yağmur yağdığı ve sular taştığı ve çok sert geçen kışın büyük soğukları gelip çattığı için onu kovalayamadığına çok üzüldü ve kızdı; ama adamları ve yükleriyle birlikte Konstantinopolis'e döndü. İmparator orada uzun süre barış içinde kaldı. Ve bu arada Mareşal Geoffroi Pamphilos Şatosu'nun surlarını yaptırmış ve bizim Fransızlardan bir kuvveti orada bırakmıştı. Sonra o da Konstantinopolis'e döndü.

XI. Esclas imparatorun kızıyla evleniyor.

555. Mareşal Pamphilos'tan dönerken Esclas'la karşılaştı ve ona nereye gittiğini sordu. Ve Esclas da yeminine sadık kaldığını ve düğününü yapmak üzere imparatorun yanına gittiğini söyledi. Mareşal, "Kuşkusuz Sir" dedi, "buna çok sevindim. Ve biliniz ki, eğer sevgisini korumaya özen gösterirseniz, monsenyör imparatorun şahsında çok iyi bir kayınpedere kavuşursunuz ve şu sıralar onu Konstantinopolis'te bulabileceğinizi size söyleyebilirim. Ve karınız olacak matmazelin de güzel, akıllı, kibar ve iyi yürekli ve sabırlı olduğunu ve bir genç kızda bulunması gereken tüm niteliklere sahip olduğunu söyleyebilirim; ve bana onun Selymbria'da olduğu söylendi."

556. Bunları duyan Esclas çok memnun oldu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Esclas karısını görmek için doğruca Selymbria'ya gitti: Onu orada buldu ve Konstantinopolis'e gelmesini istediğini söyledi ve genç kız da gitmeye hazır olduğunu bildirdi. Ve genç kızı görür görmez aşk ateşiyle yanmaya başlayan Esclas onu Konstantinopolis'e kendi götürdü; çünkü evleneceği günü sabırsızlıkla bekliyor ve artık ona bir gün kırk gün sürüyormuş gibi geliyordu.

557. Ve imparator Esclas'ın haberlerini alınca, onu karşılamaya çıktı ve birlikte Konstantinopolis'e döndüler ve imparator onları evlendirdi. Ve artık ne eğlenceler yapıldı, nasıl bir sevinç yaşandı hiç sormayın. Her şey o kadar boldu ki, herkese yetiyor da artıyordu; sanki bunlar bir çeşmeden akıyor ve oradan toplanıyordu. Esclas böylece bütün hafta Konstantinopolis'te kaldı ve sonra karısıyla birlikte imparatordan ayrıldı. İmparator onu elinden geldiğince onurlandırdı ve büyük bir kalabalıkla oldukça uzak bir mesafeye kadar ona eşlik etti ve ayrılmadan önce kızını bir kenara çekip şöyle dedi:

558. "Güzel kızım, akıllı ve kibar olun. Koca olarak aldığınız ve birlikte gittiğiniz bu adam biraz vahşi; çünkü siz onun dilini bilmiyorsunuz, o da sizin dilinizden bir kelime bile anlamıyor. Tanrı aşkına bu nedenle kendinizi ondan sakınmayın, isteklerinizde değişken olmayın, kötü davranmayın. Çünkü soylu bir kadının kocasını hor görmesi büyük bir utanç ve hem Tanrı katında hem de dünyada ağır bir günahtır. Ama Tanrı aşkına, en çok kendi iyi alışkanlıklarınız yerine başkasının kötü alışkanlıklarını benimsemekten sakının. Sade, yumuşak, iyi yürekli ve kocanızın istediği ölçüde sabırlı olun ve onun onuru adına onun insanlarını onurlandırın."

559. “Ama her şeyden önce, onların size aşkı ya da düşecek işi uğruna, ya da sizin onlara aşkınız ya da düşecek işiniz adına, içinden çıktığınız milleti kalbinizde sevmekten vazgeçmeyin.” Kızı, “Sir” dedi, “bilin ki Tanrı’nın da izniyle benden kötü haberler almayacaksınız. Ama güzel, tatlı efendim, bana öyle geliyor ki ayrılmak zorunda kalacağız. Ama ben, düşmanlarınızı yenmeniz ve onurunuzu yüceltmeniz için size kuvvet versin diye hep Tanrı’ya dua edeceğim.” O zaman baba kız öpüştüler ve birbirlerinden ayrıldılar.

XII. İmparator Selanik Krallığı’nın biatını kabul edebilmek için Konstantinopolis’ten yola çıkıyor.

560. İmparator Konstantinopolis’e geri döndü ve baronlarını çağırttı ve o kış kentte mi kalması, yoksa at sırtında ülkeyi mi dolaşması gerektiği konusunda onlara danıştı. Niye sözü uzatarak sizi meşgul edeyim ki? Baronları, Selanik’e gidip oradaki toprakları denetimi ve himayesi altına almasını ve böylelikle orayı koruyan Lombardların markinin [Bonifacio] oğlu[64] adına kendisine biat etmesini sağlamasını ve senyör yokluğundan ötürü haklarını yitirmemesi için Selanik’e gitmesini tavsiye ettiler; toprak [mülkiyeti] âdetlerini ve bunların nasıl yerine getirileceğini bilen baronlar böylelikle hem imparatorun hem de çocuğun [markinin oğlunun] haklarını koruyabilecekti.

561. İmparator bunu işitince, onlara hak verdiğini söyledi. “Ama topraklarımızı korumak üzere hangi baronların burada kalacağını kararlaştırmalıyız” dedi; “çünkü giderken gözüm arkada kalmasın istiyorum.” O zaman mareşalin, Payen d’Orléans’ın ve Milon le Brébant’ın kalmasına karar verdiler; ve olur ya biri onlara zarar vermek isterse kendilerini savunabilsinler diye yanlarında şövalyeler ve askerler de bıraktılar. Sonra imparator Selymbria ve tüm diğer şatolarına da şövalyeler ve askerler gönderdi ve sonra Liénard’ı

Verisse’e [Nerisse; Virisium; Kırklareli] ve Herbert’i Visoi’ye [Vize] gönderdi.

562. Ve o zaman imparator, Lombardların kendisine karşı yükümlülüklerini yerine getirip getirmeyeceklerini anlamak için, Konstantinopolis’ten Selanik’e gitmek üzere yola çıktı. Ama işler düşündüğü gibi olmayacaktı, çünkü onlar o toprakları kendilerinin fethettiğini ve markinin oğluyla birlikte ellerinde tutmak istediklerini söylediler. Kuşkusuz gerçek niyetleri bu olsaydı, belki de mantıklı karşılanabilirdi; ama gerçek amaçları bu değildi, toprağı kendileri için ellerinde tutmak istiyorlardı.

XIII. Kışın sertliği; donan nehrin buzları üstünden karşıya geçiş.

563. İmparator Rodosto’ya geldi ve orada adamlarını toparladı. Ve bilin ki kentten ayrıldığında kar yağıyordu ve her taraf donmuştu; öyle soğuktu ki neredeyse insanın dili ağzının içinde donacaktı. Kiminin ayakları, kiminin elleri, bir üçüncünün parmakları, bir dördüncünün burnu donuyor, bir beşincinin ağzı soğuktan acı içinde kasılıyordu. Fazla söze ne gerek var? Pek çok kişi öldü. Ama Tanrı insanlara gerekli gördüğü ve bir işe yarayacağını bildiği için acı verir ve imparator da bundan olması gerektiği kadar onur kazanır. Ama bu onura erişmeden önce adamlarıyla birlikte çok büyük sıkıntılara katlanması gerekecekti. Aşmaları gereken nehirler öyle büyük, öyle derin ve öyle tehlikeliydi ki Tanrı’nın mucizeleri olmasa hiçbir insanoğlu bu işi başaramazdı.

564. İmparatorun böyle bir havada ilerlediğini gören herkes nereye gittiğini ve ne aradığını ve ne yapmayı düşündüğünü merak ediyordu; çünkü şunu iyi bilin ki, meclisinde yer alanlar dışında kimse bunu bilmiyordu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Selanik’e kadar başından bütün geçenleri anlatmaya kalkarsak çok sıkılırsınız. Ama size anlattığım o büyük soğuğun olduğu gece Apros’ta kaldı. Ertesi sabah Apros’tan yola çıktı; ama konaklama işiyle uğraşanlar (örneğin sabah daha erken kalkan seyisler) daha erken yola çıktı. Bunlar başlarına herhangi bir bela gelebileceğini düşünmediklerinden zırhsız, silahsız at sürdüler.

565. O zaman Megecharée'nin [Migalgara; Malkara] ilerisine kadar uzanıp çevreyi kolaçan ettiler ve yaklaşık üç yüz Valakın üstlerine geldiğini gördüler ve Valaklar onları her yandan kuşattı. Valaklar içlerinden birkaçını esir alıp diğerlerini öldürdü ve bir kısmı da imparatorumuza doğru kaçıp ona haber verdi. Ve olup bitene çok kızan imparator elinden gelirse bunun intikamını alacağını söyledi. O zaman tepeden tırnağa silahlandı, sadece tolgasını giymedi ve atına binip onların peşine düştü ve Valaklar karşılarında imparatoru görmeyi hiç beklemedikleri için kaçmaya başladılar. Ve imparator onlara yetişemeyeceğini görmesine rağmen, yine de gece oluncaya kadar izlerini sürdürttü, ama yine de hiçbirini yakalayamadı.

566. O geceyi Rhusion'da geçirdi ve ertesi gün de geriden gelenleri beklemek üzere orada kaldı. Üçüncü gün imparator Rhusion'dan yola çıktı ve Esquipesale'a [İpsala] geldi ve adamlarını orada konaklattı. Ve sonra yakınlardaki nehirden [Meriç] bir engel çıkmadan geçip geçemeyeceğini öğrenmek üzere adam gönderdi. Ve Tanrı bizimkilere yardım etmek istediğini gösterdi, çünkü su öyle donmuştu ki üstünden araba bile geçirilebilirdi. Bu nedenle hiçbir zarar görmeden karşı kıyıya geçebildiler.

567. Ve Bizanslılar bu işe çok üzüldü, çünkü bir kâhin, nehri hiç ıslanmadan geçecek kişinin otuz iki yıl boyunca o toprakların senyörü olarak kalacağını söylemişti ve artık bu kehanetin gerçekleşeceğini düşünüyorlardı. Üstelik o zamana dek bu büyük nehirin bir metelikten daha kalın bir buzla kaplandığını hiç duymamışlardı; çünkü inanılmayacak kadar büyük ve derin bir nehirdi ve çok sert bir akıntısı vardı ve genişliği rahat rahat bir ok atımını buluyordu. Ve bu nedenle Bizanslılar kendi aralarında Tanrı'nın bu imparatoru sevdiğini ve onu topraklarından kovmanın kolay olmayacağını ve ona hizmet etmek zorunda kalacaklarını konuştular. Diğer yandan, imparator da onlara hiçbir zarar vermiyordu.

XIV. İmparator Hristopolis [Kavala] Şatosu'na sokulmuyor; ilerlemeye devam ediyor

568. İmparator Makri'ye [Stageiros] ve sonra Traianopolis'e kadar yürüdü ve oradan da Mosynopolis'e vardı ve oradan da Hristopolis'e varıncaya dek her gün yol aldı. Ve kafasında hiçbir art niyet olmadığı için, orada şatoya girip yerleşmeyi düşünüyordu. Ama şatonun sahibi içeriye adım

atamayacağını söyledi; üstelik adamlarına kampa ne adamlar ne de hayvanlar için hiçbir yiyecek götürülmemesini emretti. İşte ihanet böyle başladı.

569. Ve imparator şatonun kapılarının kendisine açılmadığını görünce çok üzüldü ve tahmin edemeyeceğiniz kadar çok öfkelendi. Ama yine de şatoya saldırılmasını yasakladı, çünkü ömrü yeterse intikam almak istiyordu. O gece imparator büyük acılar içinde Hristopolis dışında konakladı. Ve iyi bilin ki o gece açlıktan ve soğuktan ve sefaletten ölmediyse, bunu şato sahibine ve içeridekilere borçlu değildi; ve içeridekiler o geceyi şatoda büyük eğlenceler yaparak neşe içinde geçirdiler.

570. Ve sabah, imparator Hristopolis önünden ayrıldı ve Philippoi ovasından dosdoğru Selanik'e doğru at sürdü. Orası Philippos'un krallık yaptığı Makedonya'ydı ve İskender orada doğmuştu ve Kral Philippos bu vadiye kendi adını vererek Philippoi ovası demişti ve Makedonya kenti bu ovadaydı. Ve bu vadide Romalı Pompeius, Iulius Caesar'a karşı savaşmış ve Caesar orada bozguna uğramıştı. Daha fazla ne diyeyim ki? İmparator buraya üzerinde hak sahibi olduğunu düşündüğü bir toprağa gelir gibi gelmişti; ama *Blans-Dras* [Biandrate] kontu toprağı kendisine karşı tahkim etmişti.

571. İmparator ona gelip kendisiyle görüşmesini bildirdi ve beriki gelmeyeceği, çünkü Lombardların imparatorun bu toprakta hiçbir hakkı olmadığını savunduğu ve bu nedenle imparatorun hiçbir hakkı olmadığı cevabını bildirdi. Ve imparator bunları duyunca çok üzüldü. O sırada Noel bayramı geldi (25 Aralık 1207) ve imparator Vigneri'de[65] kaldı. Lombardların tarafını tutmak istemeyen, her konuda senyör olarak imparatoru tanıyan Guillaume de Blendel imparatoru orada buldu; çünkü senyörü ihtiyaç duyarken onun yardımına koşmayan bir adamın mahkemede konuşma hakkı olmaz denir. İmparatorun kardeşi Eustache bir akşam *Dragmes*'a [Drama] kardeşinin yanına geldi. Beraberinde imparatorun Esclas'ın yanına katıp gönderdiği yirmi şövalye de vardı.

XV. Selanik yakınına gelen imparator, krallık naibi Kont de Blans-Dras'a haberciler gönderiyor.

572. Size söylediğim gibi, imparator Noel'i Vigneri'de karşıladı. Orada üç gün kaldı ve dördüncü gün Gige'e [Zişna][66] gitti, sonra geri döndü. O sabah tüm bu nifakı kuran Aubertin'le karşılaştı. Ve onu görür görmez imparator onu selamladı ve Aubertin onu yanıtladı ve sonra önünde eğildi ama bunu içten yapmamıştı. İmparatorun yanında biraz kaldı, sonra Seres'e geri döndü ve imparatorun hiçbir adamı içeri giremesin diye şatoyu tahkim etti. Ve sonra Selanik'e gelip öyle bir düzen kurdu ki, sonunda Lombardlar bile bu işten pişmanlık duydu.

573. İmparator at sürdü ve Gige'in altında bir çaydan geçti ve ertesi gün daha büyük bir nehri geçti. O zaman geceyi bir ormanda geçirdi ve ertesi gün Corthiac'ta yattı; burası gri rahiplerin zengin bir manastırıydı. Yapabilse Selanik'e kadar gidecekti, ama Kont de Blans-Dras hiçbir hakkı ve geçerli nedeni olmadığı halde kentin kapılarını ona kapamıştı ve Aubertin Lombardları öylesine işlemişti ki, onlar da kentteki bütün Fransız kuvvetini dışarı çıkarmışlardı.

574. Ve o zaman imparator hep bilge ve dürüst bir şövalye olarak gördüğü Conon de Béthune'ü ve Pierre de Douai'yi ve Nicolas de Mailly'yi çağırttı ve Selanik'e gidip Kont de Blans-Dras ve diğer Lombardlar ile görüşmelerini söyledi: "Ve onlara tarafımızdan tüm dostluğu gösteriniz" dedi; "ve onlara söyleyin ki benden korkmasınlar, çünkü onlara kötülük etmeyi asla düşünmüyor, tam tersine onlara iyilik etmek ve onları onurlandırmak istiyorum."

575. O zaman elçiler imparatordan ayrıldı ve Selanik'e gelip doğrudan kontun huzuruna çıktılar. Ama oraya varmadan önce yaşadıkları sıkıntıları hiç anlatmıyorum. Çünkü çok kar yağmış ve her taraf buz tutmuş ve üstelik gece olmuştu; ve onlar kente varıncaya kadar geçen zamanda insan iki fersah yol alabilirdi. O sırada Saint-Julien'in yardımına ve başlarını sokacak bir barınak göstermesine ihtiyaçları vardı. Kente gelince yattılar ve ertesi gün ayin sonrasına kadar dinlendiler. Sonra şatoya gittiler, kont da oradaydı. O zaman sözü, imparatorun buyurduğu gibi, Conon de Béthune aldı.

576. "Senyörler" dedi, "efendimiz imparator sizleri selamlıyor ve size şunları bildiriyor, ben de size onun ağzından aktarıyorum, o adaleti ve kendi haklarının korunmasını sağlamak üzere elinden geldiği kadar çabuk size geldi. Sizin bugüne kadar kendisine olan yükümlülüklerinizi yerine getirmediğinizi ve biat etmediğinizi söylüyor. Halbuki toprağın sağladığı

bütün kazancı aldınız. Sizin bildiğiniz, kendisinin de kabul ettiği gibi, marki onun vasalıydı. Ama o öbür tarafa göçtü. Tanrı onun günahlarını affetsin, bizimkileri de! Kazancınızın artması, büyümeniz monsenyörü sevindiriyor. Ama Tanrı aşkına, kibar ve akıllı olun, öyle bir yol tutun ki bu hem efendimiz imparatorun, hem de sizin onurunuzu yüceltsin, öyle ki sonunda hayal kırıklığına uğramayın."

577. "Kont de Blans-Dras, Kont de Blans-Dras, hiçbir neden senin meşru senyörünü karşılamaya gitmeni, onu konuk etmeni ve ağırlamanı engellememeliydi. Onun sana ihanet edeceğinden mi korkuyordun? Şimdi sana ne yapman gerektiğini söyleyeceğim: Markinin İmparator Baudouin'den aldığı ve bu düzenlemeyi yapmak üzere seçilmiş yüksek baronların hepsinin mutabakatıyla hazırlanmış imtiyaz fermanını buraya getirt; fermana çocuğun haklarını koruyan bir madde koyarız ve marki olan babası krallığını nasıl elinde tutmuşsa, imparator efendimiz çocuğun hakkını da korur; böylece ne imparator hakarete uğrar, ne de çocuk zarar görür."

XVI. Kont de Blans-Dras'ın cevabı ve ağır koşulları.

578. "Sir" dedi kont, "dediklerinizi duyduk; ama Tanrı da biliyor ya, henüz bu noktaya gelmedik, fethettiklerimizi o kadar çabuk kaybetmek istemeyiz. İmparator buradan ne istiyor? Biz çok uzun zamandır buradayız ve düşmanlarımıza karşı sık sık savaştık. Tanrı aşkına Sir Conon, sizin de bildiğiniz onca çabamızdan sonra birisi gelip de topraklarımızı elimizden almak isterse, bu bize çok ağır gelir. İmparator şunu bilsin ki buradan içeri adımını atamaz ve bizim üstümüzde ne senyörlük, ne de komuta yetkisine sahip olabilir."

579. Conon de Béthune bu cevabı duyunca çok öfkelendi. Ama bütün gururuna rağmen düşündüklerini söylemedi. Nicolas de Mailly ve Pierre de Douai de Conon de Béthune kadar üzüldüler. Karşılarındakilerin sağduyusuna seslenerek veya bir ustalıkla ya da haraç ödeyerek kente giremezlerse, açlıktan, soğuktan ve sefaletten öleceklerini görüyorlardı, çünkü nehirler çok büyüktü ve kar, buz, yağmur vardı. Bu nedenle karşılarındakilerin hoşuna gidecek şeyler söylemeye karar verdiler.

580. İmparator adına çifte hak teklif edip onlara üç tür barış önerdiler. Ama imparator adına ne sunulursa sunulsun, berikiler hiç cevap vermedi ve

bunları hep reddettiler. O zaman Conon onları bir kenara çekip konuştu ve Tanrı adına aralarında görüşmelerini ve Tanrı adına Konstantinopolis'in egemenliğine gölge düşürecek bir şey yapmamalarını rica etti.

581. "Size üç anlaşma sunuyoruz ve hangisini seçeceğinize bakacağız. İçinizden bilge, güvenilir ve iyi ada sahip iki adam seçin; biz de iki kişi seçeceğiz. Sonra bu dört kişi bütün gerçekleri araştırsın ve araştırdıktan sonra herkese hakkını versin ve iki taraf da onların bu kararına uysun. Eğer bunu yapmak istemiyorsanız, Roma sarayının ya da Fransa sarayının ya da Roma imparatorunun kararına ya da imtiyaz fermanına da uyarız. Ve böylece aramızda anlaşma sağlanır ve dost kalırız."

582. "Tanrı aşkına senyörler, acele edin ve çabuk cevap vermeye çalışın; çünkü imparator Corthiac'ta açık arazide konakladı ve hiç iyi şartlarda değil. Ve şunu iyi bilin ki, Tanrı beni affetsin, imparatorun sizin hatanız yüzünden dışarıda konaklamak zorunda kalması büyük bir utançtır. Ve eğer bir terslik olur da sefaletten ölürse, senyör kont, bunun günahı sizin boynunuzadır ve en azından ihanetle suçlanırsınız. Onun bu kadar büyük bir sıkıntı içinde olduğunu bilip de, her türlü anlaşmayı elinizin tersiyle itmeyin. Tanrı aşkına meclisinizi toplayın ve imparatorun onurunu kurtarmaya bakın ki, siz de bu işten kayıplı çıkmayın."

583. O zaman kont Lombardları çağırıp meclisini topladı. Aubertin, Kont de Travas Renier ve Pierre Vent da oradaydı; şimdi size adını sayamayacağım başka Lombardlar da vardı. Hep birlikte konuştular ve şöyle dediler: "Senyörler, imparator dışarıda kaldı. İşte bütün meclis de burada: Bütün isteklerimiz yerine getirilinceye kadar hiçbir anlaşma yapmayalım ve bu konuda ısrar edelim." Ve hepsi de bu görüşe katıldı ve sonra dağıldılar.

584. O zaman bizim elçiler çağrıldı ve mecliste alınan kararı onlara bizzat kont açıkladı: "Senyörler" dedi kont, "meclisimiz buradan Makri'ye [Stageiros] kadar tüm Duras [Dyrrachium; Draç] topraklarını ve Léon Sgur'ün bütün topraklarını ve ona bağlı yerleri ve bütün Girit adasını almak istediğimizi belirtiyor. Ayrıca Korinthos'u da istiyor ve Mihael[67] ile bütün baronların vasalımız olmasını istiyoruz; ayrıca Borui'yi [Eski Zağra], Burgaz'ı ve Philippopolis'e kadar bütün toprakları istiyoruz. Eğer imparator bize bunları verecekse onu içeride ağırlamayı kabul ederiz, yoksa içeri almayız."

XVII. İmparatorun elçilerinin yeni girişimleri başarısız olur.

585. Bu cevabı duyunca Conon de Béthune'ün canı çok sıkıldı ve konta şunları söylemekten kendini alamadı: "Nasıl yani kont, biz hiçbir şey almayacak mıyız? Biz buraya birlikte, silah arkadaşları olarak gelmedik mi? Biz de İsa efendimiz için acı çektik, zahmetlere katlandık. Tanrı aşkına kont! Bu talebinizde bence hiçbir haklı yön yok, başınızdakilerden böyle bir şeyi elde edemezsiniz. Çünkü kentleri ve şatoları ve toprak üzerindeki tüm senyörlük haklarını istiyorsunuz, tek koşulunuz da bizim hiç pay almamamız; halbuki biz fethin gerektirdiği bütün güçlüklerin içinde olduk. Köylüler gibi toprağı sürmek dışında her işi yaptık."

586. "Kont, kont" dedi Conon de Béthune, "biz birbirimize böyle davranır ve karşılıklı kin tutmaya devam edersek, bütün toprakları kaybedeceğimizi görebiliyorum ve eğer böyle ölürsek cennete gidemeyiz; çünkü karşılıklı ölümcül kinler besleyerek ölmüş olacağız. Ve aramızda savaşırsak buna en çok Bizanslılar sevinir. Tanrı aşkına kont, buna gerek yok. İmparator efendimize hakkını teslim etmeniz için, onun adına sizden aman diliyoruz. Zaten onun topraklarının büyük bir bölümünü elinizde tutuyorsunuz. İçeriye girmesinin engellenmesi kesinlikle çok çirkin ve bayağı bir iş; çok büyük hata yapıyor ve hiç görülmemiş bir akılsızlık ediyorsunuz."

587. "Bütün bu konuşmaların ne yararı var? Burada hiçbir şey yapmadığımızı görüyorum. Kont, eğer isterseniz yapmanız gerekeni size bir daha söyleyeceğim. Meclisinizle bir daha konuşun ve Tanrı aşkına öyle bir ayarlayın ki, eğer bu yapılabiliyorsa ve yapılmalıysa, aramızda bir anlaşmaya varılsın. Çünkü Tanrı korkusunu hiçe sayar ve kötülük yapmaktan korkmaz hale gelirsek ve birbirimizle savaşmaya başlarsak, bütün toprakları kaybedeceğiz ve bütün topraklar harabeye dönecek ve fethettiğimiz her şeyi kaybedeceğiz."

588. "Her şeye rağmen birbirimizi böyle öldüreceksek, o zaman önce Tanrı'yı inkâr etmekten başka yapacak şey kalmıyor. Ve bu kötülüğü yapacağımıza, bu ülkeyi terk edip gitmek daha iyi. Tanrı aşkına Kont de Blans-Dras, senin hatan yüzünden birbirimizi yok etmemizin acısını çekme; sana burada sunduğumuz güzel teklifleri kabul et. Tanrı aşkına, orada dışarıda konaklarken çektiğimiz sıkıntıları biliyorsun; bu nedenle sonradan

utanç verecek ve imparatorluğun onurunu küçültecek şeyler yapmaya bizi zorlama.”

589. “Sir Conon” dedi Aubertin, “en küçük toprak parçasını bile bizden alacak ve bildirdiğimiz taleplerden bizi vazgeçirecek hiçbir teklifi kabul etmeyeceğimizi bilin. Yoksa istediğiniz kadar dışarıda konaklayabilirsiniz, çünkü içeri adımınızı atamayacaksınız.”

590. “Peki ne çadırımız, ne otağımız yoksa?” dedi Pierre de Douai, “Nerede barınacağız? Çoban köpekleri gibi tarlalarda mı yatacağız?” “Canınız nerede isterse orada yatarsınız” dedi Aubertin, “çünkü duyduğunuz koşullara uymazsanız, içeriye alınmayacaksınız.” “Biz böyle anlaştık” dedi kont, “ve bizden başka bir şey alamazsınız.” “Beyler” dedi Conon de Béthune, “o halde geri döneceğiz ve monsenyöre neyle karşılaştığımızı anlatacağız ve onun cevabını ya biz ya da başkaları kente gelip size bildirecek.”

XVIII. İmparator Lombardların koşullarını kabul ediyor.

591. O zaman atlarına bindiler ve imparatorun yanına geri döndüler ve Lombardların bütün cevaplarını ve bütün taleplerini ona anlattılar. İmparator bunları duyunca öyle üzüldü ki anlatılamaz. O zaman elçilere şöyle dedi: “Sizin de bildiğiniz gibi beyler, benden istedikleri büyük bir haksızlık ve Tanrı’nın da yardımıyla bunu yapmayacağız. Ama onlar orada çok rahat ve umursamaz durumda ve benim çok sıkıntıda olduğumu bildikleri için bütün bu topraklardan vazgeçmemi istiyorlar. Tanrı aşkına, nasıl yapacağım bu işi ve bu kararı nasıl vereceğim?”

592. Adamları, “Efendimiz, Tanrı aşkına bunu yapmalısınız” dediler, “yoksa hepimiz ölüp rezil olacağız; çünkü hava çok sert ve zalim, zaten siz de bunu görüyor ve hissediyorsunuz. Ve diğer yandan yiyecek bir şeyimiz ve yardım alabileceğimiz bir yer de yok. Eğer burada beş gün daha erzak yardımı almadan kalır ve hepimiz ölmezsek bu büyük bir mucize olur, çünkü onlardan hiçbir yardım alamayacağız. Diğer yandan burada tutsak gibiyiz. Yapmamamız gereken şeyleri bize zorla yaptırırlarsa, (...) hapisten dışarı çıkabilmek için çok uğraşmak zorunda kalırız. Hakkımız olanı daha sonra, bugün ya da yarın, elimize fırsat geçtiğinde aramakla yanlış bir şey yapmış olmayız. Onun için bu mesajı aktarmayı becerebilecek elçiler bulun.”

593. Bütün bunların ardından çok üzgün ve sıkıntılı olan imparator cevabını verdi ve “Beyler” dedi ağlayarak, “Lombardlar beni hapsettikleri ve üstelik bütün Estives’i [Thebai] ve *Negrépont*’u [Negroponte; Eğriboz] ve Dyrrachium’dan Makri’ye kadar bütün toprakları kendilerine bırakmamı istedikleri için, sizin de görebileceğiniz gibi, içimde büyük bir yas ve küskünlük var. Ve benden istedikleri en az yirmi günlük [yürüyüşlük] toprak tutuyor.”

594. “Ama şu anda beni boyunduruk altında tuttukları için, bu dayatmaya zor altında boyun eğerek onlara istediklerini vermek durumundayım. Bütün bu konuşmalar niye? Onlara istediklerini veriyorum, çünkü onların tutsağıyım; ama gerçekte, eğer Tanrı da isterse, bu aldıklarını ellerinde tutamayacaklar.” Kamptaki başpiskoposlar ve piskoposlar, “Efendimiz” dediler, “biz sizin her türlü suçunuzu bağışlayacak ve bütün günahları kendi üstümüze alacağız.”

XIX. İmparatorun Selanik’e girişi.

Lombardlar isteklerini yineliyor.

595. O zaman imparator bu mesajı iletmek üzere Conon de Béthune’ü ve Anseau de Cayeux’yü çağırdı ve mesajın nasıl söylenmesini istiyorsa onlara öyle aktarıp şöyle dedi: “Beyler, en başta ben ve benim ardımdan da baronlarım, onların düzenledikleri bütün anlaşmalara harfiyen uyacağız, yeter ki imparatoriçe[68] de bunları onaylasın.” İşte Lombardları aldatan bu son nokta oldu.

596. O zaman elçiler Selanik’e gitti. Kont de Blans-Dras’a öyle güzel şeyler anlatıp öyle güzel davrandılar ki, sonunda onu yanlarında Corthiac’a götürdüler. İmparator orada onu öptü ve aralarında hiçbir kin kalmadığını söyledi; ve hem imparatoriçenin hem de çocuğun haklarını korumaya yemin ettiler. Akşam yemeğinden sonra kont Selanik’e döndü ve imparator o gece Corthiac’ta kaldı. Ertesi sabah, imparator kırk şövalyeye kendisiyle beraber yola çıkmak için hazırlanmalarını buyurdu. Yine de kapılardaki nöbetçilere rağmen, o kırk kişiyle beraber altmış kişi daha şehre girdi. Ne diyeyim ki? Sayıları o kadar çoktu ki, onları sayması gerekenler hesaplarını şaşırdı.

597. Sabah imparator Selanik’e girdi ve Kont Oberto del Biandrate (Kont de Blans-Dras) attan indi ve imparatoru atının dizginlerinden tutarak *Saint-Démètre* [Aghios Demetrios] Kilisesi’ne kadar götürdü. Ve imparator kapıya geldiğinde o kadar büyük bir izdiham oldu ki, insanlar kafasına gözüne sopalar ve değneklerle vurulsa da, içeri gireceğine yemin ediyordu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Lombardlar işi öyle ayarladılar ki, üç gün içinde bizimkilerden Corthiac’ta kalmış olanlar da Selanik’e girdi. Ve ihtiyaçları karşılanıp rahat edince, kısa sürede çektikleri sıkıntıları ve acıları unuttular.

598. Lombardlar toprakları imparatoriçe ve çocuk için istediklerini söylüyorlar, ama aslında bambaşka şeyler düşünüyorlardı, çünkü aslında toprakları Marki Guglielmo del Monferrato[69] adına ellerinde tutmayı amaçlıyorlardı. Ona gelmesi için durmadan haber yolluyorlardı ve gelmediği için neredeyse öfkelenmeye başlamışlardı. İmparatoriçe ile oğluna öyle kötü davranıyorlardı ki, Tanrı’nın izniyle bunun karşılığını görmeleri büyük bir mucize sayılmazdı.

599. İmparator Selanik'te üç ya da dört gün kaldıktan sonra, Lombardlar kendilerine vaat ettiklerini artık vermesi için her gün ısrar etmeye başladılar. Ona o kadar çok haber gönderdiler ki, sonunda haber göndermekten vazgeçip doğrudan konuştular. O zaman imparator hazır olduğu cevabını verdi ve konta bütün istediklerini herkesin huzurunda bir kez daha hatırlatmasını söyledi. Kont, "Efendim, madem öyle istiyorsunuz size bunları hatırlatacağım" dedi. "Sizden ilk olarak markinin oğlu için Modon'dan [Methoni] Makri'ye kadar uzanan bütün toprakları ve buraya dahil olan ya da olması gereken bütün ek yerleri istiyorum. Efendim, sizden çocuğun payına düşen yerler olarak buraları istiyorum."

XX. Bonifacio'nun dul eşi İmparatoriçe Marguerite Lombardları onaylamıyor; oğluna imparator tarafından krallık tacı giydiriliyor.

600. O zaman imparator, orada bulunan bütün prenslere ve baronlara isimleriyle seslendi: Önce yanında oturan Selanik başpiskoposuna, Bertoud kontuna, Kitros senyörüne, bütün diğer baronlara seslendi; kontun talebini onaylayıp onaylamadıklarını sordu. Ve size saydıklarımdan hiçbiri bunu onaylamadı; sadece Thebai beyi olan Aubertin, şansölye ve Pierre Vent onayladılar. Sadece bu üç hain kontun tarafını tuttu.

601. O zaman imparator konta şöyle dedi: "Sayın kont, biraz beni dinleyin rica ederim. Ne sizin ne de bir başkasının sözümü tutmadığımı haklı olarak ileri sürebilmesini istemem. Burada hatırlattığınız bütün o toprakları, eğer imparatoriçe de sizinle aynı fikirdeyse, size bağışlayacağıma söz verdiğim doğrudur. Ve bu sözüm hâlâ geçerlidir, imparatoriçe bunu kabul ediyorsa sözümü tutacağım. Ve herkesin de şunu bilmesini isterim ki, hiçbir zaman hiçbir senyörden topraklarını ve onurunu zorla bırakmasını belirten böyle bir talepte bulunulmamıştır. Ve benden böyle bir talepte bulunanın benim onurumu yüceltme ya da benim çıkarımı kollama gibi bir niyeti olmadığını iyi biliyorum ve onun beni Valaklarla Kumanlardan daha fazla sevmediği de bir gerçek."

602. O zaman imparator Conon de Béthune'ü çağırdı ve imparatoriçeye gidip Kont de Blans-Dras'ın onun adına mı böyle bir talepte bulunduğunu öğrenmesini istedi. Conon de Béthune hemen imparatoriçeye gitti ve ona bu talebi onaylayıp onaylamadığını sordu; ve o da bu konuda başkalarına danışacağını ve ertesi gün cevap vereceğini söyledi. Ve Conon de Béthune

de bunu kabul etti ve imparatorun yanına geri döndü ve aldığı cevabı ona iletti. İmparator imparatoriçeye gitti ve şöyle dedi: “Hanımefendi, benim hukukuma karşı gelmeyin; çünkü o zaman bana ve kendinize karşı dürüst davranmamış olursunuz. Ve benden hiçbir zaman korkmayın, çünkü sizden bana kötülük gelmezse, benden de size asla kötülük gelmeyecektir.”

603. “Efendimiz” dedi imparatoriçe, “size güvenmeye cesaret edebilsem, niye onlara itaat ettiğimi açıklardım. Beni o kadar şiddetli tehdit ettiler ki, onlara karşı çıkmaya cesaret edemiyordum. Bana ve oğluma biat etmişlerdi; ama bir yandan da Marki Guglielmo del Monferrato’ya gelmesi için iki üç kez haber yolladılar, çünkü beni ve oğlumu mirastan mahrum edip, topraklarımızı markiye vermek istiyorlardı. Onların bu açık kötülüğünü gördüğüme ve onlar beni böyle mirastan mahrum etmeye çalıştığına göre, ben tamamen sizin iradenize uyacağım ve bana ne derlerse, ne yaparlarsa ya da ne vaat ederlerse etsinler, onlarla ve amaçlarıyla asla bir araya gelmeyeceğim.”

604. İmparator ve imparatoriçe meselelerini aralarında böylece hallettiler. Lombardlar imparatoriçenin kendilerini onaylamadığını öğrenince, şaşkınlıktan ağızları açık kaldı. O zaman bir başka kurnazlık tasarladılar: Barış bu şekilde sağlanamadığına göre, kendilerinin iki adam ve imparatorun da iki adam seçeceğini, bu dört adamın da bir beşinciyi seçeceğini, sonra bu beş kişinin toplanıp alacağı kararın doğru karar olarak kabul edileceğini söylediler. Aslında bütün bunları sadece işi uzatmak için söylüyorlardı. İmparator bunu duyunca kabul ettiğini, ama sadece beşinci kişinin kim olacağını merak ettiğini söyledi. Lombardlar bunu bilemeyeceklerini, onların sadece kendi seçecekleri iki kişiyi açıklayabileceklerini söylediler: Bunlardan biri ordu komutanı, diğeri de Negroponte [Eğriboz] beyiydi.

605. Bu iş tartışmalı bir şekilde kaldı. Ve imparatoriçe imparatorun yanına geldi ve ondan Tanrı aşkına ve eğer kabul ederse, oğluna taç giydirmesini istedi ve imparator da bunu seve seve yapacağını bildirdi. O zaman Epifanya yortusunda (6 Ocak 1208) imparator çocuğu şövalye yaptı, sonra da herkesin önünde ona taç giydirdi. Ama kont naiplik görevinde kaldı ve kraliyet sancakları ona teslim edildi; o da imparatoriçe istediği sürece ona bağlı kalmaya yeniden yemin etti, saygılarını sundu.

XXI. İmparatoriçe ile Kont de Blans-Dras'ın tartışması; kont naiplikten vazgeçiyor.

606. Bizimkiler o sırada iyi bir anlaşma ve sağlam bir barış yaptıklarını sanıyorlardı, ama savaş o zaman başladı; çünkü kont, Hristopolis ve Seres'i tahkim etti ve oraya gönderdiği adamlar çocuğun onurunu yüceltme konusunda hiç de istekli değillerdi, zaten daha sonra yaşananlar bunu kesin olarak gösterdi.

607. Bir gün kont, Selanik Şatosu'nda bir toplantıya katılmaya geldi. İmparator, Conon de Béthune, Pierre de Douai ve daha pek çok baron oradaydı. O zaman kont konuşmaya başladı ve çok çılgınca şeyler söyledi ve Conon de Béthune de ona imparator gibi saygın bir kişi önünde konuşmadan önce meclisine danışmasını söyledi. Kont da bunu yapacağını söyledi, ama yapmadı. Sonra öyle bir şey söyledi ki, şimdi işiteceğiniz gibi imparatoriçe bunu hemen kabul etti.

608. "Kont" dedi imparatoriçe, "lütfen biraz beni dinleyin. Seres ve Hristopolis gibi şatolarımı tahkim ettiğinizi öğrendim, üstelik oralara öyle adamlar göndermişsiniz ki onlar bizim onurumuzu pek sevmez, ne bana ne de oğluma asla biat etmemişlerdir. Ama size biat etmişlerdir ve bu yemine göre, (sizin ve sizinkilerin bundan çok uzun süre önce haber gönderip çağırdığınız) Marki Guglielmo del Monferrato'nun yolu buralara düşerse, beni ve çocuğumu mirastan mahrum etmek için benim iki şatomu ona vereceksiniz. Ve bana bu gerçekler anlatıldığı için, şimdi bu iki şatoyu geri vermenizi istiyorum."

609. Ve kont da bunu seve seve yapacağını söyledi. Ve imparatoriçe bu konuda kendisine güvence vermesini istedi. Kont da kendisine sağlam güvenceler vereceğini söyledi. Ve aslında böylelikle çılgınca bir iş yaptı, çünkü orada toplanmış bulunan bütün meclis ortak bir karara vardı ve hakkın yerini bulması için, şatoları imparatoriçeye geri verene ve imparatoriçe kendi adamlarını şatolara yerleştirinceye kadar, kontun imparatoriçenin elinde rehin kalması gerektiğini söyledi. Ve kont da alınan bu karara uyacağını imparatoriçeye söyledi.

610. "Ve imparatordan rica ediyorum" dedi imparatoriçe, "benim meşru vekilim olarak haklarımı korusun." Kont, "Hanımefendi, sizin haklarınızı korumasını kendi rızamla kabul ediyorum ve naipliğinizi de çok az bir

bedel karşılığı benden geri alabilirsiniz.” “Eğer istiyorsanız, seve seve geri alırım” dedi imparatoriçe. Çılgın ve görgüsüz kont, parmağından bir yüzük çıkardı ve bu yüzükle kendisine verilmiş olan bütün Selanik Krallığı’nın naipliğini imparatoriçeye geri verdi. Ve sonra da biraz önce dinlediğiniz bütün davanın halledilmesi için imparatoriçenin elinde tutuklu kaldı.

XXII. Kont de Blans-Dras Seres Şatosu’nun kapılarını imparatora açmaması için gizli işler çeviriyor.

611. O zaman imparatoriçe hepsi kendi adamı olan ve oğlundan fief almış şövalyeler hazırlattı ve onlara gidip şatoları teslim almalarını buyurdu. Bizim ordumuzun mareşali olan Guillaume de Sains ve Guillaume de Blendel ve Hervée de Garet, Gui de Dant Ruel ve daha birçok şövalye de imparator adına onlarla beraber gitti. Hepsi Seres’e gitmek üzere yola düştü.

612. Bu arada kont, Selanik kale komutanı olan Vivien’i, bir hain olan Rube’ü ve bir başka hain olan Angelier’yi çağırdı: “Hemen Seres’e gidin” dedi kont, “ve kale komutanına kendisine yollayacağım hiçbir habere ve hiçbir mektuba itibar etmeyerek kaleyi kimseye teslim etmemesini benim adıma bildirin.”

613. O zaman hainler, bizim şövalyelerimizin ardından yola koyuldu ve o kadar hızlı yol aldılar ki sonunda onlara yetiştiler. Üç hain bizim şövalyelere, “Beyler” dediler, “siz bizi burada bekleyin, biz şatoya girip komutana buraya niye geldiğinizi anlatacağız.” Hainler şatoya girdi ve komutana mesajı ilettiler. Ve kale komutanı Hugues hiç merak etmemelerini, bizimkileri asla içeriye sokmayacağını söyledi. O zaman hainler kontun da tutsak edildiğini söylediler. Böylelikle ihanet örüldü.

614. O zaman üç hain kulenin tepesine çıktılar ve kendilerini şatonun dışında bekleyen bizim habercilere Hristopolis’e gitmelerini söylediler; Hristopolis onlara teslim olursa kendilerinin de Seres’i teslim edeceğini, yoksa içeri adımlarını bile atamayacaklarını bildirdiler. Bizim haberciler de gideceklerini söylediler. Gige’e geldiler ve oradan imparatora bir haberci gönderip bütün olup biteni ve üç hainin nasıl şatoda kaldığını naklettiler.

615. İmparator bu haberleri duyunca canı çok sıkıldı. O zaman imparatoriçeye hiç merak etmemesini, çünkü kendisinin gidip onları

göreceğini ve onu kandıramayacaklarını söyledi: “Hanımefendi, hatta siz de benimle birlikte geleceksiniz ve sizi içeri sokmazlarsa, çok büyük bir hata yapmış olacaklar.” “Efendimiz, emirlerinize uyacağım ve Tanrı adına sizden rica ediyorum, bana haklarımı korumam için yardım edin, yoksa onurumu çiğnemek için ellerinden geleni yapacaklarını biliyorum.” Bu sözleri duyan kont içten içe çok sevindi; çünkü hem kurtulmayı, hem de bunu şatoları elinde tutarak başarmayı düşünüyordu.

616. İmparator şatoları haber göndererek ele geçiremeyeceğini anlayınca, bu durum hiç hoşuna gitmedi. O zaman neler olup bittiğini görmek için bizzat gideceğini ve yanında imparatoriçeyi de götüreceğini, böylece onun kendi şatosuna girmesine izin verilip verilmeyeceğini göreceğini söyledi. Ve bütün adamlarını da yanına alacağını, eğer içeri girmelerine rıza gösterilmezse, zorla gireceğini söyledi. Kont, “Efendimiz, hiç kaygılanmayın” dedi, “böyle bir iş için ne sizin, ne de hanımefendinin rahatsız olmasına gerek yok; eğer isterseniz ben gidip bunu niye yaptıklarını öğrenirim. Eğer topraklarımı geri verir ve bana karşı öfkenizi unutursanız, ben şatoları size hiç eksiksiz teslim ederim; çünkü giderken yanımda Pierre Vent’ı da götüreceğim, onun sayesinde şatoları geri alabileceğimi umuyorum.”

617. “Hanımefendi, şatolarınızı geri alamayacaksınız diye korkmayın” dedi kont, “bırakın gideyim ve hem siz, hem de monsenyör yanıma nöbetçiler de katın ki, bu konuda bir endişeniz kalmasın; yalnızca bana topraklarımı geri verin ve bana karşı olan hoşnutsuzluğunuzu unutun.” İmparator, “Size ve tüm diğerlerine haklarınızı geri veririm, tek şartım imparatoriçeye şatolarını teslim etmeniz” dedi.

XXIII. Fransızlar, Kont de Blans-Dras gelmeden önce, Seres Şatosu’na nasıl girdiler?

618. O zaman, biraz önce işittiklerinizin yapılabilmesi için, kontun Seres Şatosu’na bizzat gitmesinin uygun olacağına karar verildi. Ve Conon de Béthune, Anseau de Cayeux, Baudouin de Sorel ve Mathieu Bliaud’ya, kontla birlikte gitmeleri ve ona göz kulak olmaları emredildi. Onlar da gittiler ve yanlarına aldıkları şövalyelerle birlikte sayıları otuzu buldu.

619. Bunlar olup biterken, Seres’e ilk yolladığı adamlardan imparatora bir haberci geldi ve şatonun çok iyi korunduğunu, o nedenle içeri

giremediklerini söyledi. O zaman oradan ayrılıp Gige’e gitmişler ve orada dinlenip barınmışlardı. Ve şatodakiler Boril’in Melenikon’da[70] oturan ve kendine fazla güvenen balyosuna haberciler göndermişlerdi. Ve balyosa Seres’e gelmesini bildirdiler; eğer yanında yeterli adam getirirse şato ona teslim edilecekti. Çünkü imparatordansa, onun eline geçmesini tercih ediyorlardı.

620. “Fakat dinleyin efendim, iş nasıl sonuçlandı; çünkü Boril’in balyosu Seres’e epey yaklaşmışken ve adamlarıyla içeri gireceği sırada, Seres’teki Bizanslılar ittifakla karar alıp, güpegündüz sizin Gige’deki elçilerinize gece olunca Seres’e gelmelerini, kendilerinin onları şehre sokacağını bildirdiler. Daha ne diyebilirim ki? Bizimkiler oraya gitti ve Bizanslılar da hiçbir mücadele olmadan onları içeri soktu. Bir sürü Lombard esir edildi ve pek çok at ele geçirildi.”

621. “O zaman çatışma çıktı. Lombardlar yukarıdaki şatodaydı ve bizimkiler onları kuşatıp ana kapıyı yaktı. Efendim, bu tam üç gün sürdü ve dördüncü gün, canları ve malları bağışlanmak kaydıyla hepsi teslim oldu. Efendim, böylelikle teslim oldular; sonra bizimkiler onlara, bir daha ne şatoda ne de başka bir yerde asla size karşı çıkmayacakları konusunda kutsal emanetler üzerine yemin ettirdiler. Efendim, işte her şey böyle, size anlattığım gibi oldu.”

XXIV. Hristopolis’teki Lombardların ihaneti; Kont de Blans-Dras Selanik’te zindana atılıyor.

622. İmparator bu habere çok sevindi; ama bu haber, Conon de Béthune ve onunla birlikte emir alan diğerlerinin kontla birlikte Hristopolis’e gitmelerine engel olmadı. Seres’e geldiler ve o gece orada kaldılar. Orada bulunanlar tarafından çok iyi ağırlandılar. Sabah Hristopolis’e gitmek üzere yeniden yola koyuldular ve Drama’ya geldiler. Ve kontun şatoya, kendisine anahtarları göndermelerini bildireceği an gelince, o Pierre Vent’ı çağırdı. Pierre Vent büyük bir haindi; kont ona, şato komutanına gitmesini ve ne derse, ne yaparsa, ne emrederse emretsin şatoyu teslim etmemesini bildirmesini söyledi. Çünkü kont şatoyu teslim etmeden kurtulmayı düşünüyordu.

623. Ve Pierre Vent bu işi iyi bir şekilde yapacağını söyledi. O da kontu hileyle kurtarabileceğini düşünüyordu. Ama çok uzun zaman önce söyledikleri gibi, “başkasını aldatmayı düşünen, ya aynı tuzağa düşer ya da bir benzerine.” O zaman Pierre Vent Hristopolis’e gitti ve şato komutanına kontun buyruğunu, aynen onun söylediği biçimde iletti. Şato komutanı ve bütün Lombardlar bu buyruğa boyun eğdi; sonra bizimkilerle bir ateşkes yaptılar ve her iki taraf da bu iş bitene kadar ateşkese uymaya yemin etti.

624. Lombardlar bizimkilere karşı büyük bir ihanet düzenlemişlerdi ve hiçbir şeyden kuşkulanmayan, tam tersine onlara çok güvenen bizimkiler de gruplar halinde köylere dağılmıştı. Lombardlar, bizimkilerden dört kişinin kaldığı bir yere gece yarısından biraz önce bir casuslarını gönderdiler. Sözü uzatmaya ne gerek var? Lombardlar onlara baskın verip dördünü de ele geçirdi. Ama yanlarındaki askerlerden biri kaçtı; Drama’ya geldi ve Monsenyör Conon’a olup biteni anlattı. Conon bu işe hiç memnun olmadı. Yakalandığını duyduğunuz dört kişiden biri Anselme de Beaumont, ikincisi Hervée de Garet’ydi, ama diğer ikisinin adlarını veremeyeceğim.

625. Conon de Béthune bu ihaneti öğrenince, o ve

Anseau de Cayeux Selanik’e gitmek üzere atlarına bindiler ve Kont de Blans-Dras’ı da yanlarında götürdüler. Baudouin de Sorel’i de otuz şövalyeyle birlikte Drama’da bıraktılar. Conon de Béthune ve Anseau de Cayeux, kontla birlikte Selanik’e geldiler ve onu imparatora teslim ettikten sonra bütün olup biteni anlattılar.

626. İmparator çok öfkelendi ve kont Tanrı aşkına kendisine acıması için ona yalvardı. “Siz bana verdiğiniz sözü tutmadınız” dedi imparator, “ve layığınızı bulacaksınız. Ama yalanım yok, ben sizin onurunuzu aşağılamayacağım.” O zaman imparator onu imparatoriçeye gönderdi ve imparatoriçe de onu Kont Bertoud’ya teslim etti. Kont Bertoud onu Seres Şatosu’na götürdü ve orada zindana attı. Ama burada artık Kont de Blans-Dras’tan söz etmeyi kesiyor ve

Baudouin de Sorel’e ve onunla birlikte Drama’da kalan otuz şövalyeye geri dönüyoruz.

XXV. Lombardlar Hristopolis’te bozguna uğruyor.

627. Şövalyelerimiz Drama’dayken ve ülkeyi korumaya hazırlanırlarken, bir gün Hristopolis’teki Lombardların sürülere el koymak, köylere saldırıp tahrip etmek ve bizimkileri korkutmak için üzerlerine doğru geldiğini haber aldılar. O zaman hemen koşup silahlarını, zırhlarını kuşandılar ve ata binip bir derbentin yakınında onları kuşattılar. Lombardlar onları görünce geri dönmek istedi, ama bunu yapamadılar; çünkü bizimkiler onlara ellerinden geldiğince yaklaşmaya ve kuşatmaya çalışıyordu.

628. Ve Lombardlar bunu görünce çok korktu, çünkü Fransızların onları hiç sevmediğini biliyorlardı. Üzerlerine saldırmalarını hiç istemiyor, daha doğrusu bundan çekiniyorlardı. Yine de sayıca bizim Fransızlardan çok daha üstün olduklarını biliyorlardı, ama onları bu kadar yakınlarına sokmak akıllıca bir davranış değildi. Lombardların hayvanlarını Hristopolis’e götürmeye çalışmaları bizim Fransızları çok kızdırmış ve Lombardlara karşı azgın bir hale getirmişti. Eğer Lombardlar hayvanları yanlarında götürürlerse kendilerini aptal yerine konmuş hissedeceklerdi. O zaman mızraklarını ileri uzattılar, atlarını mahmuzladılar ve sancaklarını açarak, “Lombardlar!” diye haykırdılar.

629. Lombardlar onları görünce, telaş içinde Hristopolis’e doğru kaçmaya çalıştı ve bizimkiler onları o kadar yakından izliyordu ki, yakalamalarına az kalmıştı. Yine de birkaç Lombard böyle kaçtıkları için utanç duyup durdu, ama bunu pek isteyerek de yapmamışlardı. Lombardlar savaşmaktan başka yapacak bir şey kalmadığını anlayınca, Philippoi ovasında durdular. Yoksa kaçarken arkalarından biçileceklerinden korktular. Fransızlar mızrakları ileride üzerlerine atıldı ve herkes karşısına çıkana yere indirmek amacıyla vurdu.

630. Baudouin de Sorel Pierre Vent’a seslendi, Pierre de ona. Mızraklarını birbirlerinin üzerinde kırdılar, ama karşılıklı fazla bir zarar veremediler ve eyerlerinden düşmediler. O zaman at koşturarak birbirlerinin yanından geçtiler ve

Baudouin atını koşturduktan sonra gemleyip geri çevirdi ve elini kılıcına attı ve Pierre Vent'ın üzerine gitti, Pierre de onun üzerine geldi. Böylece ikisi arasında savaş başladı. Birbirlerinin tolgalarına öyle çok vurdular ki, bütün bağlar koptu ve birbirlerinin tolgalarını başlarından düşürdüler.

631. Eğer Pierre Vent da kalleş olacağına mert olsaydı, silah işlerinde çok övgüye değer bir adam olurdu.

Baudouin de Sorel ona hiç acımadı, kılıcıyla demir başlığına öyle bir vurdu ki, kılıç başlığı kafatasına kadar yardı. Eğer Pierre Vent eğilmemiş olsaydı kesinlikle ölecekti. Yine de kılıç darbesi sağ koluna doğru kaydı, öyle ki az daha kolu kopacak ve atından aşağı yuvarlanacaktı. Pierre Vent

Baudouin’in kendisini çok sıkıştırdığını görünce, kılıcını teslim etti ve kaçmamaya söz verdi.

632. Ve bizimkiler öyle iyi çarpıştı ki, Tanrı’nın da yardımıyla, düşmanlarının yarısını ele geçirdiler. Mathieu Bliaud Hristopolis kale komutanı Raoul’u ele geçirdi ve onu olabilecek en kötü halde, ayakları karnının altına gelecek şekilde bir atın üstüne bağlattı. Böylece şatosunun kapılarını efendisinin yüzüne kapayarak yaptığı büyük kötülüğün ve yol açtığı utancın karşılığını ona verdi. Bu sözlere ne gerek var? Onu yaralı ve kan içinde zindana götürdüler ve kendisini bekleyen, hiçbir zaman kurtulamayacağı büyük utancın şaşkınlığı içindeydi.

633. Bizimkiler bu savaşta kendilerini gerçekten gösterdi ve hem ülkelerine, hem de soyundan geldikleri tüm insanlara büyük onur kazandırdılar. Sözü uzatmaya ne gerek var? Lombardlar tam bir bozguna uğradı, az önce de işittiğiniz gibi tutsak edilip bağlandılar. Simon de Jenlain’in kardeşi olan Jean de Jenlain, Blavegnies yakınında doğmuş olan

Jacques Bliaud ve diğerleri tam onurlarına yakışır şekilde davrandı; orada hepsi birer Olivier ve birer Roland gibi dövüştü. Birçok Lombard esir edildi ve kaçabilenler canlarını kurtarmak için dağlara doğru kaçtılar; ve onlara da Bizanslılar saldırdı ve hepsini ya tutsak ettiler ya da öldürdüler.

XXVI. Hristopolis'tekiler teslim olmayı reddediyor; tutsak Lombardlar Selanik'e götürülüyor.

634. Kont Bertoud Lombardların tutsak edildiğini öğrenince çok sevindi, çünkü artık şatodakilerin onları kurtarabilmek için kenti kendisine teslim edeceğini düşünüyordu. Onun için Drama'ya geldi ve kontu da yanında getirdi; ve orada birlikte konuştular. Sonra tutsaklarıyla birlikte Hristopolis önüne geldiler ve içeridekilere kendilerinin ve adamlarının canına ve malına dokunulmaması koşuluyla, Hristopolis'i tamamen teslim ederlerse, kontun ve diğer bütün tutsakların serbest bırakılacağını söylediler.

635. Ama içeridekiler cevap bile vermedi, sadece kentin önünden çekilmezlerse üzerlerine ok yağdıracaklarını söylediler; ve ne derlerse ya da ne yaparlarsa yapsınlar şatoyu teslim etmeyeceklerini ve imparatora metelik kadar değer vermediklerini söylediler. Ve eğer dışarıdakiler saldırıya geçerse, kendilerini sonuna kadar savunacaklarını söylediler. Bizim Fransızlar bunları duyunca, Selanik'e geri döndü ve iki kontu da orada bıraktılar, sonra tutsaklarla birlikte tekrar Drama önüne geldiler.

636. İmparator kale komutanına seslendi ve ona şöyle dedi: "Raoul, Raoul, bize Hristopolis önünde çektirdiğiniz sıkıntıyı, acıyı ve utancı, bizi çadırsız, otağsız karın buzun üstünde tarlalarda yatırmanızın acısını sizden kat be kat çıkarsak haklı olmaz mıyız? Ve yanımdakiler benden de çok sıkıntı çekti; benim durumum onlara göre yine iyiydi. Ve siz o sırada yukarıda keyif içinde sefa sürüyordunuz. Efendisine bunu yapan komutan, onu pek seviyor sayılamaz. Ve ben bu nankörlüğü unutmadım, onun için siz hak ettiğiniz ödülü alacaksınız."

XXVII. Platemont'da[71] Roland Pice'in ihaneti.

637. İmparator kale komutanını, Pierre Vent'ı ve Vivien'i bu şekilde tehdit etti. Daha ne diyeyim ki? İmparator hazırlandı ve Sabba

piskoposunun şatosunu ve burcunu[72] tahkim etti. Ve o garnizonunu oluşturup düzenlerken, Roland

Pice'in bir habercisi geldi ve imparatora bir mektup getirdi. Pice, Lombardlar üzerine yürüdüğü için kendisine otuz şövalye göndermesini istiyordu.

638. Roland Pice adamı olduğu için, imparator elinden gelebileceği halde ona yardım etmemesinin doğru olmayacağını söyledi. O zaman Anseau de Cayeux ile Guillaume de Sains'i çağırdı ve bu yolculuğa çıkmaları gerektiğini bildirdi; Guillaume de Blendel de bu gruba katıldı. Ne diyordum? Otuz kişi senyörlerinin emrini yerine getirmek konusunda gönüllü olduklarını ve gönüllü olarak gideceklerini belirtti. Ve yola koyuldular.

639. Halbuki yardımına gittikleri hain, Lombardlardan aldığı para karşılığında onlarla ittifak yapmıştı. Öyle ki şatosunun yardımıyla bizim Fransızların başını ağrıtacak ve onlarla savaşa tutuşacaktı. Lombardlarla böyle pazarlık etmişti. Anseau de Cayeux yanındaki arkadaşlarıyla birlikte

Platemont’a, ihanet edip onları aldatan adamın yardımına gitti. Ama onları Tanrı korudu. Platemont’a kadar geldiler, ama içeri girmediler; onun yerine Anseau de Cayeux Roland Pice’e haber gönderdi.

640. Ama o sırada Roland Pice şatoda değildi, gece olunca bizimkilere baskın versinler diye Lombardları bulmaya gitmişti. Roland Pice’in bizimkilere karşı tasarladığı ihanet buydu, ama Tanrı buna izin vermek istemedi, çünkü askerlerden birinin aklına bizimkilere hemen geri dönmelerini haber vermeyi soktu; asker, Roland içlerinden birini ele geçirirse fidye ödemek zorunda kalacaklarını söyledi. Ve bizimkiler bu ihaneti duyunca Gige’e geri dönüp imparatora olup biteni anlattılar.

XXVIII. İmparator Selanik’e doğru yola çıkıyor ve Cytre’e[73] gidiyor.

641. İmparator bunları duyunca çok üzüldü ve hainin kendisini aldatmayı düşündüğünü, ama asıl kendisinin önce onu, sonra da tüm soyunu tuzağa düşüreceğini iyi bilmesi gerektiğini söyledi. Yine de imparator hiçbir şeyden korkmadı, Selanik’teki işlerini hazırladı ve bütün ücretli askerlerinin iyi para almasını sağladı. O zaman imparatoriçeden izin aldı ve imparatoriçe kendisine verdiği onurdan ötürü ona teşekkür etti.

642. İmparator kentten çıktı ve o denizden, adamları da karadan yol alarak, kimileri atlı kimileri yayan Kitros’a geldiler. İmparator da yanında sadece şövalyelerin onda biriyle denizden geldi. Yanına daha fazla adam almamıştı, çünkü o kadar çok yağmur ve kar yağmış, ırmaklar öyle kabarmış ve derinleşmişti ki, çayırlar ve toprak tamamen suyla kaplanmıştı ve neredeyse tepeler bile su altında kalacaktı. Ve adamlar öyle ıslanmıştı ki, gerek soğuktan gerekse sudan hepsi ölü gibiydi.

643. Conon de Béthune de at koşturan grubun içindeydi ve kendisini oraya getirenlere ağız dolusu lanet okuyor ve Tanrı için bu derece büyük bir çileye (çünkü hepsi soğuktan ve acıdan sanki diri diri doğranıyordu) katlananın cenneti hak ettiğini söylüyordu. Ve adamlar iyi ücret aldı, ama bunu da hak ettiler. Nerede kalmıştım? *Verre* [Veroi; Borui; Eski Zağra] önünde bir gece kaldılar; oradan Kitros’a gittiler.

644. Bizimkiler Kitros’a vardı ve imparator ile orduyu orada konaklarken buldular. Kitros beyi Orri onlara elinden gelen tüm saygıyı gösterdi; öyle ki

başta imparator olmak üzere bütün ordu bundan çok hoşnut kaldı. İmparator işini halletti ve bir akşam yanına Conon de Béthune'ü de alıp Selanik'e gitti; çünkü bütün adamlarının kendisine karşı ayaklandığı kulağına gelmişti.

645. O zaman deniz kenarındaki burca yerleşmiş kuvvetini düzenledi ve Hugues Bliaud ile adını şimdi sayamayacağım başka şövalyeleri orada bıraktı; neden sonra Kitros'a döndü. O zaman kardeşi Eustache ve Anseau de Cayeux'yü çağırdı ve onlara şöyle dedi: "Beyler, bu orduda bulabileceğiniz en akıllı ve güvenilir otuz adamı seçin, sonra Venisce [Venitza][74] vadisine gidin ve Lombardlar tahkim etmeden önce Closure'den (?) geçin ve biz gelene kadar orayı tutun." Berikiler emirlerini seve seve yerine getireceklerini söylediler, sonra Closure'den geçtiler.

XXIX. İmparator Lombardların tekliflerini reddediyor ve savaşa hazırlanıyor.

646. Bu arada Lombardlar imparatora size şimdi anlatacağım bir barış teklif ettiler ve bu teklifi imparatora Robert de Mancicourt getirdi ve şöyle dedi: İmparator Kont de Blans-Dras'ı serbest bıraksın ve elinden aldığı Selanik Krallığı'nın naipliğini ona geri versin ve sonra Corthiac'a doğru gitsin; o zaman Lombardlar da oraya gidecek ve ona bağlılıklarını bildirecekler. "Güzel dost" dedi imparator haberciye, "bu talebin haklı olup olmadığına, mantıklı olup olmadığına siz karar verin. Dilerim, Tanrı bana onlar hakkındaki düşüncelerimi göstermeme yetecek kadar uzun bir ömür verir."

647. İşittiğiniz bu haber, imparatora bir kutsal perşembe günü getirildi ve Paskalya günü (6 Nisan 1208) akşam yemeğinden sonra, imparator ordusuyla birlikte Kitros'tan ayrıldı ve geri dönmeyeceğini, ama canını çok sıkan Lombardlara artık iradesini dayatacağını söyledi. İmparator akşam vakti Closure'den geçti ve Venitza'ya kadar geldi, orada adamlarını rahatları yerinde ve sevinç içinde buldu. Ve Lombardlar az önce dinlediğiniz teklifi bir kere de oraya gönderdiler.

648. İmparator Lombardların kendisini aldatmak üzere fırsat kolladıklarını anlamıştı. O zaman Larse [Larissa; Yenişehir] köprüsüne doğru gitti ve oradan on iki mil uzaklıkta konakladılar, çünkü tekliflerinden

vazgeçtiklerini bir kere de kendi kulaklarıyla duymak istiyordu. Ve bir piskoposla yaşlı bir şövalyeyi gönderip, mantıklı bir şey önerirlerse onlarla seve seve barış yapacağını bildirdi; vasalı olmaları, kendisine biat edip yükümlülüklerini yerine getirmeleri koşuluyla topraklarında kalmalarını, hatta kendisinin de verecekleriyle bu toprakları büyütmelerini kabul edeceğini bildirdi. Lombardlar ise cevap olarak bunların hiçbirini yapmayacaklarını, çünkü onların bütün umutlarını bağladıkları bir komutanları olduğunu söylediler.

649. İmparatorun gönderdiği haberciler geri geldi ve imparatora şöyle dediler: “Efendimiz, eğer Lombardlarla barış yapmak istiyorsanız, önce Kont de Blans-Dras’ı serbest bırakmanız, sonra ona naipliğini geri vermeniz gerekiyor; sonra Corthiac’a gideceksiniz ve onlar oraya gelip hakkınız olan neyse onu size verecekler. Ve Corthiac’ta kalmak hoşunuza gitmiyorsa, Konstantinopolis’e dönün, o zaman aynı şeyi gelip orada yapacaklar, Lombardlar ve Fransızlar böyle diyor. Ve size başka hiçbir konuda cevap vermeyeceklerini bildiriyorlar.”

650. İmparator Lombardların bu cevabını ve onların bu büyük kibrini işitince, öfkeden öylesine soluğu kesildi ki, o sırada biri gelip kendisine en büyük bağışı yapsa ona bile bir tek kelime söyleyemezdi. O sırada yemek yemeye oturmuştu ve masadan öyle bir öfkeyle kalktı ki üzerine oturduğu güzel koltuğu yere devirdi. Ve o zaman, mademki Lombardlar benimle ne barış, ne antlaşma yapmak istiyor, gidip bana güçleri yetip yetmeyeceğini öğreneceğim, dedi.

651. O zaman imparator kampın bozulmasını buyurdu; çünkü ben geceyi köprüde geçirmek istiyorum, dedi. İmparator kampta çığırtkan dolaştırıp herkesin silahlanmasını duyurdu; sonra doğruca Larissa köprüsüne at sürdüler. İmparator birliklerini düzenletip saflara soktu ve şövalyelerine Lombardlardan yakındı. Ve Lombardların köprüyü yıkıp yıkmadıklarını öğrenmek için öncüler gönderdi.

652. Guillaume de Sains gönderilenler arasındaydı; Beaumetz beyi, Keşiş Gosseau, Arnoul de Villers, Gautier de la Rivière, Robert de Boves da gittiler. Köprüden ilk geçen Robert de Boves oldu. Alard de Kiéri, Guillaume d’Arondel ve silah arkadaşı Raoul, ve Guillaume de Beaumetz’in maiyetinden Pierre adında bir şövalye, Gadoul de Kiéri, Gilles de Brebière ve Giroud de Levincourt da oradaydı.

XXX. Lombardlar Larissa köprüsünde bozguna uğruyor.

653. O zaman bizim şövalyeler ve imparatorun onlarla birlikte gönderdiği okçular köprüye geldi. Ve Tanrı'nın yardımıyla köprüyü sapasağlam buldular. Ve köprüye ilk Robert de Boves çıktı, diğerleri de onu izledi. O zaman onları karşılamaya gelen Lombardların yamaçtan aşağı doğru indiklerini gördüler. Ve gözü pek ve atılgan olan bizimkiler onları mızraklarıyla karşıladı. Keşiş Gosseau orada bir ödlek gibi değil, gözü pek ve yiğit bir şövalye gibi davrandı ve silah arkadaşları da sık sık gelip onun çevresinde saldırıya katılıyordu.

654. Ve bu çatışmada daha başkalarının da, mesela

Guillaume de Sains’in, Arnoul de Villers’nin, Gautier de la Rivière’in ve Alard de Kiéri’nin çok şerefli bir şekilde davrandığını bilin. Ve gösterdikleri bu çabayla, geriden gelenler yetişinceye kadar köprüyü tuttular. Bizimkiler köprü başını yiğitlikleriyle tutup, köprüden geçtiler. Capitel adında ufak tefek bir asker de çok yiğitlik gösterdi ve bizimkiler onun da köprüdekilerden biri olduğunu ve en büyük işi onun becerdiğini söylediler.

655. Bizimkiler Lombardları öyle sıkıştırdı ki, hepsini gerisingeri şatonun içine püskürttüler ve köprüden şato kapısına kadar uzanan araziyi ele geçirdiler. Ayrıca bazı Lombard şövalyelerini öldürdüler, bazılarını da esir ettiler. Köprüyü almak için çok büyük bir savaş verildi. Orada Keşiş Gosseau, Arnoul d’Armentières ve Gautier d’Allues iyi iş gördü: Hiç durmadan kapının önüne kadar geldiler ve Lombardların üzerine atıldılar. Gautier kapının önünde bir Lombardı yere indirdi ve atına el koydu; Arnoul d’Armentières de savunmasız kalan Lombardı esir etti.

656. Her birinin orada neler kazandığını anlatmak sıkıcı olabilir; size sadece her birinin yiğitçe ve ustaca davrandığını ve bu kadar az sayıda insanın hiçbir zaman bu kadar sabır ve metanet gösteremeyeceğini söylemekle yetineceğim. O sırada bizimkilerin iki birliği yardıma yetişti ve aslında köprüye biraz daha önce gelseler, Lombardların çoğunu orada ele geçireceklerdi; ama bizimkilerin Lombardlarla kavgaya tutuştuğunu bilmiyorlardı. Conon köprüye geldiğinde, Lombardlarla çok sıkı çarpışan bizimkilerin onları püskürttüğünü gördü.

657. Ve Conon köprüyü geçtikten sonra, Lombardlar kalelerine kaçtı, çadırlarını ve otağlarını ve bütün ağırlıklarını geride bıraktılar. Köprünün alındığı haberi imparatora ulaşınca, o kadar sevindi ki kulaklarına inanamadı. “Sir” dedi Pierre de Douai, “hemen iki birliğinizin ardından yola koyulun, çünkü bizimkilerin Lombardlar karşısında hiçbir şekilde altta kalmalarını istemem.”

658. Conon de Béthune’ün birliğinin ardından, Anseau de Cayeux de köprüden geçti ve onları fark eden Lombardların en ustaları bile şatoya girmekte ağır davrandığı ve geç kaldığı korkusuna kapıldı. Artık bizimkilerle savaşmaya hiç istekleri kalmamıştı. Ve çok neşeli olan imparator da köprüye geldi. Orada isteyen istediği kadar katır, savaş ve yük

atı, elbise ve örtü, altın, gümüş ve çeşitli değerli eşya ele geçirebilirdi, hepsinden vardı. Sözü uzatmaya ne gerek var? Lombardlar çılgınlıkları nedeniyle bu işte bin beş yüz gümüş marklık zarar gördüler.

XXXI. Larissa Şatosu teslim oluyor.

659. İmparator zırhını giydi ve uzun, dar tahtalardan yapılmış köprüden geçti; aşağıda su o kadar derin ve akıntı o kadar güçlüydü ki, köprünün üstünden geçerken suya bakan herkesin şaşkınlıktan dili tutuluyordu. Ve imparator karşı kıyıya geçince kır atına bindi. Sonra tolgasını bağlattı ve Flandre kontlarının taşıdığı geleneksel armalı kalkanını aldı. Lombardlar onu görünce, tehditler yağdırıp, sağlam bir kalkana ihtiyaç duyacağını, çünkü orada hiç de dostça karşılanmayacağını söylediler.

660. İmparator köprüden geçtikten sonra kapının önüne geldi. Böylece Lombardları kuşattı, onlar bu durumdan hiç hoşnut değildi. Tam tersine, en yiğitleri bile o sırada başka bir yerde olmak isterdi. O zaman imparatorun karşısına Robert de Mancicourt ve Guillaume de Larse geldi ve Tanrı aşkına Lombardların gitmesine izin vermesi, onların ve dostlarının canına, malına dokunmaması için yalvardılar. Çünkü ona karşı dayanamayacaklarını biliyorlardı. Ordunun bütün ileri gelenleri de Tanrı aşkına onlara acıyıp serbestçe gitmelerine izin vermesini rica ettiler.

661. İçeride oldukça çılgın ve fırsat bulsalar çok baş ağrıtabilecek yedi yüz kişi vardı. Marki, komutan ve Aubertin suyolundan kaçıp kaçamayacaklarını anlamak için kıyıya doğru gitmişti. Markinin kardeşi ise şatodaydı. Nerede kalmıştım? Orada bulunan ileri gelen kişilerin ve baronların ricası üzerine, imparator Lombardların serbestçe gitmelerine izin verdi ve onlar da bir yerde fazla durmak istemeyen insanların acelesiyle, ellerinden geldiği kadar hızlı bir şekilde Flagre’a [Phalara][75] doğru gittiler.

662. İşte Lombardların başına bu işittikleriniz geldi. Ve bizimkiler sabah köprüye yaklaşınca, Robert de Mancicourt Platemont’a kaçtı. Yaptıklarına göre yargılanacak olsa, senyörünü karşılamaya gelmeyip gizlenen bu adamın hakkı, hem şimdi hem de eskiden, bütün hırsızlardan daha yukarıya asılmak olurdu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Robert, hakkında daha fazla şeyler anlatmama değecek biri değil.

XXXII. İmparator Armiro’da[76] konaklıyor.

663. İmparator ve adamları Armiro’ya gitti ve Bizanslılar da onun geldiğine çok memnun olarak karşılamaya çıktılar; ellerinde sancaklar vardı, “yaşa” diye bağırdılar. Bizimkiler böylece kimseye zarar vermeden kentte kaldı, öyle ki Bizanslılar bu senyör değişikliğinin iyi olduğunu ve Lombardları bir daha başlarına efendi yapmamasını Tanrı’dan dilediklerini söylediler; çünkü Tanrı imparatoru başlarından eksik etmezse, artık güvenlik içinde ve onurlu bir biçimde yaşayabileceklerini söylediler.

664. Uzun bir süre huzurları bozulmadı, ama bir gün Negroponteli Ravan’ın kadırgaları büyük bir navenin etrafında toplandı, ellerinden gelse tekneyi alıp götüreceklerdi. İmparator sesleri işitti ve dışarıda bu kadar gürültü çıkaranın kim olduğunu sordu. Ona, gürültünün büyük bir naveyi kuşatan gemi hırsızlarından geldiğini söylediler. İmparator bu haberi duyunca, hemen dışarı fırladı ve adamlarından acele koşmalarını istedi ve Tanrı biliyor ya, bu naveyi götüremeyecekler, dedi.

665. O zaman şövalyeler silahlanıp kıyıda bol miktarda bulunan kayıklara bindi. Oradaki Capelet’ler[77] de bizimkilere çok yardım etti. Hemen büyük navenin yardımına koştular; eğer Capelet’ler ve bizim Fransızlar yardıma koşmasa, gemi sürüklenip götürülecekti. Aslında büyük nave kendini yiğitçe savunuyor, ama kadırgalardan gözlerine sönmemiş kireç atılıyordu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Hırsızlar büyük naveyi bıraktı, ama içinde hiçbir şey olmayan küçük bir sandalı götürdüler.

666. Onlar oradayken, Henri de Blois da deniz yoluyla Selanik önüne gelmişti. İmparatoru görünce kulağına eğildi ve “Sir, Messir Ponce sizi selamlıyor ve verdiğiniz işi hakkıyla gördüğünü ve paralarınızla mallarınızı getirdiğini bildiriyor. Ama birtakım güçlükler çıkmış; çünkü deniz fırtınalıymış ve fırtına nedeniyle gemilerimiz karaya vurup parçalanmış. Ve size benim aracılığımla adam ve şövalye göndermenizi bildiriyor, böylece mallarınızı getirebilecek.” İmparator bunu duyunca, Anseau de Cayeux ile diğer şövalyeleri gönderdi, onlar da tüm malları gemilerin karaya vurduğu yerden Armiro’ya getirdi. Orada imparator onu karşılattı ve adamlarının ücretini ödetti.

XXXIII. Lombardlar tarafından reddedilen barış teklifleri.

667. Conon de Béthune ile Anseau de Cayeux aralarında, bu savaşın artık durması için ellerinden geleni yapmanın yerinde olacağını konuşmuşlardı. Bu nedenle Lombard komutanına gelip kendileriyle konuşmasını bildirdiler ve o da geldi. Birlikte o kadar çok konuştular ki, komutan sonunda biraz yumuşadı. Ve o zaman aralarında bir barış hazırladılar; iki taraf da Ravenique’e [Selanik Krallığı?] gidecek ve orada bu barış hakkındaki kararlarını topluca bildireceklerdi. “Ve eğer Gui ve Aubertin ve Ravan bu barışa uymak istemezlerse, şunu iyi bilsinler ki ben artık onların yanında kalmam” dedi komutan ve ekledi: “Aklın yolundan gitmezlerse, o zaman ne benden ne de benim adamlarımdan yardım alabilirler.”

668. Aralarında ateşkes yaptıklarına yemin ettiler, sonra bu iş Geoffroi’ya ve Othon de la Roche’a ve meclise katılan diğer baronlara bildirildi. İmparator bu işe çok memnun oldu ve onlara teşekkür etti. Bundan önce Ravan, Conon de Béthune ve Anseau de Cayeux’ye haber gönderip, gelip kendisiyle konuşmalarını istedi, onlar da gitti. Ve Ravan korkuyla gemisinden dışarı çıktı, ama korkacak bir şey yoktu. Nerede kalmıştım? Birlikte epey konuştular, ama hiçbir işe yaramadı; çünkü bir tarafın önerdiği barışı, karşı taraf kabul edemedi; o zaman taraflar gerisingeri, geldikleri yere döndü.

669. Size daha önce de söylediğim gibi, barış meclisinin Ravenique [Selanik?] vadisinde toplanması kararlaştırılmıştı. İmparator Henri, Kont Bertoud ve Kitros senyörü Orri ve daha birçok şövalye oradaydı. Lombard komutanı imparatora doğru yaklaştı ve onu görür görmez atından indi ve önüne geldiğinde diz çöktü. Ve imparator onu ayağa kaldırdı ve öptü ve onu kendisine karşı duyduğu kinden ve yaptığı tüm diğer kötü şeylerden ötürü affetti. Ertesi gün Geoffroi de Villehardouin ve Othon de la Roche ve Gautier des

Tombes, yanlarında çok iyi silahlanmış ve çok iyi atlara binmiş altmış şövalyeyle birlikte geldi. Bu şövalyeler Korinthos'u uzun süre kuşatmışlardı. Ve oraya gelmelerinin nedeni, barışın nasıl ve hangi biçimde sağlanacağını dinlemekti.

670. Nerede kalmıştım? Lombardlar meclise katılamadı, çünkü oraya hiç gelmediler. Böylece kendi durumlarını iyice zorlaştırdılar; çünkü imparator onları elinden geldiğince yok etmeye ant içti. Ve orada Geoffroi,[78] İmparator Henri'nin vasalı oldu ve imparator onun Romania seneşalliği fiefini büyüttü ve o da kendisine bağlılığının bir işareti olarak imparatoru öptü. Ve Aimé Buffois da komutanlık fiefi aldı.

XXXIV. İmparator Thebai'ye geliyor ve şatoyu kuşatıyor.

671. İmparator, Lombardların kendisini sevmeye yanaşmadığını ve Ravenique'te [Selanik?] yapılması kararlaştırılmış barış meclisine gelmediğini görünce, oradan ayrıldı ve Lombardların şatosuna kendi adamlarını yerleştirdi. Çünkü neler olup bitebileceğini bilmiyordu. İmparator bir çarşamba akşamı Bondeice'te [Bodonitza][79] konakladı. Sonra Closure'ü geçti ve Bizanslılar gelip onu selamladı.

672. İmparator Thebai'ye varıncaya kadar at sürdü ve Lombardlar da şatonun kapılarını ona kapattı. Ama imparator onları kuşattıracağını ve eğer zor kullanarak şatoyu ele geçirebilirse, kendilerine kötü davranılması için ant içeceğini söyledi. Ve Thebai'ye girdiğinde, papazların ve arkontların, kadınların ve erkeklerin "yaşa" haykırışlarını duyacaktınız! Ziller, davullar ve borulardan öyle mahşeri bir gürültü çıkıyordu ki, yer sarsılıyordu. Sözü uzatmaya ne gerek var? Hepsi buyruğuna girmek üzere onu karşılamaya çıktı.

673. İmparator Thebai'ye girdi; ama kente girmeden önce atından indi ve başpiskoposla rahipler onu Notre-Dame Kilisesi'ne götürdü. Orada bu yüzyılda kendisine bahşettiği şereften ötürü Tanrı'ya şükranlarını sundu. Sonra kiliseden çıktı ve şatoyu kuşattırdı ve eğer teslim olmazlarsa saldırıya geçeceğini söyledi. Ama içerideki Lombardlar şatoyu teslim etmeyeceklerini söyledi.

674. O zaman mancınıklar kurdurdu ve hendeklerin çevresine arbaletçilerini yerleştirdi ve hem mancınıklardan atılan taşlar, hem de oklar ana kaleye yağmaya başladı. Ama bunlar hiçbir işe yaramadı, çünkü şato çok sağlamdı. O zaman Hugues d'Aire bir *chat*[80] yaptırdı ve onu iyice zırhlandırıp hazırlattı ve iş bitince onu hendeğin üstüne taşıdılar. Ama o akşam *chat* iyi korunmadı; şatodakiler de onu yaktı, öyle ki dışarıdan kimse söndürmeye gelemedi.

XXXV. Kuşatma sürüyor; Thebai Şatosu teslim oluyor; Kont de Blans-Dras serbest bırakılıyor.

675. Ertesi gün şövalyeler ve askerler birlikte saldırıya geçti ve içeridekiler de kendilerini iyi savunuyor, taş atıyor, ok yağdırıyor ve bizimkilerden birçok kişiyi yaralıyorlardı. Guillaume du Chesnet hendeğe girmişti ve yukarı tırmanabilmek için kılıcıyla surda oyuklar açıyordu. Ve içeridekiler bunu fark edince, üzerine taşlar attılar ve sonunda onu başından ve elinden yaraladılar. Ama o saldırıdan vazgeçmedi ve saldırıya bütün katılanlar daha sonra bu nedenle onu kutladı.

676. Ama doğruyu söylemek gerekirse, serde çılgınlık olmazsa kolayca büyük yiğitlikler gösterilemez. Bu saldırıda en çok sivrilen diğer üç kişi Valenciennes'liydi. Birinin adı Remondin, diğerinin Sohier le Panetier [Ekmekçibaşı], üçüncüsünün ise Franque de Chaumes'du; ama bu Frank saldırıda başından ölümcül bir yara aldı. O gün şövalye yardımcıları da şatoya büyük bir saldırı yaptı ve surlara merdiven dayamak için çok çaba harcadılar; ama içeridekiler kendilerini çok iyi savunuyordu.

677. Söylediğim gibi, Guillaume de Chesnet hendekteydi ve kılıcıyla duvarda oyuklar açıyordu; ama yukarıdakiler onu ezebilmek için üstüne taşlar atıyordu. Bizim okçular ve arbaletçiler de içeridekilere ok ve arbalet oku atıyorlardı. Ama bunların hiçbir tesiri olmuyor, çünkü içeridekiler taş ve sivri kazıklar atarak kendilerini savunuyordu. Ayrıca surlarda bizimkilere büyük sapanlarla taş atıp, çok canlarını yakan köylüler de vardı. Ortalık çığlıklar ve büyük bir gürültüyle inliyordu. Ne diyordum? Eğer dışarıdakiler, içeridekilerin kendilerini savunduğu kadar canla başla saldırsaydı şato kısa sürede alınırdı; ama ağır ağır, tembel tembel saldırıyorlardı.

678. İmparator şatoyu saldırarak ele geçiremeyeceğini görünce, geri çekilme borusunu çaldırdı; sonra her taraftan dülgerler getirtip merdivenler, ahşap kuleler ve büyük kafesler yaptırmaya başladı. Ve içeridekiler ellerinden geldiğince kendilerini savunuyordu, ama sanırım bu savunma bir işe yaramadı, çünkü sonunda yüksek, büyük ve sıkıca bağlanmış merdivenler yapıldı. Ve Lombardlar bunu görünce, şaşkınlıktan ağızları açık kaldı. Ne anlatıyordum? Barıştan söz etmeye başladılar ve Aubertin ile Ravan adam gönderip ateşkes istedi.

679. Ve bu arada imparatora haber gönderip, bütün fief ve topraklarını bıraktıklarını söylediler. Ve ona büyük bağışlarda bulundular ve şatoyu teslim ettiler; ve imparator şatonun anahtarlarını aldı. Böylece her iki taraf da mutabık kalınca, Kont de Blans-Dras serbest bırakıldı, ama ondan sonra o kadar kötü eylemlere girişti ki, bunların hiçbiri onun onur hanesine yazılamaz. Kont de Blans-Dras serbest bırakıldı ve Poince de Lyon onu serbest bırakması için gönderildi. Onu Selanik’te buldu ve mahkemenin yargısını duyması için onu doğrudan doğruya imparatora götüreceğini söyledi.

680. Kont böylelikle yola koyuldu ve imparatorla karşılaşmamak için, yanlış bir öğüde uyarak, Thebai yolundan ayrılıp yönünü Negroponte’ye çevirdi. Ve Poince de Lyon imparatorun yanına geri dönüp, kontun yanlış bir öğüde kanıp nasıl Negroponte’ye doğru gittiğini anlattı. İmparator bunları duyunca canı sıkıldı. “Nasıl yani, buraya gelmiyor mu?” diye sordu. “Hayır Sir” dedi Poince de Lyon, “sizden intikam alacağını söylüyor.” Ne diyordum? Şato teslim edildi ve iş bu kadarla kaldı; Kont de Blans-Dras hariç herkes imparatorla barış yaptı. Ama aşağıda anlatılanlarda da göreceğiniz gibi, kont çılgınca davranıyordu.

XXXVI. İmparator Negroponte’ye gidiyor; Kont de Blans-Dras’ın ihaneti yüzünden orada büyük bir tehlikeyle karşılaşıyor.

681. İmparator dua etmek için Atina’nın en büyük kilisesine gitti; burası Notre-Dame adında bir kilisedir ve Atina senyörü olan Othon de la Roche (bu unvanı ona marki vermişti) orada imparatoru elinden geldiğince onurlandırdı. İmparator orada iki gün kalıp, üçüncü gün Negroponte’ye doğru yola çıktı. Gece bir köyde yattı ve ertesi güne kadar dinlendi. Ertesi gün Baudouin de Pas ona Kont de Blans-Dras’ın Negroponte’de olduğunu

söyledi: “Haberiniz olsun Sir, dün gece Negroponte’de yattım ve duyduğuma göre, oraya giderseniz kont sizi öldürecekmiş.” İmparator bunu duyunca çok üzüldü ve bu nedenle oraya gitmekten vazgeçmeyeceğini söyledi.

682. O zaman Ravan’ı ve onunla birlikte olan komutanı, Othon de la Roche’u ve Anseau de Cayeux’yü çağırdı ve imparator Negroponte’ye giderse kontun onu öldürmeye ant içtiğini söyledi. Ravan bundan korkmamasını söyledi: “Biliyorsunuz kent benim” dedi, “ve ben başım üzerine sizin can güvenliğinize kefil oluyorum.” “Neler olup biteceğini bilmiyorum” dedi imparator, “ama gideceğim.” Ertesi gün o ve Ravan Negroponte’ye gitmek üzere bir kadırgayla yola çıktılar. Ama kente ne şekilde girerse girsin, dışarıya çıkabilmeden önce çok korku çekeceğini düşünüyorum, çünkü ihanet baştan sona planlanmış ve hazırlanmıştı.

683. İmparator Henri Negroponte’ye neşe içinde girdi ve kentin ve yörenin Bizanslıları onu sevinçle karşıladı, borular ve müzik aletleri çalarak onu büyük bir gürültüyle karşılamaya geldiler ve onu dua etmesi için bir Notre-Dame Kilisesi’ne götürdüler. İstediğince dua ettikten sonra, kalktı ve kiliseden çıktı. Kont de Blans-Dras ise imparatorun nasıl öldürüleceğini planlamıştı. Ve aralarında, imparatorun neredeyse yalnız başına geldiğini konuşmuşlardı, çünkü yanında sadece otuz şövalye vardı. Onu yemek yerken ya da yatağında uyurken bastırmayı planlamışlardı ve intikamlarını ancak böyle alabileceklerdi.

684. Böylece imparator onların ortasında üç gün kaldı. Ve Negroponte’de ele geçtiği haberleri Thebai’ye ulaştı ve o zaman şövalyelerinin nasıl şaşkına dönüp öfkelendiğini ve canlarının nasıl sıkıldığını görecektiniz. Ve haber bütün ülkeye yayıldı. İmparator Negroponte’de üç gün kaldı ve hoşuna gitmeyecek bir şey söyleyen ya da yapan kimseyle karşılaşmadı. Ve Ravan ne yapıp edip bütün ihaneti ve bunun nasıl hazırlandığını öğrendi. O zaman kontun yanına gelip şöyle dedi:

685. “Kont de Blans-Dras, sen ne yapmak istiyorsun? İmparatoru öldürmek kadar korkunç bir ihanete yüreğin nasıl katlanabilir? Bu öyle bir günah ki rezil olmadan kurtulmana olanak yok! Diğer yandan, imparatorun benim verdiğim söz üzerine Negroponte’ye geldiğini de biliyorsun, hem ben onun vasalıyım. Ona kötülük yapılmasına müsaade edebileceğimi nasıl

düşünürsün? Kont de Blans-Dras sana başka bir şey söylememe gerek var mı? Tanrı yardımcım olsun, ben buna katlanamam.”

686. Sözü uzatmaya ne gerek var? Ravan orada olmasaydı, imparator başı büyük bir belaya girmeden ve bizzat zarar görmeden Negroponte’den çıkamazdı. O zaman imparator kendisi için kaygılandıklarını işittiği adamlarını görmek üzere Thebai’ye dönmek istediğini söyledi. Negroponte’den ayrıldı ve Thebai’ye geldi. Ve artık onu karşılamaya çıkan adamları, senyörlerine ne büyük bir tören düzenlediler hiç sormayın. Ama bu konuda anlatacaklarımız şimdilik sona eriyor ve öykümüze, çok sayıda askerle imparatorun topraklarına girmeye hazırlanan Boril’e dönerek devam ediyoruz.

XXXVII. Kont de Blans-Dras boyun eğiyor.

687. Bu haberleri işitince imparatorun canı çok sıkıldı ve Boril’i karşılamaya gideceğini söyledi. Askerleri, şövalyeleri ve okçuları çağırttı ve bütün kuvvetlerini topladı. Ve hain Kont de Blans-Dras imparatora, kendisine bir daha asla karşı gelmeyeceğine kutsal emanetler üzerine yemin etmeye hazır olduğu haberini gönderdi. Sözü uzatmaya ne gerek var? O kadar çok ısrar etti ki, imparator sonunda onun yeminini kabul etti. Böylece Kont de Blans-Dras huzura erdi ve naib olarak imparatorun yanında kaldı.

688. İşittiğiniz gibi, Kont de Blans-Dras imparatorla anlaştı; ve Valaklarla Kumanları bozguna uğratmasında imparatora yardımcı olacağını iddia etti, ama kalbine yerleşmiş olan kalleşlik yüzünden bambaşka şeyler düşünüyordu. Ama şimdilik onun hakkında başka bir şey söylemeyeceğim; onun yerine, imparator nezdinde birçok çabada bulunan Mihael’den söz edeceğim. Mihael o kadar çok uğraştı ki, imparator sonunda onunla barış yapmak için bir meclis toplamayı kabul etti.

XXXVIII. İmparator Epeiros despotu Mihael’le barış görüşmesi yapıyor.

689. Mihael imparatorla görüşmek üzere bir barış meclisi toplanmasını sağladı; toplantı için seçilen yer Selanik’ti. İmparator oraya geldi ve zeytin ağaçlarının altına yerleşti; daha sonra Conon de Béthune’le Pierre de Douai’yi çağırdı ve onlara şöyle dedi: “Beyler, öğrendiğime göre, bir barış

meclisi düzenlemek üzere yanına geldiğimiz bu Mihael tam bir hain ve yalancıymış ve sözleri yılan gibi zehirliymiş. Onun vaatleri beni ayartmamalı ve ben ona hiçbir vaatte bulunmamalıyım; çünkü şerefli bir insan kendisini şerefsiz bir mevkiye düşüren birine asla herhangi bir vaatte bulunmaz.”

690. “Size ne yapacağınızı söyleyeceğim. Ona gidecek ve benim vasalım olmak istiyorsa, yani bütün topraklarını ve fieflerini bana bağlı olarak elinde tutmak istiyorsa, onu en az kendi kardeşim gibi onurlandırırım; eğer bunu yapmak istemiyorsa, şunu iyi bilsin ki, bütün kuvvetimle üstüne yürüyeceğim. Haydi gidin ona ve bütün bu söylediklerimi anlatın, çünkü o her ikinizin de burada bulunmanızı istedi.”

691. O zaman haberciler atlarına binip gitti ve o kadar çok yol aldılar ki sonunda Mihael’i konakladığı handa buldular. Atlarından indiler ve Mihael’i imparator adına selamladılar ve imparatorun kendilerine öğütlediği gibi ona teminat mektuplarını uzattılar. Mektuplarda iki habercinin her söylediğinin imparator namına olduğuna inanılması bildiriliyordu. Mihael mektupları okuttu ve mektuplar okununca, habercilere istediklerini söylemelerini bildirdi.

692. Conon de Béthune ile Pierre de Douai konuşmaya başladılar ve güzel, kibar nutuklar söylediler ve imparatorlarının söylediklerini o kadar ölçülü bir şekilde aktardılar ve onun davasını o kadar ılımlı cevaplar vererek savundular ki, onlara karşı olanların sanki ağızları mühürlendi. Ve karşılarındakilere hiç saldırmadılar; öyle bir belagat ve hukuktan alınmış ve iyi düzenlenmiş o kadar iyi nedenler sunarak konuşuyorlardı ki, Mihael’in yanında olan herkes ve hatta bizzat Mihael, bizim dostluğumuzu kazanmak için sabırsızlanmaya başlamıştı.

693. Sözü uzatmaya ne gerek var? İmparatorun emirlerini o kadar kibarca söylediler ve açıkladılar ki, Mihael’in kalbini biraz yumuşattılar. O zaman Mihael onlara gülümseyerek şöyle dedi: “Senyörler, benim bir kızım var ve imparatorun da Eustache adında bir kardeşi var. Eğer biz onları evlilikle birleştirirsek, her şeyden önce aramızda barış yapmamız kolaylaşır. Ve ben Eustache’a kızımla birlikte, bütün topraklarımın üçte birini veririm. Ve şunu da iyi bilmenizi isterim ki, ben imparatora hem karada, hem de denizde Romania’daki herkesten daha çok hizmet edebilirim.”

694. Conon de Béthune bu sözleri işitince, bundan büyük yarar sağlanabileceğini gördü ve düşündü. Ve Mihael’e bunları imparatora bildireceğini ve ona bunu kabul ettireceğini ve elinden gelen en kısa sürede cevabı Mihael’e getireceğini söyledi. O zaman haberciler Mihael’in yanından ayrıldı ve imparatorun yanına gelip duydukları gördükleri her şeyi ona anlattılar: “O sizin kardeşinizle kızının evliliğini her şeyden önemli görüyor; ve Eustache’a kızıyla birlikte bütün topraklarının üçte birini fief olarak verecek ve artık bundan böyle elindeki her şeyi sizden aldığını kabul edecek.”[81]

SON SÖZ YERİNE

Boudouin D’Avesnes Derlemesinden Alıntı[82]

İmparator Henri de Constantinople’un ölümü ve Kont Pierre de Courtenay’nin saltanatı ve ölümü ve Kont Philippe de Namur’ün kardeşi Robert’in saltanatı ve ölümü ve Akkâ kralı Jean de Brienne imparatorluğu nasıl korudu?

İmparator Friedrich ve denizaşırı topraklardan söz etmeyi biraz kesip, Yunan İmparatorluğu’na döneceğiz.

Yukarıda İmparator Henri’nin Selanik Krallığı’na nasıl gittiğini ve toprakları ona rağmen ellerinde tutmak isteyen Lombardlara karşı verdiği savaşı dinlemiştiniz. Onları yenince, Valak kralı İvan II Kaloyan Asen ve Theodoros Laskaris’le barış yaptı. Kaloyan’ın kızıyla evlendi ve ona kendi yeğenini gelin olarak verdi; bir yeğenini Theodoros Laskaris’le, bir üçüncüyü de Macaristan kralı Andras’la evlendirdi. Bu üç hanım Kont Pierre de Courtenay ile imparatorun kız kardeşi Kontes Yolande’ın kızlarıydı. [İmparator] bu evlilikler sayesinde büyük bir barış ve yardım sağladı; ama sonra fazla yaşamadı, böylece kendi kanından gelen bir mirasçı bırakamadan öldü; bu büyük bir kayıptı, çünkü güçlü ve büyük yürekli biriydi. Konstantinopolis’teki baronlar, imparatorun kız kardeşiyle evli olan Kont Pierre de Courtenay’yi çağırtmak üzere acele haberciler gönderdiler. Bu kont Fransa kralı Philippe’in amca çocuğuydu. Karısından iki oğlu vardı. Büyük olanın adı Philippe’ti; ona kendi kanından gelen bir mirasçı bırakmadan ölen Kont Philippe de Namur’den karısına kalan Namur Kontluğu verilmişti. Diğer oğlunun adı Robert’di. Aynı zamanda bir sürü kızı da vardı; bunlardan üçünün evliliklerini size yukarıda belirttik. Haberciler Kont Pierre’in yanına ulaşıp ona İmparator Henri’nin öldüğünü ve baronların imparator yapmak üzere kendisini çağırttıklarını bildirince, kendi işlerini erteledi ve karısıyla birlikte hareket etti. Onlara Kont de Sansuerre ve büyük bir şövalye ve asker topluluğu eşlik etti. Roma’ya vardıklarında Papa ona taç giydirdi. Oradan Brindisi’ye gidip denize açıldılar. İmparator Pierre, Sezille (?) karşısındaki ilk Yunan sitesi olan Dyrrachium’da [Draç] karaya çıktı. Karısı imparatoriçe ise Konstantinopolis’e kadar denizden gitti, çünkü hamileydi.

Konstantinopolis’e varır varmaz da Baudouin adı verilen bir erkek çocuk doğurdu.

EXTRAIT

DE LA

COMPILATION DITE DE BAUDOUIN D'AVESNES

La mort de l'empereour Henri de Constantinoble, et le regne le conte Pieron d'Auçoirre et se mort, et le regne Robiert frere le conte Phelippon de Namur, et sa mort; et coument li rois Jehans d'Acre entreprist l'empire à garder. Cap. CCXXVI

r vous lairons un poi à parler de l'empereour Fedri et de la terre d'outre mer; si vous dirons de l'empire de Gresce.

Bien avés oï desus coument li empereres Henris ala ou roiaume de Salenike, et la guerre que il ot contre les Lombars qui voloient la terre retenir contre lui. Quant il les ot vaincus, il fist pais à Johennis le roi de Blaquie et à Toldre l'Ascre. Il prist la fille Johennis à feme, et il douna une soie nieche en mariage; et une en douna à Toldre l'Acres, et la tierche au roi Andriu de Hongrie. Ces trois damoisieles

estoient filles le conte Pieron d'Auchoirre et la contesse Yolent suer l'empereour. Par ces mariages aquist il grant païs et grant aïde; mais il ne vesqui gaires apriès, ains morut sans hoir de sa char; dont che fu grans damages, car moult avoit ésté vighereus et de grant cuer. Li baron qui en Constantinoble estoient envoiièrent hastivement messages pour querre le conte Pieron d'Auchoire, qui avoit à feme la serour l'empereour. Cil quens estoit cousins germains le roi Phelippe de Franche. Il avoit deus fius de sa feme. Li aisnés ot non Phelippes; chelui avoit il douné la conté de Namur qui eskeue estoit à sa feme du conte Phelippon de Namur qui mors estoit sans hoir de sa char. Li autres avoit non Robiers. Si ot pluisors filles de coi nous vous avons dit les mariages des trois. Quant li message furent venu au conte Pieron, et il li orent dit la mort l'empereour Henri, et coument li baron le mandoient pour faire empereour, il atorna ses besoignes, et puis murent entre lui et sa feme. Si emmenoient le conte de Sansuerre et grant compaignie de chevaliers et de serjans. Quant il vinrent à Roume, li papes les couroune. De là s'en alerent à Brandis, et entrerent en mer. Si s'en ala li emperetes Pieres par Duras, qui estoit la premiere chités de Greece deviers Sezille, et l'empeerris sa feme s'en ala par iaue jusques en Constantinoble, car elle estoit grosse. Elle n'i demoura gaires puis que elle fu arrivée, que elle acoucha d'un fil qui ot non Bauduins.

Li empereres Pieres ki fu arrivés à Duras, fu recheus à grant hounour dou signour, qui avoit non Toldres li Commnies. Mais il n'i ot gaires esté quant il le fit prendre, et le conte de Sansuerre aussi; si les tint tant en prison que il i moururent. L'empeerris Yolens ne vesqui gaires apriès; ains morut en Constantinoble. Cil de la terre envoiierent querre le conte Phelippon de Namur, et li manderent que il venist rechevoir l'empire qui eskeus li estoit. Quant li Asenes sot que li empereres Pieres estoit mors, et li empeerris Yolens sa feme, il entreprist à conquerre l'empire; si coumencha la guerre. Li baron ki

en Constantinoble estoient, envoiierent grant partie de lour gent contre lui. De chiaus fu chievetainne mesires Gerars la Truie, qui adont i estoit. Li autre Gryu se coumenchierent à reveler, et reconquisent la plus grant partie de la terre que li empereres Henris avoit gaaignie sour iaus. Li message qui estoient alé querre le conte Phelippon de Namur li disent que li baron de Constantinoble le mandoient pour estre empereres. Il n'i ot mie conseil d'aler, ains i envoia Robiert son frere. Cil s'en ala par Hongherie, où il fu recheus à grant hounour de sa serour, qui estoit roine de la terre, et dou roi Andriu. Il sejorna tout l'yvier en Hongherie, car il n'avoit mie bien les passages à sa volenté. Il avoit od lui un serjant qui estoit nés de Lisle en Flandres. Auchun disoient que il estoit oncles de bas cestui Robiert qui aloit pour estre empereres. Cil varlés avoit une biele damoisiele qui estoit sa fille. Robiers d'Auchoirre le fist richement apparillier, et disoit que chou estoit sa cousine; et puis fist parler de mariage de li et dou roi de Servie. Li rois qui cuida ke che fust voirs, s'acorda au mariage; si furent faites les noches à grant sollempnité. Par che mariage et par l'aide des Blas ala Robiers d'Auchoirre seurement jusques en Constantinoble, là où il fu recheus à grant joie. Mais il n'osa mener le pere la damoisiele od lui pour chou que la chose ne fust seue, ains li donna deniers et le renvoia en Flandres. Quant Gerars la Truie et si compaignon sorent que Robiers estoit venus en Constantinople, il alerent à lui et le courounerent à Sainte Souphie. Poi apriès, s'entremisent preudoume de pais entre l'empereour Robiert et l'Ascre, qui sa serour avoit à feme. La dame meismes s'en pena moult, tant ke en la fin s'acorderent; que li Ascres ot couvent à l'empereour à douner une fille que il avoit de son premier mariage, et grant terre avoec.

Ceste chose fu asseurée d'une part et d'autre, et furent délivré tuit li prison. Mais en brief tans apriès morut li Ascres; par coi li empereres Robiers ne volt aler avant dou mariage. Li baron de la terre en orent grant desdaing, si recoumenchierent la guerre. D'une part guerrioient li Couman, et coumenchierent un chastiel à fremer en une montaigne. Li empereres Robiers i envoia de sa millour gent pour le desfendre, mais il furent vaincu et en furent li plus ochis. Dont

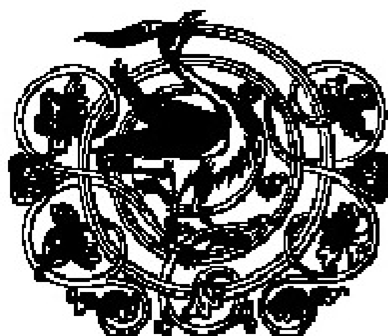
rechiut li empereres très grant damage; car poi li est remés de gent de coi il peust faire grant chose. A daerrains parlerent tant preudoume que li mariages fu jurés une autre fois de l'empereour Robiert et de la fille Toldre l'Ascre; et furent delivré grant plenté de prisons que li Gryu tenoient. Si fu li empereres Robiers une piecha en pais. Adont avoit une dame en Constantinople; fille avoit esté un chevalier d'Artois qui avoit non Bauduins de Nuevile. Li empereres Robiers l'ama tant que il en laissa à parfaire le mariage de la fille l'Ascre et de lui. Si espousa cele dame coiement, et le mist avoec lui manoir en son palais, et la mere la dame aussi.

Quant li Franchois ki en Constantinople estoient sorent ceste chose, si en furent dolant et esbahi; car li empereres ne soignoit de chose que il eust à faire. Pour chou prisent conseil ensamble, et s'en alerent à la chambre l'empereour. Si prisent la mere à la dame, si l'envoiierent noiier en un batiel, et la dame coperent le nés et les baulevres, et puis s'en alerent. Quant li empereres vit le honte que si houme li avoient faite, il ne volt plus demourer ou païs, ains entra en une galie et s'en ala à Roume; si se plainst à l'apostoile de chou ke si houme li avoient fait. Li apostoiles le reconforta et li douna dou sien; et puis il l'en pria tant ke il le fist raler vers Constantinople. En che ke il s'en raloit, il ariva en la terre Joifrol de Vile Harduin, qui à grant hounour le rechiut; là li prist une maladie dont il morut. Quant cil de Constantinoble le sorent, il orent conseil que il feroient. Li pluisour loerent que il laissaissent la chité; li autre disoient que il seroient honni se il laissoient si noble chitet sans cop ferir.

A daerrains, par coumun acort envoierent messages à l'apostoile et li manderent l'estat de la terre, et que il i mesist conseil. Avoec chou li priierent que il parlast au roi Jehan d'Acre, par coi il entrepresist l'empire à desfendre; car il ne véoient mie que il peussent estre legierement aidié d'autrui. Li apostoiles, qui ot pitié de la terre, manda au roi Jehan que il entrepresist cele besoigne. Li rois Jehans respondi que il ne le feroit en nulle maniere; car uns enfes estoit remés de l'empereour Pieron, qui estoit hoirs de la terre, et il ne se voloit mie metre en si grant peril pour autrui terre garantir. Li apostoiles li dist que se il i voloit aler, il li feroit grant secours de gent et

d'avoir. A daerrains dist li rois que il iroit par tel couvent que li hoirs de la terre espousast une soie fille ke il avoit ; et apriès juerroit sour mains que tant coume li rois viveroit, il ne demanderoit signourie en l'empire, ains le tenroit li rois Jehans toute sa vie, et li feroient li houme de la terre houmage à sa vie ; et toute la terre que il conquerroit, qui avoit esté as ancisseurs l'enfant, demouerroit à l'enfant ; et se il conquerroit autre terre, elle seroit à ses hoirs et le tenroient de l'empereour. Li apostoiles loa bien ceste chose ; si le dist as messages de Constantinoble, qui s'en retornerent en Constantinoble, et conterent as chevaliers chou que il avoient trouvé. Cil orent conseil, et selonc chou que il virent que li enfes estoit encore jouenes et que il tenoient poi de terre dehors Constantinoble, ne leur sambla pas que il eussent pooir d'iaus garantir. Pour chou otriierent ceste convenenche.

Dont remanderent à l'apostoile et au roi Jehan que il acompliroient la couvenanche tout ensi que elle avoit estet devisée. Lors s'en ala li rois Jehans à l'apostoile qui li douna grant avoir, et li ot couvent que il le secourroit de gens. Dont s'en ala li rois en Venisse, si entre en mer, et s'en ala en Constantinoble. Li chevalier alerent contre lui, et le rechiurent à grant hounour. En brief tant apriès, Bauduins qui devoit estre empereres espousa la fille le roi Jehan, puis fist sairement de tenir la couvenanche qui avoit esté devisée, et tuit li houme li firent houmage. Or lairons un poi à parler de l'empire de Gresce ; si dirons dou roi Loeys de Franche.

Ornement tiré d'un *Flavius Josèphe*, ms. du XIIe siècle.
(Bibliothèque de M. Ambr. Firmin-Didot.)

Dyrrachium’a varan İmparator Pierre, o şehrin Theodoros [Angelos Dukas] Komnenos adındaki senyörü tarafından büyük törenlerle karşılandı. Ama orada henüz çok az kalmışlardı ki Theodoros Komnenos hem imparatoru, hem de Kont de Sansuerre’i tutuklattırdı; onları zindana attırdı ve orada öldüler. Bu olayın ardından İmparatoriçe Yolande da fazla yaşamadı ve Konstantinopolis’te öldü. O zaman Konstantinopolis’tekiler Kont Philippe de Namur’e haberciler gönderip, kendisine ait olan imparatorluğu gelip almasını bildirdiler. Theodoros Laskaris İmparator Pierre’in ve karısı İmparatoriçe Yolande’ın öldüğünü öğrenince, imparatorluğu fethe girişti, böylece savaş başladı. Konstantinopolis’teki baronlar adamlarının büyük bölümünü ona karşı gönderdiler. Onların komutasını orada bulunan Gérard la Truie (?) üstlendi. Diğer Bizanslılar da ayaklanmaya başladılar ve İmparator Henri’nin onlardan aldığı toprakların büyük bölümünü yeniden fethettiler. Kont Philippe de Namur’ü bulmaya giden haberciler ona Konstantinopolis’teki baronların kendisini imparator olması için çağırdığını bildirdiler. O da oraya kendisi gitmeyip kardeşi Robert’i gönderdi. Robert Macaristan üzerinden gitti ve orada toprakların kraliçesi olan kız kardeşi ve Kral Andras tarafından büyük törenlerle karşılandı. Bütün kışı Macaristan’da geçirdi, çünkü [Konstantinopolis’e giderken] geçeceği yerler onun iradesine tabi değildi. Flandre’ın Lille şehrinde doğmuş bir komutanı vardı. Bazıları onun imparator olmaya giden Robert’in uzaktan amcası olduğunu söylüyorlardı. Bu adamın güzel bir kızı vardı. Robert de Courtenay bu kızı çok zengin bir biçimde giydirdi ve onun kendi kuzeni olduğunu söylüyordu. Sonra bu kızla Sırp kralını evlendirmekten söz etti. Kızı gören kral bunu kabul etti ve büyük törenlerle düğün yapıldı. Bu evlilik sayesinde ve Valakların (?) yardımıyla Robert de Courtenay Konstantinopolis’e kadar güven içinde gitti, orada büyük bir sevinçle karşılandı. Ama kızın babasını yanında getirmeye cesaret edemedi, çünkü olay öğrenilsin istemiyordu ve ona para verip Flandre’a geri gönderdi. Gérard la Truie ve yanındakiler Robert’in Konstantinopolis’e geldiğini öğrenince, onun yanına gittiler ve ona Ayasofya’da taç giydirdiler. Kısa bir süre sonra İmparator Robert ile onun kız kardeşiyle evli bulunan Laskaris arasında barış görüşmeleri başladı. Kadın o kadar çok çaba gösterdi ki, sonunda uzlaştılar; Laskaris imparatora ilk evliliğinden olan bir kızını ve onunla birlikte birçok toprak verdi.

Her iki taraf da bu işe güvence verdi ve bütün esirler serbest bırakıldı. Ama kısa bir süre sonra Laskaris öldü; o zaman İmparator Robert [söz verdiği] evliliği yapmak istemedi. [Bizanslı] beylerin onuru çok kırıldı ve yeniden savaşa başladılar. Bir taraftan da Kumanlar saldırıya geçmiş ve bir dağda bulunan bir kaleyi kuşatmaya başlamışlardı. İmparator kaleyi savunmak için en iyi adamlarını oraya gönderdi, ama yenildiler ve kılıçtan geçirildiler. İmparator bu işten büyük zarar gördü, çünkü elinde bir şeyler yapabilecek çok az insan kalmıştı. Sonunda İmparator Robert ile Theodoros Laskaris'in arasında bir daha evlilik yemini edildi ve Bizanslıların elindeki çok sayıda esir serbest bırakıldı. Ama İmparator Robert barış zamanında bir günah işledi. Konstantinopolis'te bir hanım vardı; Baudouin de Neuville adında Artois'lı bir şövalyenin kızıydı. İmparator Robert onu o kadar çok sevdi ki, Laskaris'in kızıyla olan evliliğini bozdu. Gizlice bu hanımla evlendi ve onu yanına, sarayına yerleştirdi, kızın annesi olan hanımı da saraya yerleştirdi.

Konstantinopolis'teki Fransızlar bu işi öğrenince çok sızlandılar ve şaşkına döndüler, çünkü imparator yapması gereken işi hiç düşünmüyordu. Toplandılar, birlikte karar verdiler ve imparatorun odasına gittiler. Orada hanımın annesini alıp boğdular ve hanımın da burnunu ve dudaklarını (?) kestiler ve sonra çıkıp gittiler. İmparator adamlarının kendisine verdikleri utancı görünce, o ülkede daha fazla kalmak istemedi ve bir kadırgaya binip Roma'ya gitti; orada Papa'ya adamlarının kendisine yaptıklarından yakındı. Papa onu rahatlattı ve ona destek verdi; ve sonra ona o kadar çok rica etti ki, imparator yeniden Konstantinopolis'e gitmek üzere yola koyuldu. Oraya doğru giderken Geoffroi de Villehardouin'in topraklarına geldi, o da kendisini büyük saygı göstererek karşıladı. Orada imparator bir hastalığa yakalanıp öldü. Konstantinopolis'tekiler bunu öğrenince, ne yapacakları konusunda meclis topladılar. Çoğu şehri bırakıp gitmekten yanaydı; bazıları ise hiçbir şey yapmadan bu soylu şehri bırakırlarsa herkese rezil olacaklarını söylüyorlardı.

Sonunda, ortak bir kararla Papa'ya haberciler gönderdiler ve ülkenin durumunu bildirdiler, ondan öğüt istediler. Ondan Akkâ kralı Jean de Brienne ile, onun imparatorluğu koruması için konuşmasını rica ettiler; çünkü kendilerine ondan daha iyi yardım edebilecek birini göremiyorlardı. Bu ülkenin haline acıyan Papa, bu görevi üstlenmesi için Kral Jean'a haber gönderdi. Kral Jean böyle bir işi hiçbir şekilde yapmayacağı cevabını

bildirdi; çünkü İmparator Pierre’in toprakların mirasçısı olan bir çocuğu vardı ve o [Kral Jean] başka birinin topraklarını güvence altına almak için bu kadar büyük bir tehlikeye girmek istemiyordu. Papa eğer oraya gitmeyi kabul ederse kendisine büyük miktarda adam ve para yardımı yapacağını söyledi. Sonunda kral ancak toprağın mirasçısının kendisinin kızıyla evlenmesi koşuluyla oraya gideceğini söyledi; ve sonra kral yaşadığı sürece imparatorlukta senyörlük istemeyeceğine azizler üstüne yemin etti; [imparator] da Kral Jean yaşadığı sürece bu toprağı ondan almış olacak ve toprak üstündeki adamların hepsi [kral] yaşadığı sürece ona saygı gösterecekti; ve kralın fethedeceği topraklardan çocuğun atalarına ait olanlar çocuğa kalacak, ve fethedeceği diğer topraklar kendi [kralın] mirasçılarına kalacak ve onlar bu toprakları imparatordan almış sayılacaklardı. Papa bunu onayladı ve Konstantinopolis’ten gelen habercilere Konstantinopolis’e geri dönmelerini ve aldıkları cevabı oradaki şövalyelere anlatmalarını söyledi. Onlar [şövalyeler] meclisi topladılar ve çocuğun henüz genç olduğunu, Konstantinopolis dışında ellerinde az toprak olduğunu ve başka güvence verme durumunda olmadıklarını söylediler. Bu nedenle bu anlaşmayı kabul ettiler.

Papa’ya ve Kral Jean’a anlaşmaya aynen kendilerine bildirildiği gibi uyacaklarını haber verdiler. O zaman Kral Jean Papa’ya gitti ve Papa da ona çok para verdi ve adam yardımında bulundu. Kral Venedik’e gitti ve oradan denize açılıp Konstantinopolis’e gitti. Şövalyeler onu karşılamaya gittiler ve onu büyük saygı göstererek karşıladılar. İmparator olacak Baudouin kısa bir süre sonra Kral Jean’ın kızıyla evlendi, sonra yapılan anlaşmaya uyacağına yemin etti ve bütün adamlar ona bağlılıklarını bildirdiler. Şimdi Yunan İmparatorluğu’ndan söz etmeyi biraz bırakacak ve Fransa kralı Louis’den bahsedeceğiz.

Açıklamalar

Bazı bilgili eleştirmenler Villehardouin’in metnine, öneminin daha iyi anlaşılmasını ve bazı sorunların çözümlenmesini sağlayacak kimi açıklamalar eklememin yerinde olacağını düşündüler. Onların bu görüşüne uymak için, bu baskıya bazı tarih, arkeoloji ve gramer sorunlarının incelenmesini içeren bölümler ekledim.[83] Öncelikle, cevaplandırılmadıkları ya da önleri kesilmediği takdirde, Villehardouin’in anlatısının inandırıcılığını zedeleyebilecek bazı itirazları çürütmek istedim. Daha sonra, Haçlı Seferi’nin ikincil önemdeki olaylarını açıklayarak, Villehardouin’in kitabının bütün ayrıntılarını doğrulamaya çalıştım. Tarihe ilişkin eklerim bunlardan ibaret. Arkeolojiye gelince, bu alanda Ecole des

Chartes'ımızın bilge müdürü Bay Quicherat'nın mükemmel tanımlarından yararlanma olanağını buldum. Bu sayede Bay Quicherat'nın, bugün sadece öğrencilerinin yararlanabildikleri ve bir yayına dönüştürülmesi gerçekten çok faydalı olacak arkeoloji dersini bir anlamda okurlarıma da izlettirebildim. Bu ders, ortaçağın armalarını herkesten daha iyi bilen Bay Demay'nin usta kalemi ve eleştirel zekâsıyla gerçekleştirdiği silah ve giysi çizimleriyle tamamlandı. Son olarak da, Villehardouin'in dilini incelemeyi ve hem bir deneme, hem de usta işi bir nesir olan bu eserin değerini daha iyi anlamayı sağlayan özel bir gramer bölümü yazmaya çalıştım.

Henri de Valenciennes'in dilinden de söz ettim, ama bunu sadece bazı gramer özgüllüklerini vurgulamak için yaptım. Karşılaştırmayı daha ileri noktalara götürmek, hem okurların zevkine, hem de Villehardouin'in şanına hakaret anlamına gelirdi.

1. Ernoul'un Kroniği Üzerine

Villehardouin sağlam bilgilere dayanan bir tarihçi miydi? 1202'de Venedik'te toplanan Haçlıları ilk tasarılarını hayata geçirmekten alıkoyan ve Kutsal Topraklar'a değil Konstantinopolis'e yönelten gerçek nedenleri biliyor muydu? Bu soruyu, M. de Mas Latrie *Histoire de l'Ile de Chypre [Kıbrıs Adasının Tarihi]* adlı kitabında ortaya atmış ve tartışmıştır: Kendisi hiç duraksamadan Villehardouin'in Venedikliler tarafından kandırıldığı ve Haçlı seferleri tarihçisi Bay Michaud'nun da, Villehardouin'in metnine fazla güvendiği için gerçeği ortaya çıkartamadığı sonucuna varmıştır. Bu görüşün çelişkili olduğunu ve gerçeğe uygunluğu zedelediği için hiçbir inandırıcılığı bulunmadığını, zaten tek dayanak noktasının da her türlü kişisel yetkeden uzak bir kronikçinin farklı anlatılardan yaptığı bir derleme olduğunu göstereceğim. Kendi kendiyle çelişen bu mesnetsiz efsaneyi, anıları sayesinde bize de ulaşmış olaylar içinde önemli bir rol oynamış, bilgili ve eğitimli bir tanık tarafından yazıldığı için, her şeyin birbirine zincirleme bağlandığı ve doğrulandığı bir tarihle çürüteceğim. Bundan iki yüzyıl önce Du Cange güvencesiyle yayımlanmış Villehardouin'in kitabının her şeyiyle, okurların hem güvenine, hem de hayranlığına layık olduğunu hiç güçlük çekmeden kanıtlayacağım.

Öncelikle, Villehardouin'e göre Haçlı Seferi'nin başlangıçtaki amacının ne olduğunu ve bu amaçtan vazgeçilmesini gerektiren olayların niteliğini belirlemek gerekiyor. Haç'ı ellerine alanların hepsi Kutsal Topraklar'a gitmeyi hedeflemişti. Onlara bir donanma lazımdı: İçlerinden altı kişiye bu donanmayı bulma konusunda tam yetki vermişlerdi. Villehardouin'in de aralarında olduğu altı görüşmeci, başka yerlerden daha çok kaynak bulabileceklerini umdukları Venedik'e gitmeye karar verdiler: 1201'in Şubat ayında (§14) oraya vardılar. Pazarlık Perhiz sırasında tamamlandı ve toplanan gizli mecliste, seferin hedefinin "Babiloine", başka bir deyişle Mısır'ın [Eski] Kahire şehri olması, ama dışarıya karşı belirsiz ifadelerle sadece denizaşırı yolculuktan söz edilmesi ve 1202 yılının Saint-Jean

yortusunda (24 Haziran) yola çıkılması kararlaştırıldı (§ 30). Belirtilen tarihte donanma hazırdı, ama Haçlılar Venediklilere ödemeleri gereken parayı tamamlayamadılar, çünkü içlerinden birçoğu başka limanlardan denize açılmayı tercih etmiş ve belirlenen randevuya gelmemişti (§ 51-61). O zaman Venedik dukası, Macaristan kralının Venediklilerden aldığı “Jadres” ya da Zadar kentini kuşatmakla işe başlamaları koşuluyla, henüz ödemedikleri 34.000 mark gümüş için Haçlılara süre tanımayı ve onlarla birlikte sefere katılmayı kabul etti (§ 62-68). Bu anlaşmaya Eylül ayından önce varıldı (§ 69). Daha sonra Konstantinopolis’in genç prensi Aleksios’tan bir haber geldi; Aleksios babasını yeniden imparatorluk tahtına çıkarmak için Haçlıların yardımını istiyordu (§ 70). Bu beklenmedik teklifler yinelendi ve kışın Zadar’da kabul edildi. Ve Aleksios’un Paskalya’nın 15’inde, yani 19 Nisan 1203’te orada Haçlılara katılması kararlaştırıldı (§ 99).

Villehardouin’i çürütmek için ileri sürülen tanıklık, eskiden Hazinedar Bernard’a ait olduğu düşünülen, ama Balian d’Ibelin’in Ernoul adındaki bir hizmetlisinin (en azından kısmen) eseri olması daha akla yakın görünen bir kroniktir. Söz konusu eserin sahipliği konusundaki bu değişiklik, *Société de l’Histoire de France* [Fransa Tarih Cemiyeti] için 1871’de yayımlanmış bir baskıda, M. de Mas Latrie tarafından önerilmiştir. Her ne kadar bilge yayıncı, Ernoul’un kişisel katkılarının bu derlemenin hangi noktasında sona erdiğini kesin olarak belirleyememişse de, Mısır sultanı tarafından gizlice satın alınan Venediklilerin ihaneti üzerine Haçlı Seferi’nin ölü doğduğunu açıklayan birkaç cümlenin yazarının Balian d’Ibelin’in hizmetlisi olduğunu kabul edeceğim. Aşağıda, M. de Mas Latrie’nin yayınına dayanarak,[84] Ernoul’un tam sözlerini olmasa da en azından onlara denk düşecek bir çeviriyi sunuyorum.

“Selahaddin’in kardeşi Seyfeddin (ya da Melik el-Adil) Haçlıların Mısır’a gelmek üzere bir donanma kiraladığı söylentilerini duyunca, Şam’a bir garnizon bırakıp, direniş olanaklarını yerinde incelemek üzere Mısır’a gitti. (s. 343 ve 344)... Sonra ulaklar hazırlattı ve onların eline büyük hazineler teslim ederek Venedik’e gönderdi; Venedik dukasına ve Venediklilere büyük hediyeler gönderdi ve onlara selam ve dostluk mesajları iletti. Hıristiyanları Mısır topraklarına gelmekten vazgeçirebilirlerse, onlara İskenderiye limanında vergi muafiyeti sağlayacağını ve büyük hazineler vereceğini bildirdi. Ulaklar Venedik’e gitti, talepleri gerektiği gibi iletti ve

sonra geri döndüler.” (s. 345 ve 346). Biraz ileride, Venediklilerin nasıl Zadar’dan yola çıkıp Konstantinopolis’e gittiklerini anlattıktan sonra, Ernoul şunu ekler: “Size daha önce de bahsettiğim gibi, Mısır sultanının Haçlıları İskenderiye’ye gitmekten vazgeçirmeleri konusundaki ricasını ve isteğini unutmamışlardı” (s. 362).

İşte bütün katıksızlığı ve (izninizle) bütün gerçekdışılığıyla Ernoul’un anlatısı budur. Bir Haçlı ordusuyla anlaşma yapmış Venediklilerin, kendilerinden sözlerini tutmamalarını, daha doğrusu Muhammed’in davası için İsa’nın davasına ihanet etmelerini isteyen bir Müslüman sultanın önerilerini kabul ettiklerine nasıl inanılabilir? 13. yüzyıl başına gidilsin ve Venediklilerin bu soruyu başka bir biçimde gündeme getirmelerinin mümkün olup olmadığına bakılsın. Böyle bir düşüncenin bir an için bile olsa akıllarına düştüğünü kabul edelim, o zaman da bu tür bir pazarlığın ortaya çıkmasının kendilerini ne kadar büyük bir tehlikeyle karşı karşıya bırakacağını görmezden gelebilirler miydi? O zaman bütün bir Hıristiyanlık ayağa kalkıp, Suriye ve Mısır’da Müslümanlarla savaşmaya gitmeden önce, onların suç ortaklarının üssünü Adriyatik’in dibine göndermez miydi? M. de Mas Latrie’nin gözü pek bir pazarlık adını verdiği şey, aslında bir enayi pazarlığı olurdu; çünkü, hiçbir dinî kaygı dikkate alınmasa bile, en sıradan bir temkin ölçüsü böyle bir pazarlığı reddetmeyi gerektirirdi.

Dinî kaygıların hiç dikkate alınmaması ise o kadar gerçekdışı bir yaklaşım ki, bunu çürütmeye bile çalışmayacağız; ama Venediklilerin, temkinli davranmayı da elden bırakmadan, sırrı çok iyi korunacak bir pazarlık yapmış olabilecekleri ileri sürülebilir. Ulaklar hazineleriyle birlikte Venedik’e gelmiş, “dukaya ve Venediklilere” (s. 345) büyük hediyeler dağıtmış, istedikleri her şeyi elde etmiş ve tüm bu yolculukları, Venedik’te kalışları ve görüşmeleri kimse tarafından öğrenilmeden geri dönmüş olabilirler. Gerçekten de Villehardouin’in ve Venedik’te bulunan diğerlerinin böyle bir şeyden hiç haberleri yoktu. Ama o zaman ben de buna karşılık şu soruyu sorarım: Nasıl oluyor da oradan o kadar uzakta, Suriye’de bulunan Ernoul bütün bunları öğrenmişti? Ya bu haberleri, efendisinin siyasetini kulaktan kulağa yayan Mısır sultanının bir adamından almış ya da dört bir tarafta ihanet görmeye her an eğilimli halk bönlüğünü besleyen o yaygın dedikodulardan birini alıp kullanmıştı. Bu iki açıklama arasında bir tercih yapmak o kadar zor olmasa gerek.

Yine de Balian d'Ibelin'in hizmetlisinin koşullarını öğrenmeyi başardığı esrarengiz pazarlığın hayata geçirilişini yakından izlemek için Venedik'e dönmek gerek. M. de Mas Latrie diyor ki: "Haçlı Seferi'ni mümkün olursa sultanın topraklarından uzak tutma konusunda söz verdikten sonra, Venedik yaptığı hazırlıklarda ve Suriye Hıristiyanları lehine konuşmalarında görünürde hiçbir şeyi değiştirmedi; ama önüne çıkan ilk elverişli olayın üstüne atlayıp ondan kendi amaçları için yararlanmayı bildi."[85] Bundan ne sonuç çıkıyor? Venediklilerin öncelikli kaygısı, Mısır sultanının vaatlerine kanmadan önce Haçlılarla yaptıkları anlaşmayı önlerine çıkacak ilk fırsatta bozmaktı. Halbuki bu fırsat daha önce de karşılarına çıkmış, ama ondan yararlanmamışlardı. Mali kaynaklarını tüketen Haçlılar onlara seksen beş bin markın sadece elli bir binini ödeyebilmişlerdi, yani Venedik Cumhuriyeti emirlerine bir tek gemi bile vermeden onları geri çevirmek ve aldığı parayı da geri vermemek hakkına sahipti. Başka bir deyişle avansını alıp ününü koruyabilir, diğer yandan da sahte yemininin meyvelerini toplayabilirdi. Ama bunu yapmadılar ve Zadar seferine çıkılarak Haçlı Seferi tasarısının sürdürülmesi için hem halk, hem de Haçlılar nezdinde girişimlerde bulunan bizzat duka oldu. Demek ki Venedik dukasının Mısır sudanıyla[86] hiçbir anlaşma yapmadığı kesindir.

Hepsi bu kadar da değil: Zadar şehrini aldıktan sonra, Haçlılar Suriye veya Mısır'a götürülmelerini isteyebilirlerdi ve bunu yaptıracak sayısal güce de sahiptiler. O zaman niye böyle davranmadılar? M. de Mas Latrie, Zadar kuşatmasının Haçlıların borçlarını ödeyebilmeleri için ilk yol olduğunu, ama bu yol da yetersiz kalınca Venediklilerin bir başka seferde daha kendileriyle işbirliği yapmalarını Haçlılara şart koştuğunu söyleyerek bu durumu açıklamaya çalışıyor. Ama bu görüşü destekleyen hiçbir metin yoktur. Haçlılar, Zadar'ı kuşatmayı kabul ederek borçlarının getirdiği bağımlılıktan kurtulmuşlardı, çünkü Villehardouin'e göre, Venedikliler de Haçlı Seferi'ne katıldıkları için, borçlarını ödemek konusunda sınırsız bir vade kazanmış oluyorlardı (§ 62-69).

Ernoul ise daha da ileri gidiyor: Ona bakılırsa, Zadar kuşatması için Haçlıların yardımını isteyen Venedikliler, “donanma için kendilerine ödenmesi gereken paradan vazgeçmeye ve onları istedikleri yere götürmeye” söz vermişlerdi (s. 349).

Zadar seferiyle Haçlıların borçlarından tamamen kurtulduklarını varsayan Ernoul, öyküsüne yeni bir gerçekdışı unsur ekliyor ve genç Aleksios’la yapılan anlaşmanın koşullarını Venediklilerin belirlediğini yazıyor (s. 361). Öyle ki, kurnaz Venedik Cumhuriyeti, bir Haçlı seferi için kiraladığı donanmanın ücretini para veya hizmet olarak ödettikten sonra, bu Haçlı seferinin yerine kendisinin tek başına karar verme yetkisine sahip bulunduğu bir diğer seferi geçirmenin yolunu buluyordu. Orada bulunan, pazarlıklara katılan ve olay hakkında hiç kuşkusuz daha iyi bilgi sahibi olan Villehardouin ise Haçlıların bir bölümü tarafından reddedilen anlaşmanın diğerleri tarafından desteklendiğini, uzun ve serbest bir tartışmanın ardından, “bu yolla denizaşırı toprakların daha kolay geri alınabileceği” gerekçesiyle kesin olarak kabul edildiğini anlatıyor (§ 97). Gerçekten de anlaşmanın koşulları ortada ikili bir hedef olduğunu kanıtlıyor: Aleksios’un babasının Konstantinopolis’te yeniden tahta çıkarılması ve anlaşmada hem Venediklilere, hem de Haçlılara ödeneceği belirtilen kaynaklarla Haçlı Seferi’nin sürdürülmesi. Bu anlaşmaya sonunda uyulmadığı doğrudur; ama yine de imzalandığı sırada bu anlaşma Müslümanların gücüne karşı bir tehditti ve Venedikliler böyle bir anlaşmaya taraf olarak Hıristiyanlık davasına ihanet etmediklerini gösteriyorlardı.

Görülüyor: Bizi Ernoul’un anlatısını reddetmek zorunda bırakan, sadece sıradan bir derlemeciyle gerçek bir tarihçinin yetkesinin karşılıklı kefelere konması değil, öncelikle anlatının gerçekdışılığı ve olgularla çelişmesidir. Ernoul’a inanılacak olursa, Venedikliler Haçlılarla yaptıkları bir anlaşmaya uymama vaadini gizlice Araplara satacak kadar açgözlüdür; ama diğer yandan da bu anlaşmayı feshetmek için karşılarına çıkan meşru bir fırsattan yararlanacak kadar uyanık değildir. Dahası da var: Mısır sultanıyla en çok işbirliği içinde olması, dolayısıyla da bütün bu hareketi durdurarak verdiği sözden caymakta en çok çıkarı olması gereken duka, Haç’ı alarak sözde karşı olması gereken bir sefere bizzat katılmaya karar vermektedir. Böyle bir masal bilge bir yazardan itibar görmüşse, bunun nedeni en zeki insanların bile çelişkinin tehlikeli cazibesine her zaman direnememesi ve

her yeni görüşün aydınlatmak yerine gözü kör eden sahte bir ışıltıyla parlamasıdır.

İncelendiğinde zaten ayakta kalamayan Ernoul'un anlatısını desteklemek için, dönemin metinlerinde ve günümüz kitaplarında kanıtlar aranmıştır. 12. yüzyıl sonundan itibaren Venediklilerin deniz üstünlüğü peşinde koştukları ve tüm siyasalarını ticaretlerine tabi kıldıkları, ama Villehardouin'in sadece kamuya açık olaylara, görüşmelere veya savaşa tanık olduğu için, Venediklilerin gizli hedefini anlayamadığı söylenmiştir (s. 161). Bir husus unutuluyor ve ben bunu hatırlatmak zorunda kalıyorum: Bütün görüşmeleri yöneten Villehardouin'dir. Otoritesi kendiliğinden bu kadar yüksek olan bir tanıklığın karşısına, bu siyasanın gizli hedefini ortaya çıkaran Suriye kronikçileri ve Guillaume de Tyr'in kroniğinin Fransızca metnine eklenmiş derlemeleri hazırlayanlar çıkarılıyor; bunların hepsi de Melik el-Adil'in Venediklilere gönderdiği heyetten söz ediyor (s. 162). Ama aslında bu kronikler ve onları derleyenlerin hepsi tek bir kroniğe ve tek bir yazara indirgenir: Söz konusu olan sadece Ernoul ve onun kroniğidir. Ernoul'un metninin birçok yazmada yeniden alıntılandığını kabul edebilirim, ama bu bir tek şeyi kanıtlar: Bir tek metin ve bir tek yazar birçok kişi tarafından kopya edilmiştir.

M. de Mas Latrie Venedik arşivlerinde daha şanslı olmakla övünüyor; orada Sultan Melik el-Adil tarafından verilmiş ve 1205 ile 1217 arasında Venediklilere İskenderiye limanında çok büyük ticari avantajlar sağlayan bir dizi imtiyaz bulunduğunu söylüyor. M. de Mas Latrie bunu Venediklilerin Melik el-Adil'le yaptıkları pazarlığın dolaylı kanıtı olarak görüyor (s. 163). Gerçekten oldukça dolaylı ve geç kalmış bir kanıt söz konusudur, çünkü bir yandan bu imtiyazlar tamamen keyfi bir varsayımla Ernoul tarafından ortaya çıkarılmış gizli anlaşmanın sonucu olarak sunulmaktadır, oysa diğer yandan bu sözde ihanetin mimarı olan Duka Enrico Dandolo, bu ihanetin ödülü olan imtiyazların en erken tarihlisine bile yetişemeden ölmüştür. Enrico Dandolo'nun vârisi Pierre Ziani tarafından elde edilmiş, yılı belirtilmemiş altı imtiyaz söz konusudur ve bunlar Venedik Cumhuriyeti'nin resmi anlaşma kayıtlarına geçirilmiştir. Bunları basan yayıncılar,[87] bu belgeler hakkında verilebilecek en akla yakın tarihin 1217 yılı, yani Macaristan kralı Andras'ın[88] Haçlı Seferi'ne çıktığı yıl olduğunu belirtiyorlar. Onlara göre, bu imtiyazların gerçek nedeni bu Haçlı Seferi'dir. Ne lehinde ne de aleyhinde görüş belirtme iddiası

taşımadığım bu varsayım bile, M. de Mas Latrie'nin görüşlerinin ne kadar keyfi ve belirsiz olduğunu kanıtlamaya tek başına yeterlidir. Venedik arşivlerinde Melik el-Adil tarafından Enrico Dandolo'ya tanınmış herhangi bir imtiyazın izine rastlanmadığı birinci tartışılmaz gerçektir; ikincisi, Pierre Ziani'ye verilen imtiyazlar da Venedik Cumhuriyeti'ni gemilerini Macaristan kralının emrine vermekten alıkoymamıştır. Demek ki Venedik 1203'te de benzer imtiyazlar elde etmiş olsa bile, bu nedenle Haçlıların davasına ihanet etmek zorunda kalmayacaktı.

M. de Mas Latrie, Venedik arşivlerinde dolaylı kanıtını bulduğunu düşündüğü bu gizli anlaşmanın örtülü bir biçimde kabulüne de, aynı arşivlerin eski muhafızı olan M. Antoine Marin tarafından hazırlanmış bir tarih çalışmasında rastladığını övünerek anlatıyor.[89] Halbuki bu yazarın tek anlattığı, bir zamanlar Enrico Dandolo Venedik Cumhuriyeti'nin Konstantinopolis'teki elçisiyken, İmparator Manuel'in onun bu unvanını hiçe sayıp gözlerine mil çektirdiği, Enrico Dandolo'nun da imparatora bu zalim davranışından ötürü büyük bir kin beslediğidir. M. de Mas Latrie, dukanın bu yaranın ve hakaretin öcünü alma isteği ne denli güçlüyse, böyle bir eyleme Mısır sultanı tarafından itilmesine o kadar az gerek kalacağını nasıl olur da anlamaz? Bu nedenle M. Antoine Marin bırakın bu uzlaşmayı örtülü bir biçimde kabul etmeyi, Haçlı Seferi'nin tüm olaylarının öyküsünü Villehardouin'den alıyor, yani benim çürütmeye çalıştığım sisteme karşı gerekirse onun tanıklığı da kullanılabilir. M. de Mas Latrie'nin bu yazar hakkındaki biraz çelişkili kanısının nedeni de zaten bu durumdur; metninde onun hem bu sözde pazarlığı örtülü olarak kabul ettiğini ileri sürer, ama verdiği bir dipnotta da bu sorun hakkında arşivindeki değerli belgeleri yeterince kullanamadığını belirtir (s. 163, dipnot 2). M. Romanin'in, bilgece yazılmış Venedik tarihi çalışmasında,[90] bu noktada bizzat M. Marin'den öğrenilebileceklerin gerisinde kaldığını eklerken, içine düştüğü çelişkiyi kendisinden başka kimsenin ileri sürmediğini de açıkça saptamaktadır.

Çağdaş tarihçiler Ernoul'un tanıklığına hiç önem vermemişlerse bunun nedeni, bu yazarın Venedik'in rakiplerinde ve düşmanlarında bile hiçbir yankı bulmamasıdır. M. de Mas Latrie şöyle diyor: "Cenevizler ve Bizanslılar Venedik'in Melik el-Adil'le olan ilişkilerinden kuşkulanmadıkları için, Araplara karşı açılacak yeni bir seferin ilanını sadece Haçlıların bir kurnazlığı olarak değerlendirdiler" (s. 165). Bu

noktada şu saptamayı yapmak için duruyorum: Kronikçilerin en kötü niyetlileri, Venediklileri gözden düşürecek her türlü söylentiyi yayma konusunda en ateşlileri bile, Mısır sultanının Venedik'e gönderdiği heyet ve sonrasındaki pazarlıklar konusunda hiçbir şey öğrenememiştir. Onların öğrendikleri ya da öğrendiklerini sandıkları, "daha 1201'de bir donanma hazırlayan Venediklilerin Bizans İmparatorluğu'na saldırmaya kararlı oldukları"dır (s. 165). Caffaro ve Niketas Khoniates'in takipçilerinin bu görüşünü benimseyen M. de Mas Latrie zaten bunu yaparak Ernoul'un tanıklığını yalanlamış olmaktadır, çünkü Ernoul'un anlatısı, sultanın elçilerinin, tarihi Villehardouin'le yapılmış anlaşmaya o kadar yakın olan bir kararı etkilemeye yetecek bir hızla gelebildiklerini varsaymaya olanak vermemektedir. Aslında, Ernoul'a bakılırsa, bu anlaşmanın gürültüsü kendisine ulaştığında Mısır sultanı Şam'daydı. O zaman Mısır'a gidip kendi inancının "başpiskoposlarını, piskoposlarını ve rahiplerini" topladı, onlara Hıristiyanların büyük bir donanma hazırladıklarını bildirdi ve onlarla savaşabilmesi için kendisine yardım etmelerini istedi. Müslüman din adamları ellerine silah almalarının din açısından caiz olmadığını söyleyince, Mısır sultanı "başpiskoposlara" ve diğerlerine teker teker topraklarından ne kadar gelir elde ettiklerini sordu; sonra bütün bu topraklara el koydu ve mülkleri müsadere edilenlere yaşamalarına yetecek bir gelir bağladı.[91] Herhalde epey uzun bir süre isteyen bu işlemi tamamladıktan sonra, Venedik'e göndermek üzere habercilerini hazırlattırdı. Ama şurası açıktır ki, Caffaro'nun takipçileri gerçeği söylemişse, elçiler yola çıktıklarında Venedikliler zaten kararlarını almış ve bu elçilerin engellemesi düşünülen tehlike zaten kesinleşmişti.

Ernoul'un hiç akla yakın olmayan, kendi içinde çelişkilere düşen, ne Villehardouin'e ne Ceneviz ve Konstantinopolis kroniklerine uyan bu anlatısı hiç değilse birkaç Arap tarihçisi tarafından desteklenmekte midir? Aslında benden önce M. de Mas Latrie'nin sorması gereken bu soruya kesin bir cevap verebilmek için, bilgin meslektaşım M. de Slane'a başvurdum: Kendisi gerekli tüm araştırmaları yaptı ve Konstantinopolis'in fethinden önce Venediklilerle Melik el-Adil arasında yapılmış bir anlaşmanın varlığını doğrulayabilecek hiçbir şey bulamadı. Bu olguyu doğrudan ve mutlak bir kanıt olarak sunmasam da, söylediklerimin haklılığını gösteren ek bir kanı olarak değerlendiriyorum. Ama Ernoul'un anlatısının güvenilir hiçbir bilgiye dayanmadığını doğrudan ve mutlak olarak kanıtlayan, bu

anlatı içindeki bir sürü büyük hatadır. Bu noktada yine M. de Slane'ın yetkesine dayanarak, Müslümanlarda din adamları arasında bir hiyerarşinin varlığının, bu din adamlarının savaşmasının dince caiz sayılmadığının ve bu din adamlarının görevleri karşılığı toprak sahibi olduklarının gerçeğe aykırı olgular olduğunu ileri sürüyor ve bunları reddediyorum. Tamamen Hıristiyanlara özgü bütün bu ayrıntılar, Balian d'Ibelin'in hizmetlisinin bize naklettiği efsanenin kökenini ve değerini gösteriyor. Bu masalın yazarının gerçekten bahtsız olduğunu söylemek gerek, çünkü anlattıklarının tek bir noktası bile herhangi bir incelemede ayakta kalamıyor: Müslümanlarda dinî bir görev yerine getiren hiç kimse, bu göreve dayanarak, ne herhangi bir üstünlük iddiasında bulunabilir, ne savaşmaktan muaf tutulabilir, ne de kendisine bir avuç toprak alabilir.

Böylelikle Ernoul'un becerikli yayıncısının çok hoşuna gitmiş bu bilmece, tarih güneşi altında eriyip yok oluyor. M. de Mas Latrie, Haçlı donanmasının Konstantinopolis'e doğru yelken açışının, Mısır sultanının Venediklilere ilettiği resmi öneriler üzerine, çok önceden hazırlanmış ve olgunlaştırılmış bir tasarı olduğunu ileri sürüyor (s. 162). Ama bu olgunlaştırılmış düşünceler Ernoul'un anlatısına bile uymuyor. Eğer Konstantinopolis seferinin Venedikliler ile Haçlıların anlaşmaya vardıkları sırada kararlaştırıldığını ileri süren Caffaro takipçilerini esas alacak olursak, Venedik 1201'de (s. 165), yani Mısır sultanının sözde önerilerinden çok önce ihanet etmiş demektir. Demek ki Ceneviz efsanesi Kutsal Topraklar efsanesini çürütüyor. Duka ile sultan arasında yapılmış gizli anlaşmayı Antoine Marin'in örtülü biçimde kabullenmesine gelince, bu ifadelerde anlaşmadan hiç söz edilmemekte ve Konstantinopolis seferi bambaşka nedenlerle açıklanmaktadır. Bu örtülü kabul iddiası, Venedik arşivlerindeki dolaylı doğrulama iddiasından daha yüksek değere sahip bir kanıt değildir, çünkü bu arşivlerde ne o hayali anlaşma, ne de Enrico Dandolo ile Mısır sultanı arasında yapılmış herhangi bir sözleşme bulunmaktadır.

Villehardouin ise, tam tersine, Haçlı donanmasının Suriye yolundan vazgeçmesinin Aleksios Angelos'un Venedik'e yaptığı ziyaretin beklenmedik ve rastlantısal sonucu olduğunu ifade etmektedir. Villehardouin her olaya olası bir neden ve gerekli zaman dilimini atfetmektedir. Anlatılar arka arkaya zincirlenmekte ve en küçük ayrıntılarına varıncaya dek doğrulanmaktadır. Karşımızdaki bu doğru sözlü

ve bilgi sahibi tanık güveni hak etmektedir, çünkü gerçeğe ve mantığa ters düşmeden onun söylediklerini yalanlamaya olanak yoktur.

Evet, Konstantinopolis seferi beklenmedik bir olaydı ve Haçlıların zaferi bundan daha da beklenmedik bir şeydi. Bu fethin Haçlı Seferi'ni gerçek amacından saptırdığı, Suriye Hıristiyanlarının bekledikleri destek kuvvetlerinden mahrum kaldıkları, daha sonra da yeni imparatorluğun Hıristiyan Avrupa'nın kaynaklarını birçok kez Kutsal Topraklar zararına yuttuğu ve bundan hiçbir yarar sağlanmadığı doğrudur. Hoşnutsuzluklar ve gerek halkın, gerekse kronikçilerin saflığı nedeniyle kanılan kör kuşkular buradan kaynaklanmaktadır. Ama aldanmamak gerek: Konstantinopolis'in fethinde rol alan aktörlerin içinde ne enayi, ne de hain vardı; Venedikliler gibi Haçlılar da, kendi düşüncelerine göre gelecekteki bütün Haçlı seferlerinin karargâhı olacak bir kenti ele geçirirken Kutsal Topraklar davasına sadık kaldıklarına inanıyorlardı.

Fetih sonrasında, kimsenin yetkesini tartışamayacağı bir yargıcın kanaati de bu yöndeydi. Bilgin dostum M. Delisle sayesinde elime geçen bir kararnamede,[92] din adamlarıyla, zaferde payı olup en azından bir bölümü yeni imparatoru terk etmeyi düşünen Hıristiyan ahaliye seslenen Papa III. Innocentius, Konstantinopolis'te Latin İmparatorluğu daha erken kurulsaydı Kutsal Topraklar'ın acı çekmesinin engellebileceğini ve Tanrı'nın bu mucizevi olayla Kudüs Krallığı'nı yeniden ele geçirmenin yolunu açtığını duyurdu. Haçlıların, Baudouin'e yardım etmeyi sürdürmek üzere, Romania'da bir yıl daha kalmalarını öğütledi. Kısacası, III. Innocentius'a göre, Konstantinopolis İmparatorluğu'nu korumak Mısır sultanının gizli dileklerine yardım etmek değil, Kudüs Krallığı'nın yeniden kurulmasını hazırlamak anlamına geliyordu. Ya ben garip bir biçimde yanılıyorum ya da Ernoul'un anlattıkları, savunucusunun tüm ustalığına rağmen, hem Villehardouin'in, hem de Papa III. Innocentius'un çifte yetkesi karşısında ayakta kalamayacaktır.

Nasıl ki renkleri algılamak için yaratılmış gözlerimiz kendilerinden nesnelerin biçimi ve uzaklığıyla ilgili bilgi almak istediğimizde bizi yanıltabilirse, zaman ve mekânların içinden geçtikçe genellikle aldatıcı dedikodulardan başka bir şey derlemeyen bir halk efsanesi de bize tarihsel olayların gerçekliğini ve sırasını öğretmeye uygun değildir. Konstantinopolis'in fethinden söz eden Villehardouin'i dinlemek, anlattığı

dramın bütün olayları içinde yer almış bir aktöre inanmaktır; başka bir kuşakta ve başka bir ülkede yaşamış Balian d'Ibelin'in hizmetlisini dinlemek ise, yinelediklerinin bilincinde olmayan bir yankıya kulak vermektir.

2. Robert de Clari'nin Kroniği Üzerine

Robert de Clari, Villehardouin gibi, Konstantinopolis'in fethine katıldıktan sonra bu olayın tarihini yazmış bir şövalyedir ve "bunu birçok iyi yazarın yaptığı kadar iyi anlatamamışsa da, yine de düpedüz gerçeği ifade etmiştir." Kitabına son verirken kendisi hakkında böyle der Robert de Clari; böyle konuşmaya hakkı olduğunu ekliyorum, çünkü kendi içtenliğine güveniyor ve anlatısı içine istenmeden yapılmış hataların sızdığından kuşkulanmıyordu. Aslında gördüklerini anlatmakla yetinse bu hatalara düşmezdi, ama o aynı zamanda etrafında söylenenleri, yani hırsların icat ettiği ya da abarttığı, saflığın da yaydığı bütün o dedikoduları da derlemek istedi. Ama bu tür hataların da tarihin bir parçası olduğunu, çünkü ruh hallerinin öğrenilmesine katkıda bulunduğunu söylemeye bilmem gerek var mı? Demek ki, Villehardouin'in anlattıklarını içten ve bilgili bir tanığın yetkesiyle doğrulayan ve tamamlayan sayfaları olmasaydı da, Robert de Clari dikkati hak ederdi. Kont Riant'ın iyi niyetli yardımları sayesinde henüz tamamlanmamış bir cilt halindeki ve yayımı askıya alınmış bu ilginç eseri inceleme fırsatı buldum.[93]

Robert de Clari'nin başlangıç bölümüyle Villehardouin'in başlangıcı arasındaki ilintinin hemen göze çarpmamasına olanak yok: Her ikisi de uzun uzun Haçlıların listesini vererek başlıyor ve bu listelerde çoğunlukla aynı isimlere rastlanıyor. Ama yine aynı anda, esin kaynakları benzeşmeyen iki yazarla karşı karşıya olduğumuzu fark etmemeye de olanak yok: Bu sıralamanın sonunda Robert de Clari Haçlıları zenginler ve yoksullar diye ayırıyor ve iki taraftan en çok yiğitlik gösterenlerin isimlerini veriyor (101 c d).[94] Haçlı Seferi'nin şeflerini sık sık ziyaret eden Villehardouin ise bizi onların meclislerine sokuyor ve siyasetlerinin gizli noktalarını açığa çıkarıyor. Yoksullarla yaşayan Robert de Clari sadece yüksek sesle söylenenleri duyuyor ve gün ışığında olup bitenleri görüyor.

Tarihleri de iyi hatırlamadığı kesin: Ona göre, Foulques de Neuilly Haçlı Seferi çağrısını 1203 ya da 1204'te yapmıştı; halbuki unutulmayacak bu iki

yıla da birer Konstantinopolis kuşatması denk düşüyor. Kitabının hemen başındaki bu çok büyük hata, eğer geri kalan her yerde Incarnation'un tarihini sürekli belirtmemiş olsaydı, beraberinde daha birçok hataya yol açabilirdi. Robert de Clari, Haçlıların Venedik'te toplanmasından önceki olaylar hakkında iyi bilgi sahibi olmamakla da eleştirilebilir. O, Bonifacio del Monferrato'nun Haçlı Seferi'nin komutanı olarak seçilmesini Villehardouin'in Venedik'e gönderdiği mesajın öncesine tarihlendirmektedir (101 d, 102 a); halbuki sefer komutanlığının başka birine emanet edilmesinin söz konusu olmasından önce Champagne kontu Venedik'le yapılan pazarlığın başarıyla sonuçlandığını öğrenmiştir. Bir diğer hata, Bonifacio'nun seçilmesini (1201) Foulques de Neuilly'nin ölümünden (1202) sonraya koymasıdır (101 c). Robert de Clari Haçlıların Venedik'e gelişlerini, orada borçlarının tamamını ödeyememelerini ve Haçlı Seferi'nin ölü doğmasını engellemek için dukanın önerdiği yeni anlaşmayı Villehardouin'le fikir birliği içinde anlatır (102 c- 103 c). Tek farklılık, Zadar seferinden sadece baronların ve yüksek rütbelilerin haberdar olduklarını eklemesidir (103 c); gerçekten de girişimin başarıya ulaşması için bunun gizli tutulması gerektiği düşünülmüş olabilir.

Robert de Clari, Konstantinopolis seferinden söz edildiğini ilk kez ordu Zadar'da kışlarken duydu. İçinde dolaşan dedikoduları naklettiği kampta, Genç Aleksios'un habercilerinin Haçlı komutanları ve dukayla bu ciddi pazarlığı başlatmak üzere 1202'de Venedik'e geldikleri bilinmiyordu. Zadar'ın fethedilmesinden sonra ordunun içinde bulunduğu mahrumiyetin derhal Suriye'ye geçmeyi engellediği ve Monferrato markisinin talimatı üzerine Konstantinopolis tahtının vârisine davasında silahlı destek vermeyi teklif eden temsilcilerin yola çıktığı sanılıyordu (104 c). Demek ki Clari'de, Villehardouin'deki gibi, Haçlıların yardımına başvuran Genç Aleksios değildir; Haçlılar ona kendi yardımlarını kabul ettirmeye uğraşmaktadır. Bununla birlikte Aleksios'un cevabını almadan Zadar'dan ayrılırlar ve Korfu'da savaş başlayacağı sırada anlaşma sanki birdenbire sonuca bağlanır (108 b c d). Bu öykünün gerçeğe uygun olmadığını anlamak için onu Villehardouin'in anlatısıyla karşılaştırmak yeter.

Ne pazarlıkların başlangıcından, ne de nasıl sürdüğünden haberi olan Robert de Clari Monferrato markisine de bir tarihi kişilikten çok efsanevi bir kişiliği çağrıştıran bir rol biçer. Halk imgelemi karmaşık davalardan hoşlanmaz; ona her şeyi açıklamaya yetecek bir başkahraman gerekir.

Villehardouin’in anlatısında, Konstantinopolis seferini talep eden, tahtını yeniden ele geçirmeyi uman Aleksios’tur ve bu amacına Haçlılar ile Venedikliler arasında paylaştırılacak hatırı sayılır bir para teklif ederek ulaşır: Demek ki herkesin bu işte çıkarı vardır. Robert de Clari’nin anlatısında ise, Bonifacio del Monferrato Konstantinopolis imparatorundan intikam almak için herkesi peşinden sürükler (108 d). Bu noktada konudan sapan Robert de Clari, biri İmparator Manuel, II. Aleksios, Andronikos, II. İsaakios ve III. Aleksios’a (104 d-108 b), diğeri Bonifacio del Monferrato’nun intikam alacağı imparatora ayrılmış iki uzun bölüm yazar (108 d-110 c).

Bu anlatıyı dolduran hatalardan birine burada işaret etmeliyiz. Robert de Clari, Bonifacio’nun kardeşi Corrado del Monferrato yüzünden bu intikamı almak istediğini ileri sürer. İmparatoru, Konstantinopolis’in içinde kendisini kuşatan güçlü bir düşmandan kurtaran bu kardeş gayet iyi ağırlandıktan sonra, adına zafer kazandığı imparatorun ihaneti sonucu ölümle burun buruna gelir ve ancak kaçarak bu iğrenç tuzaktan kurtulur. Robert de Clari’nin anlatısında suçlu imparatorun adı verilmez, ama Haçlı Seferi’nin yöneldiği III. Aleksios’un söz konusu olduğunu sandığı açıktır. Halbuki Corrado Konstantinopolis’te sadece II. İsaakios’un hükümdarlığı sırasında bulunmuştu ve Bonifacio bırakın ondan intikam almayı, bütün seferi onu ve oğlu IV. Aleksios’u yeniden tahta çıkarmak için hazırlamıştı. İşin doğrusu, Corrado del Monferrato İsaakios’un kız kardeşi ve Genç Aleksios’un teyzesi Theodora ile evlenmiştir; Bonifacio da bu nedenle tahtta hak iddia edenin çıkarlarını savunmaya yönelmiş olabilir. Ama Robert de Clari bu evlilikten söz edildiğini duymamıştır: Onun tek anlattığı, Bonifacio’nun intikamını almak istediği sözde kötülük ve Haçlıları Konstantinopolis üzerine yürütebilmek için sergilediği usta manevralardır (108 d ve 110 c).

Hepsi bu kadarla da kalmaz: Bonifacio intikamını aldıktan sonra Haçlıların zaferini kendi açgözlülüğü için kullanmaya kalkar. Konstantinopolis tahtı boşalıp Haçlılardan bir imparator seçmek söz konusu olunca, Robert de Clari’nin dediğine göre, Bonifacio sadece birkaç seçmeni kendisinin belirlemesine razı olan diğer Haçlı şeflerine kendi yandaşlarını seçmen olarak kabul ettirmeye çalışır (123 c). Robert de Clari işi, onu zorla imparator olmaya çalışmakla suçlamaya kadar vardırır (123 d); itiraf etmek gerek ki, böyle bir çaba hırstan çok beceriksizlik anlamına gelirdi. Villehardouin’in anlatısından ise, Monferrato markisi ile Kont de Flandre’ın

imparatorluk tacı üzerinde hak iddia ettikleri, her ikisinin de çok sayıda yandaşı olduğu ve tehlikeli bir kopuşmayı engellemek için ikisinin de karşılıklı rızasıyla seçimi kaybedene yeni imparatorun süzerenliği altında bir krallık verilmesi kararına varıldığı anlaşılmaktadır. Bu iki anlatı arasında tereddüde yer var mı? Bir yanda Baudouin yandaşlarının rakipleri hakkında yaydıkları abartılı suçlamaların yankısı duyuluyor; diğer yanda yeni imparatorluğun kaderinin belirlendiği meclislere katılan bir devlet adamının yazdırdığı bir tarih sayfası görülüyor.

Robert de Clari, taç giyme töreninden sonra Baudouin ile Monferrato arasında baş gösteren anlaşmazlığı anlatırken de aynı ölçüde taraflı davranmaktadır. Villehardouin, Monferrato markisinin Yunanistan ve “Bras de SaintGeorges”un [Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi] güneyindeki topraklar yerine, kayınbiraderi Macaristan kralının devletine yakın olduğu için daha çok işine gelen Selanik Krallığı’nı, herhangi bir itirazla karşılaşmadan aldığını nakleder. Robert de Clari’ye göre bir değişim değil, bir bağış söz konusudur ve imparator bu bağışa kolayca rıza gösteremez, çünkü krallığın büyük bölümü ordudaki baronlara ve Venediklilere aittir. Çok haklı gerekçelere dayanan bu ret karşısında öfkelenen marki, imparatora ait bir kente haince girer ve daha sonra Hadrianapolis’i kuşatır. Ama kısa bir süre sonra Baudouin’in seferden döndüğünü duyunca korkar, ne yapacağını şaşırır, Konstantinopolis’te kenti korumak için kalmış Haçlıların desteğine ve hakemliğine başvurur ve onların müdahalesi sayesinde haklı gerekçelerle kendisine verilmek istenen cezadan kurtulur (125 a-125 d). Villehardouin’in anlatısı ise çok farklıdır; o ilk kabahati Baudouin’in işlediğini belirtir; iki rakip arasında bir uzlaşma sağlamakla görevlendirilen Villehardouin, yanlış öğütlerle yoldan çıkan imparatorun sonunda mantığın sesine kulak verdiğini ve Monferrato markisinin haklı taleplerini kabul ettiğini nakleder. Bu noktada da tarihçinin güçlü sesi, halk tutkularının bir işe yaramayan dedikodularını hiç zorluk çekmeden bastırmaktadır.

Bu andan sonra Robert de Clari Bonifacio’yla ilgilenmez, sadece Valaklara karşı yapılan bir savaşta öldürüldüğünü, adamlarının da kılıçtan geçirildiğini tek bir satırda, kupkuru bir ifadeyle belirtir (127 d). Zaten kurnaz ve intikamcı, kimi zaman hırsının, kimi zaman kalleşliğinin tutsağı olmuş biri olarak gösterdiği bir adamın bu sonuna üzülmesi de beklenemezdi. Villehardouin ise, tam tersine son satırlarını Monferrato

markisi ve onun yanında katledilmeyi seçen sadık yoldaşlarının şanlı ölümüne ayırmıştır. Haçlı Seferi'nin tarihçisi olarak görevinin artık tamamlandığı inancıyla, Haçlı Seferi'nin bu komutanına son kez elveda derken, "bu kadar büyük bir talihsizlik sonucunda böyle bir adamı, en iyi baronlardan birini ve tüm dünyadaki en iyi ve en zengin gönüllü şövalyelerden birini yitirme"nin "İmparator Henri ve Romania toprağındaki tüm Latinler için ne kadar acı bir kayıp" olduğunu belirtir (§ 500).

Robert de Clari'nin bilinçli olarak haksızlık yaptığını söylemiyorum, ama Monferrato markisinin soylu portresini canının istediği gibi bozup kirletirken aldandığını iddia ediyorum. Hem tarihsel eleştiri, hem de vicdan, insan doğasının düşük düzeyini aşkın her şeyi yeniden küçültme eğilimi gösteren bu bayağı güdüleri protesto etmelidir. İntikamcı ve korkak bir Monferrato markisi portresi, Mısır sultanının hediyelerine kanan ve Haçlılara verdiği sözden cayan yalancı ve çıkarcı Venedik dukası portresi kadar gerçekdışıdır. Bunlar Ernoul ile Robert de Clari'nin kandıkları ve tarihi tanıklıklardan ayırt edemedikleri üzücü yalanlardır. Bugüne kadar, Villehardouin'in Monferrato markisi tarafından kandırıldığını ileri sürmek için, Robert de Clari'nin anlatısına dayanmayı düşünen birinin çıkıp çıkmadığını bilmiyorum. Biliyorsunuz, daha önce Villehardouin'e Venedikliler tarafından kandırılmak suçlaması yöneltilirken Ernoul'un kroniğine dayanılmıştı. Kim bilir bakarsınız bu yeni sav da onun gibi bir savunucu bulabilir; hatta bence Ernoul'unkindense daha doğru bir görünümü olan bu sav yeğlenmelidir. Bu iki efsanenin benzeştiği bir tek nokta vardır; o da entrikacılar tarafından kullanılmaya açık Haçlıların saflığıdır. Geri kalan her şeyde birbirleriyle çelişmektedirler, öyle ki birini reddetmeden diğerini kabullenmeye olanak yoktur. Eğer Venedik dukası Haçlıları Konstantinopolis'e sürüklemek için Mısır sultanıyla işbirliği yapmışsa, Ernoul doğru bilgi almış ve Robert de Clari'nin versiyonunun inanılacak hiçbir yanı yok demektir. Tam tersine Monferrato markisinin silah arkadaşlarının saflığını istismar ettiği ve bundan kişisel bir hakaretin intikamını almak için yararlanma becerisini gösterdiği doğruysa, gerçeği bilen Robert de Clari'dir ve Ernoul'un anlatısı yalandan başka bir şey değildir. Bir an için gerçek öyküyü unutup, birbirlerini yalanlayan iki "roman"ı karşılaştırmak yararlı olabilir.

Ernoul'un anlattığı entrika çok daha karmaşıktır: Mısır'da sultan tarafından tasarlanıp, gizli bir elçilik heyetinin ustalığına, dukanın ve bazı

Venediklilerin ağzı sıkılığına emanet edilen bu entrika, bu işin devamını izleyebilecek bir menzile asla giremeyen anlatıcının uzağında başarıya ulaşmaktadır. Anlatıcı hiçbir şey görmeden her şeyi bilirken,

Villehardouin ve diğer Haçlılar, ağızlarından bir tek laf kaçırsalar birbirlerini ele verebilecek suç ortaklarının içinde kendilerine karşı hazırlanan hiçbir şeyden kuşkulanmamışlardır.

Robert de Clari'nin bildiğini sandığı entrika ise bir tek kişi tarafından tasarlanmış ve yürütülmüş, suç ortağı olmayan bu adam sadece etrafındaki saf insanlardan yararlanmıştır. Anlatıcı oradadır; bu entrikanın başarısını hazırlayan bütün olayları izlemiştir. Her şeyi öğrenmiştir çünkü her şeye bizzat tanık olmuştur; hep her şeyi görebilecek ve duyabilecek kadar olayların yakınında olmuştur.

Şimdi soruyorum; eğer elimizde Villehardouin'in anlatısı olmasaydı ve onu yalanlayan bu iki metinden birini seçmemiz gerekseydi, bildiğini iddia ettiği şeylerden hiçbirini görmemiş ya da duymamış olan Ernoul ile etrafında olup bitenleri sürekli görmüş ve duymuş Robert de Clari arasında bir an bile tereddüt edebilir miydik? Elbette eleştirel bakış, istediği kadar namuslu olsun, gerçeği yalandan ayıramayan ve bilmeden anlatısını çelişkiler ve gerçekdışılıklarla dolduran bir derlemeciyi tercih etmemize izin vermezdi. Taraflı tutumu nedeniyle zaman zaman yolunu yitiren, ama genellikle gerçeğin sesini duyan ve yineleyen tanığı –anlattıklarını yakından denetlemeyi ihmal etmeden– tercih etmemiz gerekirdi. Ernoul'un anlatısından Mısır sultanı ile Venedikliler arasındaki hayali ittifakı çıkarırsanız, geriye Villehardouin'in anlatısına eklemeye değecek hiçbir şey kalmaz. Robert de Clari'nin anlatısından Bonifacio'ya karşı suçlamalarını ve Konstantinopolis tarihi üzerine yazdığı, konudan sapan uzun bölümleri çıkarırsanız, geriye bugün askerî anılar adını verebileceğimiz şey kalır. Bu bölümlerde siyaset ve stratejinin sırları eksiktir, ama kamplardan ve savaş alanlarından derlenmiş hayat dolu sahneler bulunur.

Villehardouin'in betimlemeleri kaba hatlarla çizilmiştir: O, anlatısının akışını bozmamak için ayrıntıları ihmal eder. İyi savaş atları, silahlar, şövalyeler ve askerlerle yüklü, armalar ve bayraklar asılı, mancınıklar ve diğer savaş makinelerini taşıyan Haçlı donanmasının Venedik'ten yola çıkışının görüntüsünü aceleyle çiziktiriverir. Robert de Clari ise tam tersine bu betimleme üzerinde uzun uzun durur ve bundan hoşlanır. Şöyle der: "Venedik dukasının, masraflarını tamamen kendisinin karşıladığı, elli kadırgası vardı. Kendisinin bindiği kadırga lal rengiydi ve duka armalı lal

rengi atlas tentesinin altında oturuyordu. Önünde dört gümüş borazan çalınıyor ve timpanilerin[95] gürültüsü ortalığı neşeye boğuyordu. Ve bütün yüksek rütbeliler, din adamları ve hizmetkârları, küçükler ve büyükler yola çıkarken o kadar neşeliydiler ki, o zaman dek ne böyle bir neşe, ne de bu kadar güzel bir donanma ne görülmüş, ne işitilmişti. Daha sonra Haçlıların navelerin köşklerine çıkardıkları bütün din adamları ve rahipler *Veni Creator Spiritus* ilahisini söylediler ve bütün büyükler ve küçükler mutluluktan ve içlerindeki büyük sevinçten ötürü ağladılar.” Robert de Clari bu kadarla yetinmek yerine, donanmayı oluşturan farklı gemi türlerini de sayar; kullanılan müzik aletleri içinde yüz çift borazan ve bir o kadar da timpani, davul ve diğer aletlerden olduğunu ve bunun gerçekten harika bir şey olduğunu yazar. Donanma denize açılıp, yelkenler şiştiğinde, navelerin köşklerine bayraklar ve flamalar çekildiğinde, bu kadar güzel bir manzarayı betimleyecek söz bulamaz olur: “Sanki bütün deniz kaynıyordu ve üstündeki navelerle onlardan taşan büyük neşeden tutuşmuş gibiydi.” Daha sonra Pula’da dinlenmek ve erzak almak üzere mola verildiğini belirtir (Villehardouin bundan söz etmez). Daha sonra donanma yeniden denize açılır ve neşeli yolculuk yeniden başlar: “Öyle ki şehirdeki insanlar bu büyük sevince, bu büyük donanmaya ve taşıdığı büyük soyluluğa hayran oldular; hiçbir zaman ve dünyanın hiçbir yerinde bu kadar güzel, bu kadar zengin bir donanmanın ne görüldüğünü, ne toplandığını söylediler (ki bu doğruydu).” (103 c-104 a)

Robert de Clari’nin, gözlerinin önündeki yeni manzaraların kendisini sürüklediği saf hayranlığı dışa vurduğu tek betimleme bu değildir. Kuşkusuz Konstantinopolis’in anıtlarını ilk gezenlerden biri oydu ve bunlarla ilgili verdiği bir sürü ayrıntı kitabının ilginç bölümlerinden birini oluşturmaktadır (121 a-123 b). Villehardouin ise, “bütün diğer şehirlerin hâkimi olan” bu şehri gördüklerinde Haçlıların düştükleri şaşkınlığı birkaç satırda anlatır, ama sanki elinde olmadan ağzından çıkan bu hayranlık çığlığından sonra yeniden anlatısının akışına döner. Her şeyi istediği gibi izleme rahatlığına sahip olan Robert de Clari ise, her şeyi uzun uzun anlatmaya da zaman ayırır ve 13. yüzyılın başında Konstantinopolis sokaklarında yaptığı gezintileri bizimle paylaşır. Baudouin’in taç giymesini anlattığı sayfalar da en az bu kadar ilginçtir. Törenin bütün ayrıntılarını betimledikten sonra, imparatorluk giysileri ve üstlerindeki değerli taşlara

hayran kalır. Bu kadar zenginliği daha önce bir arada hiç görmemiş yoksul şövalye gerçekten şaşkınlık içindedir (123 b c).

Ama o altın ve mücevherler kadar, cesarete de hayrandır. Konstantinopolis'te gezinmeden ve orada bir imparatora taç giydirmeden önce şehri zapt etmek gerekiyordu ve bu hiç de kolay bir iş değildi. Pierre d'Amiens komutasındaki bir Haçlı birliği, kısa bir süre önce örülmüş gizli bir kale kapısının önüne gelmişti. Üstlerine surlardan koca kayalar atılan ve kızgın zift dökülen işçiler sonunda kapıda büyük bir delik açmışlardı. Ama bu delikten bakıldığında geride o kadar çok düşman gözüküyordu ki, sanki dünyanın yarısı oraya toplanmıştı. Kronik yazarının öz kardeşi olan basit bir papaz çömezi herkese olanaksız görünen işe girişti.

"Çömez Aleaume kimsenin içeri girmeye cesaret edemediğini görünce, öne atıldı ve kendisinin içeri gireceğini söyledi. Orada kardeşi olan bir şövalye vardı (adı Robert de Clari'ydi); ona bunu yasakladı ve içeri girmeyeceğini söyledi. Çömez gireceğini söyledi ve ellerinin ayaklarının üzerinde emekleyerek içeri girdi. Kardeşi bunu görünce onu ayağından tutup kendine doğru çekmeye başladı, ama kardeşine rağmen, o bunu istesin ya da istemesin, çömez içeri girdi. İçeriye girdiğinde bir sürü Bizanslı üzerine üşüştü, surların üstündekiler onu kocaman kayalarla karşıladılar. Çömez bunu görünce bıçağını çekti ve o da onların üstüne koştu. Onları bir hayvan sürüsü gibi önüne kattı ve dışarıdakilere, Monsenyör Pierre ve adamlarına sesleniyordu: Sir, hemen içeri girin; bozuldular, kaçıyorlar" (119 d).

Pierre d'Amiens ve adamları bu çağrıya cevap verdiler ve o andan itibaren Konstantinopolis'in fethi kesinleşti. Bu,

Villehardouin’in bilmediği güzel bir savaş öyküsüdür; ayrıca çok da güzel anlatılmıştır ve belki de kitabın en güzel sayfası budur. Yazar burada anlatıya kendini de katar, ama bunu kendini öne çıkarmak için değil, sahneyi coşkulu cesaretine boşuna engel olmaya çalıştığı kardeşine bırakmak için yapar. Ama daha da şerefli bir davranışla, kendini geriye çekip hakkını teslim ettiği bu kardeşin de önüne, ilk sıraya zengin bir senyörü, çömez Aleaume de Clari’den de daha yiğit olduğunu açıkladığı Pierre de Bracieux’yü koyar: “O, yüksek ve alçak mevkilerdeki herkesi geride bıraktı; çünkü Pierre de

Bracieux kadar iyi silah kullanıp, bu kadar yiğitlik gösteren başka biri hiçbir zaman çıkmadı” (119 c).

Bu alıntıya başka bir şey eklemeyeceğim; artık herkes bu yoksul şövalyenin yüce bir kalbi olduğunu ve onun kitabının, Villehardouin’inkinin yanında bile, okuyucuların dikkat ve beğenisine layık olduğunu kabul edecektir.

3. Haçlı Seferi’nin Olayları Üzerine

1202’deki Haçlı Seferi’ni ilk amacından saptıran ve Constantinus’un tahtına bir Flandre kontunun oturtulmasıyla sonuçlanan büyük maceranın bir diğer sonucu da, bütün dikkatleri öykünün en dramatik bölümüne çekmesi oldu. Bu nedenle gölgede kalan diğer olgular, aynı önemde olmasalar da, yine de incelenmeyi veya aydınlatılmayı hak etmektedir. Konstantinopolis fethedilmeseydi Villehardouin’in kitabı destanlarımızın başarısına erişemezdi diye düşünsem de, bu kitabın tek ilginçliğinin bizi hâlâ şaşırtmaya devam eden fetihte toplanmadığı, fetihten önceki ve sonraki olaylardan da kaynaklandığı kanısındayım. Bu Haçlı Seferi’nin neredeyse mucizevi boyutlar almış yönünü bir an için unutup tarihin normal akışına daha uygun taraflarını incelemekte yarar var.

Bir Haçlı seferinin ana niteliği, dinî duygulardan esinlenen savaşçı bir sefer olmasıdır. Burada Haçlı seferlerinin iyi ya da kötü etkilerini değerlendirme iddiası taşımıyorum; sadece onları tanımlamakla yetiniyor ve başlıca güdüleri siyaset olan bizim modern savaşlarımızdan çok farklı olduklarını söylüyorum. Nasıl ki bizim siyasi savaşlarımız bazı durumlarda dinî çıkarlara da etki edebilirse, bu büyük din savaşları da siyasi çıkarlar üzerinde etki yapmıştır. Ama bu tür sonuçlar Haçlı seferlerine esin kaynağı olan düşünceye yabancıdır. Modern bilim, Haçlı seferlerinden sonra Avrupa’nın toplumsal ve siyasal koşullarında ortaya çıkan değişimleri anlamaya çalışabilir. Bize bu seferlerin doğal ve zorunlu sonuçları olarak gözüken birçok değişiklik ortaya çıkmıştır, ama o çağda yaşamış insanların bu sonuçları öngörmediğini ve bu sonuçların o zamanki hükümet şefleri tarafından tasarlanmadığını da kabul etmek gerekir.

Birçok Haçlının doğuda hatırı sayılır avantajlar sağladığı ve birçok kişinin de Godefroi de Bouillon gibi bir taç sahibi olmayı değilse bile, sayıları ve büyüklükleri hayal gücü tarafından iyice abartılan o prensliklerden birini ele geçirmeyi umduğu doğrudur. Bu tür beklentilerin varlığını inkâr etmek ve Haçlıların hareketlerinde macera ruhunun hiçbir payı olmadığını ileri sürmek, insan doğasının bugünkünden farklı olduğunu ve atalarımızın bizim günahlarımıza değil sadece sevaplarımıza sahip olduklarını varsaymak anlamına gelecektir. Halbuki onların da bizimle aynı günahları paylaştıklarına kuşku yoktur; Villehardouin, Kont de Saint-Paul'ün boynunda armalı kalkanıyla astırdığı hırsızlık yapmış bir şövalyeden ve aynı cezaya çarptırılan büyük küçük birçok kişiden ya da sadece suçüstü yakalanmadıkları için bu cezadan kurtulanlardan söz etmez mi? (§ 254) Joinville de, Saint Louis'nin kralın çadırının yanı başında batakhane kuran adamlarına, üstelik ordu en büyük sıkıntı içindeyken yol verdiğini anlatmaz mı? İnsan kalbinin derinliklerinde yerine göre onu kahraman ya da cani yapan bir şeyler vardır ve sıradan hayatta bilinmeden kalan bazı yönler büyük sınavlarda ortaya çıkar.

Evet, Haçlıların içinde hırslı adamlar ve servet düşleri kuranlar olduğu gibi, bayağı açgözlülüklerin veya ahlaksız alışkanlıkların pençesinde hareket eden bozulmuş yürekler de vardı. Ama bir Haçlı ordusu bütününde ne hırslılar, ne de canilerden oluşurdu; günahlarının affedilmesinden ve İsa'nın mezarında dua etme fırsatı bulmaktan başka bir ödül beklemeyen Hıristiyanlardan oluşan bir ordu söz konusuydu aslında.

Haçlı seferlerini bizim modern savaşlarımızdan ayıran bir diğer nitelik, bu büyük orduların sadece gönüllülerden oluşmasıydı. Bu orduların en kalabalıklarını bizim topyekûn seferberliklerimizle karşılaştırabiliriz; şu farkla ki, insanlar çağrıya cevap vermek ya da evlerinde oturmak konusunda serbestti. Hiç kuşkusuz bir kral veya büyük bir senyör başı çektiğinde belli sayıda Haçlıyı etkilemesi mümkündü; Saint- Louis'nin meclisinde yer alan ve 1270'teki Haçlı Seferi gerçekleşirse buna Tanrı aşkına değil, kralın korkusundan katılacağını düşünüp önceden üzülen şövalye bu duruma örnektir. Yine de bu şövalye de Joinville'in yaptığı gibi bu korkuya direnebilirdi; başındaki iki metbu, Saint-Louis ve Navarre kralı tarafından Haçlı Seferi'ne katılması için sıkıştırılan Joinville onlara açıkça direnmiş ve hem kendisinin hem de adamlarının ilk Haçlı Seferi'nde yeterince acı çektiklerini, dolayısıyla bir yenisine kalkışamayacaklarını

hatırlatmıştı. Son Haçlı Seferi olan 1270'teki bu seferin, Saint-Louis örneği ve onun etkisi olmasaydı gerçekleşemeyeceğini kabul ediyorum; ama böyle bir etkinin gücü ne olursa olsun onu bizim askerî kanunlarımızla karşılaştırmak abartılı ve yanıltıcı olur. Bu kanunlara uyanlar ve çoğunlukla bunu çok soylu bir bağlılıkla yapanlar, bu durumu yürekten kabul etmeseler bile bu yükümlülükten kurtulma hakkına sahip değildir. Halbuki Haçlıların içinde istemeye istemeye yola çıkanlar bile aslında gitmek zorunda değildi.

Benim ilgilendiğim çağda, bir savaşın –ne türden olursa olsun– masraflarını karşılamakla yükümlü bir kamu maliyesi yoktu. Özellikle de herkesin masrafları kendi cebinden karşılayarak katılması gereken denizaşırı savaşlarda bu durum geçerliydi. Burada bana yöneltilebilecek bir itirazın önünü almalıyım; senyör vasallarından Haçlı Seferi'ne yardım adı altında kelimenin tam anlamıyla bir vergi alırdı; ama bu tür bir vergiyle toplanan miktar hakkında bir tahminde bulunmamızı sağlayacak öğelerden yoksun olsak da, bu miktarın her zaman gerçek harcamaların altında kaldığına kuşku yoktu. Senyörlere vasalları tarafından yardım ediliyor, ama senyörlerin de silah arkadaşlarına yardım etmeleri gerekiyordu. Her senyör gibi bu tür bir vergiden yararlanan Joinville, yine de yola çıkmadan önce ihtiyacı olan parayı denkleştirmek için topraklarının önemli bir bölümünü rehine koymak zorunda kalmıştı. Kıbrıs'a ulaştığında, bu borç paradan ve toparlayabildiği diğer kaynaklardan geriye sadece iki yüz altmış Tours lirası kalmıştı ve yanındaki şövalyelerden çoğu onu terk etmekle tehdit ediyorlardı. O sırada kral, kendindeki rehin değerlere dayanıp, kasasına sekiz yüz lira koydu.

Haçlı Seferi'ne yardım adı altında hatırı sayılır bir para toplamış olan Saint-Louis de, din adamlarının gönüllü verdiği üç yıllık vergi olmasaydı ve bu gelir kendi tasarruflarına ve hazinesindeki diğer kaynaklara eklenmeseydi, böyle bir sefere girişmeyi düşünemezdi. Bununla birlikte Joinville din adamlarının verdikleri paraların ordudan artakalanlar Mısır'ı terk ettiğinde tükendiğini (§ 427) ve kralın Suriye'de geçirdiği günlerin sonunda hazinesinin tamtakır kaldığını nakleder (§ 140). Bütün bunlardan şu sonuca varılabilir: Haçlı Seferi için yola çıkarken herkes bulabildiği bütün parayı topluyor, ama yapacağı harcamaları Joinville'den daha iyi kestiremiyordu. Birçoğu da Joinville gibi yardımlarına koşacak bir koruyucu bulamıyor ve sıfırı tüketiyordu.

Belirttiğim bu üç nitelik, Haçlı seferlerinin genelinde gözlenmekle birlikte, özellikle de 1202 seferi için geçerlidir. Bu sefer, Foulques de Neuilly'nin vaazlarıyla ortaya çıkan ve çağın egemenlerinin desteklemediği dinî bir hareketin ürünüdür. İki genç senyör, Champagne kontu Thibaut ve Kont Louis de Blois, Haçlı Seferi çağrısına uyanlar arasındaki en tanınmış kişilerdir. Onları, Flandre kontu ve Thibaut'nun kayınbiraderi Baudouin izlemiş, ordusu yavaş yavaş toplanan ve ancak 1200 yılının sonuna doğru oldukça kalabalık bir hale gelen bu Haçlı Seferi'nin gerçekten düzenlenmesi o zaman düşünülmeye başlanmıştır. Philippe-Auguste'ün bütün umursamazlığına rağmen çoğu Fransa'da gerçekleştiğine göre gönüllü olması gereken bu katılımlarda çıkar güdüsü de yoktu, çünkü Haçlı Seferi'nin ölü doğmasını engellemek için Haçlıların çoğu büyük maddi fedakârlıklara katlandılar. Ama içine düştükleri sıkıntıyı ve Venedikliler tarafından önerilen anlaşmayı nasıl kabul etmek zorunda kaldıklarını anlamak için, onlara verdikleri sözü ve bunu yerine getirmelerini engelleyen nedenleri incelemek gerekir.

1201'in Nisan ayında yapılan sözleşmeye konulan bir maddeyle, Venedik dukasına adam başına iki marktan otuz üç bin beş yüz adamın ve at başına dört marktan da dört bin beş yüz atın taşınması karşılığında, toplam seksen beş bin mark gümüş ödenmesi kararlaştırılmıştı. Adamların ve atların, Villehardouin'e göre dokuz ay, metni *Historiens de France*'ın on sekizinci cildinde (s. 436) bulunan sözleşmeye göre ise bir yıl boyunca beslenmesinin masrafları da bu miktara dahildi. Ayrıca Venediklilerin de Haçlılara katılması ve elli silahlı kadırga sağlamaları gerekiyordu. Dukanın fermanı Villehardouin'in metnine bir bilgi daha eklemektedir: Gümüş saf olacak ve Köln ağırlığıyla tartılacaktı. Bu miktarın gerçek değerini en azından yaklaşık olarak belirlemeye çalışmalıyız.

Du Cange, Köln ağırlığıyla Charlemagne ağırlığının aynı olduğunu söyler. Guérard, *Polyptyque d'Irminon* adlı eserinde (c. I, s. 127) Charlemagne libresini 7.680 "grain"[96] olarak tahmin eder. Ama Gruter'in, üzerinde *pondus Caroli* yazılı ve 3 ons 20 "scrupule",[97] yani 2.208 grain çeken yuvarlak bir bakır ağırlık oydurttuğunu da hatırlatır. Bu ağırlık çeyrek libreye denk olduğuna göre (bunun dışındaki her türlü varsayım Guérard'ın hesaplarından iyice uzaklaşacaktır),

Charlemagne libresi 8.832 grain çekmektedir. Ama bugünkü Köln libresi de 467,7 gram, yani 8.804 grain'dir. Bu nedenle bugünkü ölçüyü esas alıyor ve Venedik dukasının hazırladığı senette belirtilen markın olası ağırlığının 4.402 grain olduğu sonucuna varıyorum.[98] Hesap Gruter etalonuna göre yapılsaydı, mark için yaklaşık (14 grain'lik bir farkla) aynı sonuca varılacaktı.

Bu varsayımı tercih etmeme yol açan bir gerekçe daha var. Eğer Köln markı kullanılması Paris markına göre kayda değer bir farka yol açsa ve hele bu fark Haçlıların masraf hanesine yazılsaydı, Villehardouin'in Köln markının söz konusu olduğu yolunda bir uyarı yapması gerekirdi. Ama Paris ağırlığıyla ölçülen saf gümüşten bir markın gerçek değeri 54 frank 38,954 santim, Köln ağırlığıyla ölçüldüğünde ise 51 frank 96,703 santimdir. Fransa'da gümüşün saf değil de daha çok alaşım içinde kullanıldığı göz önünde tutulursa, ayar farkı nedeniyle Köln markının Paris markının alışılmış değerine yaklaşabileceği görülecektir. Nitekim 23/24 ayarındaki bir krallık gümüş markının gerçek değeri 52 frank 12,331 santimdi; bu da Köln ağırlığıyla ölçülmüş saf gümüşten bir markın değerine yaklaşık (15 santim farkla) eşitti.

Bu tür hesaplarda bulunmayan kesin bir doğruluğu hedeflemek zaten gerekli de olmadığı için, Venediklilerin şart koştukları gümüş markın bugünkü paramızla yuvarlak hesap 52 frank ettiğini varsayacağım. Yani 85.000 markın gerçek değeri bizim gümüş paramızla 4.420.000 franka eşittir.[99] Ödeme vadeleri şöyle saptanmıştı:

1 Ağustos 1201'de 15.000 mark ya da 780.000 frank;

1 Kasım 1201'de 10.000 mark ya da 520.000 frank;

2 Şubat 1202'de 10.000 mark ya da 520.000 frank;

Nisan 1202'de 50.000 mark ya da 2.600.000 frank.

Haçlıların temsilcileri Venedik'ten ayrılmadan önce 5.000 mark ya da 260.000 frank borç bulmuşlar ve bunu avans olarak ödemişlerdi (§ 32); ilk üç vadenin ödemeleri hakkında Villehardouin'in verdiği tek bilgi budur.

Robert de Clari bu konuda daha fazla şey söyler; ama Venedik'e gelişinden önce olup bitenler hakkında genellikle yeterli bilgiye sahip olmayan bir görüntü çizdiğini de belirtmeliyim. Ona göre, Venedikliler 87.000 mark karşılığında 4.000 şövalye ve 100.000 yaya taşıyacaklardı. Bu bilgi sözleşme metnine kesin olarak aykırıdır. Teminat olarak 25.000 mark istediklerini ve bu paranın Corbie'de [Picardie] Venediklilerin gönderdikleri temsilcilere ödendiğini, temsilciler oradayken Haçlıların Villehardouin ve arkadaşlarının ağzından Venedik Cumhuriyeti ile yapılan anlaşmanın koşullarını öğrendiklerini ekler. Bu anlatıda doğru olmayan yan, ödemenin Villehardouin döndükten hemen sonra yapıldığının ve onun Venedik'teki görevinin ancak Champagne kontu Thibaut'nun ölümünden ve Bonifacio'nun Haçlı Seferi'nin komutanı olarak seçilmesinden sonra sona ermiş olduğunun söylenmesidir. Ama Corbie'de Venediklilere bir avans ödenmiş olabilir. Eğer bu ödeme ile 25.000 marklık bir miktar tamamlanmışsa, demek ki tarihi ne Robert de Clari ne de

Ernoul tarafından belirtilmeyen Corbie toplantısı 1 Kasım 1201’de yapılmış olmalıdır. Anlaşmaya göre bu tarihte 10.000 marklık ikinci bir ödemenin yapılması gerekiyordu. Bu miktar ilk ödeme olan 15.000 marka eklendiğinde, Robert de Clari’nin söz ettiği 25.000 marka ulaşılmaktadır. Bundan çıkarılabilecek bir diğer sonuç, o tarihe kadar Haçlıların sözlerini tutabildikleridir.

Üstelik Villehardouin’in suskunluğu, vadesi 2 Şubat 1202 olarak saptanmış üçüncü ödemenin de (10.000 mark) yapıldığını düşündürmektedir. Villehardouin’in anlatısının hiçbir yerinde Haçlılar Venedik’te toplanmadan, yani önceki üç ödemeden çok daha büyük bir miktar tutan son ödemeden önce anlaşma koşullarının yerine getirilmesinde herhangi bir güçlükle karşılaşıldığı kuşkusunu uyandıracak bir şey söylenmez. Ama bu bunalımın nedenlerini incelemeden önce, Robert de Clari’nin anlatısındaki bazı hususlara geri dönmek gerekiyor.

Bu kronikçiye göre, tamamının Venediklilere Corbie toplantısında ödendiği anlaşılan 25.000 markı bulmak için Haçlılar üç farklı kaynağa başvurmuşlardı. Onun anlatısına bakılacak olursa, Champagne kontunun vasiyetinde Haçlı Seferi’nin ihtiyaçları için bağışladığı 50.000 Tours lirasının yarısını almışlardı; Foulques de Neuilly’nin topladığı bütün parayı da aynı amaçla kullanmışlardı; son olarak da Flandre kontu eksik kalan miktarı kendi gelirlerinden tamamlamıştı.

Villehardouin, Robert de Clari’nin ilk iddiasını belli bir noktaya kadar doğrular ve Thibaut’nun vasiyetinde Haçlı Seferi için ayırdığı parayı ikiye böldüğünü, bunun bir bölümünü kendi silah arkadaşlarına, diğerini de ordunun ihtiyaçlarına bağışladığını söyler (§ 36). Biraz daha ileride de, Haçlı Seferi’nin komutanlığı Monferrato markisi Bonifacio’ya verilirken, Thibaut’nun parasını ve adamlarını da almasının teklif edildiğini ekler. Robert de Clari de Thibaut’nun bağışının bir bölümünün Bonifacio’ya verildiğini ve bunun yaklaşık 25.000 Tours lirası tuttuğunu belirtir. Demek ki bağışın miktarı hakkında bir açıklama yapmamasına ve Corbie ödemesinden söz etmemesine rağmen, Villehardouin de Robert de Clari gibi Thibaut’nun Haçlı Seferi’nin ihtiyaçları için bir para bıraktığını ve bu paranın bir bölümünün Monferrato markisine verildiğini bilmektedir.

Saint-Bertin kroniği, Foulques de Neuilly’nin insanları Haçlı Seferi’ne çağırmak için dolaşırken hatırı sayılır miktarda para topladığını, Citeaux’da tuttuğu bu paranın sonra Kutsal Topraklar’a gönderildiğini nakleder.[100] Robert de

Clari’yle tam uyuşmayan bu metin yine de Foulques de

Neuilly tarafından toplanan paranın bir bölümünün Venediklilerin ödemesine ayrılmış olabileceğini kabul etme olanağı veriyor. Flandre kontunun da kendi gelirlerinden değilse bile, en azından kendi kontluğunun Haçlılarının ödeneklerinden ilk ödemeye katkıda bulunmuş olması mümkündür.

Özetle, eğer Robert de Clari'nin aldığı bilgiler doğruysa, Thibaut Haçlı Seferi'ne 50.000 Tours lirası bağışlamıştı;

Philippe-Auguste döneminde bu paranın gerçek değeri yuvarlak hesap 868.720 franka kadar çıkabilirdi. Monferrato markisi bunun yarısını almış ve diğer yarısı, yani 434.360 frank, Haçlıların 1 Ağustos 1201'den 2 Şubat 1202'ye kadar üç ödemede tamamlaması gereken 35.000 markın gerçek değeri olan 1.820.000 franklık hesaptan düşülmüştü. Demek ki Haçlılar, Thibaut'nun bağışı dışında, bu ilk üç ödemeyi yapmak için 1.385.640 frank daha toplamışlardı.

Her ne olursa olsun, Haçlılar Venedik'e geldiklerinde daha 50.000 mark ya da 2.600.000 frank borçluydular ve bunu ödeyecek durumda değillerdi. Villehardouin bu konuda asıl ordudan ayrılıp başka limanlara gidenleri suçlamaktadır (§ 57). Üstelik sefere katılanlardan ödenekleri istendiğinde, çok kişinin ödeyecek parası olmadığını açıkladığını, o zaman ne bulurlarsa onu toplamak zorunda kaldıklarını da ekler. Varılan bu noktada genel bir para toplamaya gidildi, ama ödeneklere eklenen gönüllü bağışlar, değerli kap kacak ve borç alınan paralar sadece 16.000 markı buldu. Kararlaştırılan miktarı tamamlayabilmek için daha 34.000 mark gerekiyordu.

Haçlıların sadece mali durumu açısından bakıldığında bile, bu tehlikeli bir sonuçtu. Ama para kaynaklarındaki bu açığa savaşçı sayısındaki önemli bir azalmanın karşılık düştüğü kolayca anlaşılmaktadır. Anlaşmanın maddelerine göre eksik 34.000 mark 17.000 ya da eksik atlara da belli oranda bir yüzde ayırırsak en azından 13.000 adamın ödenekleri anlamına gelmektedir. Kötünün iyisi sayılabilecek bu en son varsayımda 13.000 kişi eksik olduğuna göre, Venedik'te toplanan Haçlıların sayısı en fazla 20.000'di.

Deniz yolculuğu için anlaşma yapılan sayının üçte birinden fazlasını oluşturduğuna göre çok büyük sayılabilecek bu 13.000 rakamı Villehardouin'in tanıklığına göre gerçeğin yine de altındadır. İkinci Konstantinopolis kuşatmasının olaylarını anlatırken, birden anlatısını kesip diğer limanlara gidenlerden, 1202-1203 kışında Marsilya'da konaklayan Flandre donanmasından söz eder. Sonra onların Suriye'ye yazın geçtiklerini ve sayılarının Konstantinopolis önündekilerden bile daha fazla olduğunu ekler (§ 229). Gerçi burada söz konusu edilen 1202'de Venedik'te toplanan Haçlıların değil, 1204 Şubat'ında Konstantinopolis'i kuşatanların sayısıdır ve bu arada Venediklilerin ordusunda yeni bazı eksilmeler olmuştur. Yine

de yukarıdaki sözlerden bu ordunun en kalabalıkken bile, eğer kimse randevuyu kaçırmasaydı ulaşacağı sayının yarısının altında kaldığı sonucu çıkarılabilir.

Biraz ileride, 1204'te ikinci Konstantinopolis kuşatmasına katılan Haçlıların sayısını 20.000 silahlı adam olarak tahmin eden Villehardouin'in kendisiyle çelişkiye düştüğü düşünülebilir; ama bu tahmin içinde Venediklilerin de yer aldığını hatırlatayım. Villehardouin'in niyeti, bütün kuşatanların birleşik güçlerinin sayısının kuşatılanlardan çok daha az olduğunu göstermekti: "Çünkü bütün silahlı adamları yirmi bin kişiden fazla değildi; ve Tanrı'nın yardımıyla bütün dünyanın en kuvvetli ve en iyi korunan kentinde (ve büyük bir kent) en az dört yüz bin kişiyi esir almışlardı" (§ 251). Eğer bu 20.000 kişiden Venedikliler çıkarılacak olursa, kuşatmayı yapan ordunun geri kalanının sayısının Venedik'te gemilere binmeyi reddetmiş Haçlılardan az olabileceği kabul edilecektir.

Ama ben Venedik'te toplanmış Haçlıların deniz taşıması anlaşmasında belirlenen sayının en az yarısını oluşturduğunu varsaymak istiyorum ve bu ordunun gerçek gücünün bu sayıdan yola çıkılarak hesaplanmasından sakınmak gerektiğini söylüyorum. Gerçekten de Venedik'e gidenlerden pek çoğu, o sırada düzenlendiği şekliyle seferin kararlı yandaşları olarak görülemez. Zaten öykünün devamı, birçoğunun Venedik'e istemeden ve ilk fırsatta ayrılma art düşüncesiyle geldiğini kanıtlıyor. Villehardouin, daha sonra hoşnutsuzlara katılmasa da Kont Louis de Blois'nın bile bir başka yol tutmak üzere olduğunu ve Venedik'e gelip orada diğer Haçlılara katılma kararı alması için kendisine çok ısrar etmek ve yalvarmak zorunda kaldıklarını anlatıyor (§ 53).

Bu kesinlikle en dikkat çekici olaylardan biridir. Kont de Blois'nın 1201'de Venediklilerle anlaşma yapmak üzere gönderilecek temsilcileri belirleyen üç kişiden biri olduğu düşünülürse, 1202'de bu anlaşmayla düzenlenen seferden kaçmayı tasarlayabilmesine şaşırmamak mümkün değildir. Ama Kont de Blois'nın bu kararından daha da olağanüstü olan, Villehardouin'in onu bu davranışa yönelten gerekçeler konusunda suskunluğunu korumasıdır. Bu gerekçeleri bilmiyor olamaz, çünkü Kont de Blois ve yanındaki Haçlılarla görüşüp Venedik'e getirmekle görevlendirilen o ve Kont Hugues de Saint-Paul'dür (§ 52 ve 53). Eğer onun müdahalesi olmasa başka yollardan başka limanlara gidecek bu Haçlıların mantık

yürütüşlerini yenmeden ya da kuşkularını dağıtmadan bu görevi başarabilmesi düşünülebilir miydi? Şikâyetlerini bilmeden bunlara cevap veremeyeceği gerçeği bir yana, bu kadar çok sayıda Haçlı tarafından paylaşılan bu şikâyetler zaten kesinlikle gizli kalamazdı.

Zaten Villehardouin de herkesi ikna etmeyi başaramadığını ve bir sürü iyi insanın Plaisance'tan [Piacenza] ayrılıp Pouille'a [Apulia] gittiğini açıklamaktadır. Birçok isim vermekte ve "Flandre ve Hainaut kontu Baudouin'in vasalı olan Gilles de Trasegnies onların arasındaydı; ve kont, Trasegnies'ye yolculuğu kendisiyle beraber yapması için cebinden beş yüz lira vermişti" demektedir (§ 54). Bu ayrılmanın ordunun Venedik üstünden giden bölümünün sayısını çok azalttığını ve büyük bir talihsizliğe yol açtığını da ekler. Görüldüğü gibi, özel nedenlerden ötürü Venedik'e gitmekten vazgeçen birkaç Haçlı değil, diğer Haçlılardan benzer bir duyguyla ayrılan "çok büyük sayıda şövalye ve asker" söz konusudur. Demek ki Villehardouin bu konuda bir açıklama yapmıyorsa, bunun nedeni bilgi sahibi olmaması değil, bu konuda suskun kalmayı yeğlemesidir.

Onun bu ketumluğunun bilinçli bir kararın sonucu olduğunu kanıtlayan bir diğer unsur da, başka koşullarda hiç suskun kalmaması ve 1202'nin Haziran başına doğru ülkelerinden gemilere binen çok sayıda Flamanın Marsilya'ya gelişlerini ve oradan Kont de Flandre'a haber gönderip kışı Marsilya'da geçirdikten sonra emrine girmeye geleceklerini bildirdiklerini anlatmasıdır (§ 48 ve 103). Villehardouin bu grubun ayrılma nedenini gizlemez; onları Venedik'tekilerin göze aldıkları büyük tehlikeden korktukları için sözlerini tutmamakla suçlar (§ 49).

Bu tehlike, nihai kararı kışın verilen ve Marsilya'daki Flamanların Venedik'ten dönen habercilerden öğrendiği Konstantinopolis seferiydi. Gerçekten de Kont de Flandre onlara Mart sonunda yola çıkıp kendisiyle Romania'daki Modon [Methoni] limanında buluşmaya gelmelerini bildirince (§ 103), bu çağrıya cevap vermekten kaçındılar. Demek ki Venedik'tekilere katılma niyetiyle Marsilya'ya gelen ve Kont de Flandre'ın emrine giren bu Flamanlar, ancak kendilerine Konstantinopolis'i kuşatmak üzere Romania'da randevu verilince fikirlerinden caydılar.

Görüldüğü gibi, Pouille'a [Apulia] giden Haçlılarla kışı Marsilya'da geçiren Flamanlar arasında çifte bir fark vardır. Villehardouin'in anlatısından kesin olarak anlaşılan, birinci grubun 1202 yazında, henüz

Haçlılar Venedik’teyken ve ne Zadar, ne de Konstantinopolis seferi söz konusuyken, Villehardouin’in gizli tuttuğu bir nedenden ötürü ordudan ayrıldığıdır. İkinci grubun ise tam tersine Villehardouin’in saklamadığı bir gerekçesi vardı: Venedik’tekilerin göze aldıkları büyük tehlikeden korktukları için, ancak 1202-1203 kışında, Zadar şehri fethedilmiş ve Konstantinopolis seferi kesinleşmişken ayrılmaya karar verdiler. Başka Haçlılar da “çok tehlikeli olduğu için Venedik’e uğramaktan kaçınıp denizi geçmek için Marsilya’ya gittiler” (§ 50). Bunların içinde örneğin Autun piskoposu, Forez kontu, Pierre Bromont ve Fransızlar, yani Ile-de-France bölgesinin Haçlıları vardı: Bunların hepsi Flamanlarla aynı kategoriye yerleştirilmelidir, çünkü onların kararının da aynı gerekçeye dayandığını belirten Villehardouin, gemiye binmek üzere aynı limana gittiklerini de söylüyor.

Mademki 1202 yazında, Haçlıların sayıca yetersizliğinin saptanması üzerine Zadar’ı kuşatma önerileri daha gündeme getirilmemişken su yüzüne çıkan ilk ayrılma tasarıları bu gerekçeden kaynaklanmamıştı, daha işin başından itibaren bu kadar çok sayıda Haçlının yaklaşımında görülen değişimin nedenlerini başka yerde aramak gerekir. Böyle bir açıklamayı, ancak Haçlılar Venedik’te toplanmadan önce yaşanmış ve Haçlı Seferi’nin ilk koşullarını değiştirebilecek nitelikte bir kamusal olay sağlayabilir. Eğer yanılmıyorsam bu verilere uyan bir olay var: Haçlı Seferi’nin komutanı olarak, Champagne kontu Thibaut’nun yerine Monferrato markisi Bonifacio’nun seçilmesi.

Esas olarak Fransızlardan oluşan bir Haçlı Seferi’nin yönetimi birdenbire yabancı bir prensin eline geçmiş ve özellikle de Champagne’lılar kontlarının hazinelerinin ve yetkisinin, belki adını bile duymadıkları Lombardiyalı bir markiye miras kalacağını öğrenmişlerdi. Gerçi Villehardouin hiçbir yerde Monferrato markisi tercihinin hoşnutsuzluk yarattığını itiraf etmez, ama anlatısındaki bir olay bundan söz etmemenin niye onun çıkarına olduğunu bize gösterir: Çünkü Champagne kontunun yerine geçmeyi reddeden Bourgogne dükü ve Bar kontu nezdindeki girişimleri başarısızlığa uğradıktan sonra, Monferrato markisinin adını ilk dile getiren ve ordunun komutasını ona vermeyi tavsiye eden Villehardouin olmuştu (§ 41). Bu tedbire önayak olmuş kişinin, Haçlı Seferi’ni daha başlamadan başarısızlığa uğratmasına ramak kalan ağır sıkıntıların gerçek

nedeninin bu olduğunu açıklama konusunda aceleci davranmamasında şaşılacak bir yan var mı?

Kesin bir sonuç değil, bir olasılık olarak önerdiğim bu açıklamaya, Monferrato markisi tercihinin, bu ismin Villehardouin tarafından önerildiği mecliste sonunda büyük küçük herkesin onayını aldığı ve bu meclise katılan Kont de Blois'nın (§ 40-42) kendisinin de onay verdiği bir tercihi açıklanabilir bir hoşnutsuzluk sebebi olarak gösteremeyeceği söylenerek itiraz edilebilir. Kont de Blois'nın bu davranışı nedeniyle tutarsızlıkla suçlanabileceğini inkâr etmiyorum; ama az ya da çok gönüllü olarak bu onayı verirken meclise hiç katılmayanlar arasında bir muhalefet hareketi doğacağını ve Venedik ordusuna katılmayı reddeden kalabalık bir hizip oluşacağını tahmin edebilir miydi? Ne olursa olsun, Villehardouin'in tanıklığına göre Kont de Blois, kendisinin de onayladığı Monferrato markisini komutan olarak kabul eden Haçlılara katılmamak ve bir yıl önce gönderdiği iki temsilcinin kendi adına Venedik dukasıyla yaptığı anlaşmadan vazgeçmek üzereydi. Bu nedenle onu tutarsızlık ve kararsızlıkla suçlamak için benim önerdiğim açıklamaya ihtiyaç yoktur; buna yol açan son anda Villehardouin'in ricası üzerine vazgeçtiği kendi kararıdır.

Şimdi az önce söz ettiğim Champagne'lılara dönüyorum: En canlı muhalefet onların arasından çıktı. Parasını adamları ve silah arkadaşları arasında paylaştıran Champagne kontu, her birinin miras payını alırken kutsal emanetler üzerine Venedik seferini sürdüreceğine yemin etmesini şart koşmuştu; bununla birlikte çoğu bu yemini tutmadı (§ 36). Villehardouin, bunun gerekçesi olarak Venedik'tekilerin göze aldıkları tehlikeden korktuklarını eklemediği için, yalan yere yemin etmiş bu mirasçıların 1202 yazında ordudan ayrıldıkları ve Villehardouin'in açıklamayı uygun bulmadığı gerekçeye dayandıkları sonucuna varıyorum. Ama bunların Monferrato markisinin komutasına girmek istemedikleri kesindir; çünkü markiye Haçlı Seferi'nin başına geçmesinin teklif edildiği mecliste kendisine aynı zamanda Champagne kontunun parası ve adamları da önerilmişti (§ 43). Bu adamların çoğu, Haçlılar meclisinin onların adına vaat ettiği şeyi onaylamaktansa yeminlerinden dönmeyi tercih ettiler.

Akla yatkınlığını kanıtlamaya çalıştığım bu açıklamanın dışında, 1202'de, yaz boyunca çok sayıda Haçlının Venedik ordusuna katılmama kararı aldığı

ve onların ayrılması üzerine bu ordunun verdiği sözleri tutamayacak hale geldiği kesindir. Gerçi bir süre sonra varılan uzlaşmayla bu mali sıkıntıdan çıkılmış, ama o andan itibaren koşulların getirdiği her yeni bahane ya da fırsatta gün yüzüne çıkan iç bölünmelerin de arkası kesilmemiştir.

Bu kötü niyetin ilk işaretleri daha Venedik'te, tüm gönüllü bağışlara ve borç alınan paralara rağmen Venediklilere olan borcun ödenmesi için daha 34.000 mark gerektiği sırada ortaya çıkmıştır. Villehardouin, "Paralarını saklayıp bir şey vermeyenler bu işe çok sevindiler, çünkü bu başarısızlığın ardından ordunun dağılacağını düşünmüşlerdi" der (§ 61). Henüz ne Zadar, ne de Konstantinopolis kuşatması söz konusu olduğu için, böyle bir muhalif zihniyet önce başka limanlardan denize açılmayı düşünmüş, sonra da istemeye istemeye orduya katılmaya ikna edilmiş kişilerde var olabilirdi ancak. Villehardouin, anlatısının devamında da hep onları suçlar, çünkü onlar hoşnutsuzların çıkardığı bütün kavgaları desteklemekten bir an bile geri kalmaz. Ama bu kişiler harekete geçmek için, baştaki Haçlı Seferi planının terk edilmesinin yol açtığı yeni ve önceden düşünülmemiş şikâyetleri beklememişlerdi.

Şikâyetlerin ilki Zadar kuşatması konusunda ortaya çıktı. Donanma yola çıktıktan sonra hastalığı nedeniyle Venedik'te kalan Etienne du Perche orduya katılmayıp, başka birçok kişiyle birlikte Pouille'a [Apulia] gitti ve Mart ayında Suriye'ye geçtiler (§ 79). Onlar hiç değilse kuşatmaya katılmamıştı; ama başka Haçlıların teslim olmaya hazırlanan kent sakinleriyle ilişkiye girip, onlara direnişlerini uzatma öğüdünü verdikleri görülmüştü (§ 81); bu arada Vaux Manastırı başrahibi Papa adına kuşatmanın sürdürülmesini yasakladığını, çünkü hacıların bir Hıristiyan şehrine saldırmaması gerektiğini açık açık söylüyordu (§ 83).

Bir süre sonra Konstantinopolis seferinin kararı alınacağı sırada, aynı hatip yine aynı görüşü ileri sürdü. "Citeaux tarikatından Vaux Manastırı başrahibi ve orduyu dağıtmak isteyen hizip konuştu; ve onlar bu anlaşmayı kabul etmeyeceklerini bildirdi; bunun Hıristiyanlara karşı yürümek anlamına geleceğini, ama kendilerinin bunun için yola çıkmadığını, Suriye'ye gitmek istediklerini söylediler" (§ 95).

Bu kez de ordu komutanlarının nüfuzu ağır bastı ve genç Aleksios'la anlaşma yapıldı. Ama Fransız tarafından sadece on iki kişi yemin etti; muhalif hizip kış aylarında da etkinliğini sürdürdü ve ayrılanların sayısı

öylesine arttı ki "ordunun mevcudu her gün hızla azalıyordu" (§ 98-101). Hatta mesaj götürmek üzere ya Suriye'ye ya da Papa'nın yanına giden ve geri döneceklerine yemin ettikleri halde hiçbir zaman geri dönmeyen şövalyeler bile çıktı (§ 102-106). Simon de Montfort gibi bazıları ise, donanma Korfu'ya doğru yelken açarken kaçtılar (§ 109).

Bu uyuşmazlık Haçlılar adada [Korfu] kalırken yeniden gün yüzüne çıktı ve hoşnutsuzların sayısı o kadar arttı ki, ordunun yarısından çoğu onlardan yanaydı (§ 114). İş bu noktaya varınca, Monferrato markisi, Flandre kontu, Blois kontu, Saint-Paul kontu ve onların yanındaki baronlar fesatçıların önünde diz çöküp yalvarmak zorunda kaldılar ve diğerleri de Saint-Michel yortusuna kadar kalmayı kabul ettiler. Bu mühlet sona erdikten sonra, ne zaman isterlerse kendilerini Suriye'ye gönderecek bir donanma tahsis edilecekti (§ 117).

Bu arada Konstantinopolis alındı ve genç Aleksios taç giydi; ama kafalarında Suriye'ye gitmek olan Haçlıların düşüncesi değişmemişti. Bununla birlikte yeni imparator verdiği sözlerle bu gidişin 1204 yılının Saint-Michel yortusuna kadar ertelenmesini sağladı (§ 199) ve daha sonra onun ihaneti de 1205 yılının Mart ayına kadar yeni bir ertelemeye yol açtı (§ 235). O sırada birlik yeniden sağlanmıştı, çünkü hepsi ortak hakareti hissetmiş ve aynı intikamın peşine düşmüştü. Hâlâ birkaç hoşnutsuz vardı, ama onların ordunun harekâtlarını yeniden engellemeye çalıştıklarına rastlanmıyordu (§ 239). Bununla birlikte zaferin ardından çok gecikmeden askerî başarısızlıklar geldi ve Hadrianapolis felaketi Haçlı saflarının cesaretini kırdı. İçlerinden yedi bini legatus ve komutanlarının tüm yalvarmalarına rağmen, ayrılıp gitti. Üstelik amaçları vicdanlarının sesine uyup Suriye'ye gitmek değil, artık hiçbir umut görmedikleri bir savaşın tehlikelerinden kurtulmaktı (§ 376-379).

Şaşırtıcı olan daha önce zaferler kazanmış bu ordunun büyük bir yenilgiden sonra dağılması değil, iki hizbe bölünmüş ve her gün gidenlerle sürekli güç yitiren bu ordunun zafere kadar ayakta kalması ve büyük harekâtlar gerçekleştirmesidir. Ordunun, dağılması için çalışanların gizli manevralarına ve açık söylevlerine rağmen, alınmaz gibi görünen ve sayıca kendilerinden on kat kalabalık bir düşman tarafından savunulan bir kenti iki kez saldırıyla ele geçirecek kadar uzun bir süre birliğini koruması nasıl açıklanabilir? Modern tarihte sayıca zayıf bir ordunun cesareti sayesinde

kazandığı birçok zor ve tehlikeli zafer örneği vardır. Ama bu örneklerde, aralarında fesat kurmak için anlaşmış bazı komutanlarının bir başka bayrak altında daha meşru ve şerefli olarak sunulan bir savaşa çağrılarına disipliniyle direnen bir ordu söz konusu değildir.

Hemen söyleyim, bu tür olgular ortaçağda bugünkü gibi nitelenmiyordu. Eğer ordudan ayrılmak caiz olmasaydı, bir rahip onu açık açık vazedemezdi; ve bu ayrılığı hazırlamak için aralarında anlaşan komutanlar suçlu olsalardı, ordunun en önde gelen şahsiyetleri onları tasarılarından vazgeçirmek için önlerinde diz çöküp yalvarmazlardı. Vicdanları bağlayan söz Haçlı Seferi'ne çıkma isteğiydi; ama hiç kuşku yok ki önce Zadar, ardından da Konstantinopolis kuşatması o zamana dek hoşnutsuzlarla ortak cephe kurmamış birçok Haçlıda da tereddütlere yol açmıştı. Muhalefet hizbinin sonunda sayıca üstünlüğü elde etmesinin ve çoğunluğun taraf değiştirmesine, muhaliflerin haklı konuma geçmesine neden olan bu dinî kaygılarla uzlaşmanın zorunlu hale gelmesinin nedeni buydu. Muhaliflerin çoğunun sadece kaygıları olduğu ve diğer tarafa karşı herhangi bir düşmanlık beslemedikleri açıktı, zaten isteklerinin yerine getirilmesini Saint-Michel yortusuna kadar ertelemeyi ve o zamana dek sefere ortak olmayı kabullenmeleri de bunu gösteriyordu (§ 199).

Haçlıların bir gasıbı devirmek ve genç Aleksios'un babasını yeniden tahta çıkarmak üzere savaşmaya hazırlandıkları sırada da uyanan bu tereddütler, Konstantinopolis'i bu kez Haçlılar hesabına ele geçirmek söz konusu olduğunda yeniden ortaya çıktı. Genç Aleksios'un Murtzuphlos tarafından öldürülmesinden sonra, baronların, Venedik dukasının, piskoposların ve tüm din adamlarının katıldığı bir meclis toplandı. Villehardouin'in anlatısı bu meclisin amacının henüz kararsız ve sallantıda kalanların durumunu sağlamlaştırmak olduğunu kanıtlamaktadır. Din adamları ve özellikle de yetkilerini Papa'dan alanlar, böyle bir cinayet işleyenin iktidarı elinde tutmaya hakkı olmadığını açıkladılar (§ 224). Din adamları, "Bu nedenle bu savaşın iyi ve haklı olduğunu size söylüyoruz; eğer sizin niyetiniz toprak fethetmek ve bu toprakları Roma'ya itaat ettirmekse, Papa'nın size tevcih ettiği şekilde günahlarınız bağışlanacak ve orada ölecek herkes de günah çıkarmış sayılacaktır" dediler (§ 225). Villehardouin bunun baronları ve hacıları çok rahatlattığını da eklemektedir.

Bu tür bunalımlar devam ettikleri sürece ordunun hareketlerini felce uğratıyor, ama ertesi gün her şey yeniden düzene giriyordu, çünkü ne ayaklanma çıkıyor, ne de itaatsizlik görülüyordu. Bu kararlar ordunun dağılmasıyla sonuçlanabilirdi; ama bir arada kalma kararı çıktığı andan itibaren, bütün bu gönüllü birlikleri eski düzenlerine girmiş, her biri kendi komutanının bayrağı altında saf tutmuştu. Feodal hiyerarşi hem askerî, hem de sivil hayatın ilişkilerini düzenliyor ve bizim bugün bir ordu kadrosu adını verebileceğimiz şeyi oluşturmaya yetiyordu. Esas olarak genel bir birlik yoktu, ama her yanda bağımlılık söz konusu olduğundan, her şeyin aynı amaca hizmet etmesi için komutanların kendi aralarında anlaşmaları yeterli oluyordu.

Bugün artık bilemediğimiz ve bazı komutanların zaten başlamış bir savaşın ilkelerini sorgulamasına fırsat veren bu tartışmaların yanı sıra, özellikle askerî harekâtların eşgüdümüyle uğraşıldığı için bizim kurmay toplantılarımıza benzetilebilecek başka meclisler de kuruluyordu. Zadar sakinleri teslim olmayı teklif ettiklerinde, duka bunu kontlara ve baronlara bildirdi (§ 80). Sefere karşı olanların öğütleriyle bu teslim teklifleri geri çekilince, kontlar, baronlar ve onların tarafını tutanlar kent kuşatmasında dukaya yardım etmeye karar verdiler (§ 84). Demek ki bu son toplantının daha kalabalık olduğu ve en azından belli başlı şövalyelerin çağrıldığı kesindir. Konstantinopolis'e karadan mı denizden mi saldırılacağına karar vermek üzere yapılan toplantı için de herhalde aynı şey söylenebilir. Villehardouin bu konuda *ordudakilerin* topluca meclis kurduklarını ve Venedikliler denizden saldırırken baronların ve *ordudakilerin* karadan saldırmasına karar verildiğini söyler (§ 162). Baronlar her zaman tek başlarına karar almaya yetkili olduklarını düşünmüyorlardı; Aleksios kalışlarını bir yıl uzatmalarını istediğinde verdikleri, bütün ordunun ortak görüşüne başvurmaları gerektiği cevabı bunu kanıtlamaktadır. Sonuçta ertesi gün bir meclis kuruldu, baronlar, ordu komutanları ve şövalyelerin büyük bir bölümü bu meclise katıldı (§ 196). Herhalde *ordu avamının* bir imparator seçilmesini istediği meclis de en kalabalığı olmuştu (§ 256).

Villehardouin'in sefer süresince yapılan bu meclis veya toplantılardan söz ettiği bölümler karşılaştırıldığında, buralara çoğunlukla sadece kontların ve baronların alındığı, ama bazı durumlarda sırasıyla diğer ordu komutanlarının ve az ya da çok sayıda şövalyenin de çağrıldığı, çok gerekli olursa alt düzey savaşçıların ya da *avamın* da toplantıya dahil edildiği

anlaşılmaktadır. Bu yöntemlerle, Haçlıların temsilcileriyle yapmaya hazırlandığı anlaşmayı sonuçlandırabilmek için Venedik dukasının başvurduğu yollar arasındaki çarpıcı benzerliği fark etmemeye olanak yoktur. Venedik dukası önce kendi özel meclisiyle görüşür (§ 18); daha sonra meseleyi kırk kişiden oluşan büyük meclise götürür; daha sonra meclise sırasıyla yüz, iki yüz, bin ve on bin kişi katılır (§ 25), böylece gizli bir karardan halk meclisinin kamusallığına aşama aşama geçilir (§ 26).

Venedik Cumhuriyeti'nin deneyimi ikna edicidir, çünkü genellikle ve uzun bir süre boyunca başarılı olmuştur; ama Konstantinopolis'e yönelik Haçlı Seferi'nin başarısının tek kanıtladığı, içinde bu kadar çelişkili kanaatlerin çarpıştığı bir gönüllüler ordusunun, koşulların talihli bir biçimde bir araya gelmesi sonucu, zaferler kazanabilmesi ve bundan da zoru, ayaklanma tehlikesinden sakınabilmesidir. Böyle bir özgürlük, eğer dinî duygular tarafından denetim altında tutulmasa, kısa sürede kuralsızlığa dönüşebilirdi. Üstelik benzer bir sınavın her yerde ve her zaman aynı başarıya ulaşacağı sonucuna da varılamaz. Konstantinopolis üzerine yapılan bu Haçlı Seferi'nin olaylarının hızlı bir şekilde gözden geçirilmesinden çıkartılması gereken sonuç, Haçlıların, coşkuları, cesaretleri ve talihleri sayesinde bugün vazgeçilmez sayılan para, disiplin ve yönetim etkenleri olmadan da amaçlarına ulaşabildiğidir.

4. Paraların Gerçek Değeri Üstüne

Daha yukarıda, Haçlıları taşımak için Venedikliler tarafından istenen 85.000 mark gümüşün değerini tahmin ederken, işi basitleştirmek için hesap unsurlarından birini ihmal etmiş ve bizim gümüş paramızdan başka bir para birimi yokmuş gibi mantık yürütmüştüm. Bununla birlikte bizim franklarımızın değeri gümüşe olduğu kadar altına göre de saptanmıştır; öyle ki örneğin bir altın 20 frank, para değeri olarak 5 franklık dört eküye eşittir. O halde ödeme yapmak isteyen bir kişi bunu altın veya gümüş parayla yapmakta serbesttir, çünkü kanunen her iki para cinsi de tedavüldedir.

13. yüzyılda, özellikle de Saint-Louis dönemi Fransa'sında da aynı şey geçerliydi; yüz Tours meteliği [*sou*] borçlu olan bir kişi alacaklısına her biri 12 *sou* 6 *denier* [mangır] eden sekiz altın *agnel* ya da her biri 1 *sou* eden yüz Tours *gros*'su verebilirdi. Ama altınla ödenen 100 *sou* bugün gümüşle ödenen 100 *sou*'ya denk değildir (halbuki o zaman eşitti); çünkü altınla

ödenmiş miktarın bugünkü karşılığı 113 frank 39 santim iken, gümüşle ödenenin karşılığı 89 frank 24 santimdir. Bu fark, o zamanlar altının kendi ağırlığının 12,2 katı gümüş ederken, bugün 15,5 katı gümüş etmesiyle açıklanmaktadır.

Bu nedenle Tours meteliğinin Saint-Louis dönemindeki gerçek değerinin ne olduğu araştırılırken, altın *agnel* temel alınarak hesap yapılırsa 1 frank 13 santim, gümüş Tours *gros*'su temel alınırsa 89 santim bulunmaktadır. Bu kadar farklı bu iki değerlendirmeden hangisini seçmek gerekir? Paranın gümüş ya da altınla ödendiğine bakılarak, kimi zaman birini, kimi zaman da diğerini mi seçmek daha doğru olur? Ama paranın altınla mı gümüşle mi ödendiği bilinmiyorsa ne yapılacaktır? Belki de en sık rastlanan bu son varsayım iki hesaplamanın ortalamasının alınıp kullanılmasına yol açmaktadır. O zaman Saint-Louis dönemindeki 1 Tours meteliğinin değeri 1 frank 1,319 santim olarak hesaplanmaktadır.

Venediklilerin anlaşması gibi örneklerde bu varsayımın değiştiği, çünkü markla ölçülerek ödenecek gümüşün artık nakit para birimlerini değil, bu madenden belli bir ağırlığı ifade ettiği ilk bakışta düşünülebilir. Yine de markla ölçülen gümüşün değeri de, kuru bilinen nakit para birimlerine çevrilebilir olmasından kaynaklanıyordu. Ve bu kur altın paraların kuruna göre belli bir oranda olduğu için, bu gümüş markların bugünkü değeri hesaplanırken bu oranın göz önünde tutulması gerekir. Başka bir deyişle, 13. yüzyıl başında 85.000 mark gümüşe eşit olarak kabul edilecek altın miktarını bugün ona denk düşecek altın miktarıyla karşılaştırmak gerekir.

En akla yatkın olan, Philippe-Auguste ve Saint-Louis dönemlerindeki altın-gümüş paritesinin aynı olduğunu, yani 1 mark altının 12,2 mark gümüş ya da 10 mark altının 122 mark gümüş ettiğini varsaymaktır. Bugün ise 1 mark altın 15,5 mark gümüş ya da 10 mark altın 155 mark gümüş etmektedir. Demek ki Köln ağırlığıyla ölçülmüş 1 mark saf gümüş bizim gümüş paralarımıza göre hesaplandığında yaklaşık 52 frank ederken, hesaplama altın paralarımıza göre yapılırsa bu değer 122'ye 155 oranında artacak, yani 66 frankın biraz üzerine çıkacaktır. Demek ki 52 frank ile 66 frankın ortalaması olan 59 frank, Köln ağırlığıyla ölçülmüş 1 mark saf gümüşün bugünkü yaklaşık para değerini temsil etmektedir. Bu hesapla, Haçlıların borçlu oldukları para 5.015.000 franktı ve ödeme şu şekilde yapılacaktı:

1 Ağustos 1201’de 15.000 mark ya da 885.000 frank;

1 Kasım 1201’de 10.000 mark ya da 590.000 frank;

2 Şubat 1202’de 10.000 mark ya da 590.000 frank;

Nisan 1202’de 50.000 mark ya da 2.950.000 frank.

Champagne kontunun mirasından bağışladığı 50.000 Tours lirasının hesaplanmasını da aynı şekilde değiştirmek gerekir, çünkü ben bu hesapta sadece bizim gümüş paramızı dikkate aldım. Eğer aynı hesap sadece bizim altın paramıza göre yapılsaydı, bu bağışın değeri 868.720 franktan 1.103.700 franka çıkardı: Daha doğru olan ortalama değeri ise 986.210 franktır; bunun yarısı olan 493.105 frank Haçlıların 2 Şubat 1202’ye kadar ödemeleri gereken 35.000 markın değeri olan 2.065.000 franktan düşülecekti.

Özetle, belli bir miktar paranın ya da belli ağırlıkta altın veya gümüşün eskiden sahip oldukları değeri tam olarak saptamak ve bunun bizim paralarımızın kuruna göre bugünkü yaklaşık karşılığını ifade etmek için, madenî değer ile parasal değer arasında hep bir ayırım yapmak gerektiğine inanıyorum. Gerçek madenî değer bir taraftan, parayla ödenmiş olsun ya da olmasın o zamanki altını bugünkü altın paralarımızın kuruna getirerek, diğer taraftan da parayla ödenmiş olsun ya da olmasın o zamanki gümüşü bugünkü gümüş paralarımızın kuruna getirerek elde edilir. Bu değer, her maden için, ağırlığına ve ayarına bağlıdır. Parasal değer ise, madenî değeri eski altın-gümüş paritesi ile bugünkü altın-gümüş paritesi arasındaki farka göre değiştirir.

5. Savunma Silahları

Bir taraftan Ecole des Chartes’ın müdürü ve arkeoloji öğretmeni Bay Quicherat’nın mükemmel tanımlamaları, diğer yandan Bay Demay’nin 13. yüzyılın özgün mühürlerinden yola çıkılarak aslına sadık bir biçimde yapılmış çizimleri olmasaydı, kesinlikle ne savunma ve saldırı silahlarından, ne de giysilerden bahsederdim. Okuyucunun gözlerinin önüne tamamen güvenebileceği bilgiler koyabilmek benim için büyük bir şans. Bay Quicherat’nın tanımlamalarını, benim kendi gözlemlerimden ayırt etmek için, hep tırnak içinde nakledeceğimi de baştan belirtmek istiyorum.

Savunma silahlarını ayrıntılarıyla incelemeden önce, bunları kuşanmış bir şövalyenin görünümü hakkında fikir edinmek yararlı olabilir. Bunun örnekleri, daha sonra Konstantinopolis imparatoru olan Flandre kontu IX. Baudouin'in mühründe (şekil 1, s. 299) veya erken ölümü nedeniyle komutanı olduğu Haçlı Seferi'ne katılamayan Champagne kontu III. Thibaut'nun mühründe (şekil 3) veya Baudouin'in esir düştüğü Hadrianapolis bozgunundan sonra Villehardouin'in ordunun büyük bölümünü terk edip kendi başına Konstantinopolis'e çekilen bir birliğe katılmakla suçladığı (§ 367) Eudes de Ham'ın mühründe (şekil 4) görülmektedir. Bu üç mühür, ustalıktan yoksun olmayan o zamanın sanatçılarının, savaş atlarının bütün hızıyla saldırıya geçen 12. yüzyıl sonu ya da 13. yüzyıl başı şövalyelerini nasıl çizdiklerini göstermektedir.

Bir şövalye zırhının en önemli parçası zırhlı gömleğidir. Bay Quicherat bu parçayı, "halka halka örülmüş ve yine halkalardan oluşup boyunu ve başı örten, sadece yüzü açıkta bırakan bir başlıkla tamamlanan zırhlı bir gömlek" olarak tanımlamaktadır. III. Thibaut'nun (şekil 3) ve Bretagne kontu Arthur'ün (şekil 19) mühürlerinde, bedeni baştan dizlere kadar örten ve hem önden hem arkadan bacakların eyerin iki yanına atılmasına elverecek yerlerinden yırtmaçlar açılmış zırhlı gömlekler görülmektedir. Pierre de Courtenay ve Jean de Corbeil'in mühürlerinde (şekil 8 ve 9) gömleğin üst bölümünün biçimi daha açık seçik ortaya çıkmaktadır. Özellikle Jean de Corbeil'in mühründe demir başlığın ne olduğu ve alnı nasıl örttüğü fark edilmektedir. Başlık esas olarak, tolga düşerse, kafatasını korumak içindi. Henri de Valenciennes'in çarpışmasını anlattığı iki şövalyenin başına gelen buydu (§ 630 ve 631). Biri, zırhının demir başlığı üstüne öyle bir kılıç darbesi aldı ki, çarpışmanın tesiriyle eğilmeseydi kafatası yarılacaktı. Tolga takmak şövalyelerin ayrıcalığıydı ve yenilenin atıyla birlikte tolgası da önemli ganimetler arasında sayılırdı.

Yine büyük hizmet gören bir diğer parça, *gamboison*'du: "İçi kıtık doldurulmuş ve birkaç kat meşinden dikilmiş, şövalyelerin zırhlı gömleğin altına giydikleri beli büzgülü uzun gömlek ya da uzun kollu yelek. Daha alt kademedeki savaşçıların çoğunun bedenlerini korumak için kullandıkları tek zırh buydu." Bir Flaman şövalyesi Bizanslıların bir hücumunu püskürtürken *gamboison*'una güvenir ve yiğitliğiyle sivrilir (§ 168). Demek ki *gamboison* tek başına giyildiğinde de bazı yaralanmalardan koruyabiliyor ve zırhlı gömleğin altına giyildiğinde ise, zırhı delemeyen kılıç ya da

benzeri silah darbelerinin vücutta yol açtığı berelenme ve eziklerin tesirini azaltıyordu. Henri de Valenciennes imparatorun bir keresinde üzerinde sadece bir *gasygan*'la savaşa girdiğini anlatırken (§ 511), hiç kuşkusuz *gamboison*'u kastetmektedir.

"Kolsuz ve yırtmaçlı uzun zırh elbisesi ise zırhlı gömleğin üstüne giyilirdi; genellikle üzerinde armalar bulunurdu." Savari de Mauléon'un mühründe görülen (şekil 6) ve Henri de Valenciennes'in tarif ettiği (§ 541) zırh elbisesi böyledir; ama Villehardouin zamanında bu giysi henüz yaygınlaşmamıştı. Ne Baudouin'in zırh elbisesinde (şekil 1), ne Eudes de Ham'ın (şekil 4), ne de Philippe-Auguste'ün büyük oğlu Louis'nin zırh elbiselerinde (şekil 5) arma görülmektedir. Champagne kontu III. Thibaut'nun mühründe daha da eski bir âdetin anısı korunmuştur (şekil 3 ve şekil 7, 8, 9, 10 vb): Bunlarda zırhlı gömleğin üzerinde bir ikinci zırh elbisesi görülmemektedir. Bretagne kontu I. Arthur'ün mührünün (şekil 19) özelliği, zırhlı gömleğin üstünde değil altında bir zırh elbisesi olmasıdır; bu elbisenin çok uzun eteği şövalyenin ayağından aşağıya sarkmaktadır. Zırhlı gömlek üstüne giyilen bazı zırh elbiselerinin etekleri de şövalyelerin rahat yürümesini engelleyecek kadar uzundu (şekil 1 ve 20); demek ki bunu şövalye at koştururken rüzgârda uçuşan bir gösteriş giysisi olarak görmek gerekir. Daha sonraları lüks arttıkça nakışlı zırh elbiseleri giyilmeye başlandı. Joinville bu tür giysileri kesin bir dille mahkûm etmekte ve Haçlı Seferi'nde kral dahil hiç kimsenin böyle zırh elbiseleri giymediğini söylemektedir. Ama Atak Philippe [*le Hardi*] fiyatı sekiz yüz Paris lirasını ya da bizim paramızla yirmi bin frankı bulan nakışlı zırh elbiseleri olduğunu itiraf ediyordu.

Dikkatli okuyucu gözünün önündeki çizimlerin zırh elbiseleri konusunda aynı devre ait, ama çok farklı âdetleri yansıttığını kuşkusuz fark edecektir. Öncelikle mühürlerin genellikle üzerinde yer aldıkları belgelerin tarihinden çok daha önce yapıldıklarını belirtmeliyim. Bir senyör genellikle reşit oluşundan ölümüne dek aynı mührü kullanıyor, böylece aralarında yirmi yıl ya da daha uzun bir zaman aralığı bulunan belgelere birbirine çok benzer mühürler vurulabiliyordu. Bunun dışında bir mührün kalıbını oyan sanatçılar zaten bilinen bir biçimi taklit etme ve bazı rutin alışkanlıklar edinme eğilimi gösterebiliyorlardı. Bu nedenle çizimlerine bir tür tektiplilik egemen oluyordu. Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki, bir moda ya da âdet değişikliğini herkesin aynı sürede benimsemediğini kendi

deneylerimizden de biliyoruz ve bunun sonucunda uzak eyaletlerden gelen birbirlerinden bağımsız senyörler aynı savaş alanına çok çeşitli armalarla çıkabiliyordu. Bu nedenlerden ötürü, yeni bir âdeti tanıtan mühürlerin tanıklığını her zaman kuşku duymadan kabul edebiliriz, ama eski bir âdetin sürekliliğini saptamak söz konusu olduğunda biraz daha temkinli davranmak gerekir.

1197 tarihli bir belgenin altına vurulmuş ve belki de 1194’te oyulmuş Baudouin’in mührünü (şekil 1) örnek verecek olursak, bu mührün o senyör ve muhtemelen kendi çağındaki başka senyörler tarafından zırh elbisesi kullanıldığına dair yeterli bir kanıt oluşturduğunu söylerim. Ama III. Thibaut’nun zırh elbisesiz zırhlı gömlek giymeye devam ettiğinden emin olmak için, 1197’de oyulmuş ya da en azından onun tarafından 1198 tarihli bir belgeyi mühürlemek için kullanılmış bir mühürde böyle çizildiğini bilmek yeterli olmayacaktır; gerçekten de sanatçının daha eski bir mühür modelinden esinlendiği ya da zırhlı gömlek çizmeye alışkın olduğu için zırh elbisesini kötü çizme tehlikesine girmek istemediği varsayılabilir. Böyle durumlarda, zırh elbisesiz çizilmiş III. Eudes, Pierre de Courtenay ve Jean de Corbeil mühürleri (şekil 7-9), hatta zırh elbisesinin zırhlı gömleği değil, gömleğin zırh elbisesine benzer bir giysiyi örttüğü Bretagne kontu Arthur’ün mührü (şekil 19) gibi başka tanıklıklara başvurmak yerinde olacaktır. O zaman 12. yüzyıl sonunda zırh elbiseleri görünmeye başlamışsa da, hâlâ bunları giymeyen senyörler de olduğu kabul edilebilir.

Villehardouin’in çağdaşlarının mühürleri belli başlı kafa zırhında da, en az zırh elbisesininki kadar geniş bir âdet çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Aradaki fark, şimdi söz edeceğimiz değişiklikleri lüks ya da modanın cilvelerinin değil, zırhın en önemli bölümünü giderek eksiksiz hale getirme isteğinin belirlemesidir.

Uzun süre yüz açıkta savaşıldıktan sonra, tolganın ya da “silindir biçiminde şövalye miğferinin” son ve en mükemmel haline ulaşıldı. “Zırhlı gömleğin başlığı üstüne bir tencere gibi geçirilen tolga, bütün kafayı kaplıyordu. Önünde haç biçiminde kesişen iki madenî şerit vardı ve bu haçın kollarına gözler için yarıklar ve nefes alabilmek için delikler açılmıştı.” Saint-Louis dönemine ait mühürlerde çizilmiş tolgaların hemen hepsi bu ayrıntıları tam olarak doğrulamaktadır, ama burada okuyucuya

sunulan tolga türlerinde bu ayrıntılardan hiçbiri yoktur, sadece Savari de Mauléon’un 1215 tarihli mühründe eksiksiz bir biçimde yer alırlar (şekil 6).

Jean de Corbeil’in tolgası (şekil 9) öncelikle huni biçimiyle ayırt edilir. Arkasında ek bir parça fark edilmektedir; bu parçanın alt kısmı, her birinin ucunda bir küre bulunan üç dala ayrılmıştır. Önde görünen ve buruna paralel bir biçimde inen parçaya, bu nedenle *nasal* adı verilmiştir. Bu ekin amacı bazı kılıç darbelerini engellemekti; ama oldukça eksik bir korunmanın söz konusu olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Bourgogne dükü III. Eudes'ün küre biçimindeki tolgasında (şekil 7), burun üstündeki parça yanağı örten madenî bir şeride bağlanır; yüzün, sonraki geliştirilmiş modellerde izine rastlanmayan bir yolla sağlanmış, daha eksiksiz korunmasına doğru bir adımdır bu. III. Thibaut ve Pierre de Courtenay'nin tolgaları (şekil 3 ve 8) silindir biçiminde olduklarına göre daha moderndir, ama yüzü korumak için burun önündeki parçaya başka bir şey eklemezler.

Baudouin ve Arthur'ün damgalarında (şekil 1 ve 10) önemli bir ilerleme saptanır: Burnun önündeki parça uzamış ve çene kenarlarını da örtecek şekilde genişlemiştir. Üzerinde nefes almak için birçok küçük delik ve göz hizasında da daha büyük iki yarık vardır. Demek ki tolganın ön kısmı değişmiş, ama arkası aynı kalmış, ense başlangıcında kesilmiştir. Blois kontu Thibaut'nun tolgasında (şekil 15), boynun bu bölümünün de örtülmeye başladığı ve şekil 4, 11 ve 12'deki tiplerde giderek daha iyi korunduğu görülmektedir. Bu ilerleme belirginleştikçe, ense üstündeki alt çizgi giderek çene kenarlarını kaplayan parçanın bir uzantısı haline gelmeye başlar. Sonunda şekil 13'teki ve Savari de Mauléon'un mühründeki (şekil 6) tolgalarda bu tam anlamıyla gerçekleşir; Savari de Mauléon'unkinde, tolganın ön tarafını sağlamlaştırmak için eklenen haç biçimindeki iki madenî şerit de fark edilmektedir. Yatay şeridin eni içine yerleştirilmiş göz yarığı dışında, herhalde haçın alt bölümünde de nefes almak için açılmış delikler vardı. Bu ayrıntının mühürde görülmemesi bir rastlantıdan kaynaklanıyor olsa gerek; yani Savari de Mauléon'un tolgası Bay Quicherat'nın tanımına uygun kabul edilebilir.

Tolgadan çok farklı olan demir şapka, "bir tarafı aşağı doğru sarkan, kayışsız, takke biçiminde hafif bir miğfer"dir. Champagne eyaletinin bir bucağı olan Fimes'den bir mahkeme üyesinin mühründe bir demir şapka modeli görülmektedir (şekil 14) ve Bay Demay bu çizimde kesinlikle bir kayış olduğu kanısındadır. Ama miğfer başlığı boyunca yanakta görülen bu dar şeridin, şapkayı tutacak kadar çenenin altına uzanıp uzanmadığı tartışmalıdır. Her ne olursa olsun, bu model Bay Quicherat'nın koyduğu kuralı bozmayan bir istisna olarak kabul edilmelidir.

Bu ayrıntı bir yana, Joinville tarafından da birçok yerde doğrulanan Villehardouin'deki bir bölüm alarm durumunda bir şövalyenin sadece içi

doldurulmuş meşin gömlek ve demir şapkayla yetindiğini, bağlarla sıkılaştırılmaları gerektiği için daha uzun bir zaman ve başka birinin yardımını gerektiren zırhlı gömlek ve tolgadan böyle durumlarda vazgeçtiğini kanıtlamaktadır (§ 155, 156, 469 ve 659). Bu eksik zırhla savaşa katılmak hem acelenin hem de tehlikeyi bir anlamda küçümsemenin göstergesiydi; Villehardouin'in Eustache du Marchais'nin adını verdiği bölümü (§ 168) bu şekilde anlamak gerekir.

Bazı tolgaların yüzün büyük bir bölümünü açıkta bıraktıkları bir dönemde demir şapkanın da kullanılmasında şaşırtıcı bir yan yoktur; ama tolga son haline geldiğinde de bu hafif miğferin kullanılmaya devam ettiği kesindir. Bu fırsattan yararlanarak, Mansure Savaşı akşamında Saint-Louis'nin tolgasını çıkarıp, *biraz hava almak için* Joinville'in demir şapkasını taktığını da hatırlatalım. Bay Quicherat'nın saptamalarına göre, gerçekten de Afrika güneşi altında tolga takmak tam bir işkence olmalıydı. Anlaşılan Joinville krala demir şapkasını verebildiğine göre, o gün bu işkenceden kurtulmak istemişti. Zaten Joinville'in bir başka öyküsünde, yanındaki rahip tek başına sekiz *Sarrasin*'e [Müslüman] saldırdığında, başında sadece demir bir şapka olduğu ve Ceneviz şövalyesi Jean le Grand [Büyük] bir *Sarrasin*'e mızrak atmaya hazırlanırken, bu tek başına kalmış düşmanla uğraşmaktan vazgeçip, bu manzarayı seyretmek için durup bakan sekiz Türkün üzerine saldırdığında, başında aynı türde bir şapka olduğunu görürüz. Mansure Savaşı sırasında, bir tek günde, sayıları az olan Champagne şövalyelerinden biri yüzüne aldığı üç mızrak darbesiyle yaralandığına ve bir diğerinin burnu bir kılıç darbesiyle koptuğuna göre, kimi zaman demir şapkanın tolgaya tercih edildiğini düşünmemiz doğal değil mi? Aynı savaşta, belki de tolgaları olmadığı için,

Bretagne kontu Pierre yüzünden yaralanmış ve kısa bir süre sonra Temple tarikatının üstadı Guillaume de Sonnac Karnaval'ın son günü (*Mardi gras*) yapılan savaşta bir gözünü kaybettikten sonra, Büyük Perhiz'in (*Carème*) ilk cumasında da ikincisini yitirmişti. Bu tahminler üzerinde daha fazla durmayacağım; çünkü saydığım olaylara başka açıklamalar da getirilebilir. Ama verdiğim ilk örnekler bazen kafasını bir tolga içine hapsetmektense, biraz daha tehlikeye girmenin tercih edildiğini hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde kanıtlamaktadır. İmparator Henri de düşmana tolgası hariç, bütün zırhlarını kuşanmış olarak saldırır (§ 565).

Zırhın bir diğer önemli parçası *écu* ya da "iki kenarı yay çizen, eşkenar üçgen biçimindeki şövalye kalkanı"ydı. Üzeri kalın deri kaplı tahtadan yapılır, derinin üzerine şövalyenin armaları boyanırdı. Kalkanın üst tarafına boynun etrafından geçirilen bir kayış takılırdı. En çok görülen kalkan tipi,

Blois kontu Thibaut’nun mühründekidir (şekil 15). Kalkanın yandan çizildiği diğer şekillerde dış yüzeyin dışbükeyliği hakkında fikir edinilebilir. Boyuna asılı duran kalkan, bir saldırı silahının darbesini engellemek ya da hafifletmek söz konusu olunca sol kolla taşınır ve hareket ettirilirdi. Ama kayışından başka bir şeye asılı olmadan aşağı sallanır durumda da bırakılabilirdi. Şiddetli darbelere dayanacak kadar sağlamdı, diğer yandan, Joinville’deki bir bölümde bir nehrin yüzeyinde yüzebilecek kadar hafif olduğu da görülüyor.

Burada sunulan *écu*’lerden çoğunun üzerinde armalar var ve mühürler hep böylesi ayrıntıları yakalamaya olanak verecek kadar net çıksa, herhalde bütün kalkanların armalı olduğu da görülürdü. Savaşa ara verildiğinde bu arma tasvirleri kirlenmesin diye kalkanlara kılıf geçirilirdi (§ 132). Bir deniz yolculuğu sırasında da bu amblem ve renk çeşitliliğinin hayranlık uyandırması için, bütün kalkanlar geminin çepeçevre etrafına asılırdı (§ 75). Suçlu bir şövalye de, hak ettiği cezanın utancını armaları da paylaşsın ve anısı damgalansın diye, boynunda *écu*’süyle asılırdı (§ 255).

Joinville’de iki tür kalkandan daha söz edilir: *Rondelle* [değirmi kalkan] ve *targe* [küçük kalkan]. Villehardouin’in söz etme fırsatını bulamadığı bu kalkanlar, onun zamanında da kullanılıyor olmalıydı; çünkü *écu* sadece şövalyelere aitti ve diğer savaşçıların aşağı yukarı aynı işi görebilecek bir savunma silahına ihtiyacı vardı.

Rondelle ya da *roelle*, “okçuların ve mızrakçıların kemerlerine bağlı olarak taşıdıkları küçük, yuvarlak kalkandı”; *targe* ise, “daha alt kademedeki savaşçıların kullandığı, belirli bir biçimi olmayan kalkandı.” Joinville, kralın bir askerinin yaya köylülerin üzerine attığı Bizans ateşiyle diri diri yanmaktan, Bizans ateşi kabını *rondelle*’iyle karşılayarak kurtulduğunu anlatır. Başka bir yerde, Flandre kontunun adamları tarafından bozguna uğratılan yaya Müslümanların kaçarken *targe*’larından çoğunu geride bıraktıklarını söyler. Ayrıca iki yerde de Yafa kontunu taşıyan kadırga Mısır’a yanaştığında bu kontun adamlarının *targe*’larının ya da ziyareti beklenen Saint-Louis onuruna şatosunun beş yüz mazgalından her birine astırdığı birer *targe*’a bağlanmış ve rüzgârda uçuşan flamaların uyandırdığı etkiden söz eder.

Villehardouin'in yine söz etme fırsatını bulamadığı eldivenler basit bir giysi parçası değildi: Eldiven deyince, "zırhlı gömleğin kol uçlarına bitişik bir el zırhı"nı anlamak gerekir; bunlar ceylan ya da geyik derisindendi ve üzerleri demir örgülerle kaplıydı. Baudouin'in eldivenleri (şekil 1) zırhlı gömleğin kol uçlarıyla bitişmiyor, onları da örtüyorlardı; ama şekil 3, 4, 19 ve 20'de manşet ile eldiven arasında birinin nerede bitip diğerinin nerede başladığını belirten bir çizgi bile fark edilmemektedir: Bu da Bay Quicherat'nın tanımını doğrulamaktadır. Sadece başparmak yeri olan eldivenler de vardı (şekil 1 ve 22), ama çoğunda parmaklar açık bir biçimde görülmektedir.

Mahmuzlar, bacakları ve ayakları korumaya yarayan zırhlı çizmelerin üzerine takılıyordu. Burada üç farklı türde mahmuz görülmektedir: Koni biçiminde (şekil 16), mızrak biçiminde (şekil 17) ve çift taraflı (şekil 18). Eudes de Ham'ın mühründe (şekil 4) bu sonuncu türün çarpıcı bir örneği çizilmiştir. Daha sonra bu türlerin yerini çiçek biçiminde üç kollu mahmuz, en sonunda da tekerlekli ya da yıldız biçimli mahmuz almıştır. Bay Demay yıldız biçimli mahmuzun çok eski bir örneğine Jean de Boury'nin 1211 tarihli mühründe rastladı. Ama bu mahmuz biçiminin hepsinin yerini alması çok daha ileriki bir tarihte gerçekleşecekti. Henri de Valenciennes kimi zaman *éperonner* [mahmuzlamak] (§ 511), kimi zaman *enfoncer la broche* [şişi saplamak] anlamına gelen *brocher* [şişlemek] fiilini (§ 542), kimi zaman da *heurter des éperons* [mahmuz vurmak] deyimini (§ 539) kullanmaktadır. Bu son iki deyimi tam karşılıklarıyla almasak bile, bir bölümde mahmuzların atların sağrılarından bol bol kan akıtacak kadar batabildikleri çok açık bir ifadeyle anlatılmaktadır (§ 511).

Robert de Clari'nin kroniğinde, savunma silahları konusunda bu söylenenleri özetlemek için kullanılabilecek bir öykü yer alır. İkinci Konstantinopolis kuşatmasında, anlaşılan ne tolgası ne de zırhlı gömleği olan bir Venedikli (çünkü şövalye olduğu söylenmemektedir) tırmanarak bir burca girer ve hemen balta ve kılıç darbeleriyle doğranır. Bir müddet sonra bir Fransız şövalye, André Durboise ya da d'Urboise ellerinin ve ayaklarının yardımıyla aynı burca çıkar, ama çıktığında diz üstündedir; o daha ayağa kalkamadan düşmanlar üzerine atılır ve ona baltalarla, kılıçlarla ağır darbeler indirirler. Ama o hiç yara almadan ayağa kalkar, kılıcını çeker ve burcun üst katına egemen olur: Görünürde denk olmayan bu çarpışmada sağlam zırhı ona üstünlük sağlamıştır.

6. Saldırı Silahları ve Savaş Makineleri

En üstün saldırı silahı kılıçtı. “Düzdü. Ağzının iki yanı da keskin, ucu ise yuvarlaktı, yani ancak yandan vuruşlara uygundu.” Burada yeniden çizilmiş mühürlerin bazılarına (şekil 1, 3, 4 ve 15) bakıldığında, şövalyelerin kılıç tutuşları darbeyi kılıcın ucuyla vurmaya hazırlanmadıklarını göstermektedir. Onların yapmak istediği kılıcın ağır ağzını tolganın üstüne indirip onu yarmak ya da zırhlı gömleğe indirip demir örgülerini parçalamaktı. Yine de ayrıca çizilmiş kılıçlar içinde (şekil 21-27) ucu tamamen yuvarlak olan bir örnek görülmemektedir. Mühürleri oymakla görevli sanatçılar bu tür ayrıntıları tam olarak yansıtmak konusunda fazla titizlik göstermiyor olabilirler; diğer yandan Bay Quicherat’nın koyduğu kuralın genellikle doğru olmakla birlikte, bazı istisnaları da bulunduğu düşünülebilir. Şekil 4’teki ve özellikle de şekil 24’teki kılıçlar ucuyla da darbe vurulabilecek şekilde yapılmış gibidir ve kimi zaman bu şekilde de yaralanılabileceği içindir ki, Henri de Valenciennes elinden yaralanan bir şövalyeden bahsederken, “Okla mı, kılıçla mı bilmiyorum” demektedir (§ 510).

Aynı yazardaki bir diğer bölümden, kılıcın kuşatılmış bir şatonun surlarında oyuklar açmak için bir alet gibi kullanılabileceğini de öğreniyoruz (§ 675 ve 677); eller ve ayaklar kullanılarak bu oyuklardan yukarı tırmanılabiliyordu. Bu iş için kullanılan kılıç, yapı harcını delebilecek ve küçük taş parçalarını koparabilecek kadar sağlam bir uca sahip olmalıydı. Robert de Clari’deki iki bölüm bu silahın ne kadar sağlam olduğunu daha da iyi göstermektedir. Bizanslılar bir kale kapısının kanatlarını çıkarmışlar ve orayı örmüşlerdi: Haçlılar bu duvarda baltaları ve kılıçlarıyla bir delik açtılar ve papaz çömezi Aleaume de Clari bu delikten kente ilk giren kişi oldu. Onu diğer savaşçılar izledi, yine balta ve kılıç darbeleriyle bir kapının sürgülerini ve demir kısımlarını parçaladılar. Kapı açıldı ve buradan yeni kuvvetler daha rahat bir şekilde kente girdi.

Bu tür kılıçlar, ağızlarının keskinliğiyle olduğu kadar ağırlıklarıyla da tesirli olsalar gerek. Bazı kılıçlar, üzerlerinde hem bezeme amacıyla, hem de ağırlıklarını azaltmak için yiv olukları açılmasa, yerlerinden kıpırdatılamayacak kadar ağır olurlardı. Birçok kılıç ağzı üzerinde görülen (şekil 21, 22 ve 25) telkâri desenler kılıç imalatının daha o zamanlar mükemmel bir düzeye eriştiğini gösteriyor: Joinville’den öğrendiğimize göre, Mansure Savaşı’nda Saint-Louis bir Almanya kılıcı kullanıyordu ve

bu kılıçla atının gemini tutan altı Türke çok ağır darbeler indirmişti. Aynı yazardaki başka bölümlerde, bu ağır kılıçların bir yumruğu kesecek, bir eli kola kadar yaracak ve kafa kesecek kadar keskin ağızları olduğunu görüyoruz. Baudouin de Sorel'le çarpışan Pierre Vent, darbenin önünde eğilme akıllılığını göstermese demir başlığına rağmen kafatası rakibinin kılıcı altında ikiye ayrılacaktı (§ 631).

Kemere takılı kılıç dışında, Joinville'in tanıklığından bir de "atın eyerine bağlı duran yedek kılıç" olduğunu öğreniyoruz. Villehardouin ne yedek kılıçtan, ne de "şövalyelerin kemerlerinin sağına", yani kılıcın karşı tarafına "astıkları *daga*"dan, yani [kısa ve enli] bıçaktan söz etmektedir.

Villehardouin, Konstantinopolis'e yapılan ilk saldırı sırasında balta kullanıldığından söz eder: Az sayıda Haçlının üzerine tırmanmayı başardığı bir surda baltalı ve kılıçlı bir çarpışma başlar; bu sur İngilizler ve Danimarkalılarla dolu olduğu için, burada belki de Joinville'in birçok yerde (özellikle de elinde bir Danimarka dülger baltası [nacak] tutan bir Müslümanın önünde dizüstü yere düştüğü ve Azize Agnès gibi ölümü beklediği bölümde) söz ettiği Danimarka baltalarından da vardı. Demek ki bu silah bir iş aletine benziyordu, ama boyunda asılı taşınabildiğine göre sapı uzun değildi. Bu ayrıntılar Bay Quicherat'nın şu tanımını doğrulamaktadır: "Danimarka baltası, kısa saplı ve ağzı çok kavisli, zamanın resimlerinde görülen türden bir nacaktır." Şekil 14'te, elinde ağzı çok kavisli bir balta tutan bir mahkeme üyesi görülmektedir; ama bu baltanın sapı çok uzundur ve bu nedenle ne yukarıdaki tanıma, ne de Joinville'in anlatımına uymaktadır. Silahın ağzının karşısındaki sivri bölümü ise bir duvara saplanıp orada bir gedik açabilecek biçimde yapılmıştır.

Zaman zaman *lance* [mızrak] terimini de kullanan Joinville, aynı silahı ifade etmek için daha sıklıkla *glaive* [günümüzde keskin kılıç anlamına gelir] demektedir. "Belki bu silah yeni çıktığında, *glaive* demiri alışılmış *lance* demirinden daha uzun ve genişti; ama Joinville'e göre ikisi de aynı silahtı, çünkü aynı anlatıda önce *lance* dediği silaha daha sonra *glaive* adını vermektedir." Bay Quicherat'nın değindiği bölümde Joinville, genç ve kibar bir uşağın bir emirin iki atlısını *lance*'ını kırmadan yere devirmesini ve üçüncü darbede *glaive*'ini emirin vücudunda parçalamasını anlatmaktadır. Joinville başka bir yerde Bedevilerin savaşta sadece kılıç ve *glaive*

kullandıklarını söylediği için, *glaive* kelimesinin günümüzde olduğu gibi "kılıç" anlamına gelmeyip, *lance*'la eşanlamlı olduğundan eminiz. Henri de Valenciennes'in, uzun Bohemya demirlerinden yapılmış *yeşil glaive*'ler taşıyan Boril'in birliklerini anlattığı bölümde, bu kelimeyi başka türlü yorumlamaya olanak yoktur: Burada *glaive*, kılıç değil mızrak anlamında kullanılmaktadır. Henri de Valenciennes de bazı yerlerde *lance* kelimesini kullandığı için, hem o hem de Joinville açısından, *glaive* ve *lance* kelimelerinin eşanlamlı olduğu ve aynı silahı ifade etmek için kullanıldığı sonucuna varmak gerekir.

Villehardouin'de *glaive*'in ancak "mızrak"la karşılanabileceği bir bölüm bulamadım, ama bu iki kelime büyük olasılıkla onun için de, Henri de Valenciennes ve Joinville'de olduğu gibi aynı anlama geliyordu. Bir *glaive* darbesiyle yüzünden yaralanan Jacques d'Avesnes (§ 160), bir saldırıda birbirlerine *glaive*'leriyle vuran savaşçılar (§ 237) ya da elinde bir *glaive*, zırhsız atının üzerine sıçrayan Bonifacio (§ 498) örneklerinde, *glaive*'i "mızrak"la karşılayınca çok doğal bir anlam elde ediliyor. Tabii bu bölümlerde aynı kelime "kılıç"la da karşılanabilir ve başka iki yerde savaşçıların birbirlerine kılıçlar ve mızraklarla saldırdığından söz ediliyor (§ 172 ve 464); demek ki § 237'deki saldırıda da *glaive*'le mızrak olduğu kadar kılıç da kastedilmiş olabilir. Ama *glaive* kelimesinin, Joinville ve Henri de Valenciennes'den seçilen örneklerde olduğu gibi, en doğal yorumunun "mızrak" olacağı bir yer de var. Villehardouin, tepeden tırnağa silahlı, tolgaları bağlanmış ve ellerinde *glaive*'leriyle bellerine kadar denize girip sahile çıkan Haçlılardan söz eder (§ 156); sonra sıra mızrakları (*lance*) indirip saldırıya geçmeye gelince, Bizanslıların kaçtığını ekler (§ 157). Haçlıların denize atlarken saldırıda kullanmayı düşündükleri silahı ellerine alacaklarını varsaymak mantıklı olmaz mı? O halde gemilerinden denize atlarken ellerinde tuttukları *glaive*'le, saldırıya başlarken aşağı indirdikleri "mızrak" (*lance*) aynı silahtır.

Zaten önce mızrakla saldırıp sonra kılıca geçmek en sık görülen âdetti. Henri de Valenciennes Liénard de Hélesmes'in yalın kılıç düşman saflarına daldığından söz eder (§ 508), ama anlattığı birçok savaşta çarpışma mızrakla başlar (§ 509, 539 ve 628). Baudouin de Sorel ve Pierre Vent, mızraklarını birbirlerinin vücutlarında parçaladıktan sonra, kılıçlarını ellerine alır ve birbirlerinin tolgalarına vura vura kayışlarını kopartırlar (§ 630). Şekil 20'de, mızrağını indirmiş düşmanına saldıran bir şövalye

görülüyor. Silahını sağ eliyle tutuyor ve dirseğinin iç tarafına da sıkıştırıp bir ikinci destek noktası sağlıyor. Bir diğer mızrak tutma usulü koltukaltına sıkıştırmaktı. Joinville gerek mızrak, gerekse *espié* (Bay

Quicherat bu silahı, “ucunda ok biçiminde bir demir [temren] olan kısa mızrak” diye tanımlamaktadır) için sadece bu tür kullanımdan söz etmektedir. Joinville de bu ikinci silahtan sadece bir kez, kralı korumak için Geoffroi de

Sargines’in vücuduyla eyer kaşının arasına koyduğu *espié’*sini alıp koltuğunun altına yerleştirdiğini, sonra Müslümanların üstüne at koşturduğunu anlatırken söz eder. Sadece bu bölüm bile *espié’*nin bir tür mızrak olduğunu göstermeye yeter, çünkü o da mızrak gibi kullanılmaktadır. Mızrak gerektiğinde fırlatılan bir silah da olduğuna göre, *espié* de yeri

geldiğinde cirit gibi kullanılabilmektedir. Bretagne kontu

Arthur'ün tuttuğu silah *espié* hakkında bir fikir verebilir, çünkü sapı mızrak olamayacak kadar kısadır (şekil 19); ama ucundaki flama nedeniyle cirit gibi fırlatılamaz.

Villehardouin *dard* [kargı] kelimesini bir kez, Zadar sokaklarında Haçlılar ile Venedikliler arasında çıkan kavgadan söz ederken kullanır. "Kılıçların, mızrakların, arbaletlerin ve kargıların kullanıldığı kavga öyle büyüdü ki, tüm sokaklara sıçradı" (§ 88). Burada bir hata olmadığını ve metni kopya edenin *et d'arz*'ı ("ve yayların") yanlışlıkla *et de dar*z okumadığını varsayarsak, geriye, *darz'*ın elle atılan ciriti mi, yoksa yayla atılan oku mu ifade ettiğini saptamak kalır. Joinville'de, eğer yanılmıyorsam, hem elle hem de yayla fırlatılabilen *pile* ya da *pilet* diye bir silahtan söz edilir. Bay Quicherat bunun "ağır ve iğ biçimli bir temreni olan bir cirit" olduğunu düşünmektedir. Joinville bir yerde, Müslümanların toprağı kaplayacak kadar çok *pilet fırlattığından* söz eder. Burada elle fırlatılan *pilet*'ler söz konusudur; ama Joinville başka bölümlerde, *lancer* [elle fırlatmak] değil *traire* [yayla fırlatmak] fiilini kullanır. Bu bölümlerden birinde, yayla bulutlara doğru fırlatılan *pilet'*ler, nehri geçip, kendilerini Müslümanların bakışlarından koruyan ahşap kulelerin ardına sığınmış Hıristiyanların üzerine dikey bir şekilde düşebilecek bir ivmeye sahiptir. Bu kadar güçlü bir tesir sağlamak için yayla atılmış olmaları gerekir. Bu nedenle *dar*z kelimesi doğru yazılmış kabul edilirse, duruma göre elle ya da yayla fırlatılan bir silahtan söz edildiğini düşünmeyi engelleyecek bir şey yok demektir.

Saiette ve *carreau* kelimelerinin ise çok belirli bir anlamı vardır. Bay Quicherat *saiette'*i, "temreni dikenli ok",

*carreau’*yu ise, “temreni dört yüzlü bir piramit şeklindeki ok” diye tanımlamaktadır. *Carreau* arbalet okuydu. *Saiette, carreau’*dan daha hafifti, çünkü yayı arbalet kadar güçlü değildi. Arbalet, “tepesinde bir demir halka ya da üzengi bulunan oluklu bir kundak üzerine monte edilen bir yaydı. Ayak üzengiye basılır ve yay öyle gerilirdi. Çarklı arbaletler kundağa bitişik bir mekanizmayla gerilirdi; bu mekanizmanın başlıca aracı bir palangaydı.” Üzengili arbalet güç bakımından yay ile palangalı arbalet arasında yer alıyor, palangalı arbaletler ise savaş makinelerinin çok gerisinde kalıyordu.

Villehardouin atlı arbaletçilerden söz eder (§ 458); bunlar silahlarını daha basit yöntemlerle ve kolayca kurmak zorundaydı, bu nedenle menzilleri herhalde daha kısaydı. Savaşlarda okçular ve arbaletçiler ön saflara yerleşir (§ 147 ve 178), onlardan kuşatmalarda da yararlanılırdı (§ 674).

Henri de Valenciennes taşlarını epey uzağa fırlatıp okçuların çok canını yakan usta sapancılardan da söz ediyor (§ 677).

Eğer Haçlıların elinde sadece şimdiye kadar anlattığım silahlar olsaydı açık arazide zafer kazanabilir, ama Konstantinopolis surları önünde bütün çabaları boşa çıkardı. Aslında onlar çok büyük savaşlar vermedi ve seferlerinin başarısını sağlayan iki kez, on kişiye karşı bir kişiyle savaşarak, ablukaya bile alamayacakları kadar geniş surlarla çevrili şehirleri baskınla almaları oldu. Böylesi bir sonuçta beklenmedik olaylar ve savaşçıların cesareti ne denli rol oynamış olursa olsun, onların ileri görüşlülüğüne ve ustalığına da bir pay ayırmak gerekir.

Donanma Venedik limanından ayrıldığında, bugün hatırı sayılır savaş malzemesi adını verebileceğimiz bir yükü de beraberinde taşıyordu: Sayıları üç yüzü geçen çakalos ve mancınıklar ve bir kenti zapt etmeye yarayan her türden çok sayıda savaş makinesi (§ 76). Bunları anlatan basit bir kronikçi değil, konumu gereği başarı için her şeyin hazırlandığını bilen bir savaş adamıdır. Bu çakaloslar ve mancınıklar, o sırada kuşatmalarda surları yıkmak için kullanılan en güçlü makinelerdi (§ 442). Kaloyan'ın Dimot [Dimetoka] surları karşısına kurdurduğu on altı çakalos, surlarda dört gedik açtı ve o zaman saldırı imkânı doğdu (§ 425 ve 428). Bu makinelerden otuz üçüyle saldırılan Hadrianapolis büyük tehlikeye düştü ve İmparator Henri ne olursa olsun kentin yardımına koşması gerektiğini düşündü (§ 471 ve 462). Bu iki örnekten de anlaşıldığı gibi, bu türde üç yüz makine harika bir saldırı gücü oluşturuyordu. Nitekim Zadar kenti, Venedik savaş makinelerine karşı dayanamayacağını anladı ve beş gün sonunda teslim oldu (§ 85).

Hem Villehardouin'in, hem de Robert de Clari'nin anlatıları donanmanın her iki saldırıda da belirleyici bir rol oynadığını kanıtlayacak şekilde uyuşmaktadır. İlk saldırıda diğer Haçlılar bir tek noktayı bir anlığına ele geçirebilir ve daha sonra da Bizanslılar tarafından oradan püskürtülürken, Venedikliler aynı süre zarfında yirmi beş burç zapt etmişti

(§ 171 ve 175). O günün onuru hiç tartışmasız Venedik dukasına ve adamlarına aitti. İkinci kuşatmada karadan saldırı daha iyi sonuç verdi, üç burç zapt edildi ve üç kapı zorlandı (§ 243); ama bu atılımı belirleyen, ilk burcun merdivenlerle tırmanıp orada tutunmayı başaran iki navedeki savaşçıların eline geçmesiydi. Robert de Clari ve Villehardouin'in anlatılarını birleştirdiğimizde, bu olağanüstü savaşta kullanılan araçlar hakkında tam bir fikir sahibi olabiliriz.

İlk saldırının sonuçlarından ders alan Bizanslılar, yeni saldırının ertelenmesine neden olan kışın da yardımıyla, kent surları üzerinde aralıklarla yükselen burçlara ikişer, üçer ahşap kat eklemişlerdi (§ 233). Düşmanın bu burçları yakmaya çalışacağını tahmin ederek onları derilerle kaplamışlardı ve Robert de Clari bu tedbir sayesinde burçların Haçlıların boşuna bir çabayla kullandıkları Bizans ateşlerinden korunduğunu belirtiyor. Ayrıca kuşatma altındakiler, lağımcıları korumak üzere surların dibine yerleştirilmiş araçları paramparça eden piramit temrenli devasa oklar (*carreau*) atabiliyor ya da ellerindeki altmış çakalos yardımıyla bir adamın tek başına kaldıramayacağı kadar ağır taşlar fırlatabiliyorlardı. O zaman Haçlılar belki de pek iyi düzenlenmemiş ilk saldırıda bozguna uğradı ve Bizanslılar bu başarılarını surların üstünden kaba hakaretler yağdırarak kutladılar (*Robert de Clari*, 118 b c d).

Bu arada bir savaş meclisi toplanmıştı ve Venedikliler saldırının en kısa sürede aynı yerden yinelenmesi konusunda ısrar ediyorlardı. Ayrıca yeni bir taktik kullanılıp, her burca birbirlerine bağlanmış iki nave ile saldırılması kararlaştırıldı; böylece her burca iki ayrı noktadan dayanacak merdivenlerle tırmanmaya çalışılacak ve burcu savunanlara karşı daha elverişli bir konumda savaşılacaktı (§ 240). Başarısızlığa uğrayan saldırı için yapılan hazırlıklardan söz ederken, Villehardouin seren merdivenlerinin navelerin direklerinin tepesine dikildiğini ve bu merdivenlerin inanılmayacak kadar yüksek olduklarını söylemişti (§ 232). Sonra burcun nasıl zapt edildiğini açıklarken, naveler rüzgârla kıyıya daha da yaklaştıkları için, bir navenin merdiveninin burca ulaştığını, bir Venedikliyle birlikte André d'Urboise'ın ve onların ardından daha birçok kişinin burca girebildiğini anlatır (§ 242).

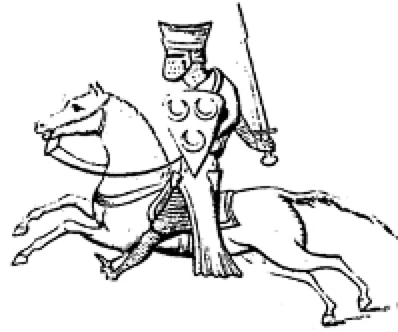
1. IX. Baudouin, Flandre kontu, sonra Konstantinopolis imparatoru, 1197.

2. Marie de Champagne, XI. Baudouin'in eşi, 1202

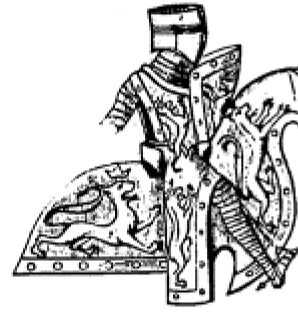
3. III. Thibaut, Champagne kontu, 1198.

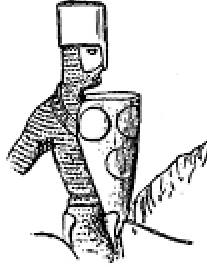
4. Eudes de Ham, 1223.

5. Louis; Philippe-Auguste'ün oğlu, 1214.

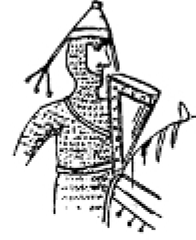
6. Savari de Mauleon, 1215.

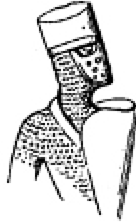
8. Pierre de Countenay, Nevers kontu, 1184.

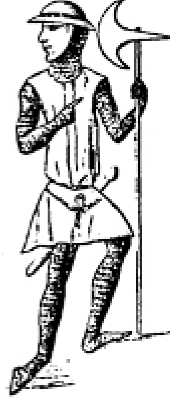
7. III. Eudes, Bourgogne dükü, 1190.

9. Jean de Corbeil, 1196

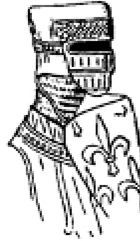
10. I. Arthur, Bretagne kontu, 1202.

11. Gaucher de Joigny, 1211.

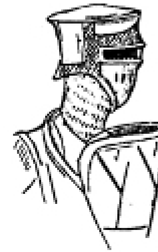
12. Louis; Philippe-Auguste'ün oğlu, 1214.

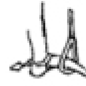
13. Guillaumme de Chauvigny, Châteauroux senyörü, 1217.

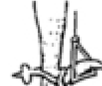
14. Champagne'da Fimes komününün mahkeme üyesi. 1226'ya doğru.

15. VI. Thibaut Blois kontu, 1213.

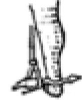
16. Raoul de Fougeres, 1154-1196. Koni biçiminde mahmuz.

18. Jean de Beaumont, 1217. Çift taraflı mahmuz.

19. I. Arthur, Bretagne kontu, 1202

17. V. Bernard, Comminges kontu, 1226. Temren biçiminde mahmuz.

20. I. Philippe, Namur markisi, 1210.

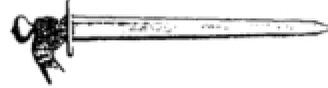
21. Nevers kontu Pierre de Courtenay'nin kılıcı, 1184.

22. Nevers kontu Pierre de Courtenay'nin kılıcı, 1193.

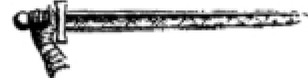
23. Aslanyürekli Richard'ın kılıcı, 1195.

24. Jean de Corbeil'in kılıcı, 1196.

25. III. Thibaut'nun kılıcı, Champagne kontu, 1198.

26. VI. Thibaut'nun kılıcı, Blois kontu, 1213.

27. Philippe-Auguste'ün oğlu Louis'nin kılıcı.

VILLE-HARDOUIN, III. — [illegible]

Robert de Clari ise, Villehardouin'in başlıca saldırı aracı olarak belirttiği bu merdivenlerden söz etmez, ama üzerinde üç şövalyenin yan yana yürüyebildiği çok yükseğe asılmış köprüleri uzun uzun betimler. "Venedik dukası harika ve çok güzel savaş araçları yaptırdı; navelerin yelkenlerini taşıyan ve her biri en az otuz *toise*[101] gelen serenleri birbirine bağlattı ve sağlam halatlarla onları gemi direklerine astı; böylece çok iyi köprüler yaptırdı" (*Robert de Clari,* 111 d). "Yanları kuşatma altındakilerin attıkları okların, kargıların etkisini azaltan eski elbiseler ve brandalarla kaplanmış bu köprüler navenin gövdesinden dışarı doğru çıkıp burçlara olabildiğince yaklaşıyordu; yerden kırk *toise* [yaklaşık 80 m.] yukarıdaydılar" (*Robert de Clari*, 112 a). Burca ilk giren Venedikli, iki şövalyeyle birlikte bu köprülerden birinin üstündeydi ve ellerini, ayaklarını kullanıp, burcun köprüye denk gelen katına böyle girdi. Orada paramparça edildi; André d'Urboise da yeni bir dalgayla burca yanaşan naveden burca aynı şekilde girdi.

Villehardouin'in söz etmediği bu asma köprüler aslında onun anlatısı için de gerekli görünmektedir; yoksa bahsettiği saldırı merdivenlerinin navelerin güvertelerine dayalı olduğu düşünülebilir ki, o zaman da niye bunlara *seren merdiveni* dediği anlaşılmamaktadır. Halbuki Robert de Clari'den kuşatmacıların üzerlerinde yürüyerek burçların katlarından birine saldırabildikleri bu köprülerin serenlerden yapıldığını öğreniyoruz. Ama iki anlatının uyuşmadığı bir nokta var. Villehardouin'e göre, burcun en üst katına tırmanılmıştı. André d'Urboise asma köprünün üstünde değildi; ağır zırhına rağmen merdivenin tepesine çıkmış ve navenin bir salınımının kendisini burca yaklaştırmasını ve oraya sıçramasına izin vermesini bekliyordu. Robert de Clari'ye göre işgal edilen yer, burcun asma köprüyle aşağı yukarı aynı hizadaki orta katlarından biriydi. André d'Urboise, navenin salınımıyla kâh yaklaşıp kâh uzaklaştığı dar bir açıklıktan içeri girmek için uygun anı bu köprünün ucunda bekliyordu.

Bu versiyonlardan hangisinin benimseneceği o kadar da önemli değildir, çünkü aradaki farklılıklar kolaylıkla açıklanabilir: Hem Robert de Clari, hem de Villehardouin karada savaştıkları için, bu anlatılan olayları ancak başkalarının tanıklıklarından öğrenebilmişlerdir. Her iki anlatıdan da çıkan, bu saldırı hazırlanırken büyük bir ustalık, gerçekleştirilirken de büyük yiğitlik gösterildiğidir. André d'Urboise neredeyse kesin bir ölümden

kurtulup, az sayıda Haçlı onun yanına gelince, “sağlam halatlar aldılar ve naveyi burca sıkıca bağladılar, ondan sonra çok kişi içeri girdi. Ve deniz naveyi geri götürdüğünde burç öyle sarsılıyordu ki sanki yıkılacak gibi oluyordu. O zaman hem zorunluluktan, hem de korkudan naveyi çözmeleri gerekti” (*Robert de Clari,* 119 b). Ama o sırada Bizanslılar korkuyla burçtan kaçışmışlardı ve aynı anda kara birlikleri de bir gedikten içeri girmişlerdi; Konstantinopolis ikinci kez Haçlıların eline geçiyordu.

7. Giysiler.

Konstantinopolis’in Fethi kitabı okunduğunda, Villehardouin’i savaş zırhları ve savaşmaya hazır hali dışında düşünmek zor oluyor. Anlattığı kişilikler için de aynı şey geçerli: Kimileri belde kılıç mesaj taşıyor (§ 211) ya da tarlaların ortasında, at üstünde meclis kurup kararlar alıyorlar (§ 147). Savaşçı gelenekler her yere egemen ve deyim yerindeyse sivil hayat hiçbir yerde göze çarpmıyor. Zengin kumaşlardan, kürklerden ve giysilerden, ancak ele geçirilen ganimet vesilesiyle söz ediliyor (§ 226 ve 250) ve ancak Baudouin’in taç giymesi münasebetiyle yeni imparatorun sert silah arkadaşları savaş giysilerini bir an için çıkarıp saray giysilerine bürünüyorlar.

Villehardouin bir an durup bu ihtişamı betimleyeceğine, âdeti gereği, iki kelimeyle geçiştiriyor: “Şunu da bilin ki taç giyme töreni için paha biçilmez giysiler (*robe*) hazırlandı ve ellerinde de bunu yapacak imkânlar vardı.” *Robe*,[102] eski anlamını yitirmiş kelimelerden biridir. Ortaçağ dilinde, “vücudu giydiren görünür parçaların tümüdür: *cotte* [elbise], *surcot* [elbise üstü giysisi], *manteau* veya *chape* veya *housse*.” Joinville askerlerin bir papaz çömezinin bütün *robe*’unu çıkardıklarını anlattığında, bütün giysilerini çıkardıklarını anlamak gerekir. Nitekim Joinville, çömezin evine “sadece bir gömlekle” döndüğünü ekler.

Gömlek, “zengin insanların giydikleri ilk parçaydı. Ten üstüne giyilir ve iplikten dokunurdu.” Bay Quicherat, “Herhangi bir yerde bir gömlek çizimi gördüğümü hatırlamıyorum” diyor. “Herhalde tunik biçimindeydi.” Joinville iki ayrı yerde, kendilerine verilen halka açık cezayı üzerlerinde sadece gömlekleri olduğu halde çeken suçlulardan söz eder. Ama bu kelimeyi gerçek anlamında kullandığı ve bu suçluların, hatta yukarıda söz edilen papaz çömezinin uzun süre lüks bir eşya olarak kalan iplik dokuması

bir gömlek giydiklerini ifade ettiği kesin değildir. Çilekeş giysisiyle hac yolculuğu yapmak istediği zaman, Haçlı Seferi için şatosundan ayrıldığı gün Joinville'in üstünde iplik dokuması gömlek değil, "gömleğe denk, ama yünlü kumaştan yapılmış bir iç giysisi" olan *lange* [bugünkü anlamı: kundak bezi] vardı. "Paris'te *lange dokumacıları* çuha ve ince şayak dokuyanlara verilen isimdi; gerçek dokumacılara ise *linge* [bez; bugün çamaşır anlamına da gelir] *dokumacıları* denirdi." Taç giyme törenini ayrıntılarıyla betimleyen Robert de Clari'den Baudouin'in üstünde o gün ne gömlek ne de *lange* bulunduğunu öğreniyoruz; çünkü bedenine kutsal yağ sürmek için elbisesinin (*cotte*) düğmeleri çözülünce, belden yukarısı çıplak kalmıştı (124 c); ama törenin yapılmasını kolaylaştırmak için iç giysilerini önceden çıkarmış da olabilir. Daha kesin olan bir şey, kadın ya da erkek, gömlek giyenlerin 14. yüzyıl sonuna kadar yatarken bunları çıkarmak alışkanlığına sahip olduklarıdır. Viollet-le-Duc'ün *Dictionnaire raisonné du mobilier français* adlı eserinde (c. III, s. 173) dile getirdiği bu gözlem, 14. yüzyıla ait bir minyatür tarafından da doğrulanmaktadır. Bu minyatürde, Saint-Louis'nin eşi olan Marguerite de

Provence düğün yatağında göğsü ve omuzları tamamen çıplak olarak tasvir edilmiştir.

Erkeklerin üstünde, gömlek giysinler ya da giymesinler, mutlaka *braie* ya da “yanlarından *braier* adı verilen kemerlerle bağlanan, paçaları bol ve kabarık bir don” oluyordu. Robert de Clari, Haçlıların saldırısının püskürtüldüğü gün zafer sarhoşu olan Bizanslıların Konstantinopolis surlarına çıktıklarını ve düşmanlarına hakaret etmek için onlara sırtlarını dönüp, *braie*’lerini indirdiklerini, burada tekrarlayamayacağım sözlerle anlatır (118 b).

Chausse ya da “bacakları örten bugünün diliyle uzun çoraplar” da, bir çile veya ceza söz konusu olduğunda çıkarılıyordu. Altlarında ayakkabı pençesi olduğunda, hem uzun çorap, hem de bizim ayakkabı dediğimiz şey yerine kullanılıyorlardı. Villehardouin’de tek sözü edilen ayakkabı, lal rengi *heuse* ya da çizmelerdir; bunlar renkleri nedeniyle imparatorluk makamının işaretlerindendi (§ 222 ve 309).

Cotte, “kolları her zaman dar bir iç tuniğiydi.” Zırhlı gömleğin üstüne giyilen zırh elbisesiyle (*cotte d’armes*) tek ortak yanı ismiydi; çünkü zırh elbisesi kolsuz ve kemere kadar yırtmaçlı olurdu. Zaten *cotte*’u hem kadınlar hem de erkekler kullanırdı. Marie de Champagne’ın mühründe (şekil 2) *cotte*’un kolu saran ve bileğe kadar inen sağ kolu görülmektedir.

Üst giysileri içinde *surcot*’dan, yani “*cotte*’un üstüne giyilen tunik”ten daha yaygını yoktu; “kolsuz *surcot*’lar olduğu gibi, uzun ya da kısa kollu veya [pelerin gibi] yalancı kollu olanları da vardı.” Marie de Champagne’ınki genişliği ve kollarının uzunluğuyla dikkat çekicidir. Kalçalarının biraz üstünden bir kemerle büzülmüştür. *Surcot*’nun üstüne ya

housse (“yanlarda yukarıdan aşağıya kadar yırtmaçlı ve diyakosların günümüzdeki ayin elbiselerine çok benzeyen üst giysisi”) ya *chape* (“omuza atılan ve bir düğme ya da kopçayla göğüsten bağlanan düz manto”) veya gerçek *manteau*, yani “sağ omuz üstünde kopçalanan ve sol kolla hafif kaldırılarak taşınan antik biçimli manto” giyilebilirdi.

Villehardouin imparatorun taç giyme töreni münasebetiyle dikilen zengin *robe*’lardan söz etmediğine göre, bunların Konstantinopolis’te ele geçirilen ganimetin içinde saydıklarına benzediği düşünülebilir (§ 250). Genellikle ipek, özellikle de *samit* (Bay Quicherat’ya göre *samit* kadife değil, bir tür damalı ipek kumaştır) kumaşlara iyi bilinen ermin kürkler, kuzey sincabının karnından çıkarılan beyaz kürkler ve aynı hayvanın sırtından çıkarılan kül rengi kürkler ekleniyordu. Joinville de bu töreni ayrıntılarıyla anlatmaya Villehardouin gibi tenezzül etmediği için, törene katılanların herhalde en meraklı ve heyecanlılarından biri olan Robert de Clari’nin anlatısına kulak verelim.

“İmparator seçilince, piskoposlar, tüm diğer yüksek baronlar ve bu işe çok sevinen Fransızlar onu aldılar ve sevinç içinde ve bayram ederek Bukoleon Sarayı’na götürdüler. Ve yüksek rütbeli adamların hepsi orada toplanınca, imparatora taç giydirecekleri günü saptadılar; ve o gün geldiğinde piskoposlar, manastır başrahipleri ve bütün yüksek baronlar, Venedikliler ve Fransızlar atlarına bindiler ve Bukoleon Sarayı’na gittiler. İmparatoru Ayasofya Kilisesi’ne götürdüler ve kiliseye geldiklerinde, imparator kilisenin bir köşesindeki bir odaya götürüldü. Orada giysileri ve *chausse*’ları çıkarıldı ve ona ipekten lal rengi *chausse*’lar ve üzerleri mücevherlerle süslü ayakkabılar giydirildi. Sonra omuzlardan kemere kadar önü ve arkası altın düğmelerle süslü çok zengin bir *cotte* giydirildi. Sonra *poêle*[103] giydirildi; bu tuhaf giysi önden ayak tarağına kadar iniyordu ve arkası o kadar uzundu ki, imparator bedenine buna sarınmış ve daha sonra onu sol kolunun üstünden bir kuyruk gibi tekrar arkaya atmıştı. Bu *poêle* çok zengin ve soyluydu ve üzeri olduğu gibi mücevherlerle kaplıydı. Sonra onun da üstüne, üzeri yine olduğu gibi mücevherlerle kaplı çok zengin bir *manteau* atıldı; bunun üstündeki kartallar da mücevherlerden yapılmıştı ve o kadar güçlü parlıyorlardı ki, sanki *manteau* tutuşmuş gibi görünüyordu. Bu kadar soylu bir biçimde giydirildikten sonra sunağın önüne götürüldü; ve o sunağın önüne götürülürken Kont Louis onun imparatorluk sancağını,

Kont de Saint-Paul kılıcını, marki tacını taşıyor ve iki piskopos tacı taşıyan markinin kollarından tutuyor ve iki piskopos da imparatorun sağında duruyorlardı. Baronların da hepsi zengin giysiler içindeydi ve atlastan ya da ipekten *robe*'u olmayan hiçbir Venedikli veya Fransız yoktu. İmparator sunağın önüne gelince, diz çöktü ve sonra *manteau*'su, sonra da *poêle*'i çıkarıldı. Böylece üzerinde sadece elbisesiyle (*cotte*) kaldı; ve elbisesinin önündeki ve arkasındaki altın düğmeler açıldı, öyle ki kemerinden yukarısı çıplak kaldı. Sonra kutsal yağ sürüldü. Yağ sürüldükten sonra elbisesinin altın düğmeleri yeniden iliklendi, sonra *poêle*'i giydirildi, sonra *manteau*'su omzuna kopçalandı. Böylelikle yeniden giyinince, iki piskopos tacı sunağın üzerinde tutarken tüm piskoposlar gittiler ve hepsi birden tacı aldılar ve onu kutsadılar ve istavroz çıkarıp tacı başına koydular. Ve sonra boynuna İmparator Manuel'in altmış iki bin marka aldığı çok büyük ve değerli bir taş asıldı. Tacını taktıktan sonra onu yüksek bir kürsüye oturttular ve ayin sırasında hep orada kaldı; bir elinde imparatorluk asasını, diğerinde üzerinde küçük bir haç olan altın bir elma tutuyordu; ve üzerindeki giysiler zengin bir kralın hazinesinden daha kıymetliydi. Ayini dinledikten sonra ona beyaz bir at getirdiler; ata bindi ve baronlar onu Bukoleon Sarayı'na götürdüler ve Constantinus'un tahtına oturttular. Constantinus'un tahtına oturunca herkes onu imparator olarak kabul etti ve orada bulunan Bizanslılar da ona Aziz İmparator olarak secde ettiler. Sonra sofralar kuruldu ve imparator ve bütün baronlar sarayda yemek yediler. Yemekten sonra baronlar saraydan ayrılıp konaklarına gittiler ve imparator sarayında kaldı" (124 a-124 c).

Taç giyme törenine katılıp onun tablosunu yeniden çizenin heyecanına bizi de ortak ederken, bu törene tanık olmamızı da sağlayan böyle bir anlatının ilginçliğini ayrıca belirtmeme gerek yok. Asıl dikkat çekmek istediğim, II. Baudouin'in Ulusal Arşivler'de saklanan bir fermanının Robert de Clari'nin gözünün önünde olup bitenleri ne kadar büyük bir doğrulukla gözlemlediğini göstermesidir. Birçok açıdan uzun süredir kayıp olan I. Baudouin'inkine benzemesi gereken bu fermanın röprodüksiyonu, Du Cange tarafından *Histoire du Constantinople* adlı eseri içinde yayımlanmıştı (s. 320). Eğer saygın yayıncı, yukarıda alıntıladığım anlatıdan da yararlanmış olsaydı, imparatorun sol kolundakinin arkaya bir kuyruk gibi atılan *poêle*'in ucu olduğunu hiç duraksamadan anlardı. Ama bu kumaşın pek alışılmadık görünümünün yanılttığı Du Cange, onu

imparatorluk *robe*’unun üstüne atılmış bir kuşak gibi yorumlamaktadır (s. 322). Demek ki Robert de Clari’nin anlatısında fermanın gerçek yorumunu ve fermanda da anlatının tam olarak doğrulanmasını bulabiliyoruz.

DİPNOTLAR

[1] Söz konusu haritaya Türkçe yayında yer verilmediğinden, haritaya ilişkin bu bölüm de çevrilmemiş, dizin de Türkçe çeviriye göre yeniden düzenlenmiştir. - ç.n.

[2] Natalis de Wailly'nin hazırladığı 1882'de yayımlanmış bu çeviride, eserin tıpkıbasımı da yer almaktadır. - ç.n.

[3] Mevcut farklı yazmalar arasında özellikle Fransızca ağırlıklı bir karşılaştırmanın yapıldığı bu bölümü de Türkçe çevirinin dışında tuttuk. - ç.n.

[4] Dom Brial bu noktada bir not düşüyor ve Philippe-Auguste'ün kız kardeşlerinden doğan bu iki prensin onun yeğenleri olduğunu belirtiyor; babalarının kız kardeşi aynı kralın annesi olduğu için de baba tarafından kralın kuzenleriydiler. Diğer yandan Eléonore d'Aquitaine'den doğma anneleri, aynı anneden doğan İngiltere kralı Richard'ın kız kardeşleriydi.

[5] Brienne kontu III. Gautier; Geoffroi de Joinville: Tarihçi Joinville'in babası; Montbéliard kontu Gautier: Richard'ın kardeşi.

[6] Bay Longnon, Champagne ve Brie Kontluğu'nun vasallarına ilişkin kitabında, adı geçen Conflans'ın bugün Villeseneux'ye bağlı bir mezradan başka bir şey olmadığı uyarısını yapıyor.

[7] Dom Brial bunu yanlışlıkla "Breteuil" olarak okumuş, Robert de Clari ise ona Pierre de "Braiechel" demiş ve zengin ya da yoksul tüm şövalyeler içinde en fazla yiğitliği onun gösterdiğini belirtmiştir.

[8] Eski Kahire anlamında kullanılmaktadır. Babiloine [Babil] eski bir Mısır kalesidir. Bu kale 641'de Amr tarafından alındıktan sonra karşısına Fustat [: askeri kamp] kurulmuş, bu yerleşim Kahire'nin ilk çekirdeğini oluşturmuştur. - Duf.; Büy. Lar.

[9] Yukarıda büyük meclisin kırk kişiden oluştuğunu görmüştük; ama belki de burada sözü edilen meclise dukanın özel meclisinden de birkaç kişi katılmıştı. Bu nedenle yazmalardaki "kırk altı" ibaresini doğru kabul ettik.

[10] Burada kullanılan “mark”, yaklaşık 250 grama eşit bir ağırlık ölçüsü birimidir. Bu konuda daha ayrıntılı açıklamalar için, bkz. “Açıklamalar” bölümü. - ç.n.

[11] Brienne kontu III. Gautier, Lecce Kontluğu’nun Tancredi’nin kızı olan karısı Albérie ya da Marie’ye ait olduğu iddiasındaydı.

[12] Citeaux tarikatından keşişlere verilen ad. - ç.n.

[13] Üzerinde haç tasviri bulunan bir giysinin omzuna tokalanması anlamına kullanılıyor. - ç.n.

[14] Zadar (İtalyancada Zara), Dalmaçya’da kıyı kenti. - Duf

[15] Vaux-de-Cernay Manastırı başrahibi Gui.

[16] Messinia’da, İyon Denizi kıyısında kent. - Duf

[17] Kyklades adalarının kuzey kesiminde kalan Yunan adası. - Duf.; Büy. Lar.

[18] Çanakkale Boğazı’nda, Nara burnunun güneyinde, antikçağdan beri var olan bir yerleşim. - Büy. Lar.

[19] Peloponisos’un güneydoğu ucu. - Duf.; Büy. Lar.

[20] Antikçağda Euboia, ortaçağda Negroponte. - Duf.

[21] Kitabın 13. yüzyıl Fransızcası ve imlasıyla yazılmış orijinal metninde, Anadolu yakası günümüz Fransızcasındaki Türkiye (Turquie) kelimesiyle ifade edilmektedir. - ç.n.

[22] O sırada büyük dük, imparatoriçenin kız kardeşiyle evlenmiş olan Mihael Stryphnus’tu.

[23] O dönemde Karayim Yahudileri, Karaköy ve Eminönü’nde yaşıyorlardı. Estanor denilen yerin Karaköy olması muhtemeldir. - ç.n.

[24] Boemond Şatosu veya Cosmidium, Haliç’in sol yakasında Blakherna Sarayı yakınındadır

[25] Bizans imparatorunun emrindeki yabancı paralı askerler.

[26] Üzerine mühür asılı olan fermanlar açık dururdu. Bunlar, kapalı senetler'in zıddı olan açık senetler'di.

[27] Madeni mühürlere bulle denirdi.

[28] Aslında ismi değil, lakabı "Murtzuphlos", yani "bitişik kaşlı adam"dı. Gerçek ismi Aleksios Dukas'tı. - ç.n.

[29] Philia: İstanbul'un Avrupa yakasında, Karadeniz kıyısındaki Karaburun'un (Hadımköy bucağında) antikçağdaki adı. - Büy. Lar.; Phileas/

Philia: Trakya'nın Karadeniz kıyısında, İstanbul Boğazı kuzey girişinin 42 mil batısında bir burun. Terkos Gölü'nün kuzeydoğusundaki Karaburun olsa gerek. - Umar.

[30] Büyük Perhiz'in son pazarı, Rameaux yortusu ve "Kutsal Hafta"nın başlangıcı. - ç.n.

[31] Viquesnel'in (Voyage dans la Turquie d'Europe. Description physique et géologique de la Thrace, c. II, s. 298) Gümülcine'nin iki fersah batısında harabelerini saptadığı şehir.

[32] Makedonya'da, Philippoi yakınında kent. - Duf.; Kavala ile Seres arasında. - Wailly.

[33] Laskaris olabilir. - ç.n.

[34] Eskiden Biga kenti Marmara Denizi kıyısında, şimdi Karabiga Kalesi olarak anılan kalıntıların bulunduğu yerdeydi. - Umar.

[35] Bu imparatoriçenin ismi Efrosinia idi.

[36] Babası Türk annesi Rum olan erkeklerden oluşan, Şark usulü silahlandırılmış, Hıristiyan ordularının yardımcı birlikleri. - Duf. Kudüs Saint Jean şövalyelerinin emrinde çalışan Müslüman askerlere de Türkopol denirdi. - ç.n.

[37] Aphnitis [Manyas] gölünün batısında, Tarsios deresi kenarında antik Mysia kentinin bulunduğu yerde bir yerleşim. - Duf.; Umar.

[38] Bu Bizanslı, Lakedaimon [Sparta] senyörü Leontias Hamaritus'tu.

[39] Messinia körfezi kıyısında kent. - Büy. Lar

[40] Edirne'nin güneydoğusunda şato. - Duf.

[41] Trakya'da, Philippopolis'e yakın ve bu kentin güneydoğusunda yer alan kent ve şato.

[42] Edirne yakınında şato. - Duf.

[43] Trakya’da, Herakleia’ya [Marmara Ereğlisi] bağlı, piskoposluk merkezi olan kent.

[44] 8. yüzyılda kent ve piskoposluk merkezi durumuna yükseltilen bir Trakya kasabası. - Umar.

[45] Papanın resmi temsilcisi. - ç.n.

[46] Makri ile Rodosto arasında kalan bir şato.

[47] Antikçağda Ege Denizi kıyısında, Khalkidiki’nin doğusunda kurulmuş Yunan kenti. - Büy. Lar.

[48] Trakya’da, Meriç nehrinin ağzının batısında kurulu kent; piskoposluk listelerinde başpiskoposluk olarak geçer. - Büy. Lar.

[49] Dumont’a göre Ege Denizi’nde Lagos körfezi.

[50] Ruhülkudüs’ün havarilere inişini kutlamak üzere, Paskalya’dan elli gün sonra yapılan bayram. - ç.n.

[51] İnecik: Tekirdağ’ın merkez ilçesine bağlı bucak. - ç.n.

[52] Paulusçuluk mezhebinin müritleri için kullanılan bu terim, daha sonra Bogomiller, Patarino hareketi mensupları, Vaudois’lar, en sonunda da Manikheist ve sapkın olarak nitelenen bütün mezhepler için kullanılmaya başlandı. Burada söz konusu edilenler büyük olasılıkla Bogomillerdir. - ç.n.

[53] Marmara Denizi kıyısında, Traianapolis ile Konstantinopolis arasında kent. - Duf.

[54] Marmara Denizi kıyısında, Herakleia ile Konstantinopolis arasında kent. - Duf.

[55] Trakya’da, Dimetoka’nın kuzeyinde bir şato. - Duf.

[56] Trakya’da, Arda Nehri üstünde şato. - Duf.; Kantakuzenos’ta Efraim Şatosu diye geçen yer.

[57] Batı Trakya’da, Arda Nehri üzerinde şato. - Duf.

[58] Trakya’nın kuzeyinde kent. - Duf.

[59] Akilo, Trakya'da Karadeniz kıyısında bir kent. - Duf.

[60] Marmara Denizi'nin güneyinde, şimdiki Kapıdağ Yarımadası'nda önemli bir kent. Kalıntıları Erdek ile Bandırma arasındadır. - Umar.

[61] Valakia'da bir kent. - Duf.

[62] Vinçeslas, Bulgar prensi.

[63] Kocaeli ili Karamürsel ilçesinin merkez bucağına bağlı köy; yeni adı Güzelyalı. - Umar.

[64] Demetrius: Marki Bonifacio ile Macaristan kralının kız kardeşi Marguerite'in oğlu.

[65] Makedonya'da kent, Zişna'ya bir günlük mesafede.

[66] Makedonya'da kent, Seres yakınında.

[67] Epeiros despotu Mihael I. Angelos Komnenos Dukas. - ç.n.

[68] Marguerite; Bonifacio'nun dul eşi. Marguerite, Bonifacio ile evlenmeden önce eski Bizans imparatoru İsaakios'un dul eşi olduğu için "imparatoriçe" diye anılmaktadır. - ç.n.

[69] Guglielmo, Bonifacio'nun daha önceki bir evlilikten olma oğluydu; genç Demetrius ise ikinci karısı Macaristanlı Marguerite'ten olmuştu.

[70] Makedonya'da, Seres'in kuzeyinde kent.

[71] Platamona, Makedonya'da, Selanik körfezinde kent.

[72] Selanik'te olabilir.

[73] Kitros; Selanik körfezinde.

[74] Haliakmon nehri üzerinde, Kitros'un güneybatısında.

[75] Lamia körfezinde.

[76] Volos körfezinde liman kenti.

[77] Capelet: Arnavut askerlere verilen ad.

[78] 668, 669 ve 670. paragraflarda adı geçen, yeğen Geoffroi’dır; Mareşal Geoffroi Konstantinopolis’te kalmıştı.

[79] Tesalya’da, Thermopilai yakınında.

[80] Kale kuşatmalarında kullanılan savaş aracı.

[81] Bizim elimizdeki yazmalarda birdenbire kesilen Henri de Valenciennes’in tarihi başka nüshalarda daha eksiksiz olabilir. Örneğin Baudouin d’Avesnes derlemesinde bu hikâyenin devamı bulunmaktadır.

[82] Elimizdeki yazmalarda birdenbire kesilen Henri de Valenciennes’in anlatısı belki de başka bir nüshada daha eksiksizdi. Kesin olan, Baudouin d’Avesnes derlemesinde daha önce de bazı varyantlarından yararlandığım özetin devamının bulunduğudur. Bu bölüm, daha tam bir Henri de

Valenciennes metninin veya bir başka kroniğin özeti midir? Buna karar vermeye olanak yok. Ama bu kısa parçanın kaynağı ne olursa olsun, onu okuyucuya sunmanın yerinde olacağını düşündüm.

Çevirmenin notu: Elimizde bu alıntının sadece özgün, yani modern Fransızcaya çevrilmemiş hali vardı. Henri de Valenciennes'in anlatısı birdenbire kesildiği için okuyucu en azından sonraki olaylar hakkında bir fikir sahibi olabilsin diye, Natalis de Wailly'nin hazırladığı sözlükten yararlanarak bu eski Fransızca metni Türkçeye "mealen" aktarma cüretini gösterdim. Okuyucunun iyi niyetimi göz önünde tutarak hatalarımı bağışlayacağını umarım. Hata payımın yüksek olabileceği düşüncesiyle, özgün metni de Türkçe bölümün arkasına eklemeye karar verdik.

[83] Yazarın burada gramer sorunları diye belirlediği ve Fransızcanın evrimiyle ilgili göndermeler de içeren, Villehardouin'in eserinin çeşitli nüshaları arasındaki dilbilimsel karşılaştırmalara Türkçe çeviride yer verilmemiştir. - ç.n.

[84] Chronique d'Ernoul et de Bernard le Trésorier, 1 c. (in-80), Paris, Mme. (Dul) J. Renouard.

[85] Histoire de l'Ile de Chypre, c. 1, s. 162.

[86] Ortaçağ metinlerinde bulunan ve Suriye ile Mısır'daki Eyyubi ve gene Mısır'daki Memluk sultanlarına verilen ad. - ç.n.

[87] Fontes verum austriacarum, XIII, 184.

[88] II. Andras. - ç.n.

[89] Storia civile e politica del commercio de Veneziani, IV, 8.

[90] Storia documentata di Venezia, in-8, 1854, c. II.

[91] Chronique d'Ernoul, s. 344 ve 345.

[92] Daha sonra Bibliothèque de l'Ecole des Chartes'ta yayımlanmıştır, yıl 1873, s. 408.

[93] Bir Alman bilgini, Bay Hoph da bu eserin yayımına girişti ve bu kitap kısa bir süre önce çıktı.

[94] Yazmanın foliolarını Kont Riant'ın nüshasına dayanarak belirteceğim: Her folioda ikisi ön, ikisi de arka yüzde olmak üzere dört sütun var; a ve b harfleriyle ön yüzdeki, c ve d harfleriyle de arka yüzdeki sütunları belirteceğim.

[95] Timpani, timbal ya da tembal, üzerine gerginlik derecesi değiştirilerek akort edilebilen bir deri gerilmiş, yarım küre biçimindeki tahta, metal ya da çömlek bir tekneden oluşan zarlı çalgı. - ç.n.

[96] Eskiden Fransa'da kulanılan 0,053 grama eşit en küçük kütle ölçü birimi. - ç.n.

[97] "Scrupule" yirmi dört "grain"e eşit bir kütle ölçü birimidir. - ç.n.

[98] Hesap, 1 markın 0.5 libre olmasına göre yapılıyor. - ç.n.

[99] Burada altın ile gümüş arasındaki ilişkiye girmiyorum, ama başka bir yerde bu unsuru niye ve hangi ölçüde hesaba katmak gerektiğini açıklayacağım.

[100] Historiens de France, XVIII, 601 ab.

[101] Eski bir uzunluk ölçüsü; yaklaşık 2 m. - ç.n.

[102] Bu bölümde giysilerin Fransızca isimleri (Türkçeye çevirmek her zaman çok anlamlı olmadığı için) italik olarak bırakılmış, yeri geldikçe açıklamalar verilmiştir. - ç.n.

[103] Robert de Clari palle diyor (Latincesi palla). Ortaçağda palla'nın eşanlamlısı olarak pallium kullanılıyor ve bu kimi zaman poêle diye çevriliyordu. Bu son kelime bana, manteau gibi bedenin etrafına sarılabilecek kadar geniş bir kumaşı ifade ediyormuş gibi göründü.